

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Merve KAPUKAYA

DİJİTAL EMEK KAVRAMININ EMEK ARZI VE EMEK TALEBİ YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Merve KAPUKAYA

DİJİTAL EMEK KAVRAMININ EMEK ARZI VE EMEK TALEBİ YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Merve KAPUKAYA' nın bu çalışması, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Nihat ALTUNTEPE (İmza)

Üye (Danışman) : Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayten YAĞMUR (İmza)

Tez Başlığı:

DİJİTAL EMEK KAVRAMININ EMEK ARZI VE EMEK TALEBİ YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03/02/2023

Mezuniyet Tarihi :06/04/2023

(İmza)

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dijital Emek Kavramının Emek Arzı ve Emek Talebi Yönünden İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma” bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Merve KAPUKAYA

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

02 / 04 / 2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Merve Kapukaya
Öğrenci Numarası	20185258005
Anabilim Dalı	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğr.Üyesi Şerife DURMAZ
Tez Başlığı	Dijital Emek Kavramının Emek Arzı ve Emek Talebi Yönünden İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2053605897
Rapor Tarihi	02.04.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %4 Alıntılar dahil: %5

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 135 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Danışman Öğretim Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ

İmza

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EMEĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Emeğin Tanımı	4
1.2. Emeğin İşe Anlamsal Olarak İndirgenmesi	5
1.3. Emeğin Tarihsel Süreci.....	7
1.3.1. İlkel Toplamlar	8
1.3.2. İlk Çağ ve Köleci Toplum.....	8
1.3.3. Orta Çağda Köleci Toplumdan Feodaliteye.....	9
1.3.4. Yeni Çağda Feodalizmden Kapitalizme	10
1.3.5. Kapitalist Toplum	10
1.4. İktisat Teorilerinde Emek Anlayışı.....	11
1.4.1. Adam Smith'in Emek-Değer Teorisi.....	11
1.4.2. David Ricardo'nun Emek-Değer Teorisi.....	12
1.4.3. Jean-Baptiste Say ve William Nassau Senior' un Emek- Değer Teorisi	13
1.4.4. John Stuart Mill' in Emek-Değer Teorisi	14
1.4.5. Karl Marx'ın Emek-Değer Teorisi	14
1.4.6. William Stanley Jevons' un Emek-Değer Teorisi	15
1.4.7. Carl Menger'in Emek-Değer Teorisi.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL EMEK

2.1. Dijital Emek'in Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü	18
2.2. Dijital Emek ile İlişkilendirilen Kavramlar	20
2.2.1. Gayri Maddi Emek	20
2.2.2. Üretken Emek – Üretken Olmayan Emek	22
2.3. Dijital Emek ve Platformların Sınıflandırılması	23
2.4. Dijital Emek Ekonomisi ve Platformlar	28
2.5. Dijital Emekte Esnek Çalışma Türleri	30
2.5.1. Uzaktan/Home-office Çalışma	31
2.5.2. Serbest (Freelance) Çalışma	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Yöntem	35
3.1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi	35
3.1.2. Araştırmanın Örneklemi	36
3.1.3. Araştırma Kapsam ve Sınırlılıkları	36
3.1.4. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği	36
3.1.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği	37
3.1.6. Veri Analizi	38
3.2. Bulgular	38
3.2.1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcılara Ait Bulgular	39
3.2.1.1. Dijital Emek Arzında Bulunan Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler	39
3.2.1.2. Dijital Emek Arzı Temaları	41
3.2.1.2.1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Emek Algısı	41
3.2.1.2.2. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı	45

3.2.1.2.3. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların İş Beklentisi.....	51
3.2.1.2.4. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunma Kararı	57
3.2.1.2.5. Dijital Emek Arzında Bulunmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri	63
3.2.1.2.6. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğin Geleceği.....	77
3.2.1.2.7. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğe Finansal Yatırım	86
3.2.2. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcılara Ait Bulgular	94
3.2.2.1. Dijital Emek Talebinde Bulunan Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler.....	94
3.2.2.2. Dijital Emek Talebi Temaları	95
3.2.2.2.1. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Emek Algısı.....	95
3.2.2.2.2. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı....	98
3.2.2.2.3. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların İş Beklentisi.....	102
3.2.2.2.4. Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği	106
3.2.2.2.5. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğin Geleceği.....	111
3.2.2.2.6. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğe Finansal Yatırım	120
SONUÇ	129
KAYNAKÇA.....	136
EK 1- SORU FORMU	141
ÖZGEÇMİŞ	143

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. İnsanın İktisadi Faaliyetlerinin Genel Tasnifi	23
Şekil 2. 2. Dijital emek platformlarının sınıflandırılması.....	25
Şekil 2. 3. Platform Ekonomisi Terminolojisi	28
Şekil 3. 1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Emek Algısı Alt Temaları ..	41
Şekil 3. 2. Dijital Emek Algısı Alt Temaları	45
Şekil 3. 3. İş Beklentisi Alt Temaları	51
Şekil 3. 4. Dijital Emek Arzında Bulunma Kararı Alt Temaları	57
Şekil 3. 5. Dijital Emek Arzında Bulunmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri Alt Temaları	64
Şekil 3. 6. Dijital Emeğin Geleceği Alt Temaları.....	77
Şekil 3. 7. Dijital Emeğe Finansal Yatırım Alt Temaları	86
Şekil 3. 8. Emek Algısı Alt Temaları	96
Şekil 3. 9. Dijital Emek Algısı Alt Temaları	98
Şekil 3. 10. İş Beklentisi Alt Temaları	102
Şekil 3. 11. Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği Alt Temaları.....	106
Şekil 3. 12. Dijital Emeğin Geleceği Alt Temaları.....	111
Şekil 3. 13. Dijital Emeğe Yatırım Alt Temaları.....	121
Şekil 3. 14. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Kelime Bulutu	127
Şekil 3. 15. Dijital Emek Talebi Temaları	128

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Dijital Emeğin Sınıflandırması.....	23
Tablo 2. 2. Dijital emeğin geleceği olan meslekler	27
Tablo 2. 3. Dijital Emek Arz eden Freelancerların Çalışma Tanımları.....	33
Tablo 3. 1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	39
Tablo 3. 2. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Emek Algısı	42
Tablo 3. 3. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı	45
Tablo 3. 4. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların İş Beklentisi	51
Tablo 3. 5. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunma Kararı.....	57
Tablo 3. 6. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunmalarının Olumlu ve Olumsuz Yönleri	64
Tablo 3. 7. Dijital Emeğin Geleceği	78
Tablo 3. 8. Dijital Emeğe Finansal Yatırım.....	86
Tablo 3. 9. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	94
Tablo 3. 10. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Emek Algısı	96
Tablo 3. 11. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı	99
Tablo 3. 12. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların İş Beklentisi	103
Tablo 3. 13. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği.....	107
Tablo 3. 14. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emeğin Geleceği Algısı	112
Tablo 3. 15. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emeğe Finansal Yatırımı.....	121

TEŞEKKÜR

Çalışmam esnasında hiçbir şekilde desteğini esirgemeyen, yoğun çalışmalarımız sırasında gösterdiği sabırdan dolayı danışmanım, sayın Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ hocama teşekkürü bir borç olarak bilirim.

Yıllardır eğitim hayatımda maddi ve manevi arkamda duran sevgili babam Ramazan KAPUKAYA' ya ve canım abim Ali KAPUKAYA' ya sonsuz minnetlerimi sunarım.

Araştırmamda bana gerek ümit verici konuşmalarıyla gerek çalışmamın analiz kısmında desteklerini esirgemeyen sevgili arkadaşım Mehebbet FEYZULLAH' a ve bu süreçte çalışmamda yardımlarını ve bilgilerini bana aktaran ve sakınmayan can arkadaşım Kardelen Devrim DORUKÖZ' e, tezimin saha kısmında beni destekleyen Ali Rıza GÜRBÜZ' e teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez 06.02.2023'te Kahramanmaraş merkezli depremde hayatını kaybeden ve depremden etkilenen tüm insanlara ithaf edilmiştir.

ÖZET

Bu çalışma değişen emek kavramı ile ortaya çıkan dijital emek kavramının taraflarının kavrama yönelik bakış açılarını sunmak için yapılmıştır. Araştırmada nitel veri toplama tekniği olan görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemi 15 kişi dijital emek arz eden ve 15 kişi dijital emek talep eden toplam 30 kişiyle sınırlıdır.

Çalışma sonucunda her iki taraftaki katılımcıların “emek” kavramını en çok çaba, zaman ve enerji kavramlarıyla açıkladıkları görülmüştür. Dijital emek kavramı algısının ise her iki grupta da "internet ortamında çalışma" olarak anlaşıldığı tespit edilmiştir. Her iki tarafın iş beklentileri de “diğer alanlarda çalışma” şeklinde ortaya çıkmıştır. Yine her iki tarafta sektörlerin dijitalleşeceği ve dijital dünyanın gelişeceğini düşündüklerini belirterek dijital emeğin geleceğinin parlak olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Dijital emek arzında bulunanların bu kararı vermelerinde pandeminin etkili olduğu görülmüştür. Dijital emek talebinde bulunanlarında dijital emek arzında bulunmak isteyeceklerini belirtmiştir. Dijital emek arzında bulunanlar dijital emek arzında bulunmanın avantajının “kendine daha fazla zaman ayırma”, dezavantajının ise “sosyalleşememe ve sağlık problemleri” olduğunu ifade etmiştir. Dijital emeğe finansal yatırım yapma istekleri sorulan taraflardan dijital emek arzında bulunanlar “e-ticarete yatırım” tercihini belirtirken, dijital emek talebinde bulunanlar “donanımaya yatırım” tercihini belirtmiştir.

Dijital emeğin artık göz ardı edilemeyen bir emek türü olduğu görülmektedir. Bu emek türünün her geçen gün artacağı göz önünde bulundurularak özellikle sosyal güvenlik ve çalışma koşulları konusunda kapsamlı bir hukuki bir düzenlemenin getirilmesi elzemdir. Ayrıca bu emek piyasasına yönelik bilgilendirici eğitimlerin eğitim kurumları aracılığı ile küçük yaşlardan itibaren verilmesi kavramlara yönelik daha bilgili bir neslin gelmesine imkân sunarken nasıl bir emek türü arzında bulunacakları kararının daha doğru olarak verilmesine imkân sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Emek, Dijital Emek, Arz, Talep

SUMMARY

EXAMINING THE CONCEPT OF DIGITAL LABOR IN TERMS OF LABOR SUPPLY AND LABOR DEMAND: A QUALITATIVE RESEARCH

This study was conducted to present the perspectives of the parties to the concept of digital labor, which emerged with the changing concept of labor. Interview method, which is a qualitative data collection technique, was used in the research. The sample of the research is limited to a total of 30 people, 15 of whom supply digital labor and 15 of whom demand digital labor.

As a result of the study, it was observed that the participants on both sides explained the concept of "labor" mostly with the concepts of effort, time and energy. It was determined that the perception of the concept of digital labor was understood as "working in the internet environment" in both groups. The job expectations of both sides also emerged as "working in other fields". Again, both sides stated that they think that the sectors will be digitalized and the digital world will develop and that they believe that the future of digital labor is bright. It has been seen that the pandemic has been effective in making this decision of those who supply digital labor. Those who demanded digital labor stated that they would want to supply digital labor. Those who supply digital labor stated that the advantage of supplying digital labor is "having more time for themselves" and the disadvantage is "not being able to socialize and health problems". Among the parties who were asked about their willingness to invest financially in digital labor, those who supply digital labor stated the preference of "investing in e-commerce", while those who demand digital labor stated the preference of "investing in hardware".

It is seen that digital labor is a type of labor that cannot be ignored anymore. Considering that this type of labor will increase day by day, it is essential to introduce a comprehensive legal regulation, especially on social security and working conditions. In addition, providing informative trainings on this labor market from a young age through educational institutions will enable a generation that is more knowledgeable about the concepts to come up with a more accurate decision on what type of labor they will supply.

Keywords: Labor, Digital Labor, Supply, Demand

GİRİŞ

Ekonominin temel faaliyeti olan çalışmanın, toplumlarda çeşitli ve birbirini tamamlayan anlamları bulunmaktadır. Siyasi ve toplumsal düzenin içerisinde bir değer üretimi ve statü olarak, kapitalist toplumların örgütlenmesinin temel taşıını oluşturmaktadır. Çalışma kavramı kapitalist toplumlarda, tarihsel bir sürecin sonucunda ekonomik ve sosyal organizasyon için bir ölçüt konumu haline gelmiştir. Emek kavramı ile ölçülebilir üretkenlik ile toplumsal yaşamı etkileyen iş algısı oluşturulmuştur. Emek, iş kavramına indirgenmiş, yani zamanla ölçülebilen soyut çalışma halini almıştır. Bu durum ücretli emeğe dayalı düzen üzerinde toplumsal bir iş yaşamı kapsamında sınıf ve devletlerin standartlarına göre kavramsallaştırılmıştır. Emek, değer üretimi açısından birey ile sermayedar arasında bir köprü konumundadır. Dolayısıyla endüstriyel toplumdaki üretim faaliyetindeki yaşanan dönüşümler emeğin gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

Günümüz toplumlarında sosyo-ekonomik ilişkilerde baskın bir etken olan emek tarihsel süreçte de her zaman bu değere sahipti. Emek kavramının kökenlerini kölelik anlayışında yaşamsal ihtiyaçların karşılanması oluşturmaktadır. Emeğini doğrudan maddi zenginlik üreticisi olması köleliği başlatmıştır. Üretim araçlarına sahip olan gruplar, servetlerinin büyük bir kısmını köle emeğiyle yaratmışlardır. Kölelerin emeğinin sömürülmesi bu grupların zenginleşmesine ek olarak toplumdaki güçlerini de artırmıştır. İlk çağda toplumların sınıfsal yapısında çalışma genellikle kölelerin işi olarak kabul edilmiştir. Bu çağın ekonomisinde tarım faaliyetleri ve insan emeğine dayalı diğer hizmetler köleliği önemli hale getirmiştir (Ören ve Yüksel, 2012: 44-46).

Orta Çağ'da feodal beylerin yerini devletler almaya başlarken finansal varlıkların ortaya çıkışıyla arazi değer kaybetmiştir. Bu dönemde ekonomik yapıyı etkileyen en önemli unsur din felsefesi olmuştur. Ekonomi ile ilgili her şey din üzerinden düzenlenmiştir. Dinin etkisiyle ekonomik faaliyetlerde bulunan emeğe saygı da duyulmuştur. Ayrıca üretim faaliyetleri atölye benzeri yerlerde yoğunlaşmıştır. Köylüler bir özgürlük mücadelesi yaşamıştır. Bu durum emek tarafını ciddi şekilde etkilemiştir (Erim, 2013: 22-23).

Orta Çağ'dan günümüze her biri ekonomik sisteme etkisi olan tarımsal üretim ve hammadde elde edilmesi, endüstriyel üretim ve dayanıklı mal üretimi, hizmet üretimi ve bilgisayarlaşmanın insan hayatındaki makineleşme ve sanayileşme sürecini başlatmıştır. İnsan emeğinin makinelerle değiştirilmesi, toplumun tüm yapısını tamamen değiştirmiştir.¹⁹

yüzyılda, Sanayi Devrimi ile insan emeğinin kullanımı, her zamankinden daha büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Sanayi Devrimine kadar ki süreçte toplumsal yapıda emek, sermayeye bağlı haldeyken, bu dönüşüm ile atölye ve zanaatların yerini makineler, bedensel güç ise yerini buhar gücüne bırakmış, verimlilik hızla artmıştır.

20. Yüzyıla kadar üretim sert, hiyerarşik ve seri üretime dayalı olan Fordist modeldeyken, bilgi ekonomisine geçişle beraber fabrika emeği Fordist modelden, Toyotist modele geçmiştir. Bu modelde pazarın ihtiyaçlarına göre üretim gerçekleştirildiği için tüketiciyle iletişim kurmak çok önemliydi. Bu nedenle üretim bilgi odaklı bir hale gelmeye başlamıştır.

Bilgi ekonomisi ile hem ekonomik hem de toplumsal bir dönüşüm yaşanmış, bu değişimle ortaya çıkan ekonomi “yeni ekonomi” olarak tanımlanmıştır. Endüstri 4.0 olarak da bilinen bu düzen dijital ekonomi kavramıyla beraber dijital emek kavramının da doğmasına sebep olmuştur. Bu dönüşümle beraber fiziki emek, gayri maddi emek haline dönüşmüştür.

Dijital çalışma, üretimde bilgi ve iletişimi merkeze alarak düzensiz, esnek ve değişken çalışma türlerini ortaya çıkarmıştır. Sanayi çağında üretim belirli bir yere bağlı olmayı gerektirirken, dijital çağ bu bağı ortadan kaldırmıştır. Bilgi teknolojisindeki gelişmeler sonucu mekândan bağımsız ancak teknolojik esaslı üretimin başlamasına yol açmıştır. Sanayi 4.0 ile son yıllarda emeğin sermayeye daha fazla boyun eğdiği görülmektedir (Küçük, 2021: 385-390).

Teknolojik gelişmelerin ve platform tabanlı işlerin, işletmelerin çalışma koşullarını etkilediği görülmektedir. Dijital emek platformları üzerinden şekillenen çalışma türleri dijital emek arz edenler ve talep edenleri buluşturmaktadır. İş yaşamında teknolojinin yoğun kullanımı, esnek çalışma koşullarını da beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte çalışma hayatı da değişmiştir. Bu değişiklik nedenlerinden biri de Covid-19 pandemisidir. Bu salgının etkisini, yayılmasını azaltmak için ulus devletler tarafından alınan önlemler sonucunda işletmelerde uzaktan/evden çalışma ve dönüşümlü çalışma modelleri uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca, endüstri 4.0 süreci ile üretimin akıllı sistemler üzerinden yapılacağı düşünüldüğünden, çalışma yaşamında dijital emeğin arzı ile talebi konusunda artış yaşanılacağı düşünülmektedir (Serinikli, 2021: 283-285).

Bu bağlamda sunulan çalışma ile literatürde dijital emek ile ilgili çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında oluşturulan araştırma sorusu ise “dijital emek kavramının hem dijital emeği arz edenler hem de dijital emeği talep edenler açısından neyi ifade ettiği” şeklinde belirlenmiştir. Bu araştırma sorusu bağlamında literatürde yer alan bilimsel ve akademik çalışmalar taranmış, nitel bir araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk

bölümde, emeğin kavramsal çerçevesi kapsamında emeğin tanıtımı, emeğin işe anlamsal olarak indirgenmesi, emeğin tarihsel süreci ve emeğin iktisat teorileri kapsamında gelişimi ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, dijital emek, gayri maddi emek ve üretken emek kavramları ele alınarak bununla ilgili kısmi açıklamalar yapılmıştır. Ardından bu bölümde dijital emeğin ortaya çıkışı ve dönüşümü, dijital emek platformları ve esnek çalışma ele alınmıştır.

Dijital emeği arz edenler ile talep edenlere dair çeşitli algıların, beklentilerin ve dijital emek arzı ile talebinde bulunma kararının incelendiği üçüncü bölümde geleneksel emek kavramından farklı olan dijital emek kavramının hem dijital emeği arz edenler açısından hem de talep edenler açısından nasıl algılandığının tespit edilmesi ve araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen soruların ve bu sorulara bağlı olarak çıkan alt sorulara cevap aranmaktadır. Bu çalışma literatürde bulunan diğer çalışmalardan farklı olarak yeni bir emek türü olan dijital emek kavramına sadece arz edenler açısından değil aynı zamanda talep edenler tarafından da yani hem emeği üretenler hem de talep edenler tarafından neyi ifade ettiği incelenmiştir. Çalışmanın sonuç ve değerlendirme bölümünde ise araştırma sonucunda elde edilen bulgular özetlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EMEĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Emegın Tanımı

Emek, “labour” kelimesi 1300’lü yıllarda ortaya çıkmıştır. Latince ’deki “laborem” ile Fransızca “labor” kelimelerinden türetilmiştir. 1700’lü yıllarda emek kelimesi kapitalizm ile ilişkilendirilmiş, sınıf ve sermayeyi kapsayarak genişletilmiştir böylelikle çalışma anlamını kazanmıştır. 1800’lü yıllarda maddi ihtiyaçları karşılamaya yönelik fiziksel çaba manasında kullanılırken, 1900’lü yıllarda üretim sürecine katılan iş görenlerin ve nitelikli çalışanların oluşturduğu genel birlik anlamını kazanmış bir süre sonra emekçilerin örgütlenerek sendikaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Çalışma kavramı insanların ihtiyaçlarının karşılamak amacıyla mal ve hizmet üretirken, üretim sürecine teknolojinin dâhil edilmesidir (Fuchs, 2015: 50; Bauman, 2015: 30-31).

Küreselleşmenin teknolojik alanda getirdiği değişimin ekonomi ve iş yaşamı üzerindeki etkilerini anlayabilmek ve değişimin gözlemlenmesi için emeğin yaşadığı dönüşümlerin anlaşılması gerekmektedir. Çünkü emek kapitalizmin tarihsel sürecinde üretim faktörleri içinde sistemin ilerlemesini sağlayan esas faktör olmaktadır. Üretimin teknik süreçlerinin toplamına ek olarak sosyal ilişkiler ağını da içerisinde barındırmaktadır. Emek üretiminin her aşamasında mikro düzeyde üretim ve iş ilişkileri, makro düzeyde ise bölüşüm ve yönetim ilişkileri bulunmaktadır. Emek, sosyal bir konu olmaktan ziyade, canlıların hayatlarını sürdürmek için harcadığı çabadır. Bu kapsamda emek, zihinsel ve fiziksel çabaların sonucu olarak servetin kaynağıdır (Özgüven, 2012: 61-62).

Emek olmadan herhangi bir malın üretimi ya da hizmetin karşılanması düşünülemez çünkü emek olmadan iktisadi faaliyetler olmamaktadır. Teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin sonucunda işgücüne duyulan ihtiyaç azalmış olsa dahi makinaları tasarlayan ve kullanımını gerçekleştirenler insanlardır. Buradan hareketle emek fiziksel ve zihinsel faaliyetlere ek olarak bilimsel faaliyettir (Dinler, 2012:16).

Emek piyasası, kapitalist toplumun merkezi bir alanı olmuştur. Kapitalizmde işçinin tanımlayıcı özelliği, işçinin işgücünü serbest piyasada işverene satarak kendini işverenin kontrolü altına sokmaktadır. Kapitalizmde emek, piyasada alınıp satılan bir meta haline gelmiştir (Blackburn ve Mann, 1979: 1-2). Emegın mübadelesi olmamaktadır. Bedensel ve

zihinsel işlevler sonucunda ürünü ortaya koyan emeğin, devredilemez bir güç olması nedeniyle çabaların karşılığı ücrettir (Braverman, 1974: 31-35).

Kapitalist, emek gücünü kullanmak için belli bir miktar ödemeye razı olmaktadır. Emeği satın alan kapitalist, onun fiziksel ve zihinsel işlevinden yararlanmaktadır. Çalışarak gücünü emeğe dönüştüren bireyler, fiili olarak emek gücünü harekete geçirmiştir. Bu hareket sonucunda emeğin bir metada yeniden harekete geçmesiyle ürettiği ürün belli bir kullanım değeri olan belirli bir nesnedir. Buradan hareketle emek sürecinin öğelerini: İnsanların kişisel faaliyetleri, işin konusu ve işin yürütümü için gerekli araçlar şeklinde ele almak mümkündür (Marx, 2004: 165-166).

Marx'a göre emek süreci kavramının kendisi kapitalist üretim tarzına özgü değildir. Emek süreci, insanın maddi yaşamını yeniden üretme çabası ve gerekliliği ile ilgili bir kavramdır. Bu bağlamda emek süreci, doğayı dönüştürmeye yönelik insan etkinliği olarak kavramsallaştırılır. Ancak emek süreci, kapitalizmde bu üretim tarzına özgü bir biçim alır. Bu biçimin ayırt edici özelliği, işçinin, emeğini sattığı kapitalistin denetimi altında çalışması ve ürünün üretici işçiye değil, doğrudan kapitaliste ait olmasıdır. Burawoy ise kapitalist emek sürecinin iki tür ilişki içerdiğine dikkat çeker; bunlardan biri insanın doğayla ilişkisi, diğeri ise insanların birbiriyle ilişkisidir. İkinci formdaki ilişki, kapitalist ile işçi arasındaki ilişkidir. Marx'ın anlatımındaki gibi kapitalistin kontrol ve gözetimi altında gerçekleşen hiyerarşik bir ilişkidir (Akpınar ve Akpınar, 2015: 80).

1.2. Emeğin İşe Anlamsal Olarak İndirgenmesi

19. yüzyılın sonlarından beri iş emeğe, yani zaman ve parayla ölçülebilen soyut anlamda çalışmaya indirgenmektedir. Kavramın tarihi, refah devleti çerçevesinde sınıf ve ulus standartları temelinde bir toplumsal düzenin kurulmasıyla ilişkilidir. Emek kavramının çağdaş Batı toplumlarında en az üç farklı tamamlayıcı anlamı bulunmaktadır. Bir eylem olarak, bir etkinliğin içeriğine ve gerçekleştirilmesine, bir değer üretimi olarak, kapitalist toplumların örgütlenmesinin bir parçası olmada ve son olarak bir statü bağlamında, sosyal organizasyonun temel taşı olmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin temel kaynağı olan çalışma, aynı zamanda siyasi ve toplumsal düzenin işleyişinin de merkezinde yer almaktadır (Rotte ve Zimmermann, 1998: 385-388).

Emek, zaman ve mekânda değişen anlamını, uzun süredir evrensel olarak kabul edilen bir kavram haline getirdi. İş, Batı toplumlarında her zaman sosyal ve politik düzenin bir direği olamamış ve herhangi bir toplumda benzer şekilde bu işlevi yerine getirememiştir. İş algısı,

toplumdaki rolü ve dolayısıyla kavramın tarihi oldukça farklı bir yol izlemiştir (Kocka ve Offe, 2000: 1). Yine de kapitalist toplumlardaki çağdaş anlamı, onu ekonomik ve sosyal örgütlenme için bir ölçüt haline getiren son derece tarihsel bir sürecin sonucudur. 19. yüzyılda 'çalışma' kelimesinin çeşitli anlamları olmasına rağmen, Batılı kapitalist toplumlar, ölçülebilir üretken faaliyet anlamında özellikle kısıtlayıcı emek kavramı üzerine inşa edilmiştir. İş kavramının emek kavramına, yani zaman ve parayla ölçülebilen soyut çalışmaya indirgenmesinin tarihi, aynı zamanda ücretli emeğe dayalı bir toplumsal düzenin kuruluşudur (Rotte and Zimmermann, 1998: 389). Adam Smith'ten sonra politik ekonomide değer üretimi açısından kavramsallaştırılan emek, birey ve toplum arasında bir araç olacak şekilde sosyolojik analizin odak noktası haline gelmiştir (Skousen, 2003: 16-34).

Emek, günümüz toplumlarında sosyal ekonomik ilişkilerde baskın bir biçim olan ücretli emek, her zaman bir standart olarak bir değere sahip olmamıştır. Çünkü emeğin acı, yoksulluk ve toplumsal değersizleşme ile bağdaştırılmış, diğer bir yandan ise iş, yabancılaşma fikriyle ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmenin kökeni, kölelik anlayışına dayanmaktadır. Çalışma yoluyla yabancılaşmanın modern bir biçimi olan ücretli emek ile kavramsallaşmaktadır. Bu kavramsallaştırmanın iki yeni unsuru bulunmaktadır. Birincisi emek gücüdür. Emeği ekonomik değer üretimi açısından değerlendirmektedir. Çünkü mal üretmenin işe indirgenmemesi kapitalist bir piyasa sisteminde üreticinin durumuyla da ilişkilendirilmektedir. İkinci unsur ise ihtiyaçlarını ancak emek gücünün kiralamasıyla karşılayabilen işçinin ekonomik bağımlılığı açısından bakıldığında, emeğin çalışmama ve bu durumun bireysel sonuçlarından bağımsız olarak düşünülemez. (Bocutoğlu, 2012a: 53-55).

İş ve sosyal statü arasındaki yakın ilişki, emek kavramının temel özelliklerinden biridir. Üreticinin bağımsızlığı ve ürünün kalitesi ile karakterize edilen yaratıcı bir faaliyet olarak çalışma ile bağımlılık ve nicelik ile ilişkili soyut anlamda çalışma arasındaki ayrışma sürecini güçlendirmiştir. Bu toplumsal farklılaşma, standartlaşmaya bir tepki olarak, yasal olarak iş sözleşmeleri ve çalışma mevzuatı aracılığıyla ve istatistiksel olarak sosyo-profesyonel kategoriler biçiminde kodlanan ücretli emeğin yayılmasıyla birlikte 1960'lara kadar daha belirgin hale gelmiştir (Noguera, David and Nussold, 2011: 161).

Refah devleti ile emek, toplumsal hayatın merkezi haline gelmiştir. Ortak yarara katılım on dokuzuncu yüzyılın sonunda, geniş ulus-devlet çerçevesinde bireyleri birbirine bağlayan bir bağın tanımında kullanılmıştır. Bu bakış açısından istihdam, ekonomik faaliyetin doğası kadar, bu faaliyeti düzenleyen toplumsal ilişkilerin doğası tarafından da belirlenmektedir. Dolayısıyla istihdam, Marksist eleştiriye yanıt olarak üreticinin korunması da dahil olmak üzere, toplumsallaştırılmış emek olarak tanımlanabilir. Ancak bu koruma, çalışmanın bütünleştirici

erdemleri etrafında inşa edilen toplumlar coğrafi olarak oldukça değişkenlik göstermektedir. Marx, emeğin bağımlı iş olarak, yani ürün tarafından değil, üretici tarafından bakıldığında kavramsallaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Katkılarından biri, çalışmayı yaşlılık, sakatlık, hastalık ve işsizlik gibi sosyal organizasyon kategorilerine ayırarak nesnelleştirmek olmuştur. Toplumsal nesnelleştirme amacıyla kullanılan çalışma kavramı, nicelleştirme ve bağımlılık gibi ikili ölçütleri karşılamaktadır (Eichler ve Albanese, 2007: 228).

1890'dan 1960'a kadar, sınıf ve ulus ilkeleri temelinde ekonomik ve politik uygulamalar arasında bir tutarlılık kurmaya çalışılmıştır. İstatistiksel ve yasal yöntemler, işlevselci ve işlevselcinin egemenliğiyle bu standardizasyonun ve denkliklerin kurulmasının tercih edilen araçları haline gelmiştir. Devlet tarafından güvence altına alınan sosyal ve siyasi haklar vererek, yasal kodlama, bireyin düzene ait olmasını şart koşmuştur. Ancak yirminci yüzyılın son yirmi yılı boyunca, bu standardizasyon ilkeleri, artan esneklik talepleri ve işçilerin, özellikle de ücretlilerin sözleşme statülerinin çeşitlendirilmesiyle teste tabi tutulmuştur (Küçükcalay, 2010: 105). Esneklik, işveren için ekonominin iniş çıkışlarıyla ve çok yönlü piyasalara uyum sağlama şartıyla başa çıkmak için güçlü bir araç iken, çalışanlar için refah devletinin temelindeki risk belirsizliğini de ortaya koymaktadır (Noguera, David ve Nussold, 2011: 165).

Çalışmanın sosyalleştirilmesi, refah temelli ulus devletlerin siyasi projelerinde bir amacı yerine getirmektedir. Bu amaç sosyal koruma yani çalışma mevzuatı yoluyla ücretli işçilere güvenlik sağlamaktır. Ücretli ve bağımlı çalışmaya verilen toplumsal değeri önemli ölçüde artırmaktadır. 'Sosyal güvenlik' ifadesi, çalışmamanın bireysel olduğu kadar toplumsal bir güvenlik sorunu da olduğunu göstermektedir. Ulus-devlet, ekonomik örgütlenme ve işletmelerin, refah devletinin koruması altında karşılaşması, sermaye ve emek arasındaki tarihsel bir uzlaşmanın sonucu olarak görünmektedir. Bu durum sonucunda toplumsal düzen, ücretli emek temelinde üretilen ve maaşlı sınıfa bağlı, toplumsal bir düzen olarak görülebilir. Emek kavramının tarihinin en büyük standartlaşma hareketinden sonra, bugün iş kavramı, ürettiği şeyin doğasını ve kalitesini, ayrıca çalışma durumlarını bütünleştirmek için yeniden tasarlanmaktadır (Zimmermann, 2011: 5-8).

1.3. Emeğin Tarihsel Süreci

Emeğin tarihsel süreçte dar ve geniş anlamda olmak üzere iki açıklaması bulunmaktadır. Bu kapsamda dar anlamda, sendikalar, tüketici ve üretici kooperatifleri ve işçi sınıfı partileri dâhil olmak üzere ücretlilerin toplumsal hareketlerinin tarihini ve toplu eylemlerinin tarihi iken, geniş anlamda emek tarihi ise, işçi sınıflarının aile yaşamı, kültürel alışkanlıkları, boş zaman

etkinlikleri, din, göç vb. dâhil olmak üzere genel olarak işçi sınıflarının tarihini kapsamaktadır (Linden, 2015: 169).

1.3.1. İlkel Toplamlar

İnsanlığın ortaya çıkışı yontma taş devridir. Bu devirde insan henüz yabancı ve oldukça da ilkel şartlar altında hayatını sürdürmektedir. Yaşamlarını ağaç kovuklarında ya da buldukları mağaralara sığınarak veya hayvan derilerine sarınarak, yiyecek toplayıp, avlanarak devam ettirmektedirler. Ateşin bulunmasıyla delici ve kesici aletleri yaparak, doğanın zor şartlarıyla baş edebilmişlerdir. İlkel yaşam şartların değişmesiyle üretim alanında gelişimlerin yaşanması kadınlar ile erkek arasında iş bölümünü kendiliğinden getirmiştir. İnsanların tekniklerinin gelişmesi yeni taş devrine geçişi hızlandırmış ve ok ile yayın kullanıma sunulması, hayvanların daha kolay avlanabilmesi kısmen tarımla uğraşılması ve yavaş yavaş yerleşik hayata geçilmesi insanlık adına büyük gelişmelere sebebiyet vermiştir (Bozkurt, 2012: 135-139).

Tarım ve hayvancılığa geçilmesi emeğin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu dönemde mülkiyet kavramı ortaya çıkmamıştır. Toplumda ortak çalışma ile elde edilen ürün, toplumdaki bireyler arasında eşit şekilde bölüşülmektedir. Toplumda dağıtımda adaletsizlik oluşturabilecek herhangi bir durum oluşmamaktadır. Çünkü üretilen ürünler sadece ihtiyaçları karşılamaktadır. Kullanılan aletler ile ürünlerin adaletli dağıtımı sınıfsal ayrımın oluşmasını engellemiştir. İlkel toplumlarda sömürünün olmadığını da göstermektedir. Bu toplumda özel mülkiyet ve iş bölümü oluşmadığından, sınıf ayrımı olmadan başlayan faaliyetler ilerleyen süreçte yerini bilinçli çalışmalara bırakmıştır (Eroz, 2014: 183).

1.3.2. İlk Çağ ve Köleci Toplum

Toplamlar zorunlu ürünlerini üretmeyi başarmaları sonucunda aile bireylerinin artık sadece kendileri için çalışmaya başlamışlardır. Bununla birlikte mülkiyet anlayışında değişimler yaşanmış özel mülkiyet anlayışı ortaya çıkmıştır. İlerleyen süreçlerde ise pazara yönelik fazla üretim yapılmasıyla iş bölümü ve mübadele ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2012: 138).

Emeğin verimliliğinin artışı, emeğin maddi zenginlik üreticisi olarak sahiplenilmesini doğurmuş ve köleliği başlatmıştır. Zaman içinde köleler özel mülk haline gelmiştir. Üretim araçlarına sahip olan gruplar, servetlerinin büyük bir kısmını köle emeğiyle yaratırken, bir kısmını da çiftçiler, çobanlar ve zanaatkarlar aracılığıyla elde etmişlerdir. Kölelerin emeğinin sömürülmesi sadece bu grupları zenginleştirmemiş, aynı zamanda toplumdaki güçlerini de artırmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda toplumsal anlamda ekonomik, hukuki ve siyasi eşitsizlikler ortaya çıkmıştır (Yüksel, 2014: 258-260).

İlk çağda çalışma, genellikle kölelerin işi olarak kabul edilmiştir. Yönetim, siyaset, felsefe ve sanatsal uğraşlar ise üst zümrenin işi olarak kabul edilmiştir. Günlük üretim faaliyetlerinden ayrılma, üstünlük ve refahın bir işareti olarak görülürken, imalat işinde olmak, yoksulluğun ve fakirliğin işareti olarak görülmüştür. İlk dönem ekonomisinde tarım faaliyetleri ve insan emeğine dayalı diğer hizmetler köleliği önemli hale getirmiştir. Üretime büyük katkılarına rağmen, kölelere insanlık dışı davranılmıştır (Toptaş Arslan, 2018: 148-149).

1.3.3. Orta Çağda Köleci Toplumdan Feodaliteye

Eski köle rejimlerinin, Roma topraklarını işgal eden barbar kabilelerle etkileşime girmesi ve Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle bir sosyal sistem olarak feodalizm ortaya çıkmıştır. Çeşitli barbar istilasından ve yağmalamasından bıkan köylüler, güvenlikleri karşılığında topraklarını geri almayı kabul ederek duvarlarla çevrili toprak sahiplerine dönmüşlerdir. Malikâne ekonomisi veya feodalizm olarak bilinen bu sistemde, feodal beylere ait topraklarda üretim yarı köle köylüler tarafından yapılmıştır. İtaat altına girmek istemeyen köylüler ise kendi topraklarında çalışanlarla ürünlerinin bir kısmını paylaşmak zorunda kalmışlardır. Bu sistemde üretim sadece yerel ihtiyaçlar tarafından belirlenmiştir. Ücretler dâhil çeşitli sosyal ve yasal haklar derebeyi tarafından belirlenmiştir (Küçükkalay, 2010: 110-112).

Tarımsal üretimin dışa kapalı olması, kanunlarının katı olması ve devam eden haclı seferleri ile istilalar sonucu ekonominin uzun süren durgunluğu krize ortam hazırlamıştır. Haclı Seferleri sırasında doğu ve batı arasında ticari ilişkiler başlamış ve özellikle ticaret kolonileri kurularak bazı kasabalar ticaret merkezleri haline getirilmiştir. Kentleşme hareketiyle aristokratlar ve köylüler arasındaki sınıf ayrımını zayıflamış, hatta bazı köylüler şehirlerde derebeylerinden daha güçlü hale gelmiştir. Kentlilerin tarımsal faaliyetlerden uzaklaşmaları ve uzmanlaşmayı gerektiren üretken faaliyetlere yönelmeleri, küçük bir sanayi sisteminin ve meslek gruplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Orta Çağ'ın sonunda, malikânelerin rezervlerinin azalmasıyla, lordların serfler üzerindeki tüm hakları sona ermiş ve serfler, belirli bir vergi karşılığında toprağı işlemek için özgür çiftçiler haline gelmiştir (Kurz, 2017: 20-22).

Orta Çağ'ın başlarında üretim faaliyetleri atölye benzeri yerlerde yoğunlaşmış ve genellikle tarım ek bir gelir kaynağı olarak yapılmıştır. Orta Çağ'ın ikinci yarısında Doğu ve Batı uygarlıkları arasındaki ilişkiler kent yaşamını canlandırmış, tarımın yanı sıra sanayi, ticari ve küçük ölçekli sanayi faaliyetleri de ekonomik yaşamda yer almaya başlamış ve feodal beylerin yerini devletler almaya başlarken, finansal varlıkların ortaya çıkışıyla arazi değer kaybetmiştir. Dönemin düşünürleri arasında din felsefesi oldukça popüler olduğundan, ekonomik düşünce dinden etkilenmiş, tüm ekonomik faaliyetler dini kurallar çerçevesinde ele

alınmıştır. Teolojinin etkisiyle, antik çağlardan farklı olarak, insan emeği hor görülmemiş ve ekonomik faaliyetlerde bulunan emeğe saygı duyulmuştur (Erim, 2013: 22-23).

1.3.4. Yeni Çağda Feodalizmden Kapitalizme

Orta çağ, dinin çalışma üzerindeki özgürleştirici etkisi tersine dönmeye başlamış ve kilise artık sadece dini topluluğu temsil etmekle kalmayıp, kendi mal ve toprağına sahip olan, her geçen gün zenginliğini artıran kendi başına bir ekonomik aktör haline gelmiştir. Ortaya çıkan bu sosyal ortam, reform hareketini başlatmıştır (Ünsal, 2007: 25).

Kiliseye yönelik başlayan reform hareketleri bir süre sonra bilim, sanat ve düşünce dünyasında Rönesans'ı, ortaya çıkarmıştır. Materyalizm, yerini yaşayanlara hayata maddi açıdan bakılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. İnsanların düşüncelerindeki değişimle beraber deniz yollarının ve kıtaların keşfi, çeşitli icatlar, emek verimliliğinin artışı, reform birikimi, idari kurumlarının ortaya çıkması gibi maddi faktörler de yeniçağın doğuşunu etkilemiştir. 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar süren ve feodalizmin çöküşüyle ortaya çıkan bu dönem, "merkantilist dönem" olarak bilinmektedir. Merkantilistler, zenginlik ve zenginliğin kaynağını değerli metallere sahip olmakta görmüşler ve bir ülkenin zenginliğini veya yoksulluğunu, sahip olduğu metalin miktarına göre belirlemişlerdir. Onlara göre zenginliği oluşturacak madenler ülkelerin kendi rezervlerinden ziyade diğer ülkelerin topraklarından elde edilecek madenlerdir (Küçükkalay, 2010: 171-175).

Dış ticaret sömürgeler elde edilerek, iç ticaret ise yerel endüstrilerle, yardımlar ve tekellerle desteklenerek canlandırılmış, çağın Avrupa ülkeleri bu politikalar ışığında birer ulusal güç haline gelmeyi başarmıştır. Avrupa'da yaşanan bu ekonomik büyüme, silah, barut, gemi yapımı gibi savaş sanayisinin hızla gelişmesine sebep olmuştur. Emeğin servetin gerçek kaynağı olduğunu savunan Merkantilistler, bu servetin elde edilebilmesinin de mübadele ve ticaretten kazanılan parayla mümkün olacağını söylemişler ve ticaretle uluslarının servetini arttırmaya çalışmışlardır. 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren nüfus artmasıyla, sanayi ve ticaret canlanmış, böylece ekonomik kalkınma için zemin hazırlanmıştır. Fizyokratlar ise Merkantilistlerin düşüncelerine karşı çıkmışlar ve zenginliğin temelini toprak ve tarım olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece fizyokratlar değerli metalleri biriktirmeye gerek görmemişlerdir (Aslan, 2018: 200).

1.3.5. Kapitalist Toplum

19. yüzyılda, başta İngiltere olmak üzere birçok ulusun sermaye birikimi, sanayi devrimine yol açmış ve bu devrimin sonucunda insan emeğinin kullanımı her zamankinden daha büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu anlamda sanayi devrimi, insanlık tarihinde

tarım devriminden sonraki ikinci dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Sanayi öncesi dönemde; Atölyelerde zorla çalıştırma, bağımlı çiftçiler ve köleler tarafından ürünlerin üretilmesi ve bu ürünlerin alım satımının düzenlenmesi ile sermaye birikimi ve kâr sağlanmıştır (Fülbert, 2014: 131-134).

Kapitalizmi kölelik veya feodalizm gibi ekonomik sistemlerden ayıran en önemli faktör, işçinin emek gücünü ücret karşılığında kapitaliste satmasıdır. Bu dönemden önce pamuk endüstrisi, ardından madencilik, kimya ve elektronik endüstrileri gelişmeye başlamıştır. Bu gelişme ile birlikte zanaata olan ihtiyaç azalmıştır. Kapitalist sınıfın üretim araçlarına sahip olmasıyla işçilerin emek arzı artmış, emek fazlası ortaya çıkmış ve işçilere düşük ücretler ödenmiş ve son tahlilde işçi sınıfı güç kaybetmiştir (Wittel, 2014: 410).

Marx'ın emek değer teorisi, sermaye birikimi ve kapitalistler karşısında giderek güç kaybeden işçi sınıfına iktidarı yeniden kazandırmayı amaçlamıştır. Sanayi devrimi ile insanların yerini makinelerin alması, emek değer teorisinin klasik iktisatçılar arasındaki popülerliğini azaltmıştır. Emek değer teorisi, endüstriyel toplum tarafından gözden düşürülmeye çalışılmış fakat ne kadar uğraşsalar da emeğin var olacağını ve emeğin geçmişte olduğu gibi zenginliğin kaynağı değil, üretim faktörlerinden biri olarak görülerek, ekonominin bir parçası haline gelmiştir (Marx, 2004: 60-62).

1.4. İktisat Teorilerinde Emek Anlayışı

Emeğe dair yapılan temel tartışmalar incelenirken birbirinden farklı olan iki yaklaşımı ele almak gerekmektedir. Emek teorisini kapitalist ve sosyalist ekonomi kuramlarına dayanacak şekilde ele almak mümkündür. İktisadi düşünce tarihinde değer belirlenmesinde etken olan faktörün ne olduğuna dair Adam Smith, David Ricardo, Jean-Baptiste Say, William Nassau Senior, William Stanley Jevons ve Carl Menger gibi klasik iktisatçılar tarafından ele alınarak tartışılmıştır. Mülkiyet anlayışı ve sermaye birikiminin olmadığı dönemlerde değer belirlenimci emek olmuştur. İlerleyen süreçlerde bu fikir genişletilerek her zaman emeğin değer yaratıcısı olan tek üretim faktörü olduğu ortaya atılmış ve buna “emek-değer” teorisini adını vermişlerdir (Bocutoğlu, 2012b: 127-130).

1.4.1. Adam Smith'in Emek-Değer Teorisi

Adam Smith'in değer teorisi üzerine çalışmış ve malların kullanım değeri ve değişim değeri arasına net bir ayrım getirmiştir. Su ve hava gibi bazı ürünlerin kullanım değeri yüksekti, ancak değişim değeri çok azdı. Buna karşılık, elmasların kullanım değeri olmasa bile yüksek bir değişim değeri bulunmaktadır. Smith bu ayrımı kabul etmekle beraber, değer teorisini ortaya atarken bu ayrımı kullanmamıştır. Smith iktisadi değeri incelerken 3 aşama ortaya

koymuştur: “birincisi değerin gerçek ölçüsünü tespit etme, ikincisi değeri bileşenlerinden ayırma, üçüncüsü ise piyasa fiyatının doğal fiyattan sapmasını açıklayabilecek faktörleri analiz etme” dir. Smith malın değerini malın üretimi için harcanan emekle tespit etmeyi benimsemekle birlikte bunu yalnızca özel mülkiyetin ve sermaye birikiminin ortaya çıkmasından önce süregelen ilkel toplum koşullarına uygulamıştır. Smith ürünlerin doğal fiyatının üç bileşimi olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; ücretler, rantlar ve kârlardır (Barber, 1991: 30-33).

Adam Smith emeği, servetin gerçek kaynağı olarak nitelendirmiştir. Çünkü emek olmaksızın doğal kaynaklar yararsız kalmaya mahkumdurlar. Bir malın bir kez kullanımından elde edilen tatmin o malın kullanım değeri, bir malın bir diğer mala karşı değeri ise değişim değerini ifade etmektedir (Talas, 1980: 32-33).

1.4.2. David Ricardo’nun Emek-Değer Teorisi

David Ricardo, Adam Smith’ten farklı olarak bir maldan sağlanılan yararlı değerin bir ölçüsü olarak görmemiştir. Bunun yanı sıra, bir malın değişim değerine sahip olması için yararlı olmasını ön koşula bağlamıştır. Malın değerinin iki kaynağı olduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki; malın çokluk azlık ölçütü, ikincisi malı üretmek için gereken emektir. Bazı malların değeri, malın arzını çoğaltarak düşürülemez. Burada değer yalnızca malın az oluşuyla belirlenmektedir. Örneğin; tablo, heykel gibi sanat eserleri, eski para ve kitaplar bu tür mallara örnektir. Ayrıca her mal için harcanan emekte aynı nitelikte değildir. Ricardo’nun değer kuramında makine, donatım vb. sermaye haline gelmiş emek de değeri belirlemede bir ölçüttür. Bu bağlamda Ricardo değer teorisini Adam Smith gibi emekle ölçse de bunu daha mantıklı ve daha kapsamlı bir perspektifte ele almıştır (Talas, 1980: 36-37).

Ricardo'nun emek değer teorisinin altında yatan varsayımlardan bazıları şunlardır: Ekonomi bir tarımsal çiftlik olarak kabul edilmektedir. Tüm üretim sektörlerinde sermaye/emek oranı değişmez. İş homojendir, yani benzerdir. Toprak sahipleri üretime katkıda bulunmazlar. Tarımsal üretim sermayedar ve işgücü tarafından yapılmaktadır. Sermaye birikiminin ve özel mülkiyetin var olduğu endüstriyel kapitalizm çağında Ricardo'nun emek değer teorisi şu şekilde açıklanabilir. Verimli toprakların değeri, üretimde kullanılan emek, sermaye ve toprak faktörleri tarafından belirlenmektedir. Ricardo'ya göre sermaye, dolaylı bir işgücüdür. Yani sermaye alet ve makinelerden oluşmaktadır. Emek, alet ve makinelerle birlikte sermayenin üretim sürecine girmesiyle oluşmaktadır. Emek sermayeyle üretim yaptığı için, işgücünün doğrudan emek, sermayenin dolaylı emek olarak tanımlanması sonucunda, değer emek tarafından üretildiği bilinmektedir. Ricardo, Smith'in emek değer teorisini geliştirerek emeği, değer olarak tanımlamaktadır (Bocutoğlu, 2012b: 132-133).

1.4.3. Jean-Baptiste Say ve William Nassau Senior' un Emek- Değer Teorisi

Alternatif Maliyet Teorisi ve İmsak Teorisi, David Ricardo'nun emek-değer teorisi arasındaki bağlantı, Jean Baptiste Say ve William Nassau Senior gibi klasik iktisatçıları emeğin kaynağı, değer kökeni hakkında birçok araştırma yapmaya yönlendirmiştir. Bu nedenle Say ve Senior, değer kaynağının çalışmak olmadığını gösteren araştırmalar yapmışlardır. Jean Baptiste Say'a göre değer yaratmada emek, sermaye ve toprak eşit derecede önemlidir. Say, değeri belirlemek için yenileme maliyetleri teorisini geliştirmiştir. Alternatif maliyet teorisi, bir varlığın elde edilmesinin maliyeti ile istenmeyen malın değeriyle bağdaştırır. İki mal arasında seçim yapmak zorunda olan bir insanın yani bu kişi bir paket sigara mı yoksa bir kilo kiraz mı tercih ediyor? Bir paket sigara seçerse, bir paket sigaranın fiyatı, vazgeçilen bir kilogram kirazın değerine eşittir. Bu yaklaşım, dikkatleri tütün ve kiraz üretiminde kullanılan emek faktöründen uzaklaştırmakta ve Ricardo'nun yaklaşımını göz ardı etmektedir. William Nassau Senior'a göre ise arzı bir anda oluşturulamayan, nadir olduğu anlamına gelen tüm ürünler gibi arazinin rant kazanması da olması gerekendir. Yani emek ve sermayeden elde edilen gelir unsurunu ücretler ve karlar biçiminde çıkarmak için değer analizine Smith'in "bir şeyi edinmenin gerçek maliyeti, onu elde etmek için mücadele ve zorluktur" fikriyle başlamıştır. Üretim sürecinde kullanılan emek ve sermaye faktörlerine çaba harcanmalı ve bunlara katlanılmalıdır. Emeğin üretim sürecinde karşılaştığı engeller iyi bilinir ve bu nedenle ücretler, emeğin yasasıdır. Senior'a göre kâr, tüketimi ihmal etmenin, harcama, biriktirme, yatırıma dönüştürme fırsatı varken geliri dağıtmamanın ve bu dönemde yaşanan caydırıcılığın ödülüdür. Bu, sermaye sahiplerinin gelirlerini bugün tüketebilecekleri halde tüketmedikleri, ancak gelecekleri için biriktirmek zorunda oldukları zorluğa karşılık meşru bir gelir türü olan kâr elde ettikleri anlamına gelmektedir. Kârı, ıstırap karşılığında meşru bir gelir kategorisi olarak gören Senior'un değer görüşü, imsak teorisi olarak bilinir. Sonuç olarak Say ve Senior'un değer belirleyicilerine yönelik yaklaşımlarının, Ricardo'nun emek değer teorisinden memnuniyetsizliğinin ve sermaye sahibini emekten koruma kaygısının bir sonucu olduğu belirtilmelidir (Bocutoğlu, 2012b: 135-136).

Senior, Ricardo'nun emek değer kuramını kabul etmemiştir. Bunun yerine subjektif değer teorisini kabul etmiştir. Subjektif değer teoremi ise Menger, Gossen, Jevons, Walras gibi iktisatçılar tarafından geliştirilmiş bir teoridir. Malların, bireylerin sağladığı tatmine göre değişebileceğini, ölçülebilir bir değeri olmadığını anlatmaktadır. "Marjinal" kavramına dayanmaktadır. Mal ne kadar tüketilirse o maldan sağlanan fayda o kadar azalacaktır. Yani malın marjinal faydasına bakılmaktadır. Değer, malın üretimine de bağlıdır. Bundan dolayı

malın miktarı değıştikçe ihtiyacı karşılama niteliğı de değışecektir. Bu da değerin değışmesi anlamına gelmektedir (Kaleci, 2016).

1.4.4. John Stuart Mill' in Emek-Değer Teorisi

Mill'e göre emek, sermaye ile ele alınarak değeri oluşturmaktadır. Emek-değer teorisi ise harcanan sermaye ve emek eşitse geçerli olmaktadır. Nihayetinde harcanan emek aynı düzeyde olsa dahi, malın değeri farklı olabilmektedir. Mill, arz ve talebin ortak noktada kesişimiyle oluşan piyasa fiyatının, harcanan maliyetler sonucu ortaya çıkan doğal fiyata yaklaşacağını düşünmektedir. Bu görüşüyle kârı artı-değer olarak gören emek-değer teorisiyle zıtlaşmaktadır. Mill, kârı sermayedarın alması gereken gelir olarak gördüğü için emek-değer teorisinden uzaklaşmaktadır (Aydın ve Aydınlar, 2011: 8).

Mill, emeğin değerini üretken ve üretken olmayan kapsamında değerlendirmiştir. Emeğin ancak maddi nesne üretmesinin üretken emek olarak nitelendirilmesine katılmamıştır. Belirli koşullar altında becerilerinin aktarılmasının da üretken bir emek türü olduğunu düşünmüştür. İşçileri eğitmek için harcanan emek sonucunda maddi ürünlerde bir artış sağlarsa, üretkendir. Ancak maddi ürünler yaratmasına karşın bazı iş türlerinin üretken olmayabileceğini de dile getirmiştir. Örneğin üretken emeğin ürettiğı artış ve zenginlik, aciliyetle aranan türden bir artış değilse bir ulusu daha da fakir kılabilir (Barber, 1991: 103-104).

1.4.5. Karl Marx'ın Emek-Değer Teorisi

Karl Marx, Ricardo'nun değer kuramından yararlanmıştır. Marx'a göre emek, bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan, kullanım değeri malları üretmektir. Ancak üretilen malların değışim değeri de bulunmaktadır. Marx iki tür değer üzerinde yoğunlaşmıştır. Biri kullanım değeri diğeri ise değışim değeridir. Kullanım değerinde, bireylerin kendi kullanımlarına göre sağladığı yarar vardır. Değışim değerinde ise o malın değeri, bir başka maldan ne denli fayda sağladığı ile alakalıdır. Ancak değışim değeri ve kullanım değeri Marx'a göre aynı şeyi ifade etmektedir. Bir mal, bir ürünün üretim değeri olmasa da kullanım değeri olabilir. Örneğin; işlenmemiş bakır, toprak ve hava vb... Bir şey yararsızsa onun içindeki emek, emek sayılmaz bu nedenle değer yaratmaz. Bir malın değerini emek-zaman miktarı belirlemektedir. Ancak o mala talep yoksa o malın değeri de yoktur. Bir mala duyulan taleple oluşan fiyat, o maldaki sosyal emek miktarının para karşılığıdır (Talas, 1980: 171-174).

Marx'a göre kapitalist sistemde işçiler, kendi yaşam standartlarını karşılayabilmek için emek ve zamanlarını satmak zorundaydı. Ancak kapitalist sistemde kendi ihtiyaçlarını karşılamalarının ötesinde daha da fazla emek-zaman harcamaları istenmekteydi. Satabilecekleri

başka kaynakları olmayan bireyler, sadece emek-zamanlarını satmakla kalmayıp, oluşan işgücü piyasasını ve ücretleri kabul etmek zorunda kalmaktaydı. Örneğin; bireyler 6 saat çalışması durumunda hayatlarını idame ettirebilirken, kapitalistler bu sürenin üzerinde emek-zaman harcamaları istenmekteydi. Bu durumda ortaya kapitalistler zorunlu bir artı değer üretmekteydi (Barber, 1991: 139).

Marx'ın artı değer teorisi ise bir malın üretilmesi için gerekli olan emek-zaman o malın değerini belirlemektedir. Kapitalist düzende işveren, işgücüne emeği karşılığında bir ücret vermektedir. Bu ücret işçiyi ve ailesini bir gününü geçindirebilecek ücreti yarım günde elde ediyorsa, tüm gün çalıştırıyorsa ödenen yarım günün dışındaki ödenmemiş yarım gün artı değeri oluşturmaktadır. Bunu formül ile ifade edecek olursak; $A-B=C$, A=bir çalışma gününde işçi tarafından üretilen malların tamamı, B= işçi ve ailesinin bir günlük geçim için gerekli malların değeri, C= artı değerdir (Talas, 1980: 177).

Marx'a göre emeğin aksine makinelerin, emek gücü olmaksızın tek başına değeri yoktur. Emek işine göre kendi makinesini üretebilir. En nihayetinde bütün işi gerçekleştiren emek gücüdür. Ancak sermaye sınıfı, kârın makinelerle üretildiğine dair gerçekçi olmayan bir inançla sürekli sermaye biriktirir. Bu durum sermayedarların harcamalarını artırırken kârlarına etki etmez çünkü artık değer emekle üretilir ve emek kâr sağlayan tek araçtır (Turan, 2017 :148-149).

1.4.6. William Stanley Jevons' un Emek-Değer Teorisi

Neoklasik iktisadın temellerinin atılmasında son derece önemli bir rol oynamış ve marjinalist devrimin ana aktörlerinden biri haline gelmiş ve Jevons Theory of Political Economy adlı kitabı neoklasik iktisadın kurucuları arasında yer almaktadır. Jevons, neoklasik iktisadın doğasını anlamada vazgeçilmez örneklerinden biridir. Örneğin neoklasik iktisatta matematiğin yoğun olarak kullanılmasının önünü açan isimlerden biri de Jevons' tur. Jevons, ekonomiyi fizik ve mekanik gibi bir doğa bilimi olarak görüyor ve ekonominin niceliklerle ilgilendiğini belirterek, ekonominin bir bilim olması gerekiyorsa matematiksel bir bilim olması gerektiğine inanıyordu. Jevons, doğa bilimlerindeki eğitimi nedeniyle matematiğin ekonomide yoğun bir şekilde kullanmıştır. Hatta yapmış olduğu çalışmalarda gözlemlere ve deneylere başvurarak iktisadi analizleri etkilemekle kalmamış meteorolojik ve çevresel faktörlerin kullanılması konusunda önemli bir katkı sağlamıştır (Bilir, 2018: 18).

William Stanley Jevons emeğin değerini, fayda olarak görmektedir. Bireyin üretim sürecine hangi üretim aracıyla katıldığı önemli değildir. Diğer faydacıların belirttiği işgücünün en az çaba ile gereksinimlerini en yüksek seviyede karşılamasının, bu anlamda tüketimden elde

edilen faydayı en yüksek seviyeye çıkarmanın gayesindedir. Bu bağlamda diğer faydacı geleneğe katkı sağlamaktadır (Aydın ve Aydınlar, 2011: 9).

Ricardo'ya göre bireyler incilerin çıkarılması zorunlu olduğu için değerli olduğuna inanır ve denizden çıkarırlar. Ricardo, incilerin çaba nedeniyle değerli olduğuna inanırken, Jevons ise incinin değeri olduğu için çaba harcadığına inanmaktadır. Aslında tartışmanın odak noktası, emek değer teorisi ve öznel değer teorisidir. Jevons'a göre, bir incinin sağladığı belirli bir fayda, insanların hala sahip oldukları incilerin sayısına bağlıdır. İnciler ne kadar çok olursa, faydası o kadar düşük olur ve inciler ne kadar az olursa, inciler o kadar fazla fayda sağlar. Fayda önemli derecede yüksek ise, çaba buna değer fakat sadece emek vererek fayda elde edilemez (Bocutoğlu, 2012b: 142).

1.4.7. Carl Menger'in Emek-Değer Teorisi

Carl Menger emek değer teorisine Jevons gibi marjinal fayda üzerinden değerlendirmektedir. Bir malın ücretini arz ve talep belirlerken, arzını ve talebini fayda belirlemektedir. Yani bir malın talep oluşturması için o malın tüketici üzerinden elde ettiği fayda etken olmaktadır. Menger marjinal fayda nosyonundan etkilenerek, malın miktarı ve fiyat arasındaki zıt yönlü ilişki olduğunu ortaya çıkaran “talep yasası” nı geliştirmiştir. Menger kapitalizmin herhangi bir sınıfsal çatışma oluşturmadığı ve bir artı değer üretmediğini savunmaktadır. Bu anlamda diğer faydacılarla aynı fikirdedir (Aydın ve Aydınlar, 2011: 10).

Carl Menger, ekonomide yeni bir marjinal devrim çağını başlatan, Ekonomi İlkeleri adlı kitabını 1871'de yayınlamıştır. Ancak eser yayımlandığında pek ses getirmemiş ve benimsenmemiştir. Menger, bu esere klasik teknik ve öğretilere aykırı değer ve fiyat teorisi açısından yaklaşmıştır. Klasik iktisatçılar değeri, üretim faktörlerinin faaliyetlerinin karşılığı olarak görürler; öte yandan Menger, metaların değerini tüketici ihtiyaç ve arzularının tatmin edilmesiyle açıklamaktadır. Menger'in görüşüne göre, ekonomik olmayan herhangi bir malın ne değişim değeri ne de kullanım değeri vardır. Mallar ve talep arasındaki ilişki değiştiğinde, değer de değişir. Çünkü bir metanın değeri, o meta ile talep arasındaki ilişkiye bağlıdır. Menger, bu olguyu şöyle bir örnekle açıklar: bir adam çölde bol su ile yaşasın. Bu kişi için bir kova su önemli olmamaktadır. Ama bir damla su bile kuruyup kıtlaşıyorsa değerlidir. Bu durumda değer; talep, nicelik ve nitelikteki değişimlerle biçimlenmiştir (Sarıçoban, 2012: 159-160).

Klasik ekolden farklı olarak Menger önce metayı tanımlayıp ardından değer analizine geçmektedir. Çünkü ona göre milli zenginliğe giden yol, iş bölümü ve uzmanlaşmadan değil, kaliteli ve bol mal üretiminden geçmektedir. Ayrıca faydalı olan her şey meta olmamaktadır.

Menger'e göre bir şeyin meta olabilmesi için dört özelliğinin olması gerekmektedir. Bu özellikleri şu şekilde ele alabiliriz:

- Bir metaya insani bir talep olması,
- İnsan ihtiyaçlarını karşılayan mallar arasında nedensel bir ilişkinin gerekliliği,
- İnsanlar tarafından bu nedensellik ilişkisinin biliniyor olması,
- Son olarak eşyanın amacına uygun ve ihtiyaçları karşılaması gerekmektedir.

Bu kapsamda Menger, malları düşük dereceli mallar ve yüksek dereceli mallar olarak ayırımını yapmıştır. Düşük mallar, tüketim için üretilen mallardır, yani tüketicilerin gereksinimlerini direkt karşılayan mallardır. Daha yüksek kaliteli mallar, daha düşük kaliteli mallar üretmek için gereken sermaye ve üretim malları iki emtia grubu olarak birbirini tamamlamaktadır. Örneğin, Smith'in elmas su paradoksunda her iki meta da faydalıdır. Ancak pırlantanın talebi karşılayacak miktarda bulunmaması pırlantayı değerli kılmaktadır. Menger'in ekonomik düşünceye bir diğer önemli katkısı, yüksek kaliteli malların değerinin belirlenmesiydi. Üretilen malların değerini belirlerken, üretilen ürünün değerine katkıda bulunduklarını ilk kez düşündü. Sözde negatif kısıtlamalar teorisine göre, daha yüksek seviyeli mallara olan talebin, daha düşük seviyeli mallara olan talep tarafından belirlendiği ileri sürülmüştür (Genç ve Çağlayan, 2017: 674-675).

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL EMEK

Hayatın her geçen gün daha fazla dijitalleşmesi ile emek ve üretim süreci de dijital ortama geçmiştir. Böylece dijitalleşme sürecinin emek tarafını incelemek elzem hale gelmiştir. Geleneksel emek yaklaşımı dijital emek yaklaşımını da kısmen dönüştürmektedir. Nitekim geleneksel döneme nazaran emeğin sömürülmesi ve değer yaratımı da dijital ortamda farklılaşmaktadır (Şeker, 2019). Dijital emek kavramından önce ‘dijital’ kavramını açıklamakta yarar vardır.

Dijital kavramı genel haliyle "sayılarla ilgili veya sayılardan oluşan" anlamına gelmektedir. Sayı ise bilgi teknolojileri (BT) literatüründe 0 ve 1 rakamlarından oluşan ikili bir sisteme karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu ikili sistem tüm BT temelini oluşturmaktadır. Bilgi (veri) ve bunlarla ilgili olan her şeye dijital denmektedir. Dijital kelimesi, yeni medyanın önemli bir özelliği olarak, herhangi bir kişi, grup, kurum, kuruluş veya şeyin, çoğaltılabilir, manipüle edilebilir ve sayısallaştırılabilen tüm varlık veya nesneleri içinde barındırmaktadır. Bunlar; anonim, sahte ya da gerçek kullanıcı profillerinin yanı sıra ‘internet nesneleri’, giderek daha akıllı hale gelen robotlar veya dijitalleştirilmiş filmler, müzikler, paralar, oyunlar, sosyal ağlar, e-posta, banka hesapları, bulutta kiralık depolama olarak karşımıza çıkmaktadır. Paylaşım alanları olan video, resim ve mesajlar, uygulamalar ve bu alanlarda yapılan paylaşımlar gibi içerikler de buna dahil edilebilir. Bu bağlamda dijital boyutu Yeni Medya'nın nesne boyutunun bir simgesi hâline gelmektedir (Fuchs, 2015'den akt. Miçooğulları, 2018).

Dijital emek ise, emek ile oyun nosyonlarının bir araya gelerek bireylerin emeği gönüllü bir şekilde yeniden üretmesidir (Fuchs ve Sevigani, 2013). İtalyan otonomistler ise dijital emeği materyal olmayan bir emek türü olarak tanımlanmaktadır (Lazzarato'dan akt. Uzunoğlu, 2015).

2.1. Dijital Emeğin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü

2000'li yıllar itibariyle akıllı telefonların, sosyal ağların çıkması ve 2010'larda bulut tabanlı kullanımların ve yapay zekânın ilerlemesiyle dijital dönüşüm hızını artırmıştır. Sonrasında platformlarında ortaya çıkıp, artması ile beraber geleneksel emek anlayışı değişmiş ve yeni iş, meslek tanımları ortaya çıkmıştır (Sümen, 2020: 188-189).

Dijital emeğin ortaya çıkış süreci sermaye akış modelinin değişimine bağlıdır. Dijital emek kavramı içerik ve bilginin online olarak aktarılmasıdır. Dijital emek, Post-Fordist gelenek

hareketinden ve İtalya'daki işçi/ Otonomizm'den etkilenecek ortaya çıkmıştır. Dijital emek iki bölümde incelenebilir. İlk bölümde ücretli emek arz edenlerden oluşan dijital gazeteciler ve editörler ile dijital emek arz edenlerden oluşurken, ikinci bölümde ise karşılığında herhangi bir ücret almadan emek sarf eden grup (sosyal medya kullanıcıları) oluşturmaktadır. Sosyal medya kullanıcıları, ücret kaygısı gütmeyen yalnızca manevi tatmin elde etmektedirler. Ancak bu ve bunun gibi topluluklar farkında olmadan sağladıkları veriler ile büyük reklam şirketlerine milyarlarca dolar kazandırmaktadırlar (Karaçor, Güvenek ve Karadoğan, 2020). Buna göre emeklerinin karşılığını alamayan kullanıcılar, sosyal ağlarda, içerik paylaşım siteleri vb. platformlarda yapılan içerikler aracılığıyla günümüzdeki dijital ekonominin kar üretimine kaynaklık etmektedirler (Fuchs, 2010). Diğer bir deyişle, online medyada bilgi ve içerik oluşturulması ödenmemiş emeğin sömürülmesini ifade etmektedir (Duman ve Özdoğuran, 2018).

Dijital emeğe bakış açısı Marksizm ideolojisinden yararlanmaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının üretken emek olarak nitelendirilmesi gereksinimi üzerine ortaya çıkmış bir kavramdır. Bilgi teknolojisi çağında, işin üretkenlik yönü ve dijital ekonomideki yeni yeri sorgulanmaktadır (Miçooğulları, 2018). Bunu yaparken, Marx'ın "emek değer teorisi", Dallas Smythe'in "izleyici emeği teorisi" ile "Vincent Mosco, Tiziana Terranova ve Christian Fuchs" vb. yazarların dijital ortamlar ve yeni medya için değerlendirilmelerinden yararlanılmıştır. Dijital emek nosyonu yeni medyanın kâr ve değer yaratımı için üretim aracı olduğuna dikkat çekmektedir. Buna göre dijital ortam kullanıcılarının çevrimiçi sayfalarda etkileşimlerinin artı değer yarattığı ve kullanıcıların emeklerinin sömürüldüğü ifade edilmektedir (Şeker, 2019). Diğer taraftan içerik üreticilerinin emeğinin sömürülmesi fikri "izleyicilerin emeği" tartışmasını başlangıç noktası olarak ele almaktadır. Geleneksel kitle iletişimindeki meta ile İnternet'teki meta arasındaki fark, kullanıcıların aslında içerik yaratıcıları olmaları ve sürdürülebilir olarak yaratıcı faaliyetlerde bulunma, iletişim kurma, topluluk oluşturma ve içerik üretimine zaman harcamalarıdır. İzleyici ve kullanıcılar arasında üç ana etmen bulunmaktadır. Bu etmenler içerik üretimi, zaman kısıtı, mekân bağımlılığı şeklinde sıralanmaktadır (Fuchs, 2015). Başka bir yönden dijital emeğin zorunluluk değil gönüllülük esaslı olduğu düşünülürse sosyal medya kullanıcılarının sömürülmediği düşünülmektedir. Sosyal medyadaki emek araçları, platform ve kullanıcılarının zihinsel yetkinlikleridir. Bir başka bakış açısıyla ise dijital emeğin köle emeğine benzeyen yanı, ücretsiz çalışma ve yüksek düzeyde sömürüdür. Aslında klasik kölenin de dijital emek sarf edenin de emeği meta değildir. İşçi, emek piyasasında emeğini bir meta gibi satmaz. Köle, özel mülk olmasına karşın dijital emek arz eden birey özel mülk sayılmamaktadır. Daha çok bir ev hanımı

gibi üretim ilişkilerinden bağımsız şartlarda değer yaratmaktadır. Hem köle hem dijital emek arz edenin emeğinde oyun ve emek tefriki bulunmamaktadır. İkisinin farkı; köle emeği fiziken yorucudur ve oyun gibi hissettirmez, zahmetlidir ve bedensel emeği ifade eder. Zorlanarak ve şiddet uygulanarak emek sarf ettirilmesi söz konusudur. Dijital emek, genellikle yüksek düzeyde oyun gibi gelen enformasyon emeğidir. Dijital emekte baskının doğası genel olarak toplumsaldır. Kullanıcılar bütün arkadaşları orada bulunduğundan platformu kolayca terk edemediklerinden bu platformlara kenetlenmişlerdir (Fuchs, 2015'den akt. Miçooğulları, 2018).

2.2. Dijital Emek ile İlişkilendirilen Kavramlar

Dijital emek ifadesi altında, dijital olarak aracılık edilen ücretsiz ve ücretli çalışma, ve web tabanlı "kalabalık çalışma", aynı zamanda ev içi emek, bilişsel ve yaratıcı emek gibi kavramlar bulunmaktadır (Gandini, 2021: 376). Bu kavramlardan birine örnek verecek olursak örneğin; kitle kaynak yani kalabalık çalışma, kalabalık "crowd" ile dış kaynak anlamındaki "out source" kelimelerinden ortaya çıkan bir kavramdır. İnternet kullanımının artmasıyla beraber bireylere ve topluluklara bir kaynak olarak bakılıp, dijital ortamdaki üretimine ise kitle kaynak denilmektedir. Yani kısaca bir işletmenin ihtiyacı duyduğu kaynağa online kitleden elde etmesidir (Seker, 2015:1-2). İzleyici emeği teorisi sonucunda ekonomik amaçlar için dijital platformlar tarafından sosyal medya kullanıcı etkinliğinin metalaştırılmasından doğan "playbour" kavramı, eğlenceye dayalı, kullanıcı tarafından oluşturulan içerik üretimi anlamına gelmektedir (Gandini, 2021: 371).

Dijital emek kavramı farklı yazarlarca farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bazı düşünürler bu kavramı Marx'ın emek- değer teorisi üzerinden değerlendirerek bu emek türünü gayri maddi emek olarak nitelendirmişlerdir. Ancak günümüzde dijital mecraların genişlemesi ile kavramın maddi boyutuna atıfta bulunan yazarlar da bulunmaktadır.

2.2.1. Gayri Maddi Emek

1950'lerden bu yana işçi sınıfının görece refahı, özellikle 1960'ların sonları ve 1970'lerden itibaren gelişmiş kapitalist ülkelerde "profesyonel mesleklerin" gelişmesi, maddi olmayan emek kavramının tartışılmasına temel oluşturdu. Maddi olmayan emek kavramının tarihine bakıldığında, İtalyan Marksist özerkliği bu kavram etrafındaki tartışmanın merkezindedir. Dolayısıyla tüm sınıf mücadeleleri hem işçi sınıfının çözülmesini hem de sınıf olarak yeniden doğuşunu içeren bir mücadele sürecidir. 1970'lerde üretim biçimlerinin farklılaşması ve katma değerli üretim sürecinde entelektüel çalışmanın daha güçlü bir konuma

gelmesi, tüm toplumsal alanın potansiyel bir savaş alanı haline geldiği fikrinin gelişmesinin temellerini atmıştır. Bu doğrultuda geliştirilen "işçi" ortamındaki "âdem-i merkezîyetçilik, yerleşme ve iş deneyiminin esnekliği", kitlesel emek, emek süreçleri ve siyasi örgütlerin çözülmesine yol açmıştır (Trott,2007'den akt. Miçooğulları, 2018).

Gayri maddi emek olarak da bilinen dijital emek, üretilen ürünlerin kalitesini, üretim süreci ve işgücünün ürettiği değeri ve çalışma koşullarındaki nicel ve nitel değişiklikleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Kapitalist üretim tarzının dönüşümü, kitlesel üretimdeki Fordizmden tüketim odaklı, sınırlı ve çeşitli üretime dayalı post-Fordist bir modele geçiştir. Bu değişimle birlikte telekomünikasyon artık üretimde daha önce görülmemiş şekillerde kullanılmakta ve üretimin merkezinde yer almaktadır (Hardt'dan akt. Miçooğulları, 2018). Hardt ve Negri (2008)' e göre dijital ekonomiye geçiş ile birlikte emekte değişmiştir. Yani emek gayri-maddi hale gelmiştir. Üretimin enformatikleşmeye başladığı günümüz sektörlerinde ortaya maddi kalıcı emek çıkmadığı için bu üretimle ilişkili olan emekte maddi olmayan emektir (Hardt ve Negri'denakt. Miçooğulları, 2018). Bir başka deyişle gayri-maddi emek; emeğin kreatifliğini bir emek şekli olarak kendisi göstermektedir. Kültürel ve hizmetin bir çıktısı açısından bakılmasıyla ortaya çıkan, ekseri; bilginin ve iletişimin ortaya çıkmasıyla şekillenen emek türüdür (Göçer, 2022: 18).

Enformatikleşme sürecinin özünde gayri maddi emek kavramı yer tutmaktadır. Hardt ve Negri hizmet üretimi, mal üretimi gibi maddi olmayan, dolayısıyla ölçülemeyen bir çıktı üretmesinden dolayı, hizmet emeğini gayri maddi emek, diğer bir deyişle maddi olmayan emek olarak tanımlamıştır. Lazzarato'ya göre bu emeğin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, bu emeğin giderek bilgisayar becerilerini içermesi, endüstride ve büyük şirketlerde kullanılması, ikincisi ise bu emeğin kültürel içeriğe sahip olması, esasen iş olarak kabul edilmemesi bağlamıyla moda, kültür ve sanat faaliyetleri gibi etkinlikleri içermesidir (Özmkas, 2015: 14-15).

Dijital ortamın kullanıcıların ne tür ihtiyaçlarını karşıladığı sorusuna cevap ararken yapılan eleştirel incelemeler, Marx'ın emek süreci teorisini dijital ortam kullanıcıları üzerinden tekrar okuma ve anlamlandırma gayreti içindedir. Maddi olmayan emek ya da bilgi emeği nosyonlarında toplanan eleştirel incelemeler, kullanıcıları üretken emek olarak nitelendirir, son tahlilde "üreten tüketim" analizine evrilerek, Marx'ın "meta, emek, üretim ve tüketim" konusundaki söylemlerinden koparılmaktadır (Çeliker Saraç ve Aksoy, 2021: 133).

Yeni ekonomi olarak isimlendirilen yeni dönemin mucidi İnternet ile başlamış olan dijitalleşmedir. Sosyal medya şirketleri emeği kullanıcılardan sağlayarak kar üretmektedirler. Fuchs vd. maddi olmayan emek görüşünü, elde edilen kâr düşüncesiyle reddetmekte ve süreci

maddi olarak tanımlamaktadır. Marx ise maddi olmayan emeği iki şekilde incelemektedir; birincisi satılabilen nesne konumunda metalar, ikincisiyse “‘‘üretken zihinsel emek ve üretken olmayan zihinsel emektir’’”. Üretken emek, artı değer üretebilme kapasitesini ifade etmektedir. Ancak Marx'ın deyişiyse böyle bir emek türü manevi gözükse de sonucu itibariyle maddi bir yapıdadır (Şeker, 2019).

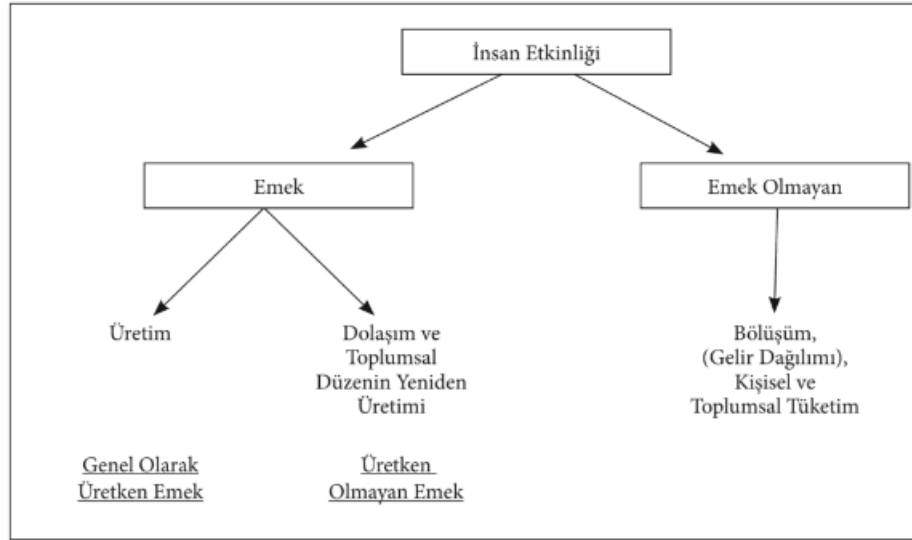
2.2.2. Üretken Emek – Üretken Olmayan Emek

Ekonomik ve politik düşünce açısından sınıflar, işgücünün çıktısı olan ürünün vasfına, ürünün zihinsel emekle mi yoksa bedensel emekle mi üretildiğini değerlendirerek bir tanımlama yapmamaktadır. Buna göre sınıflar, öznel ölçütlerle kabul edilmektedir. Bunun beraberinde üretken olmayan emek ve üretken emek farkının belirleyici unsuru da sınıf ayrımı değildir. Üretken olmayan emek ve üretken emek sağlayan işgücü ise üretim araçlarının eksik olması durumunda, emeklerini bir meta gibi satmalarıyla ortak noktada buluşmaktadırlar (Çeliker Saraç ve Aksoy, 2021:144). Adam Smith, üretken emeği sermayeyle direkt mübadele edilen emek olarak görmektedir. Üretken olmayan emeği ise sermaye ile değil, gelirle mübadele edilen emek olarak görmektedir. Onun için emeğin üretken olup olmama durumu emeğin kendi içinde sağladığı toplumsal çıktı ilişkileridir. Say, Adam Smith'in emeği, üretken olmayan ve üretken emek olarak farklı kategorilendirmesini doğru bulmamıştır. Adam Smith, üretken olmayan emek örneklerini topluma ya da bireylere yararlı olmaları nedeniyle, üretken olmayan emek olarak nitelendirmiştir. Say ise bunu “‘maddi olmayan ürünlerin üretkeni olan emek’’” olarak nitelendirmektedir. Örneğin, doktor hastasının tedavisini yapar ve gelecekte oluşabilecek durumları engeller. Say bu durumun üretken bir emek olduğunu, hastaya tavsiye vermesinin hasta açısından bir tüketim olduğunu belirtmektedir. Bunu maddi olmayan ürün olarak nitelendirmektedir. Aynı şekilde müzisyen ve oyuncuların da harcadığı emeği ürün olarak görmektedir. Bu emek türü bireylere ve topluma eğlence ve zevk vermektedir. Ancak bu emeğin başka eğlence imkanlarıyla mübadele edilmesi imkansızdır. Bu emeğin bir ücreti elbette vardır, ancak bir mübadele değeri sağlamamaktadır (Çaklı, 2006: 43-52). Fuchs'a göre üretken emek, kapitalist toplumlarda yeni medya sermayesinin ve kârın artırılabilmesi amacıyla ücretsiz çalışan ve sömürülmeye çok müsait olan kullanıcılara, ücretli olarak çalışan işgücünün, yani üretken emeğin dış kaynak olarak dahil olmasıdır. Fuchs “‘Üretlanım’’” kavramıyla internet mecralarında kullanıcıların hep aktif olma durumları ve yaptıkları yaratıcı işlerin bir meta haline gelmesini ifade etmektedir (Göçer, 2022: 20).

Savran ve Tonak insanın iktisadi etkinliğini emek olan ve emek olmayan şeklinde sınıflayarak üretken ve üretken olmayan emeği görselleştirmiştir. Aşağıdaki şekle göre emek

ile dolaşım ve toplumsal düzenin yeniden üretiminde kullanılmakta olup, üretimdeki emek üretken emekken, diğeri üretken olmayan emeği ifade etmektedir. Bölüşüm, kişisel ve toplumsal tüketim ise emek olmayan grubu oluşturmaktadır.

Şekil 2. 1. İnsanın İktisadi Faaliyetlerinin Genel Tasnifi

Kaynak: Savran ve Tonak, 2012: 249.

Asıl anlamıyla üretken emek ile sermaye için üretken emek farklı anlamlara gelmektedir. Kısaca üretimle uğraşan emek, maddi bir anlam yüklenerek üretken emek olarak ifade edilmiştir. Sermaye için üretken emek, emeğin somut niteliği anlamına gelmesidir. Marx'a göre üretken emek işçinin kendisi için önceden belirlenen bir ücret karşılığında üretim yaparak sermaye için daha geniş bir çıktı oluşturmaktır (Savran ve Tonak, 2012: 246-252).

Sonuç olarak üretken emeğin sermaye karşılığı vardır ve artı değer üretmektedir. Üretken olmayan emek ise (kâr, rant, faiz, ücret vb.) gibi gelir veya emek ile mübadele edilse de değer üretmeyen emektir (Harvie, 2005: 137).

2.3. Dijital Emek ve Platformların Sınıflandırılması

Dijital emek kavramının içeriğine yönelik nasıl ki farklı bakış açıları ve kapsamlar varsa dijital emeğin sınıflandırılmasına dair de bir ortak karar söz konusu değildir. Bu sebeple farklı bakış açıları farklı sınıflandırmalar sunmaktadır. Bu sınıflandırmalardan biri olarak geleneksel çalışma türlerinin dijital emek örneklerinin bulunduğu bir tablo örneği aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. 1. Dijital Emeğin Sınıflandırması

Tipik Çalışma Koşulları	Zorlama Biçimi	Tipik örneği
Köle olarak çalışanlar, gelişmekte olan ülkelerdeki köle çalışması, maden	Fiziksel şiddet, işgücünün askeri	Afrikalı köle maden işçileri

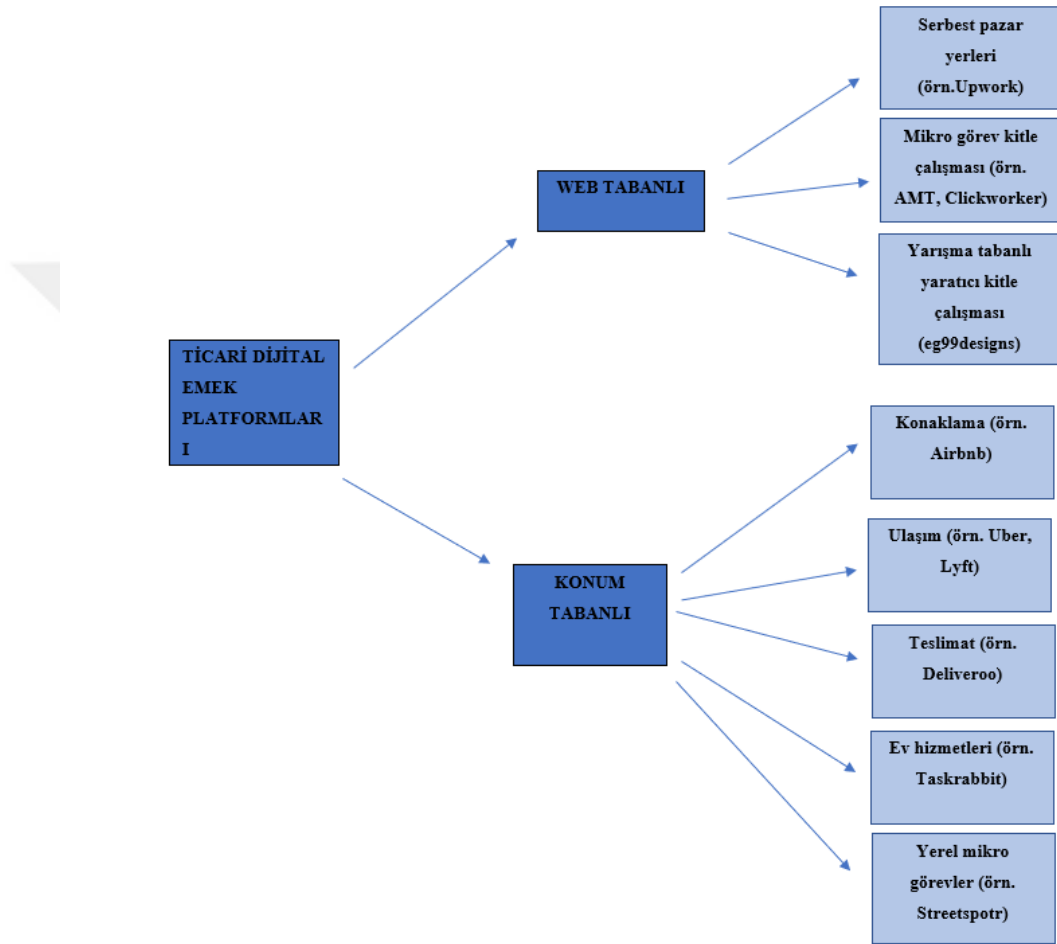
çıkararak batı dijital medya şirketleri için kar üretmektedirler	kontrolü ve öldürme tehdidi	
Yüksek seviyede standartlaşma, işçilerde yoğun yararlanma. Emeğin sermayenin ölümcül boyunduruğu altına girmesi. Taylorist endüstriyel çalışma. Kadın ağırlıklı emek	Gözetim, askeri tatbikat, cezalar	Çin ve Silikon vadisindeki montaj ve imalat endüstrisinde çalışan işçiler
Taylorist hizmet işi. Yüksek seviyede kadın emeği. Yüksek standartlaşma, tekrarlama. Güvencesiz ve karşılık ödemesi düşük iş	Performans takibi, Taylorist çalışma standartlaşması	Çağrı merkezi işçileri
Gelişmekte olan ülkelerden karı maksimize etmek için dış kaynak kullanımıyla temin etme yoluyla sömürülen bilgi işçileri	Özgürlük ve katılıma vurgu yapan yönetim dili, sessiz zorlama, iş kaybetme korkusu	Hint yazılım mühendisleri
Uluslararası dijital iş bölümündeki düşük ücretler kıyasla dijital emek aristokrasisinin aldığı yüksek ücretler, uzun saatler çalışma, yoğun stres altında çalışma	Sosyal baskı, akran baskısı, iş ortamında çok zaman harcama teşvikleri	Google yazılım mühendisleri
Ev işinin özelliklerine benzeyen çalışma. Ücretsiz, sendikasız ve sonsuz sömürü. İkili kullanım değeri (sosyallik ve veri metası)	Sosyal zorlama ve öz disiplin	Ticari ağ siteleri ve kurumsal sosyal medya kullanıcıları

Kaynak: Fuchs'tan akt. Miçooğulları, 2018: 16.

Tablo 2.1' deki çalışma koşulları sınıflandırmasına baktığımızda köle çalışmasından başlayarak Taylorist çalışmaya, ücretsiz hane çalışmasından uluslararası dijital iş bölümüne kadar oldukça geniş yelpazede bir sınıflandırma karşımıza gelmektedir. Bu farklılık dijital emeğin uygulanış biçimine de yansımaktadır. Fiziksel şiddetten Taylorist çalışma standartlarına, sosyal baskıdan, sessiz zorlamaya kadar pek çok farklı şekilde karşımıza gelmektedir. Yine bu sınıflandırmalara örnek oluşturan kitlelere bakıldığında köle olarak

çalıştırılan maden işçilerinden, çağrı merkezi çalışanlarına yazılım mühendislerinden, kurumsal sosyal medya kullanıcılarına kadar çeşitli işler karşımıza gelmektedir. Ancak ana hatlarıyla bakıldığında dijital emeğin sunulduğu alanların büyük bir kısmını dijital platformlar oluşturmaktadır. Bu sebeple dijital platformlara da ayrıca aşağıda değinilmiştir.

Şekil 2. 2. Dijital emek platformlarının sınıflandırılması

Kaynak: Schmidt'ten uyarlayan Berg vd., 2018: 4.

Dijital emek platformları çeşitlilik gösterse de dijital emek denildiğinde daha çok akla ticari amaçlı dijital emek platformları gelmektedir. Bu platformlar web tabanlı ve konum tabanlı olarak iki temel başlık altında ele alınsa da kendi içlerinde yine alt kategorilere ayrılmaktadır. Konum tabanlı platformlar geleneksel iş ilişkilerine dayanırken, web tabanlı platformlar kendi hesabına çalışan, bağımsız emekçilerdir. Dijital emek platform sınıflandırmaları farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde sunulabilmektedir. Örneğin; bu sınıflandırmada çağrı merkezi çalışanlarına yer verilmemiştir. Ancak Covid-19 pandemisi sonrasında çağrı merkezi çalışanları da birçok meslek grubu gibi dijital tabanlı olarak home-office çalışmaya başlamışlardır. Bu

sebeple bir başka sınıflandırmada çağrı merkezli çalışanları da bir alt kategori olarak karşımıza gelebilir. Bu platformlarla ilgili daha ayrıntılı açıklama bu platformların ekonomik boyutlarıyla beraber ele alınarak diğer başlıkta açıklanmaktadır.

Dijital emek, fiziksel emek gibi toplumsal, sosyal ve ekonomik dönüşümlerden etkilenmekte ve çok farklı alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle günümüzde öncelikli olarak ortaya çıktığı mühendislik ve yapay zeka alanında başta olmak üzere sağlık, üretim, satış pazarlama gibi alanlarda da hatta insan ve kültürel alanlarda da yaygın bir şekilde kullanılmakta olup, gelecekte de oldukça farklı alanlarda farklı meslekler şeklinde karşımıza gelmesi beklenmektedir. Bu sebeple alternatif alanlarda ortaya çıkması beklenen alternatif meslekler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. 2. Dijital emeğin geleceği olan meslekler

Sağlık Ekonomileri	Veri ve Yapay Zeka	Mühendislik ve Bulut Bilişim	Yeşil Ekonomi	Ürün Yönetimi	Satış, Pazarlama ve İçerik	İnsan ve Kültür
Medikal transkript uzmanları	Yapay zeka uzmanı	Site güvenlik uzmanı	Metan ve çöplükten enerji elde etme uzm.	Ürün yöneticisi	Sosyal medya asistanı, koordinatörü	Teknik işe alımcı
Fizik terapistleri	Veri bilimcisi	Platform mühendisliği	Rüzgar enerjisi ile ilgili mühendislik ve teknisyenler	Kalite kontrol testçisi ve mühendisi	İçerik üretimi, pazarlaması ve yönetimi ile ilgili meslekler	İK iş ortağı
Radyasyon terapistleri	Veri mühendisi	Bulut bilişim mühendisliği	Güneş enerjisi, su ve biyoyakıt ile ilgili meslekler	Çeviklik koçu	Dijitalde planlı büyüme stratejisti ve yöneticileri	Yetenek avcısı
Atletizm koçları	Büyük veri geliştiricisi	Phyton, Java gibi farklı yazılım dillerini, web teknolojileri bilen yazılımcı, programcı ve analistler	Atık su mühendisleri		E-ticaret satış uzman ve yöneticileri, ortaklık uzmanları	İş ortağı
Medikal araç hazırlayıcılar	Veri analisti	Yazılım geliştirici	Yeşil pazarlamacılar	Scrum master	yönetimi ile ilgili meslekler	
Veteriner asistanları ve hayvan bakımı ile uğraşanlar	Analitik uzmanı	Süreç teknisyenleri	Orman yangını önleme uzman ve yöneticileri	Dijital ürün yöneticisi	Dijital pazarlama ve yönetimi ile ilgili meslekler	
Egzersiz fizyologları	Veri danışmanı	Yükleme yöneticileri	Nükleer güç uzmanları	Teslim yöneticisi	İş geliştirme uzmanları	
Rekreasyon uzmanları	Öngörü analisti		Sürdürülebilirlik yöneticileri			
Bireysel yardımcıları	İş zekası geliştirici		Yakıt hücresi mühendisleri			
Solunum terapistleri	Analitik danışmanı		Geri dönüşüm metaryalleri toplama uzmanları			
Medikal asistanlar						
Spor ve fitness hocaları						
Mesleki sağlık uzmanları						
Hastabakıcılar ve temizlik görevlileri						
Sağlık sektörü yardımcı çalışanlar						

Kaynak: Weforum,2020'den uyarlayan Agun Poyrazoğlu,2021.

Tablo 2.2.'de ise dijital emeğin ilerlemesiyle ortaya çıkan geleneksel emek bazlı mesleklerle beraber dijital emek arzının gelecekte popüler olacak meslekleri gösterilmektedir. Geleceğin mesleklerine bakıldığında dijital tabanlı mesleklerin yoğunlukta olduğu gözlenmektedir.

2.4. Dijital Emek Ekonomisi ve Platformlar

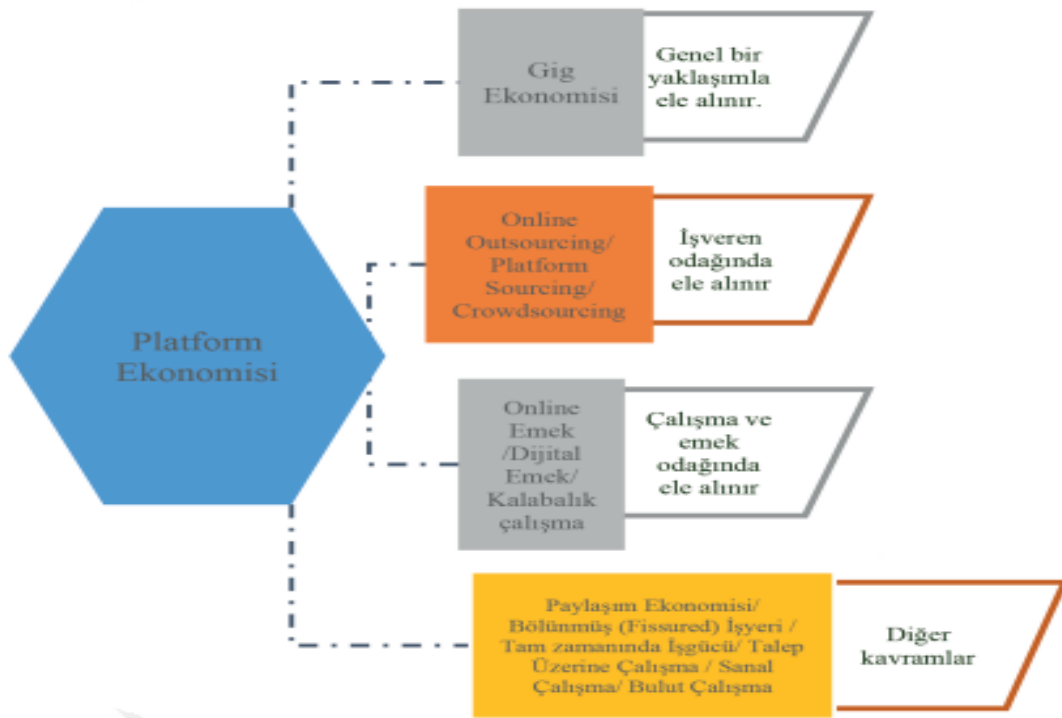
Bilgi ekonomisi, dünyada bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) alanında büyük değişikliklere yol açmıştır. Bu dönüşümün etkileri tüm sektörlerde görülmekte, hem ekonomiyi hem de toplumu etkilemekte ve dönüştürmektedir. Dijital bir ekonominin çalışma biçimini, yaşam biçimini ve toplumu küresel olarak kökten genişletmesi ve değiştirmesi beklenmektedir. Bu değişen ekonomi, "yeni ekonomi" olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde bilgi ekonomisi, endüstri sonrası toplum ya da Endüstri 4.0 olarak da bilinen bu yeni düzen sadece cihazlara ve BİT'e değil, aynı zamanda insanlara ve topluma da atıfta bulunmaktadır. Son yıllarda, dijital ekonomi kavramı, ekonomik ve sosyal ilerleme için bir katalizör olarak ortaya çıkmıştır. Bilgi, bilgi sistemleri ve iletişimde bir değişiklik olarak tanımlanmaktadır. Dijital Ekonomi; sanal para (bitcoin), e-ticaret, çevrimiçi uygulama depolama, internet reklamcılığı, bulut bilişim, 3D baskı kullanımı gibi tüm faaliyetleri içermektedir (Şeker, 2019; Miçooğulları, 2018). Aslında dijital ekonominin gelişmesindeki en önemli hızlandırıcı unsur dijital emek platformlarıdır.

Dijital emek platformları yeni bir oluşumdur ve geleceğin ikonudur. Web tabanlı (kitle çalışması) ve yazılım uygulamaları kanalıyla iletilen yerel işgücü platformlarıdır (Berg vd.,2018:1).

Dijital emek platformları, en az üç unsuru içerisinde barındıran çevrimiçi pazarlardan meydana gelmektedir. Dijital platform sağlayıcıları, arz ile talebi koordine eden aracılar olarak hareket etmektedir. Bu aracılık rolü, platform sağlayıcısının maliyetlerinin, risklerinin ve sorumluluklarının çoğunu diğer iki tarafa devretmesine olanak tanımaktadır. Dijital platformların çalıştığı çeşitli yollar bulunmaktadır (Çiğdem, 2019: 177).

Kısaca dijital platformlar, dijital emek arz edenlerle dijital emeği talep edenleri bir araya getiren web tabanlı oluşumlardır. Bu platformlar dijital emek ekonomisinde önemli bir yer tutarken, dijital emek ekonomisinin gelişmesi de bu platformlara katkı sunmaktadır. Bu karşılıklı etkileşimin bir çıktısı olarak dijital emek ekonomisi kavramının yanı sıra platform ekonomisi kavramı ortaya çıkmıştır. Bu süreç aşağıdaki şekilde anlatılmıştır.

Şekil 2. 3. Platform Ekonomisi Terminolojisi

Kaynak: Çiğdem, 2019: 181.

Emeğin dijitalleşmesi hususunda en önemli etken gelişen gig ekonomisidir. Gig ekonomisi kavramı mesai saatleri dışında da çalışmaya olanak tanıyan, uzaktan bir çalışma ve esnek çalışma türüdür. Geleneksel emek arz edenlerin, emek arz ettiği tam zamanlı işyerinde çalışma ile sosyal haklar (sosyal güvenlik, sağlık, servis, yemek, lojman, yasal tatil izni) gibi haklardan birini bulundurmeyen gig ekonomisinde işgücü, çalışanlar boş zamanlarında para kazanabilme gücünü taşıırken, işveren yüksek vasıf taşıyan emek arzını maliyeti düşük bir şekilde çalıştırabilme gücünü taşımaktadır. Özellikle Covid-19 salgınıyla dünya teknoloji şirketleri tarafından full-time veya part-time uzaktan çalışmayı hayata geçirilmiştir. Bu husus global şirketlerin bilgi teknolojilerinin verdikleri imkân doğrultusunda ucuz işgücü için başka ülkelere yatırım yapmak yerine, üretimi kendi ülkelerinde yapmasına ve daha geniş pazarlara açılmasına imkân vermektedir (Küçük, 2021: 396).

Gig ekonomisi, esnek piyasayı nitelendirmek amacıyla oluşan geçici ve kısa süreli işlerin bütünüdür. Teknolojinin gelişmesiyle beraber dijital emek platformları daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda ise gig ekonomisi daha da gelişmiştir (Çiğdem ve Erdoğan, 2020: 245). Gig ekonomisi, dijital emek piyasası için çok önemli bir kavramdır. Gig ekonomisi kısa süreli, internet üzerinden, bulut tabanlı, mobil uygulamalar üzerinden, esnek ve bağımsız olarak çalışılabilen, online uygulamaların ve dijital platformların kullanılmasıyla yaygınlaşan bir ekonomi türüdür. Bunun en güzel örneği ise Freelance çalışanlardır. Freelance

çalışanlar sürekli bir iş ve belirli mesai saatleri gibi geleneksel olan çalışma biçiminin aksine görev karşılığında kısa süreli sözleşmeler kurularak, herhangi bir kuruma bağlı olmaksızın, kendi hesaplarına çalışanlardır (Erdoğan ve Çiğdem, 2018: 239). Gig ekonomisi, yeni bir nosyon olmamakla birlikte 4. Sanayi Devrimiyle yükselmiştir. Günümüzde gig ekonomisiyle geçici süreli çalışmaların çeşitliliği ve sayısı oldukça artmıştır. İLO, 2015'ten beri dijital çalışma platformları üzerinde çalışmaktadır. Dijital emek platformlarının yükselişiyle geleceğin işleri desteklenmiş ve işgücü piyasasının dengesizlikleri giderilerek gig ekonomisinin önemi artmıştır (Çiğdem, 2019: 161).

Gig ekonomisinde platformlar, belirli bir işin sorumluluklarını yerine getirebilmek için çevrimiçi ve mobil uygulamalar sayesinde arz ve talebin karşılanabilmesidir. Platformlar aracılığıyla ortaya iki tür çalışma şekli çıkmıştır. Bunlardan biri: “kitle çalışması (crowdwork)” diğeri ise isteğe-bağlı çalışma (work on-demand via apps)’dır. İsteğe bağlı çalışma yerel bazda olan çevrimiçi arz ve talebi karşılamaktadır. Kitle çalışmaları ise çevrimiçi platformların, dünyanın her yerinden arz ve talebi karşılayabilme durumudur (Erdut, 2021: 42-43).

Esnek çalışma türü beraberinde bağımsız çalışma ortamını da getirmektedir. Gig ekonomisi, kısa vadeli ve geçici işlerin olduğu serbest çalışmayı ifade etmektedir. Gig ekonomisinde talep edenlerle çevrimiçi iletişim yoluyla bağlantı kurulup, talep üzerine anlaşmalar yapılmaktadır. Gig ekonomisinde çalışanlar, belirli bir işvereni olmamakla beraber kendi hesabına çalışanlardan oluşmaktadır (Kavesa ve Mbali, 2022: 3). Esneklik çalışanlara her yerde ve her zaman gelir sağlar ve bireylere aynı anda başka faaliyetlerde bulunma olanağı sunar. Serbest çalışan, hayatını özgürce programlayabilir ve kendi işinin sahibi olabilir (Ly, 2020: 32).

Bu çalışma türlerinden özellikle uzaktan çalışma ve Freelance çalışma günümüzde en fazla görülen çalışma türleri olması bağlamında dijital emekle beraber ortaya çıkan bu esnek çalışma türlerine daha ayrıntılı bakmak gerekmektedir.

2.5. Dijital Emekte Esnek Çalışma Türleri

İş hayatında teknolojinin yoğun kullanımı, esnek çalışma koşullarının oluşturulmasını mümkün kılmıştır. Bununla birlikte iş kavramı ve iş gücünün nitelikleri de değişmektedir. Tüm bu değişiklikler aileler, farklı iş gücü ve şirket yapıları içinde yeni rollerle sonuçlanmıştır. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler, ekonomik dalgalanmalar, iç ve dış pazarlarda artan rekabet, şirketlerin yaşadıkları değişimlere uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu değişimler, çalışma hayatındaki istihdam yapısında, üretim tarzlarında, üretim dönemlerinde ve üretim yerlerinde değişikliklere neden olmuştur. Bunun sonucunda esnek üretim tarzı da beraberinde gelmektedir (Doğrul ve Tekeli, 2010: 13-14).

Esnek çalışma, geleneksel olarak kabul edilen belirli yer veya belirli zamanlar içinde çalışma düzenine bağlı olmadan çalışmanın olduğu yeni çalışma biçimleri olarak tanımlanabilir. Bu yeni çalışma biçimi, geleneksel çalışma kültüründen farklı olarak, çalışanların çalışma planlarını kendilerinin belirlediği bir çalışma sistemidir (Aydıntan ve Kördeve, 2016: 29).

Bu çalışma biçiminde esnekliğin sayısal esneklik, zamana göre esneklik, fonksiyonel esneklik, ücret esnekliği ve uzaklaştırma stratejileri olmak üzere beş boyutu bulunmaktadır. Sayısal esneklik, piyasada değişen ekonomik ve teknolojik şartlar ile talep miktarına göre işgücü miktarı ve niteliğinin değiştirilebilmesidir. Zamana göre esneklik uygulamalarında ise çalışanların iş programlamalarını kendileri yapmaktadır. Ayrıca iş yaşamında esneklik uygulamaları, işgücünün değişik şekilde kullanılması (fonksiyonel esneklik) ve hizmetin veya üretimin işletme dışındaki başka işyerlerinde ya da işletme içindeki başka işçiler tarafından yapılmasını (uzaklaştırma stratejileri) da kapsamaktadır. Esnek çalışma türü olan kısmi çalışma ile çalışanlar part-time (yarı zamanlı) çalışma yapabileceklerdir. Çalışma hayatındaki diğer esnek çalışma modellerini de evde çalışma, tele çalışma, esnek vardiya uygulamaları ve ödünç iş ilişkisi vb. olarak sıralamak mümkündür. Bu esnek çalışma modelleri ile bireyler işyerinin dışında da olsa çalışabilirken, toplumdaki sorumluluklarını da yerine getirebilmektedirler (Öztürkoğlu, 2013: 111-115).

4857 sayılı İş kanunu'na bakıldığında ise esnek çalışma türleri şu şekildedir; Belirli süreli iş sözleşmesi, kısmi süreli iş sözleşmesi, çağrı usulü çalışma, geçici iş ilişkisi, taşeron usulü çalışma, telafi çalışması, kısa çalışma, yoğunlaştırılmış iş haftası ve denkleştirme yöntemi, fazla çalışma ve fazla süreli çalışma, iş sözleşmesinin devri, yıllık ücretli izin, analık izni, babalık-ebeveyn-kariyer-bakım izni, evlenme ve ölüm izni, erken emeklilik ve kademeli emeklilik şeklinde belirtilmektedir (Taşoğlu ve Limoncuoğlu, 2010: 80-83).

Esnek çalışma türleri arasında evden çalışma türü, covid-19 salgını sonrasında daha da artmış olup, özellikle insanların evlerinde kalma durumları, zorunlu karantinalardan dolayı işletmeler ve çalışanlar tarafından elzem bir hale gelmektedir. Her ne kadar esnek çalışma biçimlerinde ele alınmamış olsa da günümüzde dijital emekte ön plana çıkan bir diğer çalışma şekli ise Freelance (serbest) çalışma olmuştur. Araştırmanın bu bölümde home-office ve Freelance çalışma şekilleri tanımlanmaktadır.

2.5.1. Uzaktan/Home-office Çalışma

Evden (home-office) çalışma kavramı, tele çalışma ve uzaktan çalışma kavramları ile bağdaştırılabilir. Teknolojinin, bilgisayarların kullanımının artmasıyla beraber çalışma, iş yeri

dışında da çalışmayı mümkün kılmaktadır ve yer, zaman kavramının bu çalışma türünde pek de bir öneminin olmadığı bir esnek çalışma türüdür (Kıcıır, 2019: 177-178).

Elektronik evden çalışma, evde tele çalışma şekli olan evden çalışma şekli, aynı zamanda uzaktan iletişim, uzak/ayrı çalışma, uzaktan çalışma ve mesafe çalışması olarak ta literatürde karşımıza çıkmaktadır (Karakoyun, 2016: 143).

Covid-19 Pandemisi, çalışma hayatının “9-5 sendromu” kalıbını kırmış ve hem talep eden hem de arz edenler açısından, “evden çalışma” türüne bakış açısını değiştirmiştir (Uşen, 2020: 5). Covid-19 salgınının ortaya çıkmasından itibaren dijital emek platformlarının katlanarak büyümesinden sonra uzaktan çalışma daha da acil hale gelmiştir. Karantina ve hareket kısıtlamaları milyonlarca işçiyi evden ve birden çok yerden çalışmaya zorlamıştır (Rodríguez ve López, 2022: 3).

Yaşadığımız covid-19 sürecinde salgının yayılmasını engellemek ve azaltmak ülkeler, devletler tarafından alınan önlemler içerisinde en çok başvurulan işletmelerde uzaktan/evden çalışma türü olmuştur. Salgın döneminde uygulamaya konulan uzaktan/evden çalışma türü sayesinde salgının yayılmamasını, bulaşma oranının azaltılması, aile içi ilişkilerin artması, işe gidiş geliş sürelerinin olmamasından doğan zaman artımı, iş özerkliğinin sağlanması gibi avantajları bulunmaktadır. Ayrıca, işletmeler için bu durum enerjiden tasarruf ve işgücü maliyetlerinin azalmasından dolayı da bir avantaj sağlamaktadır. Salgın sürecinde uzaktan/evden çalışma türü sosyalleşememe, stres artışı, iş-yaşam dengesinin kurulamaması, iş tatmini, iş verimsizliği ve kadınların iş yükünün artması gibi dezavantajlar da yaratabilmektedir. Ayrıca, uzaktan/evden çalışma türünün her sektör ve meslek grubuna uygun olmaması durumu da bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ancak, endüstri 4.0 ile birlikte fabrikalarda akıllı sistemlerin yaygınlaşacağı, yapay zekâlar ve akıllı robotların işletmelerde daha aktif olacağı düşünülürse, uzaktan çalışma modelinin ileriki dönemlerde çok daha popüler olacağı düşünülmektedir (Serinikli, 2021: 283-285).

2.5.2. Serbest (Freelance) Çalışma

Yeni dijital teknolojilerin işe getirdiği en önemli gelişmelerden biri, serbest çalışma kültürünün küresel olarak yaygınlaşmasıdır. Esnek ekonomi olarak da bilinen bu gelişme, farklı ülkeleri ve sektörleri farklı derecelerde etkilemekle birlikte, son yüzyılın işgücü piyasasındaki en önemli değişimlerden biridir. Upwork ve Freelancers Union tarafından ortaklaşa yaptırılan bir araştırmaya göre, 2018'de ABD'li işçilerin üçte birinden fazlası bir tür serbest meslekle uğraşmıştır (Koloğlu, 2019: 240). Serbest çalışmaya dair farklı tanımlar söz konusudur. Bu tanımların bir kısmı aşağıdaki tablo verilmiştir.

Tablo 2. 3. Dijital Emek Arz eden Freelancerların Çalışma Tanımları

Kavram	Tanım	Kaynak
Çevrim içi geçici (gig) çalışma	Uzun vadeli istihdam için açık veya örtük bir sözleşme olmaksızın internet platformları aracılığıyla tahsis edilen ve teslim edilen ücretli işler	Graham vd., 2017: 2
Gig ekonomisi	Bağımsız yükleniciler veya danışmanlar olarak esnek düzenlemeler altında işe alınan ve yalnızca belirli bir görevi tamamlamak veya belirli bir süre için çalışanlar ile oluşan ekonomik etkinlikler	Friedman, 2014: 171
Çevrim içi dış kaynak kullanımı	Platformlar aracılığıyla serbest çalışanlara başvurulması ve bu sayede işlerin yürütülmesi için dış kaynak sağlanması	Malik vd., 2017: 425
Mikro çalışma	Kalabalık çalışma platformlarında gerçekleştirilen küçük görevler	Morris vd., 2017: 1867
Mikro kaynak kullanımı	Nispeten küçük hizmetlerin yerine getirilmesi için çevrim içi platformlar üzerinden düzenlenen yeni bir dış kaynak kullanımı biçimi	Lu vd., 2016: 104
e-lancing	Serbest çalışanların internet üzerinden müşterilerle iletişim kurduğu, tele-çalışan olarak çalıştığı ve iş sonuçlarını bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla aktardığı iş modeli	Gareis, 2002: 1

Kaynak: Heeks,2017'den uyarlayan Yıldız,2022:99.

Serbest çalışma, teknoloji geliştikçe özellikle ABD ve İngiltere'de olmak üzere tüm dünyaya yayılan alışılmadık bir çalışma tarzıdır. Serbest çalışma özellikle medya ve eğlence alanlarında yaygındır. Ancak teknoloji geliştikçe diğer alanlarda da büyümeye devam etmektedir. Dolayısıyla yeni dijital teknolojilerin çalışma hayatına getirdiği en önemli gelişmelerden biri de Freelance (serbest) çalışmadır. Serbest çalışma, belirli bir iş veya hizmet için tutulan, tam zamanlı olmayan, bir işverene veya şirkete uzun vadeli bir sözleşme ile bağlı olmayan, kendi hesabına çalışan bir kişinin yaptığı iş olarak tanımlanmaktadır. Serbest çalışanlar, deneyimlerine, becerilerine ve uzmanlıklarına dayanarak hizmetlerini işverenlere satan tipik olmayan serbest meslek sahibi kişilerdir. Serbest çalışanın bir işverenle uzun vadeli bir sözleşmesi yoktur ve belirli bir görev için çalışmaktadırlar. Aynı zamanda freelancer (serbest çalışan) üretilen içeriğin bir kısmını işverene sunmaktadır. Serbest çalışanlar, sabit süreli veya kısa süreli sözleşmelerle çalışan atipik çalışanlardan farklı bir çalışma yapısına sahip olmaktadır. Bu nedenle emeklerinin karşılığını değil verdikleri hizmetin karşılığını alabilmektedirler (Erdoğan ve Çiğdem, 2018: 243-245).

Serbest çalışma kendi hesabına çalışma olgusu kapsamında yer alması bakımından geleneksel çalışmadan farklıdır. Serbest çalışanlar, yer ve zamandan bağımsız olarak iş sürecinin kendisini kontrol edebilmekte ve aynı sektörde aynı anda birden fazla işveren için çalışabilmektedir. Serbest çalışma genellikle özgürlük vaat eder. Çalışanlara özgür yaşama ve

rahat bir çalışma ortamı fırsatı sağlamaktır. Ancak işçilerin işlerini seçme biçimleri, kapitalizmdeki yeni sömürü biçimlerine uyum sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda serbest çalışanlar, iki farklı açıdan tercih yapmaktadır. Bunlardan ilki serbest çalışmanın bağımsızlık, iş doyumu ve yüksek kazanç sunması, ikincisi ise iş gücü piyasası koşullarında çalışanların kendine uygun bir alternatif bulamaması sonucu bu çalışma türünü tercih etmeleridir. Genellikle bu durum ilk seçeneğe göre şekillenmektedir ve serbest çalışma, yüksek yaşam kalitesi ve kazanç, iş özerkliği, mekân esnekliği ve girişimci fırsatları keşfetme fırsatı sunmaktadır. Serbest çalışma, iş baskısından uzak özgür bir çalışma ortamı sunarken aynı zamanda güvencesiz çalışma şeklini de beraberinde getirmektedir. Görünmez emekçiler olarak bilinen serbest çalışanların henüz hukuki bir statüye kavuşmamış olması, sağlık sigortası gibi güvence eksikliği ve düzensiz gelire sahip olmaları dezavantajlarıdır (Yılmaz ve Çakır, 2021: 57-58).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan yöntem ve bulgulara dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Yöntem

Bu araştırmada seçilen bir olguyu derinlemesine çözümleme imkânı sunan nitel yöntem kullanılmıştır. Yöntemle ilgili diğer hususlar aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır. Aşağıda araştırmanın amaç ve önemi, araştırma soruları, araştırmanın örnekleme, araştırma kapsam ve sınırlılıkları, araştırma yöntemi ve veri toplama tekniği, veri toplama süreci, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği, verilerin analizi, verilerin kodlanması ve kategorileştirilmesine ait bilgiler verilmektedir. Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 07.11.2022 tarihli ve 396 sayılı kararı ile araştırmanın yapılmasının etik olduğuna dair onay verilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, son dönemlerde ortaya çıkan geleneksel emek kavramından farklı olan dijital emek kavramına hem dijital emeği arz edenler açısından hem de talep edenler açısından neyi ifade ettiğinin tespit edilmesi ve araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen soruların ve bu sorulara bağlı olarak çıkan alt sorulara cevap aranmaktadır. Bu çalışma literatürde bulunan diğer çalışmalardan farklı olarak yeni emek türü olan dijital emek kavramına sadece arz edenler değil tarafından aynı zamanda dijital emek talebinde bulunanlar açısından yani hem emeği üretenler hem de talep edenler tarafından neyi ifade ettiğini incelemiştir. Bu kapsamında çalışmanın ana problemi; dijital emek kavramının hem dijital emeği arz edenler hem de dijital emeği talep edenler açısından neyi ifade ettiğidir?

Çalışmanın araştırma sorularını şu şekilde ele almak mümkündür:

- Emek kavramı hem dijital emeği arz edenler hem de talep edenler tarafından nasıl tanımlanmaktadır?
- Dijital emek kavramını hem arz edenler hem de talep edenler nasıl tanımlanmaktadır?
- Dijital emeği hem talep edenler hem arz edenler nasıl bir işte çalışmak isterler ve kriterleri nelerdir?
- Dijital emek arzında bulunanlar bu işe başlamaya nasıl karar vermiştir?

- Dijital emek talebinde bulunanların, dijital emek arzında bulunup bulunmama kararları nelerdir?
- Dijital emek arzında bulunanlar açısından arz etmenin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
- Dijital emeği hem arz edenler hem de talep edenlerin, dijital emeğin geleceği hakkında düşünceleri nelerdir?
- Dijital emeği hem arz edenler hem de talep edenlerin, dijital emeğe finansal yatırım yapma istekleri var mıdır? Varsa ne tür yatırımlar yapmak istemektedirler?

3.1.2. Araştırmanın Örneklemi

Dijital emek kavramı ücretli emek arz edenler ve herhangi bir ücret almadan emek arz edenlerden oluşan bir grubu ifade ettiği için bu çalışmada emek arz eden örneklemi sadece ücretli emek arz edenleri ifade etmektedir. Araştırmanın evreni, dijital emek arzında ve dijital emek talebinde bulunan kişilerdir. Bu anlamda araştırmanın örneklemi, dijital emeği arz eden 15 kişi ve dijital emeği talep eden 15 kişi toplamda kartopu yöntemi ile seçilmiş 30 kişi oluşturmaktadır.

3.1.3. Araştırma Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamını dijital emek arz ve talep edenlerdir. Araştırmanın örneklemi 15 kişi dijital emek arz eden ve 15 kişi dijital emek talep eden toplam 30 kişiyle sınırlıdır. Araştırma verileri 15 Kasım 2022 ve 14 Aralık 2022 arasında 30 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara verilen cevaplardan elde edilen verilerle sınırlıdır.

3.1.4. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın ilk aşamasında dijital emeğe ilişkin araştırmalara dair literatür taraması yapılarak araştırma sorusu oluşturulmuştur. Belirlenen araştırma sorusunun ardından araştırmada cevap aranması gereken diğer araştırma soruları belirlenmiştir. Dijital emek bağlamında bireylerin hem arz hem de talep edenlerin ele alındığı bu tez çalışması, nitel araştırma tekniklerine dayalı bir saha araştırmasıdır. Bu bağlamda araştırmanın veri toplama aracı yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmasının sebebi dijital emeği hem arz edenler hem de talep edenler tarafından dijital emeğe karşı görüşlerinin etraflıca incelenmesinin istenmesidir.

Dijital emeğe bakış açılarının belirlenmesine yönelik literatürden yararlanılarak dijital emeği talep edenlere 6 soru, dijital emeği arz edenlere 7 soru olmak üzere yarı yapılandırılmış görüşme soruları oluşturulmuştur. Toplamda 13 adet soru belirlenmiştir. Bu doğrultuda gönüllü katılım sağlayan 30 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. 15 kişi dijital emeği arz eden, 15 kişi ise dijital emeği talep eden şeklinde kartopu yöntemiyle seçilmiştir. Görüşmeler de katılımcılara çalışma hakkında bilgi verildikten sonra bireyin talebine göre yüz yüze ya da online yapılmıştır.

Araştırmada nitel veri toplama tekniği olan görüşme yönteminde katılımcılara öncelikle demografik sorular yönetilmiş olup bilgiler 3.1 demografik veri tablosunda belirtilmiştir. Demografik bilgiler toplandıktan sonra katılımcılara hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formlarındaki sorular sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanırken konuya dair literatür taraması yapılarak uzman bilgisi alınıp, ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan ön görüşme sonrasında dijital emek kavramına yönelik değişkenler belirlenmiş buna yönelik sorular son halini almıştır.

3.1.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel çalışmalarda güvenilirlik ve geçerlilik araştırmanın bulguları açısından oldukça önemlidir. Nicel çalışmalarda elde edilen veriler sayısal yoğunlukta olup, nitel çalışmalardaki veriler sayısal veri anlamında az olduğu için geçerlilik ve güvenilirlik belirlenmesi için farklı yöntemler uygulanması gerekmektedir. Nitel çalışmalarda evrensel bir doğru yoktur. Nitel çalışmalarda mekân, zaman, kapsam ve bağlama göre gerçek bilgi değişiklik gösterebilmektedir (Holloway ve Wheeler, 2010). Evrensel ve tek bir doğru olmamasına karşılık nitel araştırma yapan araştırmacı çalışmanın güvenilirlik ve geçerliliğinden bahsetmelidir (Creswell ve Miller, 2000).

Bu çalışmada katılımcılardan elde edilen verilere, tema analizi ve betimsel analiz yapılmıştır. Bu bağlamda öznel yargılardan kaçınılmıştır. Çalışmada kullanılan tüm veriler ve program, bilgisayar ve internet ortamında yedeklenmiş olup, gerekli durumlarda rahat bir şekilde erişim sağlanabilmektedir.

Araştırma sorularının güvenilirliğini tespit etmek amacıyla beş adet dijital emek arz eden beş adette dijital emek talebinde bulunan kişilerle pilot görüşme yapılmıştır. Bu bağlamda araştırma sorularının katılımcılarca doğru anlaşıldığı teyit edilmiştir. Saha araştırması safhasında katılımcılara elde edilen verilerin yalnızca bilimsel araştırma için kullanılacağı ve katılımcı bilgilerinin gizleneceği garantisi verilmiştir. Görüşmelerden önce katılımcıların isimleri alınmayıp, kimlik bilgilerinin belirtilmeyeceği konusunda katılımcılara bilgi

verilmiştir. Katılımcıların isimleri kodlanarak gruplandırılmıştır. Görüşme esnasında sorular yansız bir şekilde yöneltilmiştir. Bu bağlamda öznel çıktıların elde edilmesinin önüne geçilmiştir. Araştırmada iç geçerlilik için görüşme formu literatürdeki kavramsal çerçeve ile oluşturulmuştur. Araştırmanın kapsam geçerliliği için sosyal bilimler alanından uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca dış geçerlilik için veri toplama sürecinde belirlenen temalara göre sınıflandırılan veriler araştırmanın amacına uygun hale getirilerek yeni temalar oluşturulup, yorumlanmıştır.

3.1.6. Veri Analizi

Bu çalışma dijital emeğin emeği arz edenler ve talep edenlerde neyi ifade ettiğinin tespit edilmesi için yapılmıştır. Araştırmada öncelikle literatür araştırması yapılmış, kavrama yönelik sorular belirlenmiştir. Bu sorular yarı yapılandırılmış mülakat soruları şeklinde uzman görüşü ve pilot çalışması yapılarak belirlenmiştir. Çalışma nitel bir saha çalışması olup, 15 Kasım 2022- 14 Aralık 2022 tarihleri arasında kartopu yöntemiyle seçilmiş 15 kişi dijital emek arzında bulunan, 15 kişi dijital emek talebinde bulunan toplamda 30 kişiyle yüz yüze ve çevrimiçi olarak yarı yapılandırılmış mülakat soruları sorularak yapılmıştır.

Görüşme öncesinde katılımcılardan ses kaydı için izin istenmiştir. Görüşmeler katılımcıların onayı ile ses kayıt cihazı ve programı aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Tüm katılımcılar ses kaydının alınmasına onay vermiştir. Toplamda 30 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan mülakatlarda cevapların ve soruların anlaşılabilirliği açısından araştırmacı tarafından ek sorular da sorularak yapılmıştır. Toplam görüşme süreleri ise yaklaşık 400 dakikadır. Katılımcılardan elde edilen ses kayıtları transkript edilerek çözümlenmiş ve yaklaşık olarak 120 sayfalık yazılı dokümana dönüştürülmüştür. Bu dokümanlar bilgisayar ortamında nitel araştırma programı olan Nvivo10 programı aracılığıyla tema ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Belirlenen temalarla tablolar oluşturulmuş ve kodlara ait frekanslar verilmiştir.

Elde edilen tablo verileri sonucunda yorumlanmıştır. Nitel araştırmalarda katılımcıların görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilebilmektedir (Yıldırım, 2016). Yorumlama sırasında katılımcılar görüşlerini belirtmek amacıyla doğrudan alıntılar verilmiştir. Bu yapılan analizler sonucunda aşağıdaki bulgular ortaya çıkmıştır.

3.2. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde görüşmeler ve Nvivo10 programı aracılığıyla ortaya çıkan veriler değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan katılımcılar Nvivo10 programında A1, A2, A3.....A15 şeklinde tanımlanmıştır. Bulgular dijital emek arzında

bulunanlar ve dijital emek talebinde bulunanlar olmak üzere iki alt başlıkta verilmiştir. Bu tanımlamalar ile yapılan analizler sonucunda dijital emek arzında bulunanlara yönelik elde edilen bulgular aşağıda belirtilen 7 ana tema altında sunulmuştur. Bu temaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Emek Algısı,
2. Dijital Emek Algısı,
3. İş Beklentisi,
4. Dijital Emek Arzında Bulunma Kararı,
5. Dijital Emek Arzının Olumlu Ve Olumsuz Yönleri,
6. Dijital Emeğin Geleceği,
7. Dijital Emeğe Finansal Yatırım

3.2.1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcılara Ait Bulgular

Aşağıda dijital emek arzında bulunanlara yönelik demografik bilgiler ve tema çıktıları verilmiştir.

3.2.1.1. Dijital Emek Arzında Bulunan Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Dijital emek arzında bulunan çalışma grubuna ait bulgular aşağıda yer almaktadır. Tablo 3.1’de dijital emek arzında bulunan katılımcılara demografik bilgiler sunulmuştur.

Tablo 3. 1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Demografik Bilgileri

Görüşme ci	Yaş	Cinsiy et	Mede ni Duru m	Öğreni m Durum u	Öğrenim Alanı	Meslek	Çalışma Şekli	Gelir
A1	28	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans Mezunu	Bilişim Sistemleri Mühendisi	Yazılımcı	Homeoffice	14.000,00 TL
A2	28	Erkek	Bekar	Lisans Mezunu	Uluslararası İlişkiler Avrupa Birliği	Acente Temsilcisi	Homeoffice	7.000,00 TL - 10.000,00 TL
A3	27	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans Mezunu	İşletme	Nike Müşteri Çağrı Merkezi Temsilcisi	Homeoffice	12.750,00 TL
A4	32	Erkek	Bekar	Lise Mezunu	Düz Lise	Dijital Pazarlama - E Ticaret	Freelance	30.000,00 TL - 50.000,00 TL
A5	23	Erkek	Bekar	Lisans Mezunu	Ses Mühendisliği	Yayıncı, Ses Mühendisi	Homeoffice	150 \$

A6	26	Kadın	Bekar	Lisans Mezunu	Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri	Rezervasyon Görevlisi	Homeoffice	9.200,00 TL
A7	26	Kadın	Bekar	Lisans Mezunu	Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri	Influencer	Freelance	8.000,00 TL - 10.000,00 TL
A8	26	Kadın	Bekar	Lisans Mezunu	Girişimcilik	Devlet Bankası Müşteri Temsilcisi Çağrı Merkezi	Homeoffice	6.500,00 TL
A9	28	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans Mezunu	İşletme	Kripto Traider Alım Satım	Freelance	8.000,00 TL - 10.000,00 TL
A10	27	Kadın	Bekar	Yüksek Lisans Mezunu	Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri	E-Ticaret Danışmanı	Freelance	10.000,00 TL
A11	19	Kadın	Bekar	Lisans Öğrencisi	Müzik Öğretmenliği	Yayıncı	Homeoffice	2.000,00 TL
A12	23	Erkek	Bekar	Lisans Öğrencisi	Bilgisayar Mühendisliği	Oyun Geliştirmeciliği - 3d Tasarım	Freelance	10.000,00 TL - 15.000,00 TL
A13	27	Kadın	Bekar	Lisans Mezunu	Kamu Yönetimi	Özel Banka Müşteri Temsilcisi Çağrı Merkezi	Homeoffice	10.000,00 TL
A14	25	Kadın	Bekar	Yüksek Lisans Mezunu	Bilgisayar Mühendisliği	Data Veri Mühendisi - Yazılımcı	Homeoffice	1000 \$
A15	26	Kadın	Bekar	Lisans Öğrencisi	Çevre Mühendisi	Çevre Mühendisi Danışmanlık	Homeoffice	2.000,00 TL

Tablo 3.1 incelendiğinde dijital emeği arz edenler açısından 15 katılımcıyla görüşme yapıldığı görülmektedir. Görüşmecilerin yaş ortalamasının 26 olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında 8 kadın, 7 erkek katılımcıyla görüşülmüş, cinsiyet açısından dengeli bir katılımcı profili oluşturulmaya çalışılmıştır. Medeni durum olarak ise katılımcıların hepsinin bekâr olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumuna ilişkin bilgiler şu şekildedir; 1 katılımcı lise mezunu, 3 katılımcı lisans öğrencisi, 6 katılımcı lisans mezunu, 5 katılımcı ise yüksek lisans mezunudur. Bu bakımdan katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu

söylenilebilmektedir. Eğitim alanlarına baktığımızda ise 5 katılımcı mühendislik fakültesinden, 8 katılımcı iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümlerinden mezun olmuş ya da okumaktadırlar. Eğitim alanı olarak iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümlerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. 1 kişi eğitim fakültesi mezunu, 1 kişi ise de lise mezundur. Katılımcıların meslek dallarına baktığımızda oldukça çeşitlidir. Çalışma şekilleri home-office evden çalışma şeklinin yoğun olmasıyla beraber geri kalanı da Freelance olarak çalışmaktadır. Gelir düzeyleri de çeşitlilik göstermektedir. En düşük gelir 150\$, en yüksek gelir 50.000 tl' dir. Yapılan işe ve mesleğe göre gelir düzeyleri değişiklik göstermektedir.

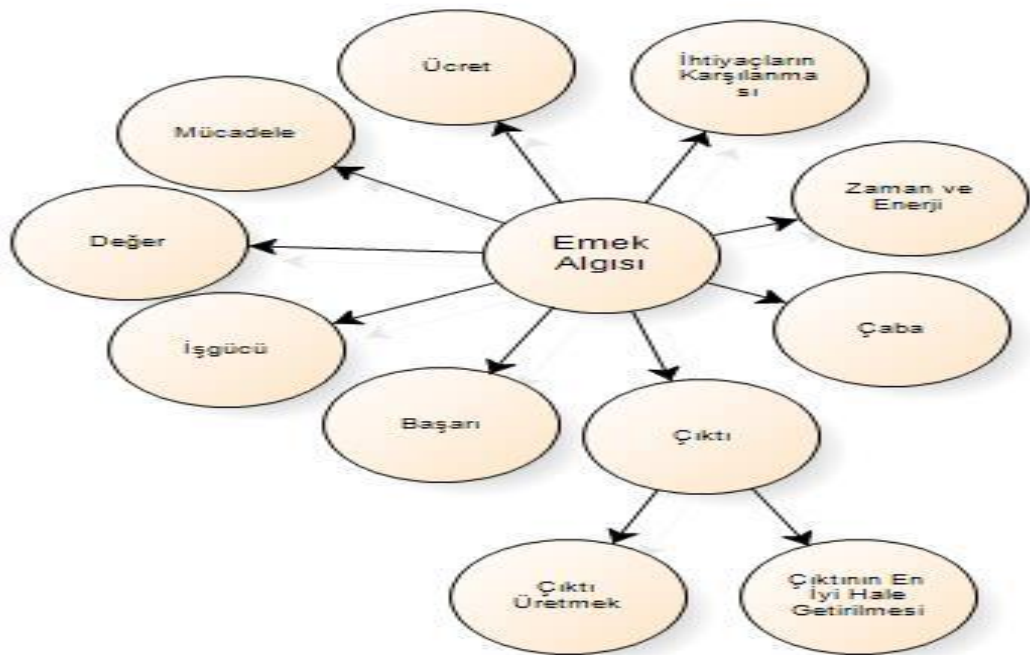
3.2.1.2. Dijital Emek Arzı Temaları

Çalışma bulguları kapsamında dijital emek arzında bulunanlara ait 7 ana tema oluşturulmuştur. Bunlar; Emek algısı, dijital emek algısı, iş beklentisi, dijital emek arzında bulunma kararı, dijital emek arzının olumlu ve olumsuz yönleri, dijital emeğin geleceği, dijital emeğe finansal yatırımdır.

3.2.1.2.1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Emek Algısı

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan ilk tema olan "Emek Algısı" ile ilgili ortaya çıkan temalar şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 1. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Emek Algısı Alt Temaları

Görüşmecilere emek kavramını nasıl tanımladıkları sorulmuş ve alınan cevaplar doğrultusunda alt temalar oluşturulmuştur. Emek algısı temasına ilişkin bilgiler Tablo 3.2' de verilmiştir.

Tablo 3. 2. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Emek Algısı

Emek Algısı	Görüşmeci															f
	A 1	A 2	A 3	A 4	A 5	A 6	A 7	A 8	A 9	A10	A11	A12	A13	A14	A15	
1.Çaba			√	√	√		√			√		√				6
2.Zaman ve Enerji	√	√	√			√	√								√	6
3.Çıktı																(5)
3.1.Çıktı Üretmek	√	√							√	√						4
3.2.Çıktının En İyi Hale Getirilmesi					√											1
4.İşgücü	√								√		√		√			4
5.Ücret							√			√		√				3
6.Başarı		√										√				2
7.Değer					√											1
8.İhtiyaçların Karşıllanması														√		1
9.Mücadele								√								1

Dijital emek algısına ilişkin kavramları ve kavramların algısına ilişkin değerlendirmeleri yapmak için emek kavramına dair bakış açıları incelenmiştir. Bu bölümde dijital emek arzında bulunan katılımcıların emek kavramını ne şekilde algıladıklarıyla ilgili ortaya çıkan tema, dokuz alt tema altında verilmiştir.

Görüşmeci A3, A4, A5, A7, A10 ve A12 emek algısına ilişkin emeğin aslında bir çaba olduğunu ifade etmektedirler. Görüşmecilerin ifadesi şu şekildedir:

A3: "Emek benim için iş üzerinde harcadığın zaman, efor, bu tür türevleri ifade ediyor benim için."

A4: "Hedeflediğin, arzuladığın şey için mücadele etmek. Emek, sebat etmek. Benim için böyle."

A5: "Benim için emek bir şeye verdiğin değer ve onun için harcadığın çaba."

A7: "Benim için emek şunu ifade eder, mesela influencerlık olarak düşündüğümüzde bir Trendyol linki hazırlamak bile o bir 15 dakikamı alsa bile onun için yani bir emek olduğunu düşünüyorum çünkü hani bir uğraş veriyorum, bir mesai harcıyorum onun için. Bu şekilde yani,

genelleme yapacak olursak zamanından harcadığım her şeyin ücrete dönüşmesi gibi düşünüyorum."

A10: *"Emek bir kişinin bir ücret karşılığı mal ya da hizmet üretmesi anlamına geliyor bunun için efor sarf etmesi, düşünce olabilir, beden gücü olabilir bu şekilde mal ya da hizmet üreterek bunun karşılığında gelir kazanmasıdır emek."*

A12: *"Yani insanların bir yerlerde verdiği çabanın aldığı parasal olarak aldığı ve başarı olarak aldığı başarı türü gibi bir şeydir yani."*

Görüşmeci A1, A2, A3, A6, A7, A15 ise emek kavramına Zaman ve Enerji olarak bakmaktadırlar ve konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır;

A1: *"..bir ürüne vakit harcıyıp onu, daha doğrusu bir ürün olmaya yakın bir şeye diyelim, direkt ürün demeyelim hani bir ürün çıktısı elde etmeye çalışıyoruz sonuçta hani yazılım yaparak da. Ona verilen harcanan zaman."*

A2: *"Emek vakit harcıyıp bir şeyi yapmak ya da başarmak için çalışmayı ifade eder benim için."*

A3: *"Emek benim için iş üzerinde harcadığın zaman, efor, bu tür türevleri ifade ediyor benim için."*

A6: *"Benim için emek zamanından paramdan ayırdığım özellikle zamanımdan ayırdığım bir şeye odaklanıyorsam örnek vermem gerekirse şu anda ingilizce kursuna gidiyorum akşamları mesela akşamları evimde oturup TV izlemek varken ben ingilizce kursuna gidip orda bir şeyle uğraşıyorum bir emek veriyorum zamanım hani eğlenceli vakit geçirecekken hani kendimi geliştirmek için harcıyorum benim için emek budur hani parandan ya da zamanından başka bir şeye harcıyorum benim için emek budur yani."*

A7: *"Benim için emek şunu ifade eder, mesela influencerlık olarak düşündüğümüzde bir Trendyol linki hazırlamak bile o bir 15 dakikamı alsa bile onun için yani bir emek olduğunu düşünüyorum."*

A15: *"Benim için emek, bir işi yaparken harcadığım enerji."*

Görüşmeciler emek kavramını çıktı olarak ta görmektedirler. Çıktı teması da kendi içerisinde iki alt temaya ayrılmıştır. Bunlar; çıktı üretmek ve çıktının en iyi hale getirilmesi şeklinde ayrılmıştır. Görüşmecilerden beşi çıktı olduğunu ifade ederken alt tema olarak dördü çıktı üretmek, biri ise çıktının iyi hale getirilmesi olduğunu ifade etmektedirler. Görüşmecilerin ifadeleri aşağıda verilmektedir. Çıktı üretmekle ilgili olan A1, A2, A9, A10 görüşleri.

A1: *"Benim için emek, bir çıktı üretmek, bir çıktı için bir katkı sağlamak."*

A2: *"Emek vakit harcıyıp bir şeyi yapmak ya da başarmak için çalışmayı ifade eder benim için."*

A9: “İşgücünün çıktısı.”

A10: “Emek bir kişinin bir ücret karşılığı mal ya da hizmet üretmesi anlamına geliyor bunun için efor sarfetmesi, düşünce olabilir, beden gücü olabilir bu şekilde mal ya da hizmet üreterek bunun karşılığında gelir kazanmasıdır emek.”

Çıktının en iyi hale getirilmesi ile ilgili olan A5 görüşmecisinin görüşü şu şekildedir;

A5: “Onu daha iyi bir hale getirebilmek, bulduğun şeyi ya da ürettiğin şeyi iyi bir hale getirebilmek, Yapabildiğinin en iyisini vermek. Benim için emek bu.”

Emek kavramı algısının bir diğer teması ise işgücüdür. Görüşmeciler emek kavramını işgücü kavramına benzetmişlerdir. A1, A9, A11, A13 adlı görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir:

A1: “..iş gücü diyebiliriz emek için. ”

A9: “Fiziksel veya beyin anlamında verilen işgücü diyebilirim.”

A11: “Emek şöyle, bir şeyin karşılığını almak amacıyla kendimizden verdiğimiz ödün, harcadığımız enerji bence emeği ifade eder. Emek vermek budur bence.”

A13: “Emek benim için bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü olarak düşünüyorum, emeği tanımlayacak olursam eğer.”

Emek kavramını olarak gören üç görüşmeci A7, A10, A12 vardır. Bunların görüşleri de aşağıda yer almaktadır.

A7: “Bu şekilde yani, genelleme yapacak olursak zamanından harcadığım her şeyin ücrete dönüşmesi gibi düşünüyorum.”

A10: “Emek bir kişinin bir ücret karşılığı mal ya da hizmet üretmesi anlamına geliyor bunun için efor sarfetmesi, düşünce olabilir, beden gücü olabilir bu şekilde mal ya da hizmet üreterek bunun karşılığında gelir kazanmasıdır emek.”

A12: “Yani insanların bir yerlerde verdiği çabanın aldığı parasal olarak aldığı ve başarı olarak aldığı başarı türü gibi bir şeydir yani.”

Görüşmecilerden A2, A12 ikisi ise emek kavramına başarı adı altında yorumlamıştır. Katılımcıların görüşleri de şu şekildedir;

A2: “Benim için emek neyi ifade eder? Emek vakit harcadığı bir şeyi yapmak ya da başarmak için çalışmayı ifade eder benim için.”

A12: “Yani insanların bir yerlerde verdiği çabanın aldığı parasal olarak aldığı ve başarı olarak aldığı başarı türü gibi bir şeydir yani.”

Görüşmecilerden biri A5, emek kavramına değer olarak bakmaktadır.

A5: “Benim için emek bir şeye verdiğin değer ve onun için harcadığın çaba.”

Görüşmecilerden A14 ise emek kavramını, ihtiyaçların karşılanması olarak görmektedir. Görüşmecinin ifadesi şu şekildedir;

A14: “Emek ister temel yaşam ihtiyaçlarım olsun ister kendi kişisel zevklerim için yaptığım bütün bu eylemler topluluğu olarak tanımlayabilirim.”

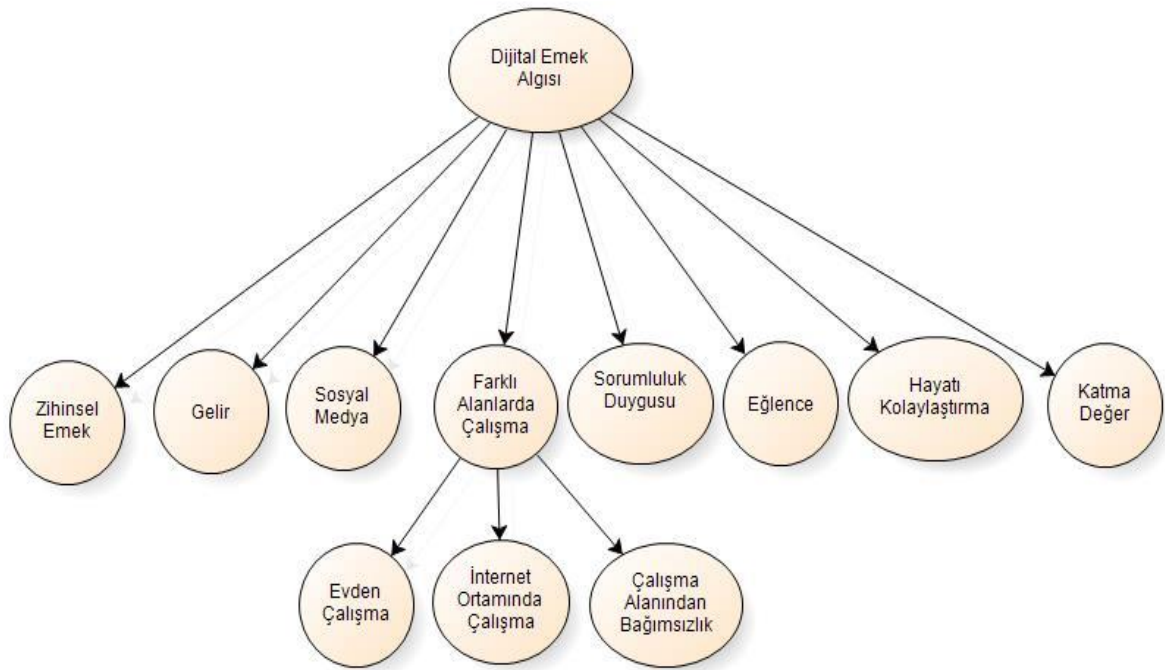
Görüşmeci A8 emek kavramına, mücadele olarak bakmaktadır. Görüşmecinin ifadesi aşağıda verilmektedir.

A8: “Benim için emek mücadele demektir. Yani bir mücadele var, bir emek var olmuş oluyor. Mücadele diyebiliriz emeğe.”

3.2.1.2.2. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan tezin asıl incelemek istendiği konu olan dijital emek algısı ile ilgili ortaya çıkan temaların şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 2. Dijital Emek Algısı Alt Temaları

Bu bölümde dijital emek arzında bulunan katılımcıların dijital emek kavramını ne şekilde algıladıklarıyla ilgili ortaya çıkan tema, sekiz alt tema altında verilmiştir. Bu temaların tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 3. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı

	Görüşmeciler	f
--	--------------	---

Dijital Emek Algısı Tablosu	A 1	A 2	A 3	A 4	A 5	A 6	A 7	A 8	A 9	A 10	A 11	A 12	A 13	A 14	A 15	
1.Farklı Alanlarda Çalışma																(14)
1.1.Internet Ortamında Çalışma			√			√			√	√			√	√		6
1.2.Çalışma Alanından Bağımsızlık			√			√	√			√		√				5
1.3.Evden Çalışma		√	√									√				3
2.Gelir								√	√	√	√					4
3.Hayatı Kolaylaştırma				√								√			√	3
4.Zihinsel Emek	√	√														2
5.Eğlence											√					1
6.Katma Değer				√												1
7.Sorumluluk Duygusu					√											1
8.Sosyal Medya													√			1

Görüşmecilerin dijital emek kavramına nasıl baktıklarını ifade ettikleri tabloya bakıldığında Farklı Alanlarda Çalışma adlı temada en çok frekans görülen altı görüşmeci internet ortamında çalışma olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu görüşmecilerin A3, A6, A9, A10, A13, A14 görüşleri aşağıdaki gibidir.

A3: “Dijital emek de şu an benim olduğum şeyde. Bir işi çevrimiçi, uzaktan tamamlamak, o işle uğraşmak dijital emeğe giriyor. Benim düşüncem tabii ki. Online olur, evden olur, mekân kavramı olmadan harcadığın iş, zaman dijital emek oluyor yani.”

A6: “Yani dijital emek tamamıyla böyle bilgisayar ortamında yapılmış hani ofise ihtiyaç duyulmadan yapılan her yerde çalışma bilme ortamı olan bir sektörü ifade ediyor benim için bir ofise gitmemize gerek yok evde oturduğumuz yerde bir kafe de ya da herhangi bir sahilde çalışma bileceğimiz bir ortam.”

A9: “Dijital emek geleneksel emekten, biraz önceki geleneksel emekten farklı olarak internet üzerinde veya çevrimiçi ortamda, bu emeklerin birleşimi, kombinasyonu, arzı, talebi olarak söyleyebilirim.”

A10: “Dijital emekse ücret kazanmak için herhangi bir ofis ya da yer, mekân, zaman kavramından sıyrılarak bu çalışmanın dijital ortama taşınmasıdır diye ifade edebiliriz aslında bunu. Artık günümüzde insanlar yayın kanallarından ya da bilgisayardaki herhangi bir platform

ortamında ya da direk bilgisayarın kendisinden yazılımdan faydalanarak emek icra ediyorlar ve bunun karşılığında gelir elde ediyorlar.”

A13: “Dijital emek, internet teknolojileri işte sosyal medyanın uzun bir süredir toplumumuzun hayatının önemli bir parçası haline geldi, biliyorsunuz ki burada sosyal medya araçlarının kullanılması faaliyetleri ve bunun internet ekonomisindeki yeri, dijital emek olarak bu kavramı iş olarak dijital emekle bağdaştırabiliriz diye düşünüyorum.”

A14: “Aslında söylediğim cevap bunun içinde geçerli sadece yani farklı olarak bütün bunları dijital platformlar üzerinden, internet üzerinden gerçekleştirdiğimi varsayıyorum. Bu dijital emek kısmına IT’de çalışan bütün çalışanlar bence dâhil olmakta diyebilirim.”

Görüşmecilerden A3, A6, A7, A10, A12 Dijital emek kavramını, Çalışma Alanından Bağımsızlık olduğunu ifade etmektedirler. Katılımcıların görüşmedeki ifadeleri şu şekildedir;

A3: “Dijital emek de şu an benim olduğum şeyde. Bir işi çevrimiçi, uzaktan tamamlamak, o işle uğraşmak dijital emeğe giriyor. Benim düşüncem tabii ki. Online olur, evden olur, mekân kavramı olmadan harcadığın iş, zaman dijital emek oluyor yani.”

A6: “Yani dijital emek tamamıyla böyle bilgisayar ortamında yapılmış hani ofise ihtiyaç duyulmadan yapılan her yerde çalışma bilme ortamı olan bir sektörü ifade ediyor benim için bir ofise gitmemize gerek yok evde oturduğumuz yerde bir kafe de ya da herhangi bir sahilde çalışma bileceğimiz bir ortam.”

A7: “Yani şu şekilde söyleyebilirim; insanlar böyle daha çok dışarıda ofis ortamında çalıştıklarında ya da böyle hani dışarı çıkıp yaptığı işlerde bir emek görüyor ama şu an çağımız dijitalleştiği için evde yaptığımız, dediğim gibi az önce söylediğim gibi bir link hazırlamak bile emek benim için çünkü onu da bir kazanca dönüştürüyoruz. Artık zaten o çağa girmiş bulunmaktayız Home Office çalışma, benim diğer yaptığım ek işte Home Office üzerine. Orada bile biz hani evde oturup bilgisayarını açmak bile yani bir emek olduğu için dijital emek yani böyle genelde her yerde, aslında yer mekân kavramının da kalktığını düşünüyorum. İlerleyen zamanlarda da böyle olacağını düşünüyorum.”

A10: “Dijital emekse ücret kazanmak için herhangi bir ofis ya da yer, mekân, zaman kavramından sıyrılarak bu çalışmanın dijital ortama taşınmasıdır diye ifade edebiliriz aslında bunu. Artık günümüzde insanlar yayın kanallarından ya da bilgisayardaki herhangi bir platform ortamında ya da direk bilgisayarın kendisinden yazılımdan faydalanarak emek icra ediyorlar ve bunun karşılığında gelir elde ediyorlar.”

A12: “Özgürlüktür benim için ya. Çünkü yani baktığınızda bir zaman şeyi yok yani biri size 8’de gelip akşam 6’da çıkacaksın diye bir şey sunmuyor veya mesela ben şu an yani biliyorsunuz Azerbaycanlıyım ama Türkiye’de yaşıyorum. Ben Azerbaycan’a gittiğimde şu gün

gelmelisin diye şart koşamıyor bana veya mesela ben bir yere gittiğimde yani tatil mi yapacağım, ne yapacağım ona kendim karar verebiliyorum. Kimse bana diyemez ki sen bugün gidemezsin bu zamanda bu yere. Kendim çalışıyorum, insanlarla iletişime geçmek istediğimde kendi sosyal hayatımda bir şeyler yapmak istediğimde rahatça yapabiliyorum. Bu rahatlıkları veriyor ki diğer taraftan da mesela benim işimden farklı sosyal emekle, online emekle uğraşan insanlar için mesela ben evimde oturduğum sürece markete gitmeden bir şeyler sipariş verebiliyorum.”

Görüşmecilerden A2, A3, A12 dijital emek kavramının evden çalışmayla bağdaştırmışlardır. Görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir;

A2: *“Evet, home office çalışıyorum. Dijital emek aslında normal emekten çok da farklı değil yine aynı şekilde bir işe gidiş olmasa bile evden aynı şekilde, aynı eforu sarfederek çalışıyorsunuz.”*

A3: *“Dijital emek de şu an benim olduğum şeyde. Bir işi online, uzaktan tamamlamak, o işle uğraşmak dijital emeğe giriyor. Benim düşüncem tabii ki. Online olur, evden olur, mekan kavramı olmadan harcadığın iş, zaman dijital emek oluyor yani.”*

A12: *“..diğer taraftan da mesela benim işimden farklı sosyal emekle, online emekle uğraşan insanlar için mesela ben evimde oturduğum sürece markete gitmeden bir şeyler sipariş verebiliyorum.”*

Görüşmecilerden dördü A8, A9, A10, A11 dijital emek kavramını gelir temasıyla bağdaştırmaktadır. Bu görüşmecilerin ifadeleri aşağıdaki gibidir.

A8: *“Şimdi dijital emek benim için bu aralar para demek aslında, çünkü bu mesleği yapıyorum ve bundan bir gelir elde ediyorum ve bu gelirle yaşamımı sürdürmeye devam ediyorum. En öncelik bunu söyleyebilirim. Yani şu an gelir elde etmek diyebiliriz.”*

A9: *“Çok açacak bir şey yok ama sosyal medya kullanımı, sosyal medya çalışanı mesela ya da şöyle söyleyebilirim, editörün yarattığı emek, ürettiği sosyal medya üzerindeki yazı, bu işten para kazanan birinin yaptığı bir çalışma diyebilirim.”*

A10: *“Dijital emekse ücret kazanmak için herhangi bir ofis ya da yer, mekân, zaman kavramından sıyrılarak bu çalışmanın dijital ortama taşınmasıdır diye ifade edebiliriz aslında bunu. Artık günümüzde insanlar yayın kanallarından ya da bilgisayardaki herhangi bir platform ortamında ya da direk bilgisayarın kendisinden yazılımdan faydalanarak emek icra ediyorlar ve bunun karşılığında gelir elde ediyorlar.”*

A11: *“Yani şöyle dijital emek herkes için farklı olabiliyor. Kimisi için gelir kapısı için bir emek, kimisi için eğlence bu emekler.”*

Görüşmecilerden A4, A12, A15 dijital emek kavramını hayatı kolaylaştırma olarak görmektedirler. Bu temayla ilgili görüşleri de şu şekildedir;

A4: *“Yani ben daha katma değerli bir iş olduğunu düşünüyorum. İnsanların hayatını kolaylaştıran, bir teknoloji olduğunu düşünüyorum dijital dünyanın.”*

A12: *“Özgürlüktür benim için ya. Çünkü yani baktığınızda bir zaman şeyi yok yani biri size 8’de gelip akşam 6’da çıkacaksın diye bir şey sunmuyor veya mesela ben şu an yani biliyorsunuz Azerbaycanlıyım ama Türkiye’de yaşıyorum. Ben Azerbaycan’a gittiğimde şu gün gelmelisin diye şart koşmıyor bana veya mesela ben bir yere gittiğimde yani tatil mi yapacağım, ne yapacağım ona kendim karar verebiliyorum. Kimse bana diyemez ki sen bugün gidemezsin bu zamanda bu yere. Kendim çalışıyorum, insanlarla iletişime geçmek istediğimde kendi sosyal hayatımda bir şeyler yapmak istediğimde rahatça yapabiliyorum. Bu rahatlıkları veriyor ki diğer taraftan da mesela benim işimden farklı sosyal emekle, online emekle uğraşan insanlar için mesela ben evimde oturduğum sürece markete gitmeden bir şeyler sipariş verebiliyorum.”*

A15: *“Dijital emek benim için şunu ifade ediyor. Yaptığımız şeylere daha kolaylaştıran bir şey olduğunu düşünüyorum. Bir nevi işlerimizi kolaylaştıran bir emek çeşidi olduğunu düşünüyorum.”*

Görüşmecilerden ikisi A1, A2 dijital emek kavramını Zihinsel emek kavramıyla bağdaştırmaktadırlar. Temayla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

A1: *“Aslında ilk başta yaptığım tanımda hani direkt dijital ya da dijital olmayan şeklinde ayırmamıştım ama şöyle dijital emek de bence bunun bir benzeri, hiçbir fark yok. Sonuçta bir insan hani dışarıda bir tuğla döşemesi yapsa bile orada bir zaman ve bir işgücü ortaya çıkartıyor. Dijital emekte de aslında benzer şeyler. Hatta aynı şeyler de diyebiliriz. Biz de burada bir yazılımı geliştirirken orada, şöyle aslında özetleyebilirim bir nevi. Şimdi aklıma geldi. Mesela bir emekte, dışarıda çalışan bir işçinin emeğinde kas gücü çok fazla bir önem ifade ederken dijital tarafta ise dijital tarafta ise daha çok beyin zorlanıyor. Yani beynin gücüyle bir şeyler öngörerek yazılım yapıp bir iş ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Bu da beyin gücü ve beyin emeğinin daha fazla olduğunu ifade ediyor benim için. Beyin yorgunluğu oluyor aslında gün sonunda öyle söyleyeyim. Dijital emeğin de aslında normal bir emekten farkı birinde kas gücüyken atıyorum, birinde beyin gücü diyebilirim ve dijital emeğin bu şekilde özetlesem daha doğru olur, ya aslında yapılan iş ikisinde de aynı, bir ürün ortaya koymak için harcanan zaman ve iş gücü desek daha doğru olur.”*

A2: *“Yani evet sadece fiziki olarak orada bulunmasanız bile aslında yine aynı işi, aynı emeği harcayarak aynı şekilde yapıyorsunuz.”*

Görüşmecilerden A11, dijital emek kavramını eğlence olarak algıladığı görülmektedir. Görüşmecinin ifadesi şu şekildedir;

A11: “Yani şöyle dijital emek herkes için farklı olabiliyor. Kimisi için gelir kapısı için bir emek, kimisi için eğlence bu emekler.”

Görüşmecilerden bir diğeri A4 ise dijital emek kavramına Katma Değer olarak bakmaktadır. Temayla ilgili ifade şu şekildedir;

A4: “Yani ben daha katma değerli bir iş olduğunu düşünüyorum. İnsanların hayatını kolaylaştıran, bir teknoloji olduğunu düşünüyorum dijital dünyanın. Yani mesela vakti olmayanlar için birçok marketi tek ekranda görüp sipariş verip evime yiyecek bir şeyler getirebiliyorsun. Kıyafet siparişi verebiliyorsun. Bu da tabi benim gibi dijital emekçiler sayesinde oluyor aslında, bu yüzden bu çok katma değerli bir iş, bana göre. Mesela, insan hayatını daha iyi yapan şey nedir diye sorduğumda kendi kendime bence para değil teknolojidir.”

Görüşmecilerden A5, dijital emek kavramını Sorumluluk Duygusu olarak görmektedir. Görüşmecinin temayla ilişkili cümlesine aşağıda yer verilmiştir.

A5: “Dijital emek aslında benim için yayınlar için çok fazla şey ifade ediyor çünkü ben bir yayın yaptığım zaman orada belki beni 10 kişi izliyor, belki 100 kişi izliyor, belki 1000 kişi izliyor. Orada bir kişi bile olsa o an benim o insanı eğlendirebilmem lazım ve bu mental olarak baktığında çok büyük bir zorluk. Çünkü sen her an yüksek kalmak zorundasın. Birinin dediği bir şeyden, bir cümleden, yani insanlar seninle orada anlık olarak etkileşime geçebiliyor. Ve bu anlık olan etkileşimden senin bir espri üretebilmen lazım. Bir oyun oynuyorsan bu oyunu eğlenceli hale getirmen lazım. Ya da o oyunda iyiysen, iyi olduğun için izleniyorsan, o oyunla iyice uğraşman lazım. Saatlerce çalışıp kendini belli bir seviyeye getirmen gerekiyor. Gerek eğlendirme konusunda gerek oyunculuk konusunda. Belirli bir kitleye bir şey sunuyorsun sen aslında. Baktığında herhangi bir televizyon programından, bir canlı yayından herhangi bir farkın yok. Sen bilgisayarın başında, evinden, bunların hepsiyle ilgileniyorsun. Yeri geldiğinde yazılım bilgisi bilmen gerekiyor. Kullandığım programda şöyle bir hata çıktı, bunu düzeltmeliyim ki yayın yapayım. Ki belirli bir kitlen oluşuyor bunun sonucunda. Bu kitleye karşı bir emek gösteriyorsun sen. Sorumluluğun oluyor. Bu insanların senden beklentileri oluyor. Saat 8 de yayın açman gerekiyorsa eğer o yayını açmazsan insanlardan tepki görüyorsun.”

Görüşmecilerden A13 ise dijital emek kavramını Sosyal Medya olarak görmektedir. Bu temayla ilgili görüşleri şu şekildedir;

A13: “Dijital emek, internet teknolojileri işte sosyal medyanın uzun bir süredir toplumumuzun hayatının önemli bir parçası haline geldi, biliyorsunuz ki burada sosyal medya

3.İş Tanımı																
3.1.Az İnsan Olan İş									√							1
3.2.Belirli Mesai Saatleri															√	1
3.3.Kariyer Geliştirebilme													√			1
3.4.Ofis Ortamında Çalışma						√										1
3.5.Saygınlık Kazandırma													√			1
3.6.Tam Zamanlı Çalışma					√											1
3.7.Yöneticilerle Sağlıklı İlişki													√			1

Görüşmecilerden İş Beklentisi temasında alınan verilerden çıkan temalarda Diğer Alanlarda Çalışma temasına A4, A8, A10, A11, A12, A14 adlı görüşmeciler görüşler bildirmişlerdir. Bu temada görüşmeciler kendilerinin yaptığı alanların dışında yapmak istedikleri iş alanlarından bahsetmektedirler. Katılımcıların görüşleri aşağıda belirtilmektedir.

A4: “Yani, piyanist olmak isterdim. Piyano çalışıyorum ama piyanist olmak isterdim, başka da bir şey yok.”

A8: “Şöyle artık günümüzde öyle bir yere denk geldik ki hayalleriniz hayallerde kalıp, hayata döndüğünüz zaman hiçbir isteğinizin olmadığını fark ediyorsunuz. Normalde benim hayalim iç mimar olmaktı. Fakat hayat el vermiyor bazı şeylere yani okumaktan ziyade şu an bir iç mimarın iyi bir meslek olmadığını görüntüleyebiliyorsunuz çünkü en iyi para kazananlar sosyal medyadan iş yapanların olduğunu bile görüntüleyebilirsiniz bunlara Youtuber, influencerlar vesaireler falan, bunlardan bahsediyorum. İçerik üreticiler ve bunların daha fazla para kazandığını görüyorsunuz. Yani şu an zaten inşaat sektörü durmuş durumda biliyorsunuz. Bu gelirlerden kaynaklı ya da işte yurtdışı sermayelerinden kaynaklı olabilir. Şu an iç mimar olsaydım açıktan ölüyor olabilirdim. Onun haricinde Türkiye’de iş yapabilmek saygınlık anlamına gelmek demek benim için. Yani saygın biriysen iş yapabiliyorsun. Yani paran varsa iş yapabiliyorsun ya da çok büyük bir fikirlerin varsa iş yapabiliyorsun. Ama şöyle ki fikrin de olsa buna destekçi bulabilmek de çok zor. O yüzden şu anki yaptığım iş hayalimdeki bir iş değil tabii ki. Ama yaptığım iş beni hayatta tutan bir iş diyebilirim yani. Hayalim ne diye sorarsanız oydu ama onda da iş çıkmazdı.”

A10: “Ya aslında işimi seviyorum ancak idealimdeki meslek tabi ki doktora yaptığım için akademisyen olmak istiyorum, benim idealimdeki meslek öğrenmeyi ve öğretmeyi

seviyorum sürekli kendimi geliştirmek istiyorum, gelişebileceğim bir meslek istiyorum. O yüzden kendimi akademisyenliğe uygun buluyorum.”

A11: “Ben müzik öğretmenliği okuyorum dediğim gibi. İlerideki hedefim de aslında müzik öğretmenliği yapmak, öğretmen olmak diyebiliriz.”

A12: “Şu an çalıştığım iş yani tam hayalini kurduğum iş. Neden çünkü biliyorsunuz ben şirket hissedarıyım ki yani bunu da dijital emek sayesinde başarabildim ki ben freelance olarak çalışıyordum. Bizim ülkede o zaman dijitalde freelance olarak çalışma imkânı yoktu. Ben online olarak yurtdışında, Türkiye’den ve başka ülkelerden, Kırgızistan gibi böyle ülkelerden iş almaya başladım. En sonunda da bir şirketle tanıştım. Şirket sahibi ile tanıştım. Dedi “gel ortak ol benimle”. İşlerin belirli bir kısmını sen yürüt, ki bunu sundu dijital emek ki birçok insanın istediği şeydir bu. Kendi şirketim olsun, artı sağlıyor insanlara.”

A14: “Şu anki çalıştığım işle aynı olacak, hani burada farklı bir iş diye düşünemem çünkü günümüz dünyasında bildiğimiz gibi IT çok önemli bir söze sahip ve dolayısıyla dünyayı daha farklı değiştirebileceğin ve geliştirebileceğin projeler içerisinde yer alıp yine IT içerisinde çalışmak isterdim.”

Tabloya bakıldığında görüşmecilerden en çok frekans alınan Esnek Çalışma teması olmuştur. Esnek Çalışma teması kendi içerisinde Uzaktan Çalışma, Yatarak Çalışma ve Zaman Tasarrufu şeklinde üç alt temaya ayrılmaktadır. Uzaktan Çalışmayla ilgili görüş bildiren A1, A2, A3, A9, A12 adlı görüşmecilerin görüşleri şu şekildedir;

A1: “Şu anki çalıştığım işteki gibi çalışmak isterdim gerçeğini söylemek gerekirse. Şu anda da şu şekilde çalışıyorum, uzaktan çalışıyorum. Uzaktan çalışmanın faydalarını çok, faydalı olduğunu düşünüyorum. Birincisi her yerden, her şekilde çalışabiliyorsunuz. İsterseniz evden, isterseniz kafeden, internetin olduğu herhangi bir yerden, isterseniz köyden de çalışabilirsiniz. Bu o tarz bir imkân sağlıyor.”

A2: “Çalıştığım işten fazlasıyla memnunum zaten. Tam olarak böyle bir işte çalışmak isterdim çünkü benim hep hayalim home office, evden çalışmaktı.”

A3: “Ya aslında şu anda çalıştığım iş tam olarak istediğim iş yani. Evimden rahat bir şekilde işimi, yolda zaman harcamıyorum. En azından mesai bitiminde direkt evimde oluyorum. Şu an işte uzaktan müşteri temsilciliği aslında çalışmak istediğim bir meslek yani.”

A9: “İnsanla muhatabın mümkün olduğunca az, yerden ve zamandan bağımsız, bir yerde çalışmak, bir işte çalışmak isterdim.”

A12: “Şu an çalıştığım iş yani tam hayalini kurduğum iş. Neden çünkü biliyorsunuz ben şirket hissedarıyım ki yani bunu da dijital emek sayesinde başarabildim ki ben freelance olarak çalışıyordum. Bizim ülkede o zaman dijitalde freelance olarak çalışma imkânı yoktu. Ben online

olarak yurtdışında, Türkiye’den ve başka ülkelerden, Kırgızistan gibi böyle ülkelerden iş almaya başladım. En sonunda da bir şirketle tanıştım. Şirket sahibi ile tanıştım. Dedi “gel ortak ol benimle”. İşlerin belirli bir kısmını sen yürüt, ki bunu sundu dijital emek ki birçok insanın istediği şeydir bu. Kendi şirketim olsun, artı sağlıyor insanlara.”

Görüşmeci A13, İş Beklenti temasındaki, Esnek Çalışma temasının alt teması olan Yatarak Çalışma ile ilişkilendirmiştir. Görüşmecinin ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

A13: “Evet aslında ben yattığım yerden çalışmak isterdim...Herkesin isteği gibi ama artık bu pandeminin bize gelmesiyle beraber bu isteğimi bir miktar yerine getirmiş oluyorum, nasıl diye soracak olursanız eğer artık evden çalışmalar başladı biliyorsunuz ki home-office olarak çalıştığımızda artık evi evde evi de ofis olarak kullanarak örnek veriyorum bir 5 dakika öncesine kalasıya hemen yataktan kalkıp diğer bir odada ofis oluşturarak hayatımıza devam etmeye başladık.”

Tabloda da görüldüğü gibi Esnek Çalışma temasındaki bir diğer alt tema Zaman Tasarrufudur. Bu temayla ilgili görüşmeciler İş Beklentisinde zaman tasarrufundan ve bunun öneminden bahsetmektedirler. Görüşmecilerden dördü A1, A2, A3, A7 şu şekilde cümlelerle ifade etmişlerdir;

A1: “Mesela 9’da mesai yapacaksınız. İstanbul’da da yaşasanız belki iş yeriniz uzaktaysa sabahın 6’sında kalkmak zorundasınız. Bir eve dönüş trafiği olacak. Bir de eve dönmek için, mesainiz 5’te bitiyorsa, eve geldiğinizde belki 8 olacak. Siz ne ara yemek yiyip, ne ara dinleneceksiniz? O nedenle bu tarz dijital işlerin yapıldığı sektörlerde uzaktan çalışma kısmının önemli ve iyi bir şey olduğunu düşünüyorum. Yani bu tarz uzaktan çalışma yapılan işlerde çalışmak isterdim. Tamam, bu kadar diyeyim.”

A2: “Çünkü işe gidip gelmek çok büyük bir zaman kaybı benim için. Çalıştığım yer aslında gayet Gaziemir’de ve evimde uzak oraya. 1 saat, 45 dakika aslında gidiş sürüyor. Geliş de aynı şekilde. 1 saat zaten günde kaybediyorum ona gidip gelirken. Böyle olduğu zaman hem geç kalkabiliyorum hem de dönüşte direkt evdeyim zaten, iş biter bitmez evimde olmuş oluyorum. O yüzden benim için tam olarak aradığım iş bu diyebilirim aslında.”

A3: “Ya aslında şu anda çalıştığım iş tam olarak istediğim iş yani. Evimden rahat bir şekilde işimi, yolda zaman harcamıyorum. En azından mesai bitiminde direkt evimde oluyorum. Şu an işte uzaktan müşteri temsilciliği aslında çalışmak istediğim bir meslek yani.”

A7: “Şu an influencerlık işinden ben çok memnunum açıkçası, ek iş olarak yaptığımda da Home Office yaptığım için. Birincisi sabah 9’da hazırlanmak için 8’de kalkıp ya da daha 7.30’da kalkıp, böyle makyaj yapıp bir kıyafet kombin yapmak zorunda değilim, onun rahatlığı var. Yüzümü yıkayıp bilgisayarımı açıp işimi yapabiliyorum ya da telefondan. Zaten gözümü

açtığımda telefona baktığım için direkt hani mesai benim için başlamış oluyor yani gözümü açtığımla kapadığım ara zaman diliminde ben mesaide olmuş oluyorum diyebilirim.”

İş beklentisinin bir diğer alt teması olan İş tanımı teması, görüşmecilerin nasıl bir iş istediklerine dair görüşleri içermektedir. İş tanımı temasında yedi alt tema ortaya çıkmaktadır. Bunlar; Az İnsan Olan İş, Belirli Mesai Saatleri, Kariyer Geliştirebilme, Ofis Ortamında Çalışma, Saygınlık Kazandırma, Tam Zamanlı Çalışma, Yöneticilerle Sağlıklı İlişki şeklindedir. Temalardan ilki olan Az İnsan Olan İş, görüşmecinin şu ifadesiyle ortaya çıkmıştır.

A9: *“İnsanla muhatabın mümkün olduğunca az, yerden ve zamandan bağımsız, bir yerde çalışmak, bir işte çalışmak isterdim.”*

Bir diğer görüşmecinin ifadesiyle ortaya çıkan Belirli Mesai Saatleri teması görüşmecinin belirli mesai saatleri olması isteğine karşılık ortaya çıkmıştır. Aşağıda görüşü yer almaktadır.

A15: *“Bir tık böyle, şu an online bir işte çalışıyorum. Saatlerinin belli olmasını isterdim işimin. Online çalıştığımız için biraz esnek çalışma saatleri oluyor. Ofisteki gibi belli başlangıç ve bitiş saatleri olmasını isterdim.”*

Görüşmeci İş Tanımı temasının alt teması Kariyer Geliştirebilme de iş beklentisinde kariyerini ilerletebileceği bir iş istediğini ifade ettiği cümlesi şu şekildedir;

A13: *“..esnetilmiş olması beni daha çok cezbediyor hani bunun dışında kendimi geliştirmem gereken yerde de sadece memur unvanında kalmıyorum mesela yetkili yardımcısıyken başlayıp yetkili olup işte yönetmen olup bu kademelere atlayışın da beni geliştirdiğimi düşünüyor hem kişisel anlamda hem kariyer anlamında bunların bana daha çok şeyler katabileceğini düşünüyorum.”*

Görüşmeci İş Tanımı temasının alt teması olan Ofis Ortamında Çalışma temasında mekânsal olarak sabit bir ofis ortamında çalışmak istediğini belirtmiştir.

A6: *“Yani ben home ofis çalışmaktan çok memnun değilim aslında bunu da defalarca şirketimde dile getirdim çünkü home ofis olduğu zaman herkes eşit şartlarda çalışmıyor bizim şu anki bulunduğumuz iş insanlarla sürekli iç içe olduğumuz bir iş yani sürekli insanlarla konuşmak zorundayız ya da diğer arkadaşlarının iş yaptığını takip etmek zorundayız bazen aynı işi yapıyoruz fark etmeden çünkü o farklı lokasyonlarda olduğumuz için ben onun ne iş yaptığını bilmiyorum o benim ne iş yaptığımı bilmiyor aynı işte denk geliyoruz ve buda bize zaman kaybı oluyor ben home ofis çalışmaktan çok memnun değilim açıkçası daima ofis ortamında olmayı daha çok seviyorum ikinci rahatsız olduğum konuda sürekli telefon görüşmeleri yaptığımız için ben sürekli telefonum meşgul oluyor ofiste olsam belki o kadar meşgul olmayacak mesela aynı departmanda bulunduğum insan beni masa telefonundan arayacak benim telefonum o kadar*

meşgul olmayacak ama evde olduğum için departmandakiler yada dışarda çalıştım partnerlerimiz bizi sürekli cep telefonumuzdan arıyor bu da bizim için bir zaman kaybı oluyor ve şirket bizim için her hangi bir telefon ya da dakika sağlamıyor biz tüm görüşmeleri home ofis çalıştığımızda kendi telefon faturalarımız üzerinden yapıyoruz destek almıyoruz yani çok verimli bir çalışma olduğunu söyleyemiyoruz ve ben zaten bunu sürekli dile getiriyorum. ”

Görüşmeci İş Tanımı temasının alt teması olan Saygınlık Kazandırma temasında görüşmeci işten bir saygınlık elde etmeyi istemektedir. Temayla ilgili görüşe aşağıda yer verilmiştir.

A13: *‘Benim çalışmak istediğim işlerden birisi mesela memur olarak takılmama neden olmayacak bir iş örnek veriyorum bana saygınlık kazandıracak ve beni geliştirecek bir iş olmasını çok isterdim. ’*

Görüşmeci İş Tanımı temasının alt teması olan Tam Zamanlı Çalışma temasında görüşmeci tam zamanlı çalışmaya geçme isteğini belirtmiştir.

A5: *‘Full time yayıncılığa dönmek isterdim herhalde. Full time yayıncılık aslında baktığın zaman çok zor bir iş. Her yayın sonrasında boğazım ağrıyor, üzerimden buldozer geçmiş gibi hissediyorum. 4 saat boyunca aralıksız konuşup espri yapıyorsun. Bir stand up programına baktığımızda 15 dakika,20 dakika sürüyor. Cem Yılmaz'ı örnek vermemiz gerekirse en fazla 2 saat sürüyor. Sen orada 4 dakika boyunca gündem hakkında konuşuyorsun, Milletın saçma sorular hakkında konuşuyorsun, Mantıklı sorular hakkında muhabbet ediyorsun. Bunların hepsinden bir content üretmen lazım. Senin bu yayının burasında şunu yapalım, şurasında bunu yapalım gibi bir durumunda olmuyor. Ama seni aşırı derecede eğlendiriyor, aşırı derecede zinde tutuyor. Nasıl diyeyim, zevk alıyorsun bundan sende. Düşünsene, 4-5 saat boyunca eğlendiğin, makara yaptığın bir işte çalışmak seni çok tatmin ediyor. Karşılığı da tatmin ediyor. Twitch reklamları o kadar para kazandırmıyor. O insanların sana gerçekten destek olup, bunu devam ettirebilmeleri çok önemli hype oluyor sana. O yüzden ben full time yayıncılığa dönmek isterdim. ’*

Görüşmeci İş Tanımı temasının son alt teması olan Yöneticilerle Sağlıklı İlişki temasında yöneticinin daha şeffaf, daha hassas davranması isteğini belirtmiştir. Görüşmecinin ifadesi şu şekildedir;

A13: *‘..hani bir kalıba sığmak değil yani örnek veriyorum işte bir yöneticinin karşısında ast üst ilişkisi olsun istemezdim, işte bir ceket yelekleme istemezdim hani çalıştığın kurumda tabi ki saygı çerçevesinde çalışmak isterim fakat ast üst ilişkisi olmasın herkes şeffaf olsun ve herkes birbirini kendisini daha iyi ifade edebilsin kimse birbiriyle çatışmasın yada işte*

1.1.Arkadaş Etkisi					√		√									2
1.2.Pandemi Etkisi		√				√			√		√		√			5
1.3.İşyeri Kararı		√				√				√			√			4
2.Bireysel Faktörler																11
2.1.Teknolojiye Karşı İlgisi	√			√								√		√		4
2.2.Eğitimsel Zorunluluk												√			√	2
2.3.Geçim Kaygısı								√				√				2
2.4.Konfor Alanı İçinde Bulunmak			√						√							2
2.5.İletişim Becerisinin Güçlü Olması								√								1

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Çevresel Faktörler temasının içerisindeki alt tema olan Arkadaş Etkisi temasına A5 ve A7 adlı görüşmeciler görüşlerini bildirmişlerdir. Görüşmeciler bu işe arkadaşlarının desteği ile başladıklarını ifade etmektedirler.

A5: “Arkadaşlarımın, çevrem çok şeyi oldu bu konuda. Ben yayınlara başlamadan önce hep arkadaşlarım yayıncıydı. Hatta şu anda YouTube üzerinde, twitch üzerinde bilinen, tanınan arkadaşlarım vardı. Ya da arkadaşlarımın moderatörleri gelip beni darlıyordu. Onlarla beraber oyun oynadığımız, makara yaptığımız sıralarda arkadaşlarım “abi sen de bu işi yapabilirsin aslında, sen de bir denemende şans var diyerek başladı bu durum. Ondan sonra ben de zevk aldığımı fark ettim, devam etti. İnsanların bir ısrarı oldu başta, o sayede.”

A7: “O şu şekilde oldu, ben öğrencilik yıllarımda zaten bir YouTube kanalında, Duygu Özasan diye bir influencer, ben makyaj yapmayı çok sevdiğim için çoğu arkadaşlarım, çevrem bana dedi ki bir kız var YouTube da makyaj videoları çekiyor bu şekilde sen bir başla. Sene 2016 üniversitedeyim, hatırlıyorum yaz tatilinde kendime yeni bir Instagram blog sayfası açtım, sadece ürün yorumları yaparak bu şekilde yürüttüm, büyüttüm.”

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Çevresel Faktörler temasının içerisindeki alt tema olan ve en çok frekans alınan tema Pandemi Etkisidir. Görüşmeciler dijital emek arzında bulunma kararının aslında pandemiden dolayı buna geçme durumunda kaldıklarını ifade etmektedirler.

A2: “..pandemiden dolayı eve geçme kararı aldık ama zaten normal çalışırken de memnundum kafamda böyle bir evden çalışsam keşke diye bir şey yoktu sadece evden çalışmaya başlayınca bunun rahatlığını fark ettim aslında ben ve şirket hani evden çalışırken de işlerin zaten olabileceğini görünce komple evden çalışmaya geçtik. Yani benim aslında bunu amaçladığım bir şey değildi, bu kendi kendine olan bir şey. Ama fazlasıyla memnun kaldım.”

A6: “Yok ben istemedim şirketim belirli bir politikası var haftada belirli günler bazı arkadaşlar evden çalışıp bazı arkadaşlar home ofiste şeklinde gidiyor ben her seferinde söylüyorum zaten ben evde çalışmak istemiyorum beni sürekli ofise yazın yani bu şirketin almış olduğu bir karar bunda da hala pandemi süreci devam ettiği için korona süreci devam ettiği için ofiste hani o insanlar iç içe olma olayını biraz daha azaltmak için.”

A9: “Pandemiden sonra başladı. İnternet kullanımının artmasıyla, özellikle dijital alanda, online alanda, burada bir iş fırsatı olabileceğini gördüm. Üstelik herhangi bir yerden ziyade internet üzerinde çalışmanın çok daha kolay ve insanın psikolojisini çok daha iyi geldiğini fark ettim bundan dolayı dijital emek arzında bulunma kararını verdim. Kendimi o yönde geliştirmeye başladım. Biraz zaman aldı ama iyi geldi. İyi ki de başlamışım.”

A11: “Ben yayıncılığa ilk pandemi döneminde başladım. Çok fazla boş vaktim vardı, yetenek sınavlarına hazırlanamıyordum o dönem, gidemiyordum derslere. Bu sebeple işte internet faturasıdır yani şu an olduğu gibi aslında bu amaçla yola çıktım. Zaten bilgisayar oyunu oynamayı çok seviyorum. İnsanlarla sohbet etmeyi de çok seviyorum. Dedim neden bunu bir platformda, bir internet ağı üzerinde yapmayayım? O şekilde karar verdim. Başladım.”

A13: “Tabi ki hemen açıklıyım. Dijital arzın oluşması biliyorsunuz ki hayatımızın bir dönüm noktası olan pandeminin gün yüzüne çıkmasıyla beraber oldu pek çok alışkanlıklarımızı artık bıraktık ve hayatımıza yeni yeni bir evrelere geçtik işte yeni alışkanlıklar edindik çevrimiçi ortamları daha çok online olduk gideceğimiz akraba ziyaretlerini whatsapp görüntülü görüşme ve facetime’la beraber ilerlettik onun dışında artık hayatımızdaki alışkanlıklarımız da değişti örnek veriyorum bir banka ile görüşmemiz gereken tarafta gişelere gitmemiz gerektiği yerde herkes çağrı merkezinden destek aldı en basitinden telekomünikasyon şirketinde herkes eve internet çektiirmek istedi bu noktada Türk Telekom örnek veriyorum diğer firmalarla çağrı merkezlerine yoğunluk oldu bunlar olduğu gibi bizim sektörümüzde de artık dijitalle daha çok yönelim oldu çünkü insanlar sıra beklemek istemediler kapalı bir alana sığmak istemediler dolayısıyla biz artık dijitalleştik işimizi de eve taşımaya başladık bu anlamda bizim için dijital arz artık eve başlamamızla beraber devam etti burada da bizim için ofisleri artık evlere taşıdık diyebiliriz.”

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Çevresel Faktörler

temasının içerisindeki alt tema olan İşyeri Kararı temasında ise görüşmeciler aslında bu kararı kendilerinin vermediğini çalıştıkları kurumların işyerlerinin verdiğini ifade etmektedirler. Temayla ilgili dört görüş aşağıda yer almaktadır.

A2: *“Bu kararı ben vermedim aslında bu kararı iş yeri verdi.”*

A6: *“Yok ben istemedim şirketim belirli bi politikası var haftada belirli günler bazı arkadaşlar evden çalışıp bazı arkadaşlar home ofiste şeklinde gidiyor ben her seferinde söylüyorum zaten ben evde çalışmak istemiyorum beni sürekli ofise yazın yani bu şirketin almış olduğu bir karar bunda da hala pandemi süreci devam ettiği için korona süreci devam ettiği için ofiste hani o insanlar iç içe olma olayını biraz daha azaltmak için.”*

A10: *“Aslında ilk başta böyle bir karar vermedim çünkü ülkemize yeni yeni gelen bir iş kolu diyeyim dijital emek için bu benim direk üzerime kalan bir meslek türü oldu aslında. İlk çalıştığım yerde bir muhasebeciydim orada çalışan bir e-ticaretçi bir anda işten çıktı onun işleri bir anda benim üzerime kaldı kendimi hiç bilmediğim bir anda, hiç anlamadığım bir anda e-ticaretle uğraşırken buldum. Bütün satış platformları üzerinden ürün yüklemek onları işte dijital pazarlama ortamında açıklamalarını yapmak, pazarlamak artık bu tedarik lojistik işleri ile ilgilenmek halka ilişkilere ayağına dijital ortamda... bunların hepsi benim üzerime kaldı ve ben bu işle uğraşırken keyif aldığımı hissettim, bu işten oldukça keyif aldım ve daha sonra çalıştığım yerlerde direk firmaya bağlı olarak e-ticaret danışmanı olarak çalışmaya başladım. Daha sonra artık belli bir network edindikten sonra freelancer olarak çalışmaya başladım herhangi bir firmayla bağlı olarak herhangi bir yerde çalışmaktansa bunun danışmanlık hizmetini kendi artık kendime bağlı olarak kendi hesabıma çalışan olarak yapmayı tercih ettim.”*

A13: *“Tabi ki hemen açıklıyorum. Dijital arzın oluşması biliyorsunuz ki hayatımızın bir dönüm noktası olan pandeminin gün yüzüne çıkmasıyla beraber oldu pek çok alışkanlıklarımızı artık bıraktık ve hayatımıza yeni yeni bir evrelere geçtik işte yeni alışkanlıklar edindik çevrimiçi ortamları daha çok online olduk gideceğimiz akraba ziyaretlerini whatsapp görüntülü görüşme ve face timela beraber ilerlettik onun dışında artık hayatımızdaki alışkanlıklarımız da değişti örnek veriyorum bir banka ile görüşmemiz gereken tarafta gişelere gitmemiz gerektiği yerde herkes çağrı merkezinden destek aldı en basitinden telekomünikasyon şirketinde herkes eve internet çektiirmek istedi bu noktada Türk Telekom örnek veriyorum diğer firmalarla çağrı merkezlerine yoğunluk oldu bunlar olduğu gibi bizim sektörümüzde de artık dijitale daha çok yönelim oldu çünkü insanlar sıra beklemek istemediler kapalı bir alana sığmak istemediler dolayısıyla biz artık dijitalleştik işimizi de eve taşımaya başladık bu anlamda bizim için dijital*

arz artık eve başlamamızla beraber devam etti burada da bizim için ofisleri artık evlere taşıdık diyebiliriz. ”

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Bireysel Faktörler temasının içerisindeki alt tema olan Teknolojiye Karşı İlgi için ise bireyler görüşlerini şu şekilde ifade etmektedirler;

A1: *“Şöyle aslında bu işe, dijital emek işine çocukluktan beri ilgiliydim diyebiliriz aslında yani sürekli bilgisayarla haşır neşirdim. Sürekli bir bilgisayarla vakit geçirdim. O nedenle bir bilgisayar alanında, bir dijital emek alanında, daha çok bilgisayar dediğimiz şeyler hep dijital tarafa kayıyor. Dijital emek tarafında hani ilgimden dolayı bu tarz bir iş yapmak istiyordum. Bir nevi bu alanda da kendimi yönlendirip hani bu işi yapmak istediğim için bu alana, mesela belki uzaktan çalışma fırsatı bulamayabilirdim. Ama dijital emek kısmında hep bir yer almak istiyordum. Yani bilgisayarın olduğu bir işte çalışmak istiyordum. Bilgisayarla yapılabilen işlerde çalışmak istiyordum diyebiliriz aslında. ”*

A4: *“Güzel soru. Yani bilgisayarlar, ilk internet cafe açıldığında yaşımda zaten 13 yaşındaydım. Antalya’da internet cafe’ye gidiyordum. Tabi ilk defa bir bilgisayarla tanışyorsun daha önce görmediğin bir şey. Ben bayağı keyif alıyordum yani bayağı hoşuma gidiyordu bilgisayarla uğraşmak. O sayede yani direkt, teknoloji ile küçük yaşta tanışınca o şekilde devam etti, bilgisayarım oldu evimde, oyun oynarken işte bir yandan web sitesi vesaire bunla bir şekilde tanıştım forumlarda. HTML, CSS yazarak başladım bu işe. Önce hobi olarak başladı, sonra mesleğe dönüştü. Yani işe başlama şeklim böyle. ”*

A12: *“Az önce söylediğim gibi ben bilgisayar mühendisliği okuyorum. Ben okuduğum zamanlarda belli bir yerlerden para kazanmam gerekiyordu ki ailemin bana gönderdiği para yetsin ve onlardan hiçbir para almayayım, öyle diyeyim. Yani manuel olarak yani bir yerde fiziksel olarak gidip çalışamazdım, derslerim var. Derslerim sabah başlayıp akşam bitiyordu. Düşündüm, ne yapabilirim? Zaten bilgisayar öğreniyorum. Bilgisayarın yazılım alanındayım. Donanım online’den ulaşamadığım için yazılıma yöneleceğim. Hani ne yapabilirim? Dedim oyun yapabilirim. Siteyi kurup yapabilirim. İnternette araştırdım. Baktım iyi para kazananlar var bu konuda harbiden. Birkaç önerdikleri siteler vardı, girdim. Kendi formumu oluşturdum. Birkaç süre sipariş gelmedi. Bir süreden sonra sipariş gelmeye başladı. Öyle öyle devam ederek dijital etmekte devamlı olarak sürdürmeye başladım işimi işte. ”*

A14: *“Şöyle, aslında bu benim genel biraz da karakterim, küçüklükten beri yazılıma, IT’ye olan ilgimle alakalı. Şöyle ki IT içerisinde hani insanın daha özgür olduğunu düşünüyorum şahsen. Kesinleşmiş tabular yok. Özgür hareket edebiliyorsun, bir şeyleri kendin geliştirip, değiştirebiliyorsun. Bütün bu istekler birleşince de doğal olarak bu yöne yöneldim. ”*

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Bireysel Faktörler temasının içerisindeki bir diğer alt tema olan Eğitimsel Zorunluluk için ise bireyler okumak zorunda oldukları için dijital emeğe yönlendiklerini şu şekilde ifade etmektedirler;

A12: “*Ben okuduğum zamanlarda belli bir yerlerden para kazanmam gerekiyordu ki ailemin bana gönderdiği para yetsin ve onlardan hiçbir para almayayım, öyle diyeyim. Yani manuel olarak yani bir yerde fiziksel olarak gidip çalışamazdım, derslerim var. Derslerim sabah başlayıp akşam bitiyordu.*”

A15: “*Okulum dolayısıyla maalesef ofiste çalışma imkânım yoktu. Derslere devam etmek açısından. Bu nedenle hem okuyup hem çalışma imkânı verdiği için dijital emek arzında bulunmaya karar verdim.*”

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Bireysel Faktörler temasının içerisindeki bir diğer alt tema olan Geçim Kaygısı için ise bireyler geçinebilme içgüdüleriyle dijital emeğe yönlendiklerini şu şekilde ifade etmektedirler;

A8: “*..yine günümüzün şartları artık size öyle imkanlar sunuyor ki yapacağınız tek iş buymuş gibi bir muamele yapılıyor o yüzden bu işe bu şekilde başladım.*”

A12: “*Az önce söylediğim gibi ben bilgisayar mühendisliği okuyorum. Ben okuduğum zamanlarda belli bir yerlerden para kazanmam gerekiyordu ki ailemin bana gönderdiği para yetsin ve onlardan hiçbir para almayayım, öyle diyeyim. Yani manuel olarak yani bir yerde fiziksel olarak gidip çalışamazdım, derslerim var. Derslerim sabah başlayıp akşam bitiyordu. Düşündüm, ne yapabilirim? Zaten bilgisayar öğreniyorum. Bilgisayarın yazılım alanındayım. Donanıma online’den ulaşamadığım için yazılıma yöneleceğim. Hani ne yapabilirim? Dedim oyun yapabilirim. Siteyi kurup yapabilirim. İnternette araştırdım. Baktım iyi para kazananlar var bu konuda harbiden. Birkaç önerdikleri siteler vardı, girdim. Kendi formumu oluşturdum. Birkaç süre sipariş gelmedi. Bir süreden sonra sipariş gelmeye başladı. Öyle öyle devam ederek dijital etmekte devamlı olarak sürdürmeye başladım işimi işte.*”

Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Bireysel Faktörler temasının içerisindeki bir diğer alt tema olan Konfor Alanı İçinde Bulunmak temasında görüşmeciler dijital emek arzında bulunmanın yer ve zaman kavramının olmayışını konfor alanına bağlamışlardır. Temayla ilgili görüşmecilerin ifadeleri aşağıdaki gibidir.

A3: “*En temel isteğim mesaimi evin içinde harcamak oluyor yani, en büyük benim motivasyonum. Dijital emek tarzında katılımımı sağlayan motivasyonum evden bu hizmeti sağlayabilme imkanı benim için en büyük motivasyon oldu yani.*”

A9: “*Pandemiden sonra başladı. İnternet kullanımının artmasıyla, özellikle dijital alanda, online alanda, burada bir iş fırsatı olabileceğini gördüm. Üstelik herhangi bir yerden*

ziyade internet üzerinde çalışmanın çok daha kolay ve insanın psikolojisini çok daha iyi geldiğini fark ettim bundan dolayı dijital emek arzında bulunma kararını verdim. Kendimi o yönde geliştirmeye başladım. Biraz zaman aldı ama iyi geldi. İyi ki de başlamışım.’’

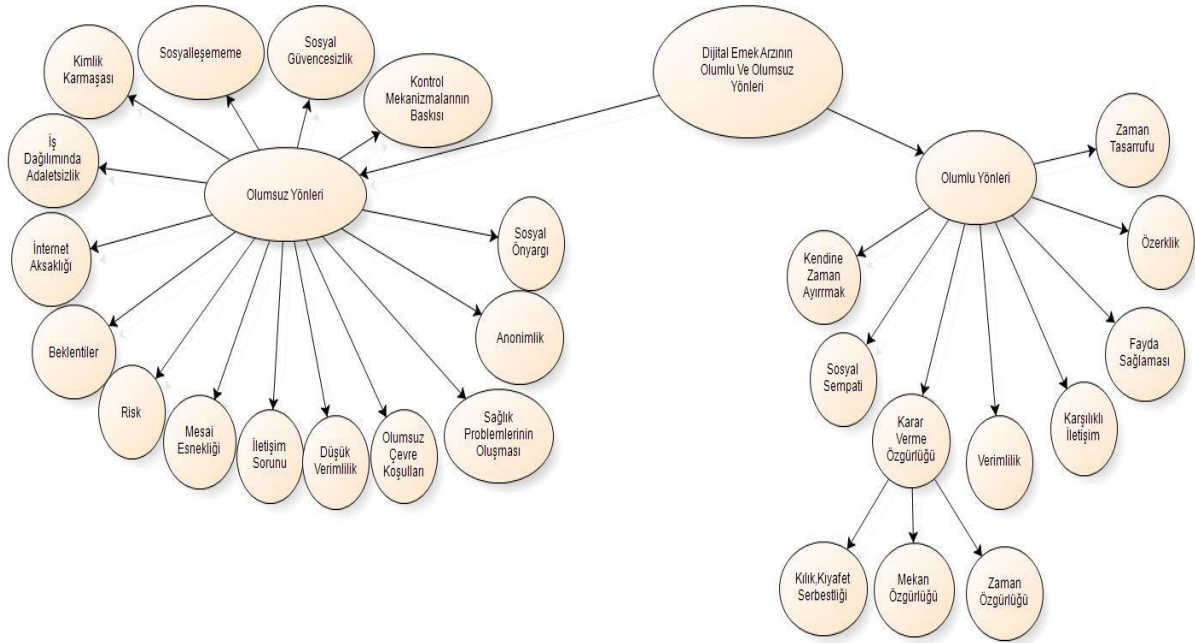
Görüşmecilerden elde edilen verilerde tabloda da görüldüğü gibi Bireysel Faktörler temasının içerisindeki bir diğer alt ve son tema olan İletişim Becerisinin Güçlü Olması temasında görüşmeciler dijital emek arzında bulunmanın insanlarla iletişimin güçlü olduğunu bu yüzden bu işi tercih ettiğini belirtmektedir.

A8: *“Şöyle, iletişimi kuvvetli olan bir insanım. Bu hayatım boyunca her zaman böyle oldu. Hani bankacılıkta gerçekten iletişim kuvvetlenmesi gereken bir yer hani iletişiminizin güçlü olması gerek. Çünkü karşınızdaki insanların hem anlaşılıyor olması gerekiyor hem de onlara yardım edeceğimiz için bir yandan da onları kendi yerinize koymanız gerekiyor. Yani aslında çok farklı bir ilişki dönüyor bankacılıkta. Normalde evet bu mesleği ister miydim? Hayır, istemezdim çünkü çok sabır isteyen bir iş. Aynı zamanda bir kafa toparlanmaya çalışıyor, hem de karşı tarafa sürekli tatmin etmeye çalışıyorsunuz her konuda. Öyle olduğu için de zor bir iş. Ama bakıldığında yapılmayacak bir iş değil ve yine günümüzün şartları artık size öyle imkanlar sunuyor ki yapacağınız tek iş buymuş gibi bir muamele yapılıyor o yüzden bu işe bu şekilde başladım. Yani hem maddi açıdan hem de kendime olan iletişim güveninden kaynaklı.’’*

3.2.1.2.5. Dijital Emek Arzında Bulunmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan Dijital Emek Arzında Bulunmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri ile ilgili ortaya çıkan temaların şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 5. Dijital Emek Arzında Bulunmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri Alt Temaları

Araştırmanın bu kısmında katılımcılarla yapılan görüşmelerde dijital emek arzında bulunan bireylere dijital emek arzında bulunmanın olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir sorusu yöneltilmiş olup ortaya olumlu ve olumsuz olmak üzere iki alt tema çıkmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan veriler aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3. 6. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunmalarının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Dijital Emek Arzında Bulunmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri	Görüşmeciler															
	A 1	A 2	A 3	A 4	A 5	A 6	A 7	A 8	A 9	A 10	A 11	A 12	A 13	A 14	A 15	f
1. Olumlu Yönleri																(15)
1.1.Kendine Zaman Ayırmak	√	√		√		√			√			√				6
1.2.Karar Verme Özgürlüğü																
1.2.1.Mekân Özgürlüğü	√			√									√		√	4
1.2.2.Kılık, Kıyafet Serbestliği			√					√					√			3
1.2.3.Zaman Özgürlüğü												√	√			2

1.3.Zaman Tasarrufu			√			√		√								3
1.4.Karşılıklı İletişim					√					√						2
1.5.Özerklik										√		√				2
1.6.Fayda Sağlaması				√												1
1.7.Sosyal Sempati							√									1
1.8.Verimlilik			√													1
2.Olumsuz Yönleri																(15)
2.1.Sağlık Problemlerinin Oluşması				√					√	√		√		√		5
2.2.Sosyalleşme	√	√						√				√	√			5
2.3.İletişim Sorunu	√												√			2
2.4.Mesai Esnekliği			√						√						√	3
2.5.Kontrol Mekanizmalarının Baskısı			√						√							2
2.6.Olumsuz Çevre Koşulları									√				√			2
2.7.Sosyal Önyargı						√				√						2
2.8.Anonimlik					√											1
2.9.Beklentiler					√											1
2.10.Düşük Verimlilik						√										1
2.11.İnternet Aksaklığı										√						1
2.12.İş Dağılımında Adaletsizlik						√										1
2.13.Kimlik Karmaşası														√		1
2.14.Risk									√							1
2.15.Sosyal Güvencesizlik										√						1

Görüşmecilerden elde edilen verilere göre düzenlenen tabloda dijital emek arzında bulunan bireyler olumlu ve olumsuz yönlerini belirtmişlerdir. Olumlu yönlerinden bahseden katılımcılardan elde edilen verilerden çıkan temalar ve görüşler aşağıdaki verilecektir. Olumlu yönlerinden elde edilen ve en yüksek frekansa sahip olan ilk tema Kendine Zaman Ayırmak bu temada katılımcılar dijital emek arzında bulunmanın güzel yanlarından bahsetmektedirler. Kendilerine ve hayatlarına daha fazla vakit ayırabildiklerini ifade etmektedirler.

A1: “Üçüncü olarak kendinize daha çok zaman ayırabiliyorsunuz. Sonuçta bir trafik derdi veya herhangi bir şey olmadığı için hani evinizde çalıştığınızı varsayalım. O nedenle kendinize daha çok vakit veya eşinize, ailenize daha çok vakit ayırabiliyorsunuz. Bu tarz durumda o bir getiri. Mental olarak sizi daha iyi hissettiriyor kendinize vakit ayırmanız, örneğin kendinizi başka işlerde de geliştirebilirsiniz. Mesela işte ne bileyim spor yapmak istiyorsunuzdur, hani buna da vakit kalıyor çünkü trafik derdi falan olmadığı için bunlar da güzel avantajları.”

A2: “Ama şimdi eve geçtiğim zaman evet bir sürü getirisi var işte erken kalkmıyorum, işe gidiş-geliş zamanından tasarruf ediyorum. Hani iş biter bitmez evimde oluyorum veya daha istediğim kendi işlerime zaman ayırabiliyorum ama bunun dışında sosyallikten, oradan bir negatif yönü var yani.”

A4: “Yani olumlu yönleri mesela bazı günler yayın yapıyorum ben, işe gidip gelseydim eğer yorgun bir şekilde bunu yapmak istemezdim büyük ihtimalle. Hani gidip işe gidip gelirken uyuyordum aslında. Hani işten gelir gelmez, spora gidiyordum. İşe gidiyordum, gelip, spora gidip direkt yatıp ertesi gün aynı şekilde devam ediyordu. Şimdi böyle olduğu zaman kendime ayırabileceğim ekstra bir 3 saatim daha oluyor. O yüzden bu benim için çok büyük bir olumlu yan aslında.”

A6: “Yatağımın yanında çalışma masam, onun yanında piyanom var, işte salonda güzel sinema sistemim, istediğim zaman keyif yapabiliyorum. İstedğim zaman hobimi uygulayabiliyorum. İstedğim zaman yatıp kalkabiliyorum.”

A9: “Yani olumlu yönü şu sabah hazırlanmak zorunda değilim çünkü sabah hazırlanmak da benim için bir emek oradan biraz feragat ediyorum tabi daha fazla uyuyorum ve evde daha rahat bir ortamda çalışıyorum olumlu tek yani sadece daha fazla uyuyor olmam yolda vakit kaybetmiyorum.”

A12: “Olumlu yönleri az önce söylediğim zaman şeyi yok, kısıtlaması yok sonra kimse seni bir şeylere mecbur edemiyor, iş istiyorsan alıyorsun. İstemiyorsun, almıyorsun. Kazanacağın parayı sen belirleyebiliyorsun. Kimse sana %100 bu maaşı alacaksın demiyor. Hayatında belli süreleri kendin koyuyorsun. İş süresini kendin koyuyorsun, bir saat mi çalışacağım günlük olarak 10 saat mı çalışacağım kendi isteğine bağlı. Ki mesela bunlardan kendimi örnek gösterebilirim. 10 günlük bir iş alırım ben. 10 günün 8 gününü tatil yaparım. 2 günde bitiririm işi. Geri veririm insanlara veya onu 10 gün içinde 2 saat 2 saate bölerim öyle çalışabilirim ki bu artıları sağlıyor bize.”

Katılımcılardan alınan temadaki olumlu yönlerine dair olan temada bir diğer alt tema ise Karar Verme Özgürlüğü bu temada kendi içerisinde üç alt temaya ayrılmıştır. Bunlar;

Mekân Özgürlüğü, Kılık, Kıyafet Serbestliği, Zaman Özgürlüğüdür. İlk ve en çok frekans gösteren Mekân Özgürlüğü temasında katılımcılar herhangi bir mekana sabit kalmamanın rahatlığından bahsetmektedir.

A1: “..evet bir nevi iki soru öncesinde bir nevi ona değindim. Biraz daha açayım o kısmı. Aslında olumlu yanlarından yine birkaç tane yine bahsettiğim gibi olacak ama olumlu yanlarından biri dilediğiniz her yerde çalışabilmektesiniz, yeter ki internet olsun. İkinci bir olumlu yanı başka ülkelere de hizmet edebiliyor olmanız, sonuçta bir yere gitmeniz gerekmediği için mesela Amerika’da da bir işe girebilirsiniz. Yani yurtdışından da bir iş yapabilirsiniz. Bu tarz güzel olanakları olabiliyor.”

A4: “Bu işi yapıp bir yerde çalışıyor olsaydım tabi ki istediğim zaman çıkıp gezemezdim ama freelance de birleştirdiğim zaman sorduğun soruyu ben istediğim zaman aslında çıkıp istediğim yere gidebiliyorum. Canım isterse anında şehir değiştirebiliyorum. Hatta en büyük olumlu tarafı, işimi yanımda taşıyabiliyorum.”

A13: “..burada da zor süreçler yaşadık fakat bunun yanı sıra getirisi de oldukça faydalıydı evimizde kendimize bu dönemde daha da güvenli hissediyorduk sağlığımız açısından ailemizin sağlığı açısından mesela evden çıkmadığımızda bir risk taşımayacağımızı düşündüğümüz de mutluyduk...bu dijital çağın bize kattığı pandeminin de bize kattığı artık gişe tarafında işlemlerin biraz daha azabileceğini düşünüyorum çünkü dijital danışmanlarımız çıktı bu dijital çağda e-ticaret danışmanları yer aldı müşteriler artık alıştılar bu evreye dediler ki hani biz zaten her şeyi online da yapıyoruz hiç şubeye gitmemize gerek yok ya da yüz yüze bir iletişim kurmamıza gerek yok biz sesli olarak devam edebiliyoruz bunun yanı sıra müşterilerimize yanındaymış gibi hissi verebilmek için de biz dijital danışmanlarımızı hayata geçirdik ve görüntülü görüşmeyle bir hizmet vermeye başladık görüntülü görüşmede her bulunduğu ortamda örnek veriyorum bir şube yoksa o ilde müşteri gitmek zorunda değil mobil uygulaması üzerinden kendisi bağlanabiliyor ve istediği her konumda görüşme sağlayabiliyor.”

A15: “Bir işi yaparken bir yer olması gerekiyor en önce. Ve belli bir zaman ayrılması gerekiyor. Dijital emek arzında yer sorunu ortadan kalkıyor. Dünyanın istediğin her yerinden çalışma imkânı elde edebiliyorsunuz. Mesela Avrupa’da herhangi bir şirkette dijital emekle, dijital emek arzıyla çalışma mümkün olabiliyor. Yani mekan sorunu ortadan kalkıyor.”

Görüşmecilerden elde edilen verilerden ortaya çıkan Karar Verme Özgürlüğü temasındaki diğer alt tema ise Kılık, Kıyafet Serbestliğidir. Görüşmeciler belli bir düzene uyarak giyinme zorunluluklarının olmaması durumunu hem tasarruf hem de rahat bir çalışma özgürlüğü olduğundan bahsetmektedirler. İfadeleri de şu şekildedir;

A3: “*Kıyafetiniz rahat oluyor, yani hiç şey yapmıyorsunuz, sakal rahat şekilde bırakabiliyorsunuz.*”

A8: “*Aynı zamanda giyim kuşam o tarz şeylere de ekstra bir para harcamıyorum, bütçe ayırmıyorum. Yani pijamayla oturabiliyorum bilgisayarın karşısına.*”

A13: “*..bu da bizim hayatımıza katacak evreler oldu bizim için en çok olan en rahat olan ev ortamı örnek veriyorum işte daha rahat olmaya başladık dediğim gibi az önce de bahsetmiştim bir kıyafet giyme zorunluluğumuz olmadı kıyafetler ekstra her gün ne giyeceğiz telaşı olmadı yeniden bir kıyafet alma olmadı maddi anlamda bizi de rahatlattı yani tabiri caizse artık biz pijamalarla çalışmaya başladık ve bu bizim çalışma hayatımızı daha da rahatlaştırmaya başladı ekstra bir biz maddiyat ayırmadık iş ortamımız için ya da her gün işteki kombinlerimizi yapabilmemiz için farklı kıyafet parçaları almak zorunda kalmadık.*”

Katılımcılardan elde edilen Karar Verme Özgürlüğü temasındaki son tema ise Zaman Özgürlüğü temasında ise katılımcılar zamandan yana rahat olduklarını ifade etmektedirler.

A12: “*Olumlu yönleri az önce söylediğim zaman şeyi yok, kısıtlaması yok sonra kimse seni bir şeylere mecbur edemiyor, iş istiyorsan alıyorsun. İstemiyorsun, almıyorsun. Kazanacağın parayı sen belirleyebiliyorsun. Kimse sana %100 bu maaşı alacaksın demiyor. Hayatında belli süreleri kendin koyuyorsun. İş süresini kendin koyuyorsun, bir saat mi çalışacağım günlük olarak 10 saat mı çalışacağım kendi isteğine bağlı. Ki mesela bunlardan kendimi örnek gösterebilirim. 10 günlük bir iş alırım ben. 10 günün 8 gününü tatil yaparım. 2 günde bitiririm işi. Geri veririm insanlara veya onu 10 gün içinde 2 saat 2 saate bölerim öyle çalışabilirim ki bu artıları sağlıyor bize.*”

A13: “*..işe bir saat git bir saat gel gibi zaman kayıplarımız yoktu erkenden uyanmak gibi bir telaşımız olmuyordu daha az bir vakitte daha geç işe başlayabiliyorduk bunun haricinde bize bunlar olumlu yönleri.*”

Katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan diğer alt tema ise Zaman Tasarrufudur. Dijital emek arzında bulunan görüşmeciler zamandan tasarruf ettiklerini düşünmektedirler. Temayla ilgili görüşler aşağıda yer almaktadır.

A3: “*Önce olumlu yönlerinden başlayayım. Az önce dediğim gibi bir iş yerine gitmek için zaman harcamıyorsunuz.*”

A6: “*Yani olumlu yönü şu sabah hazırlanmak zorunda değilim çünkü sabah hazırlanmak da benim için bir emek oradan biraz feragat ediyorum tabi daha fazla uyuyorum ve evde daha rahat bir ortamda çalışıyorum olumlu tek yani sadece daha fazla uyuyor olmam yolda vakit kaybetmiyorum.*”

A8: “*Şimdi olumlu yönleri evden çalışıyorum. Evden çalıştığım için hani yolda bir vakit harcamıyorum.*”

Görüşmecilerden elde edilen veriler sonucu ortaya çıkan bir diğer alt tema Karşılıklı İletişim temasında ise insan ilişkilerinin daha çok geliştiğini ifade etmektedirler. Temayla ilgili görüşler aşağıdaki gibidir:

A5: “*Olumlu yönleri, seni çok fazla seven insan oluyor. Gerçekten seni seviyorlar, seninle büyüyorlar yani. Mesela bazı izleyicilerim var. Fark ediyorum şu tepkiyi veriyorlar bazı şeyleri beğenmiyorum onlar da beğenmiyorlar. Ben bu insanın şu davranışını sevmiyorum onlarda sevmiyorlar ya da seviyor sevmesinin sebebini açıklıyor. Yani bana bir şeyler katıyorlar. Bunlar çok güzel şeyler.*”

A11: “*Şöyle, insan ilişkilerini fazla arttırıyor. Konuşmanız diksiyonunuz bunları olumlu yönde etkiliyor.*”

Katılımcılardan görüşmede elde edilen verilerde ortaya çıkan temalar arasında olan Özerklik temasında ise kısıtlamalara maruz kalmadıklarını, üst baskılarının olmadığını ifade etmektedirler.

A10: “*Olumlu olan yönleri tabi ki başınızda sizi sıkıştıran bir patron yok, üzerinizde baskı hissetmiyorsunuz özerksiniz. Özerk olmak bence işin en önemli özelliği özerk olduğunuzda daha yaratıcı, daha istekli, daha şevkli bir şekilde çalışıyorsunuz bu sizde bence verimlilik sağlıyor, özerklik. Daha yaratıcı çalışıyorum daha özgün işler çıkartıyorum ve daha sevgiyle yapıyorum, yaptığım işten keyif alıyorum hatta çoğu zaman*”

A12: “*Olumlu yönleri az önce söylediğim zaman şeyi yok, kısıtlaması yok sonra kimse seni bir şeylere mecbur edemiyor, iş istiyorsan alıyorsun. İstemiyorsun, almıyorsun. Kazanacağın parayı sen belirleyebiliyorsun. Kimse sana %100 bu maaşı alacaksın demiyor. Hayatında belli süreleri kendin koyuyorsun. İş süresini kendin koyuyorsun, bir saat mi çalışacağım günlük olarak 10 saat mı çalışacağım kendi isteğine bağlı. Ki mesela bunlardan kendimi örnek gösterebilirim. 10 günlük bir iş alırım ben. 10 günün 8 gününü tatil yaparım. 2 günde bitiririm işi. Geri veririm insanlara veya onu 10 gün içinde 2 saat 2 saate bölerim öyle çalışabilirim ki bu artıları sağlıyor bize.*”

Katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan tema Olumlu Yönlerinden bir diğer alt tema ise Fayda Sağlaması temasında görüşmeci insanlara faydalı bir iş yaptığını düşünmektedirler.

A4: “*Olumlu yönlerini başta söylemiştim. Katma değerli bir iş, hem çevreye, hem insanlara faydalı, hem de benim açımdan da keyif aldığım için faydalı.*”

Katılımcılardan görüşme sonucundan elde edilen Olumlu Yönleri temasındaki diğer alt tema olan Sosyal Sempati de ise görüşmeci insanların bu işi yaptığında üzerlerinde olumlu bir bakış açısı kattığını düşünmektedir.

A7: *“Olumlu yanları... Olumlu çok yanı var aslında, çünkü bir ortama girdiğinde böyle yani yeni tanıştığın bir insan Instagram’ını gördüğünde, “Ooo şu kadar takipçin var, nasıl ya?” derse bunun bile ekmeğini yiyorsunuz, havasını atmak için bile yapılır bu iş yani çünkü insanlar bakıyor çünkü herkes çünkü herkesin bir blog sayfası var, yok fotoğraf sayfası yok gezi blogu yok yemek blogu var. Herkes olduğu için böyle geliyorlar hemen soruyorlar, “Sen bu işi nasıl yaptın? Ben de bu işi yapmak istiyorum.”. Çünkü artık insanların kafasında da bu var, ben yani daha kolay yoldan para kazandım herkesin amacı bu yani çünkü o kadar çok tik tok, twitch, normal diğer yayınlar o kadar ismini bile bilmediğimiz sosyal mecralardan para kazanıldığı için artık insanlar hani bir ofise gidip dokuz altı sıkıcı çalışmak istemiyor hem gezip hem sosyal medyadan para kazanmak istiyorlar. Bunun çok ekmeğini yiyebiliyorum diyebilirim.”*

Görüşmecilerden görüşmede elde edilen sonuçlarına bakıldığında ortaya çıkan Olumlu Yönleri temasında son tema olan Verimlilik temasında görüşmeci işe daha çok odaklanabildiğini ve verimli olabildiğini ifade etmektedir.

A3: *“Üzerine daha verimli çalışabiliyorsunuz. Daha odaklı çalışabiliyorsunuz.”*

Araştırmada dijital emek arzında bulunan görüşmecilere olumsuz yanları da sorulmuştur. Bunun üzerine alt tema Olumsuz Yönleri ortaya çıkmaktadır. Olumsuz yönlerinden ilk ve en yüksek frekans gösteren temalardan biri olan Sağlık Problemlerinin Oluşması adlı temanın görüşmelerdeki görüşmecilerin ifadeleri aşağıda yer almaktadır. Görüşmeciler dijital emek arzında bulunurken en çok sağlıksal problemler yaşadıklarını ifade etmektedirler.

A4: *“..kapalı bir ortamda kaldığım için D vitamini eksikliği diyeyim hadi ben sana...Uykusuzluk diyebiliriz ya. Çok fazla kapalı mekânda kalmak, hareketsiz kalmak.”*

A9: *“9-5’ten ziyade, gece 3’te bakması gereken bir şey var, onlar var, hayat düzeni, az uyku problemi genelde dijital medyada traderlıkta veya mesela bu tarz işlerle uğraşanların uyku düzeni bozuktur ve az uyurlar normal insanlara göre. Stres, az uyku insan sağlığını da etkiliyor. Spora ayırdığınız zamanı da etkiliyor. Çünkü sürekli kontrol etmeniz gerekiyor. Genel olarak baktığımızda aslında hayatı sağlıksız etkileyen bir şey ama keyifli olduğu yerler de var yani.”*

A10: *“Bir yandan evdeyken sürekli hani oturuyorsunuz, hareketsizsiniz, masa başındasınız zaten çoğumuzun gözleri bozuk oluyor, kemiklerimiz ağrıyor yani artık masa başında çalışanların özellikle böyledir, omurga eğrilmeye başlar, bel ağrıları, boyun ağrıları*

başlar, gözleri zaten hep bozuktur özellikle bilgisayar ekranına bakıyorsan bize de bu tarz sorunlar oluyor yani işe dalıyorsunuz bütün gün bilgisayar başından kalkmıyorsunuz, 8-10 saat bilgisayar başından kalmadığın oluyor o yüzden hem bedenime hem sağlığıma zarar veriyor bu açıdan düşünecek olursak.”

A12: *“Evde olmamı daha çok sağladı ki bir eksi tarafını diyebilirim ki bilgisayar önünde olduğumuz için sağlıksal olarak zarar veriyor. Blu-ray ışıklarda gözlerimize zarar veriyor. Bir tek kötü tarafı bu.”*

A14: *“..ikinci en önemli özellik, ki buna bütün IT’ciler katılacaktır, sağlık yönünden çünkü kesinlikle bilgisayar başında bir iş yaptığımızda hareketsiz kalarak bu sağlıksız tarafımızı ciddi şekilde zorluyor.”*

Araştırmada yer alan Olumsuz Yönlerinden bir diğeri ise Sosyalleşememe olarak görülmektedir. Görüşmeciler hayatlarında sosyalleşme açısından problem yaşadıklarını ifade etmektedir.

A1: *“Mesela dezavantaj olarak sosyalleşme açınızdan sosyalliği olmayan bir şey olabiliyor çünkü konuştuğunuz kişiler dijital. Mesela işte çalışırken siz onlar için bir dijitalsiniz, hani bir şeyiniz olmayabiliyor hani sosyalleşme açısı biraz kötü olabiliyor.”*

A2: *“Şöyle, tabii olumlu yanı çok fazla ama aslında olumsuz yanına da baktığınızda da olumlu yanını götürüyormuş gibi çünkü aslında bir yaştan sonra çalışma yapmaya başladıktan sonra aslında sizin sosyal hayatınızın %80’i çalışma hayatınız oluyor. Bu çalışma hayatınızı da eve taşıdığınızda aslında sosyal hayatınızın çok büyük bir kısmını ortadan kaldırılıyorsunuz. İş hayatında ben işe giderken daha sosyal bir insandım, hani çevrem daha genişti.”*

A8: *“..olumsuz tarafları bir o kadar da fazla çünkü sosyal alanınız artık kalmıyor. İster istemez asosyal bir insan oluyorsunuz ve evden çıkmak dahi istemiyorsunuz belli bir süre sonra çünkü gün içerisinde konuşmuş olduğunuz insanlardan kaynaklı artık insanlara da tahammülünüz kalmıyor. Yani ben dışarı çıkıp insan gürültüsü çekmek istemiyorum. Bu yüzden evden çıkma fikri bana daha uzak gelmeye başladı bu işte çalıştım çalışalı. Bu işte çalıştığım için faranjit, boğaz enfeksiyonu, bu tarz şeylerle maruz kalıyorsunuz. Yani kendinize bile tahammül edememeye başlıyorsunuz. Bunun da olumsuz tarafları bu şekilde.”*

A12: *“Olumsuz yönü çok yok. Neden çünkü hani evde oluyorsunuz. Dışarıyla bir bağınız mesela ben dışarı çıkmayı tercih etmiyorum diye mesela o benim işimi azalttı. Sosyalleşme bakımından onu bende kısıtladı. Günümün çoğunu evde geçiriyorum. Ama bir yandan da artı sağladı ben zaten insanlarla etkileşime geçmeyi sevmeyen biriyim.”*

A13: *“..diğer taraftan artık hayatımızı rutine bindirmeye ve monotonlaştırmaya başladı sadece yatıp kalkıp iş işte yatıyoruz sabah uyanıyoruz aynı iş bir sosyalleşmemiz olmuyordu*

dışarda arkadaşlarımız göremiyorduk iş yerinden insanlarla iletişim halinde değildik sadece yazılı iletişime dökülmeye başlamıştı yazılı iletişimde de biliyoruz ki duyguları tam olarak besleyemediğimiz karşıya geçiremediğimiz için anlaşmazlıklar da doğabiliyordu.’’

Görüşmeciler görüşmeden elde edilen veriler sonucu Olumsuz Yönleri temasında bulunan İletişim Sorununda gerek yöneticileriyle gerek müşteriyle yüz yüze iletişim olmadığından dolayı iletişim eksikliği yaşadıklarını ifade etmektedirler.

A1: *‘‘İkinci olarak mesela, beraber, birebir aynı yerde bulunmadığınız için bir kişinin duygularını hissedemeyebiliyorsunuz. Diyelim mesela yapamadığınız bir iş var ama birine de sürekli soru soruyorsunuz. ‘‘İşte şu nasıl olacak? Bu nasıl olacak?’’. Mesela o kişi size yardım etmek istemiyor belki o an, mecbur ediyor. Mesela yanımda olsanız kalbi, tavırlarını görüp hani ondan uzaklaşabilirsiniz ya da ne bileyim hani rahatsız etmeyeyim falan dersiniz ya da hani onun size karşı bir itici davranışı olduğunda hani ondan bir mesafeli durabilirsiniz ama dijital ortamda böyle bir şey olmuyor. Çünkü o kişinin, sizinle işi var mı, yok mu bilmiyorsunuz ya da belki size yardım etmek istemiyor hani onu anlayamayabiliyorsunuz. O tarz bir dezavantajı.’’*

A13: *‘‘Tabi ki çalışanlar olarak zor dönemlerde yaşadık çünkü yöneticilerimizle yüz yüze değildik yeni uygulamalar çıkıyordu ve biz bunları online öğrenmek ya da online eğitimleri almak zorunda kaldık daha önce olan toplantılarımız yüz yüze olurken artık farklı kanallardan işte Skype tan, örnek veriyorum Teams gruplarından sesli olarak görüşmelerimiz başladı, tabi ki yüz yüze eğitimi ben her zaman yüz yüze iletişimin olduğundan yanayım yani görerek canlı canlı dinleyebilmek. Diğer taraftan artık hayatımızı rutine bindirmeye ve monotonlaştırmaya başladı sadece yatıp kalkıp iş işte yatıyoruz sabah uyanıyoruz aynı iş bir sosyalleşmemiz olmuyordu dışarda arkadaşlarımız göremiyorduk iş yerinden insanlarla iletişim halinde değildik sadece yazılı iletişime dökülmeye başlamıştı yazılı iletişimde de biliyoruz ki duyguları tam olarak besleyemediğimiz karşıya geçiremediğimiz için anlaşmazlıklar da doğabiliyordu. Yani evet bu noktada işte müşterilerin örnek veriyorum yaşlı müşterilerin şifre tuşlayamaması ya da mesela bizim söylediğimiz meslek dilini anlayamaması bizler için bazı zorluklar çıkarabiliyor hani onu daha sadeleştirmiş olarak konuşup onların anlayabileceği bir dilden devam ediyoruz haricen olumlu olarak da herkes dijital platformda herkes her şeyin farkında burada bazı kesimler işte genç kesimlerimiz artık oldukça biliyorlar gerek şifre tuşlaması gerek bazı ürünleri bunları gayet getirip çok hızlı bir şekilde ilerletebiliyoruz.’’*

Görüşmeciler görüşmede yapılan görüşme sonucunda Olumsuz Yönlerinden birini de Mesai Esnekliği temasıyla bağdaştırmaktadır. Dijital emek arz edenler genellikle online, bilgisayar başından çalıştıkları için mesai saatlerinin belirgin olmamasından dolayı problem yaşadıklarını şu cümlelerle ifade etmektedirler;

A3: “Olumsuz yönleri de uzaktan olduğu için biraz fazla mesai yapma durumu oluyor. Gereğinden fazla çalışıyorsunuz uzaktan olunca.”

A10: “..zaman faktöründen de şaşıyorum hani bir firmaya ayırmam gereken saat günde bir saatse ben o işi zaten bilgisayar başında severek özerk bir şekilde yaptığım için bir bakıyorum dört beş saat zaman geçmiş yani o firmanın hakkından fazla o firmaya zaman harcamışım bu bir yandan kötü, yani zaman faktörünü çıkardığımız zaman ne sizin tatilleriniz oluyor, ne özel alanlarınız oluyor mesela bir kriz çıkıyor işte firmanın sabahın köründe sizi arayacağı tutuyor ya da gecenin on birinde mesela bir şey oluyor firmayla ilgili bir sorun oluyor direk sizi arıyorlar, müşterilerin de keza zaman kavramı olmuyor mesela bir müşterinin gecenin birinde ikisinde falan sipariş verebiliyor ve sizin o siparişe hemen dönmeniz lazım. Dijital platformlar böyle işliyor o siparişe hemen dönmeniz lazım dijital platformlar böyle işliyor o siparişi hemen kabul edip reddetmelisiniz onun sorusu varsa şayet o soruyu bir saat içerisinde yanıtlamanız gerekir çünkü bunu yapmazsanız müşteriniz yani size danışmanlık sizden danışmanlık talep eden müşteriniz puan kaybı yaşar. Öyle olunca bu sizi sürekli uyanık tutuyor yani diken üzerinde oluyorsunuz bildirimleriniz hep açık olmak zorunda sürekli telefonunuzu açık tutmak zorundasınız. Bir bildirim aldığında hemen onunla ilgilenmek durumundayım saat kaç olursa olsun bir nevi koşturmak zorundayım, tatil kavramım yok mesela hani bir Pazar günü insanlar ailesiyle falan bir şeyler yapabiliyor planları oluyor mesela, ben plan yapamıyorum çünkü bir kriz çıktığında bir şey olduğunda ya da bir sipariş geldiğinde bununla ilgilenmek durumundayım nerde olduğumun pek önemi olmuyor açıkçası.”

A15: “Mesafe uzaklık sorunu ortadan kalkıyor ama aynı zamanda dediğim gibi işte mesela yabancı bir ülkeyle çalışacağım zaman saatinden ötürü veya işte işlerin yoğunluğundan ötürü mesai saatleri çok esnek olabiliyor. Bu nedenle negatif özelliği olduğunu düşünüyorum.”

Görüşmelerde görüşmecilerden ortaya çıkan verilerde Olumsuz Yönleri temasının bir diğer alt teması Kontrol Mekanizmalarının Baskısı temasında ise dijital emek arzında bulunan görüşmeciler kontrol mekanizması yani üstlerinin uzaktan çalıştıkları için daha az çalıştıklarını, nasıl çalıştıklarını bilmedikleri için daha çok baskı yaptıklarını anlatmaktadırlar. Bu temayla ilgili görüşler aşağıdaki gibidir;

A3: “Çünkü kontrol mekanizmaları biraz dijital ortamda zor olduğundan dolayı size biraz yüklenme gibi durumlar oluyor.”

A10: “..çünkü normal bir yere bağlı çalışan bile ara ara kalkıyor mola veriyorum ama siz evinizde çalıştığınızda hani bağlı olduğunuz firmaların bir nevi şey algısı oluyor hani yanında değilsiniz çalışmadığınızı düşünüyorlar bu yüzden üzerinizde daha çok baskı stres oluyor bide sizin arz ettiğiniz emeği çokta anlayamıyorlar zaten dijital emeğin her kolu bu

sektörde yeni ve dijital pazarlama alanındaysanız özellikle sizin ne iş yaptığınızı çok bilmedikleri için hem onlar açısından kötü oluyor onlar da tabi kandırılmaya müsait oluyorlar çünkü karşısında emek arz eden kişinin ona gerçekten hizmet verip vermediğini anlaması uzun bir süreç. Sizin artık onu anlayabileceğiniz dilde backgroundlar vermeniz gerekiyor her ay sonunda ben mesela bir çizelge hazırlıyorum şunları şunları yaptım bunun karşılığında bize bunlar bunlar geldi şu kadar müşteri kazandık şöyle bir site trafiğimiz oldu yani bunun gibi kendime özgü dokümanlar hazırlayıp sunuyorum.”

Görüşmelerden elde edilen veriler sayesinde ortaya çıkan Olumsuz Yönleri temasındaki Olumsuz Çevre Koşulları temasında ise görüşmeciler ev ortamında çalıştıkları için eve gelen misafir ya da herhangi bir gürültü durumundan etkilendiklerini ifade etmektedirler.

A10: *“..evde bazen misafir geliyor, gürültü olabiliyor, komşunuzun evde yaptığı tadilat bile sizi etkileyebiliyor, dikkatinizi dağıtabiliyor.”*

A13: *“Yani videolarda görmüşünüzdür sosyal medyada oldukça bazı vinelar bazı capsler yapılmaya başlanmıştı şöyle tabi ki aile ortamıyla yaşayanlar için bazı problemler daha da oluştu örnek veriyorum bir misafir çocuğunun sesini susturmak için ya da KVKK gereği odada kimsenin olmaması gerekiyor kameralarla çalışıyoruz bu anlamda bazen gürültüler bazen ev ortamında çıkan sesler zaman zaman bizleri olumsuz etkiledi tabi ki olumlu olmasının yanı sıra bu zorluklarda karşılaşılabiliyoruz pat diye odaya birisi girecek endişesini engellemeye çalışıyoruz vesaire gibi olumsuz yönleri de oldu bize tabi.”*

Tabloda görüldüğü gibi dijital emek arzında bulunmanın Olumsuz Yönleri temasında alt tema olan Sosyal Önyargı temasında ise katılımcılar dijital emek arzında bulunurken gerek kadın olmasından dolayı gerekse insanların o işi yaptığı için toplumsal kalıplara göre yargıladıklarını ifade etmişlerdir.

A7: *“Olumsuz yanları da bu şekilde ya da mesela insanlar size yargılayan gözlerle bakabiliyor, hani mesela “Sosyal medyada çok takipçileri var, kendilerini göstererek para kazanıyorsun, bunu herkes yapar, sokaktan çevirdiğim biraz güzel bir kız bile senin işini yapabilir, sen ne iş yapıyorsun,” diye yargılayanlar da var ama işin arka planında çok farklı şeyler var mesela ben her gün saçımı yapmak zorundayım, makyaj yapmak zorundayım. Bir kere makyajsız story atsam, “Aa! Sen hasta mısın, göz altların neden böyle?”. Hani hep sen insanlara göre... Instagram için yaşadığım dönemler oluyordu mesela bir kafeye gidiyorum hani onun için arka plana bakıyorum ona göre kombin yapıyorum, ona göre kıyafet yapıyorum. Hani her zaman mesela modayı takip etmek zorundasın, magazini, sosyal medyayı, güncel olayları takip etmek zorundasın. Hani çünkü bilmeyince diyorlar ki “Aa! Sen bu işi yapıyorsun nasıl biliyorsun?”. Yeni gelen mesela sonbahar sezonuna giriyoruz bunun kombin linkini*

yapmak zorundasın, giydiğin kıyafetin, ceket giyiyorsun mesela bunun linkini vermemişsin, iki gün sonra, “Sen bunu nereden aldın? Sponsorlu kesin, sen bunun linkini vermiyorsun?” ya da mesela başka bir markadan alıyorsun başka bir şeyin linkini veriyorsun, onun linkini ver, şunun linkini ver, hani böyle aslında hani insanların dert bile demeyeceği şeyleri dert edinebiliyorsun. Sürekli bakımlı olmak zorundasın, şöyle olmak zorundasın. Uzaktan gerçekten komik geliyor olabilir ama bunlar da bir dert sonuçta.”

A11: “..olumsuz yönleri çok fazla psikolojik şiddet görebiliyorsunuz. Mesela ben bir kadın olduğum için çok fazla psikolojik şiddet görebiliyorum. Bunlar olabilir birer tane örnek vermek gerekirse.”

Görüşmecilerden elde edilen temalardan Olumsuz Yönleri temasının alt teması Anonimlik temasında görüşmeciler anonimlikten insanların kimliklerini kendilerini farklı tanıtmamasından dolayı sıkıntı yaşadıklarını ifade etmektedirler.

A5: “Olumsuz yönü de seni ne kadar çok seven varsa sevmeyen insanda var. Bunlara da saygı göstermek zorundasın. Ama burası sosyal bir mecra olduğu için bazı nick namelerin arkasına saklandığımız için, anonimlik adı altında çok düzgün konuşmadıkları oluyor. Küfrederek girebiliyorlar chate. Sebep ne aslında ben onun istediği oyunu oynamıyorum ya da onun istediği şeyi yapmıyorum. Bu tarz tepkilerle karşılaşmak kötü oluyor.”

Görüşmeden elde edilen verilere bakıldığında dijital emek arz eden görüşmecilere sorulan olumlu ve olumsuz yanlarından Olumsuz Yönleri temasının diğer alt teması Beklentiler temasında görüşmeciler insanların o işi yaparken beklentiler içerisine girdiklerini, anlayışsız olduklarını ifade etmektedirler.

A5: “Olumsuz olarak şunu da söyleyebilirim. İnsanlar şeyi hiç anlamıyorlar. Sen o gün kendini iyi hissetmiyorsun örnek veriyorum o gün çok kötü bir geçiriyorsun kız arkadaşınla kavga ediyorsun. Ailesel problemin olabiliyor hasta olabiliyorsun o insanlar bunu düşünmüyor. Sen bir insanmışsın gibi düşünmeyi bırakıyorlar. Ya da istedikleri contenti vermediğinizde. Mesela sen o gün muhabbet etmek istemiyorsun ve insanlar inatla bunu talep ediyor. Bu olsun, şu olsun, bugün yayın yap eğlenelim diyorlar. Sen her zaman bu kalıpta olmalısın. Her zaman mutlu olmalısın her zaman yüksek olmalısın. Her zaman şakalar yapmalısın her zaman herkesi dinlemelisin ve herkese cevap vermelisin gibi bir durum var sanılıyor. Ve bu da seni yormaya başlıyor artık. Mesela gidip arkadaşlarımla beraber bir yayın yapmak istiyoruz. Bize neden sohbet yayını yapmadın, şu videoyu izler misin gibi tepkiler geliyor. Evet tamam eğleniyoruz, gülüyoruz ama ben eğlenmiyorum. Ya da sürekli valorant oynuyorum. Sohbeta geçince abi valorant oynayalım abi abi diyorlar. İstemiyorum ben zevk almayacağım aslında ama bunu anlamıyor kitle ve bu sıkıntı yaratıyor. Ve bunu diyen 50,100,1000 kişi olunca sen de şeye

bağlıyorsun artık sıkıntı bende mi acaba diye soruyorum kendime. Ben bundan zevk almıyorum ama ben olduğum için izleniyor bu yayın aslında ama birazcık kayabiliyor bu durum.”

Görüşmeden elde edilen verilere bakıldığında dijital emek arz eden görüşmecilere sorulan olumlu ve olumsuz yanlarından Olumsuz Yönleri temasının diğer alt teması Düşük Verimlilikte ise görüşmeci herhangi bir ofis ortamında olmadığı için çalışma hayatında verimli olamadığını düşündüğünü ifade etmektedir.

A6: *“..hani ama genel itibariyle hep olumsuz tarafları bende daha ağır basıyor yani en başta da söylediğim gibi herkesin eşit miktarda çalışmadığını düşünüyorum asla yapamıyorum gerekli görüşmelerimi asla telefon üzerinden yapamıyorum verimli çalışmadığımı düşünüyorum home ofiste belki sadece benim bulunduğum departman için böyledir çok fazla insanlarla iç içe olduğum bir departman olduğu için o yüzden ben kendi departmanım adına olumsuz yönleri daha ağır basıyor benim için.”*

Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilerden temalardaki Olumsuz Yönleri temasında İnternet Aksaklığı temasında ise internet ortamında çalıştığı için internet problemleri yaşadığını ifade etmektedir.

A10: *“..yani kendime alan yaratmam için o firmada en azından basic şeyleri halledebilecek birini yetiştirmem gerekiyor ki benim olmadığım birkaç saati o backgrounda çözebilirsin yani tamamen size bağımlı oluyor, çözemiyorlar bir şeyi tabi evde çalışırken internetiniz kopabiliyor internet hatları zaten Türkiye de maalesef çok kötü. İnternet kopabiliyor.”*

Görüşmelerde, görüşmecilerden elde edilen sonuçlara bakıldığında Olumsuz Yönler temasının alt teması olan İş Dağılımında Adaletsizlikte ise görüşmeci evden çalıştığı için adaletsiz bir iş dağılımı olduğunu bunun ona olumsuz yansıdığını ifade etmektedir.

A6: *“..hani ama genel itibariyle hep olumsuz tarafları bende daha ağır basıyor yani en başta da söylediğim gibi herkesin eşit miktarda çalışmadığını düşünüyorum asla yapamıyorum gerekli görüşmelerimi asla telefon üzerinden yapamıyorum verimli çalışmadığımı düşünüyorum home ofiste belki sadece benim bulunduğum departman için böyledir çok fazla insanlarla iç içe olduğum bir departman olduğu için o yüzden ben kendi departmanım adına olumsuz yönleri daha ağır basıyor benim için.”*

Araştırmada yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilerden ortaya çıkan Olumsuz Yönleri temasındaki alt tema olan Kimlik Karmaşası temasında ise görüşmeci internet ortamında çalıştığı için sanal ve gerçek hayat arasında karmaşa yaşadığını ifade etmektedir.

A14: “Olumsuz yönlerine gelecek olursak, bu işe biraz daha kendini kaptırırsan hani sanal dünyaya çok dalıp da gerçek dünyayı unutmak bunun olumsuz yönleri arasında diyebilirim.”

Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan Olumsuz Yönlerin bir diğer alt teması ise Risk için ise görüşmeci bazı planlar yaptığını bunun içinde kaybolmaktan korktuğunu, risk olduğunu belirtmektedir.

A9: “Olumsuz yönleri bu planlar içinde kaybolma ihtimali var.”

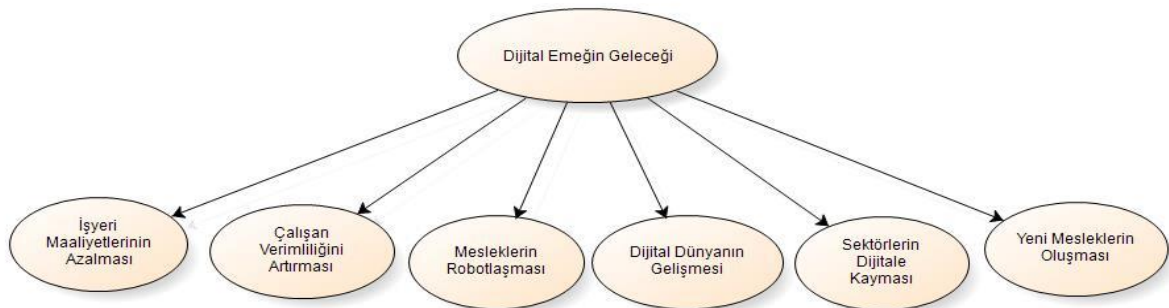
Görüşmelerden elde edilen Olumsuz yönleri temasının son alt teması olan Sosyal Güvencesizlikte ise görüşmeci yaptıkları iş sonucunda karşılığını alamadıkları bir garantisi olmadığı sigortasının olmadığından rahatsız olduğunu ifade etmektedir.

A10: “Aynı zamanda siz bir yere bağlı çalışmadığınız için sosyal güvenlik hakları konusunda da zorluklar yaşıyabiliyorsunuz yani güvenilir bir firma olması gerekiyor ücretinizi almanız zor oluyor bu işi birçoğunuz mesela kendi adına şirket kurup fatura kesebileceği şekilde bir şahıs şirketi kurarak da yapıyor, hani fatura kesip tabi ki emeğiniz karşılığında ücretinizi talep edebiliyorsunuz ama bu da yine uzun bir süreç oluyor zaten hani sigortanız olmuyor hizmet faturası kesiyorsunuz bunun karşılığında ödeme bekliyorsunuz ödememiz hemen gelmeyebiliyor maalesef biraz paranızın peşinde koşmak zorunda kalabiliyorsunuz bu da gerçekten yoruyor insanı.”

3.2.1.2.6. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğin Geleceği

Görüşmecilerle yapılan görüşmelerden sonra elde edilen verilerden çıkan tema olan Dijital Emeğin Geleceği ile ilgili ortaya çıkan temaların şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 6. Dijital Emeğin Geleceği Alt Temaları

Araştırmanın bu kısmında katılımcılarla yapılan görüşmelerde dijital emek arzında bulunan görüşmecilere dijital emeğin geleceği hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Bunun üzerine katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda altı alt tema ortaya çıkmıştır. Bu temalarla ilgili yapılan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. 7. Dijital Emegın Geleceği

Dijital Emegın Geleceği	Görüşmeciler															
	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A 10	A 11	A 12	A 13	A 14	A 15	f
Sektörlerin Dijitale Kayması			√		√	√	√	√		√	√	√	√		√	10
Dijital Dünyanın Gelişmesi	√			√	√			√	√			√	√	√	√	9
Mesleklerin Robotlaşması	√		√							√	√					4
Yeni Mesleklerin Oluşması									√	√	√					3
Çalışan Verimliliğini Artırması		√	√													2
İşyeri Maliyetlerinin Azalması		√				√										2

Tabloda da görüldüğü gibi araştırmada dijital emek arzında bulunan görüşmecilere dijital emegın geleceği hakkında düşünceleri sorulmuştur. Buna yönelik ortaya çıkan temalar arasında ilk ve en yüksek frekans gösteren Sektörlerin Dijitale Kayması alt temasında on görüşmeci görüşlerini bildirmişlerdir. Görüşmeciler, sektörlerin çoğunun dijital ortama geçiş yapacağını düşünmektedirler. Temayla ilgili görüşler aşağıdaki gibidir.

A3: “Bence dijital emegın geleceği bayağı parlak. Yani 5 yıl- 10 yıl içinde büyük ihtimalle çoğu iş yani dijitalleşmeye geçecek yani. İş yerleri ciddi derecede azalacak çünkü dijitalleşme yönünde çok büyük adımlar atılıyor. Birçok şirket şu an dijital ortama geçiyor yani. Evden çalışan birçok arkadaşım olmaya başladı. Yani onlar da normalde sürekli mesai saatlerinde işe gidiyorlardı artık evden yapmaya başladılar işlerini çünkü böyle online yönetme ve teknoloji çok ciddi anlamda geliştiği için gelecek vadeden bir süreç.”

A5: “..dijital emegın daha da gelişeceğini düşünüyorum covid bize ders oldu aslında. İnsanlar masa başı işlerini evlerine taşıdılar. Çoğu insan artık işlerini evden yapmaya başladı mesela eskiden market kültürü diye bir şey vardı markete giderdik ailemizle artık öyle bir şey yavaş yavaş gitmeye başladı. Mesela ben markette çok büyük alışverişler yapacağım zaman gidiyorum. Onun dışında yemek sepeti, getir, banabi var diyip bunlardan siparişimi veriyorum. Ya da bir kıyafet veya bir şey alacağım zaman gidip bir dükkana gitmiyorum. Instagram üzerinden herhangi bir sayfa kendi tarzıma uygun butikler arasında bakıyorum. Bedenime

bakıp alıyorum. O yüzden bu çok daha ilerliyor. Git gide de gelişmeye devam edeceğini düşünüyorum. Artık bir şey satın almak dışarı çıkmayı gerektiren bir şey olmadığından beri ya da eğlenmek twitch en büyük örneği ya da youtube, Netflix. Sinemaya gitme kültürü azaldı en son ne zaman sinemaya gittik hatırlamıyorum. Çünkü elimin altında binlerce film var. Gibi bir durum oluşmaya başladı bundan sonra daha nereye kadar gidebilir. Gideceği yer de çok ütöpik yerlere vurabilir. Yıllara verdiğimiz zaman bu durumu hani hiçbir şey için evden çıkmama gibi bir durum oluşabilir. Yemeğin, tuvaletin gibi. Mesela bankaya gitme gibi bir durum ortadan kalkabilir çünkü dijital bankacılık çok fazla gelişti. Elindeki nakit paranın bir değeri olmayabilir. Bu kadardı.”

A6: *“Artık çoğunlukla herkes dijitalle geçiyor bizim şirkette de artık adım adım bazı departmanlar dijitalle yöneldi özellikle ika departmanları artık dijital onlarda.”*

A7: *“Ya gelecek olarak şu an bile bence başladı yani. Yine söylediğim gibi her şey dijitalleşiyor pandemiden sonra zaten Home Office çoğaldı artık insanlar hani şey yaptılar böyle hibrid çalışma diyorlar, yarı ofiste yarı evde çalışıyorlar ve şu an pandemi bitti diyebiliriz yani maskeleri kaldırdık her şeyleri kaldırdık ama hala Home Office çalışması devam ediyor, hala devam eden şirketler var çünkü insanlar bunun rahatlığına alıştı ve şöyle düşünüyorlar: ben zaten evdeyim, evde de bu işi yapabiliyorum neden ofise gidip vakit kaybı servis masrafından kurtuluyorlar, hani kıyafet masrafından kurtuluyorlar hani bu detaylar olduğu için hem Home Office hem de geleceğinin ben çok parlak olduğunu düşünüyorum. Çoğu diziler bile şu an yani dijitalleşmeye başladı. O kadar çok sayamadığımız -marka verebiliyoruz değil mi? – Disney Plus geldi Türkiye’ye Netflix, Blue TV, Exxen... Hepsine üyeliğimiz var mesela hani normal ben televizyon dizisi izlemiyorum mesela, çok uzun geliyor kırk dakikalık mini diziler, hani bu bile dijitalleşti diyebilirim yani.”*

A8: *“Şimdi her şeyimiz artık dijitalle yöneldi. Eskiden sürekli ATM’den para çekmek durumunda kalırken şimdi artık tek bir tıkla hem para transferi yapabiliyoruz hem başka şeyler yapabiliyoruz. Bu benim mesleğimle alakalı kısımlardan bahsediyorum.”*

A10: *“Ben açıkçası özellikle beyaz sektörde tıp dışında aslında tıpın da belli başlı alanları kaymaya başladı bunun dışında açıklarım, beyaz yakalı hizmet sektöründe çalışan bir çok meslektaşların meslek icra edenlerin artık işlerini dijital ortamda icra etmeye başlayacağını düşünüyorum mesela günümüzde artık dijital ortamda psikologlar başladı, psikologların artık bir web sitesi platformları var giriyorsunuz oradan size online seanslar veriyorlar mesela artık onlar bile dijitalle taşındılar gazetecilik dijitalle taşındı artık youtube ve benzeri sosyal medya platformları üzerinden haber veriyorlar buralardan para kazanıyorlar*

ben bir çok mesleğin geleceğini böyle görüyorum artık günümüz de insanlar dijital medya platformlarına taşınacak ve dijital ortamda emek icra ederek buradan para kazanacaklar ''

A11: *''Artık zaten teknoloji çağı, bildiğiniz gibi. Her şey teknoloji ile olmaya başladı. Artık günümüzde insan gücü gerektiren işlerde bile insanlara gerek duyulmayacağını düşünüyorum ben artık. Teknolojiyle halledebileceğini düşünüyorum. Bu yüzden geleceği parlak bence dijital emeğin. Buradan yürüyüp bir sürü zengin olan insan da biliyoruz. Bir sürü yeni işlere adım atan, işte bu dijital emeğin karşılığı olarak şarkıcılık yapan, burada ünlenip daha sonra bunu normal hayata aktarabilen insanlar da görüyoruz. O yüzden geleceği bayağı parlak. İnsanlar işlerini dijital ortam üzerinden yürütecek diyebilirim.''*

A12: *''Zaten şu anda devir teknolojiye yöneldiği için yani sağlık sektörüne falan baktığımızda insanlar, şu an yemek şeyleri bile hani servisleri bile dijitalle geçti. Bazı insanlar evinde dijitalde restoranın verdiği hizmeti evinde yaparak sunabiliyor. Ki mesela pastacıları örnek verelim şu anda evinden yapıp dijitalden satan insanlar var ki bugüne sipariş verin, şu güne ulaştıralım gibi. Birçok sektör dijitalle yönelmeye başladı. Haa eskiden mesela yazılımdı, oyundu, bunlar varsa şimdi filminden tut, filmde sesten tut, şarkılar bile online'dan yapılmaya başladı. Yani birçok sektör akın gösteriyor dijital sahaya ki onların da en büyük artışı globale açılma tarafı, globalde de tanınabiliyorlar artık o yönden.''*

A13: *''Evet ben aslında dijital tarafa artık evirildiğimizi düşünüyorum pandeminin getirisi ile beraber çünkü alıştık artık bilmediğimiz şeyleri daha iyi bilir olduk ve bu bizim için bir alışkanlıktan ziyade tam olarak oturduğunu düşünüyorum ben geleceğini çok parlak buluyorum bütün yatırımlarında en basitinden bizim sektörümüzde bütün yatırımların dijital platforma evrileceğinin farkındayız çünkü bir gelecek vadediyor bir ümit vadediyor bir süre sonra en basitinden gişelerin ben kalacağını düşünmüyorum yüz yüze görüşmeye gitmek istemeyenler işte ben bulunduğum yerden görüntülü görüşmek istiyorum sene kaç olmuş diyenler bunlarla karşılaşabiliyoruz ve bu taraflara artık oldukça eğilimlerin yapılabileceğini dijital platformlara evrileceğimizin kanısındayım zaten evrildik ve tamamen o tarafta olacağımızı kesinlikle düşünüyorum ve parlak buluyorum geleceğini.''*

A15: *''Bence bazı meslek kolları özellikle dijitalleşmeyle birlikte çok gelişeceğini düşünüyorum. Bilişim sektörü olsun, danışmanlık firmaları yine benim mesleğim de buna girebilir. Çünkü mesela spesifik olarak örnek vereyim Kuzey Amerika'da bir ülkede iş aldık. Ve ülkeye gitme şansımız yok şu anda. Ama oradaki işleri yürütebiliyoruz. Yerel insanlarla görüşüp konuşup. Bu tarz sektörleri baya geliştirebileceğini düşünüyorum. Ama tabii yerini doldurmayacağı sektörler de var. Tıp gibi. Atıyorum yeniden spesifik bir örnek vereyim tıpta da bazı kolları geliştirebilir. Örneğin; psikiyatri gibi. İnsanlar terapi almak istediği zaman veya*

online falan. O tarz kolları da geliştirebilir. Ders konusunda eğitim sektörünü geliştirebileceğini düşünüyorum dijitalleşmenin. İnsanlar da bayağı pandeminin etkisiyle online şeylere yöneldiler.’’

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden Dijital Emeğin Geleceği temasından çıkan ve alt temalar arasında olan Dijital Dünyanın Gelişmesi temasında ise dijital emek arzında bulunan görüşmeciler, dijital hayatın çok ilerleyeceğini hatta ütöpik yerlere gideceğini düşünmektedirler. Temayla ilgili görüşler aşağıda yer almaktadır.

A1: *‘‘Ama işin özü insanların geleceği diyelim dijital emekle ilgili işler olduğunu düşünüyorum ben hayatı kolaylaştırdığı için. Şu an hani herkes akıllı telefon kullanıyor. Mesela, çünkü hani hayatımızı kolaylaştırıyor. Her an internete bağlanabiliyoruz. Her an bankamızdaki parayı görüp her şeyi kontrol edebiliyoruz. Bir telefona bakıyor. O yüzden gelecekte bunlar daha da ilerleyip artacak.’’*

A4: *‘‘Başlangıçta web siteleri yapıyorduk. Statik, dinamik web siteleri de yapıyorduk ama mesela sağ alt köşede bir canlı destek olmuyordu. Whatsapp’a girdiniz hadi, orada bir müşteri temsilcisiyle konuş gibi bir durum yoktu. Sonra zamanında Web 2.0 çıkınca tabi bunlar daha kolaylaştı. Mesela ben şimdi bir alışveriş yapacağım, Arçelik’in web sitesine girdim. Böyle araştırma yapıyordum. Canlı olarak görüntülü konuşma yaptım bir ürün uzmanıyla mağazada. Yani mağazaya gitmedim. Şimdi bunun bir tık ilerisi web sitelerinden bahsediyorum işte bunun daha böyle 3 boyutlu sanal bir dünyaya döneceğini düşünüyorum. Bu 3 boyutlu gözlüklerle birlikte mesela Trendyol’dan alışveriş yaparken işte sen kendini göreceksin, kıyafeti üstünde göreceksin 3 boyutlu olarak. Kullanıcı deneyimini daha da arttıracığını düşünüyorum her şeyden önce. Özellikle web sitelerinin. Daha 3 boyutlu ortamlarda artık iletişim kuracağımızı düşünüyorum. Tabi bu bahsettiğim şeylerle alakalı yani, daha çok web siteleriyle, web dünyası ile alakalı. Bunun bir sonraki adımı bu Web 3.0 gelecek zaten ilerleyen zamanda. Orada da beklenen şeyler bunlar özellikle. Pure to pure yani kişiden kişiye olayları yani mesela şimdi bir web sitesi yapıyoruz, sonucu var, bu sonucu yine de bir, mesela Türk Telekom altyapısı bir şekilde devlet kontrolünde vs. Ama mesela bir sonraki adımda daha bunlar kişiselleştirilmiş ve üçüncü taraflar tarafından ulaşılamaz olacak. Yani daha böyle kişisel, hani senin bir web siten var, sen orada bir şeyler yayınlatabiliyorsun. Ama mesela birilerinin istemediği bir şey yayınladığında onu engelleyebiliyorlar. Ama bir sonraki adımda bunu yapamayacaklar diye düşünüyorum. Çünkü bu teknoloji dışarıdan fazla müdahale edilemez hale gelecek diye düşünüyorum.’’*

A5: *‘‘Gideceği yer de çok ütöpik yerlere vurabilir. Yıllara verdiğimiz zaman bu durumu hani hiçbir şey için evden çıkmama gibi bir durum oluşabilir. Yemeğin, tuvaletin gibi. Mesela*

bankaya gitme gibi bir durum ortadan kalkabilir çünkü dijital bankacılık çok fazla gelişti. Elindeki nakit paranın bir değeri olmayabilir.”

A8: “Şimdi her şeyimiz artık dijitale yöneldi. Eskiden sürekli ATM’den para çekmek durumunda kalırken şimdi artık tek bir tıkla hem para transferi yapabiliyoruz hem başka şeyler yapabiliyoruz. Bu benim mesleğimle alakalı kısımlardan bahsediyorum. Onun haricinde biliyorsunuz artık yatırım kısmı da geliştirildi. İşte sanal paralar, olmayan bir hisseler ki metaverse bunun en başında gelen şeyler. Yani geleceği çok parlak. Çünkü artık her şey tamamıyla teknolojiye dönecek durumda olduğunu hissediyorum. Yani bu kıyafetten tutun, besine kadar. Bu şekilde olacağını düşünüyorum yani gelecekte artık teknolojik olmayan tek bizler kalacağız, onda da eminim bir yolunu bulup bizi yarı teknoloji haline sokarlar diye düşünüyorum.”

A9: “Şöyle, muhtemelen bütün gelecekte oraya kayacak, niye çünkü sosyal medya platformu, girdiler, çıktılar. Yeni meslekler doğdu. Bundan 5-10 sene önce influencer gibi bir meslek yoktu. 10 sene önce insanların finansal piyasalarda bu kadar alım satım yapabildiği hafta sonları, gecenin 1’inde, 5’inde, sabahın alım satım yapıp gelir elde edebildikleri, risk alabildikleri yerler yoktu. Bir fotoğraf atıp para kazanmak hayaldi. İnternet üzerinden yayınlarda yapıyor, biliyorsunuz. Oyun vs, Twitch. Böyle bir meslek kodları yoktu. Sponsorluklar yoktu. İnsanların oyun oynaması boş zaman gözüükürken, artık insanlar oyun oynayıp para kazanıyor aslında. Bir emek, o emek karşısında gelir elde ediyorlar. Sosyal medya platformlarında çalışan yoktu. Yani kim içerik, yani bundan 15 yıl önce kim derdi ki içerik üreteceksin, oturduğun yerden fotoğraf paylaşacaksın, 3-5 satır yazacaksın, para kazanacaksın diye. O zamandan bu zamana böyle bir şeyler olduysa bundan kim bilir kaç sene sonrasında adını henüz daha bilmediğimiz, ortaya çıkmamış bir sürü meslek çıkacak. Sadece biz farkında değiliz. O yüzden gelecek büyük ihtimalle bunda. Zaten paralarda dijitale dönüyor artık. Fiziki banka parasından ziyade. O yüzden geleceğin tamamen dijital yönde olduğunu düşünüyorum.”

A12: “Zaten şu anda devir teknolojiye yöneldiği için yani sağlık sektörüne falan baktığımızda insanlar, şu an yemek şeyleri bile hani servisleri bile dijitale geçti. Bazı insanlar evinde dijitalde restoranın verdiği hizmeti evinde yaparak sunabiliyor. Ki mesela pastacıları örnek verelim şu anda evinden yapıp dijitalden satan insanlar var ki bugüne sipariş verin, şu güne ulaştırılabilir gibi. Birçok sektör dijitale yönelmeye başladı. Haa eskiden mesela yazılımdı, oyundu, bunlar varsa şimdi filminden tut, filmde sesten tut, şarkılar bile online’den yapılmaya başladı. Yani birçok sektör akın gösteriyor dijital sahaya ki onların da en büyük artışı globale açılma tarafı, globalde de tanınabiliyorlar artık o yönden.”

A13: “Evet ben aslında dijital tarafa artık evrildiğimizi düşünüyorum pandeminin getirisi ile beraber çünkü alıştık artık bilmediğimiz şeyleri daha iyi bilir olduk ve bu bizim için bir alışkanlıktan ziyade tam olarak oturduğunu düşünüyorum ben geleceğini çok parlak buluyorum bütün yatırımlarında en basitinden bizim sektörümüzde bütün yatırımların dijital platforma evrileceğinin farkındayız çünkü bir gelecek vad ediyor bir ümit vad ediyor bir süre sonra en basitinden gişelerin ben kalacağını düşünmüyorum yüz yüze görüşmeye gitmek istemeyenler işte ben bulunduğum yerden görüntülü görüşmek istiyorum sene kaç olmuş diyenler bunlarla karşılaşabiliyoruz ve bu taraflara artık oldukça eğilimlerin yapılabileceğini dijital platformlara evrileceğimizin kanısındaım zaten evrildik ve tamamen o tarafta olacağımızı kesinlikle düşünüyorum ve parlak buluyorum geleceğini.”

A14: “Geleceği hakkında düşüncelerim kesinlikle olumlu. Zaten bütün hani görebileceğimiz gibi yıllar geçtikçe bu dijitalliğin içine biraz daha dalıyoruz. Burada kesinlikle gelecek konusunda zaten çok önemli inovasyonlar, gelişmeler olacaktır. Sadece bunun tek bir kısmını özetleyebilirsem, burada biraz emek hırsızlığı dediğimiz olay çok fazla olacak. Onun dışında bunu sabitleyebilirsek ya da security (güvenlik) tarafını tutabilirsek dijital emek geleceği çok güzel yerlere gidecek... Bunun çok da ileriye gideceğini düşünüyorum. Sadece bunları dediğim gibi veri hırsızlığı olmazsa ve reklam amaçlı, sponsor amaçlı sızdırılmalar yapılmazsa, ki yapıldığı zaman çok rahatsız edici oluyor. Her yerde önümüze çıkıyor. Ondan kurtulabilirsek bu güzel bir yere gidiyor.”

A15: “Bence bazı meslek kolları özellikle dijitalleşmeyle birlikte çok gelişeceğini düşünüyorum. Bilişim sektörü olsun, danışmanlık firmaları yine benim mesleğim de buna girebilir. Çünkü mesela spesifik olarak örnek vereyim Kuzey Amerika'da bir ülkede iş aldık. Ve ülkeye gitme şansımız yok şu anda. Ama oradaki işleri yürütebiliyoruz. Yerel insanlarla görüşüp konuşup. Bu tarz sektörleri baya geliştirebileceğini düşünüyorum. Ama tabii yerini doldurmayacağı sektörler de var. Tıp gibi. Atıyorum yeniden spesifik bir örnek vereyim tıpta da bazı kolları geliştirebilir. Örneğin; psikiyatri gibi. İnsanlar terapi almak istediği zaman veya online falan. O tarz kolları da geliştirebilir. Ders konusunda eğitim sektörünü geliştirebileceğini düşünüyorum dijitalleşmenin. İnsanlar da bayağı pandeminin etkisiyle online şeylere yöneldiler.”

Görüşmelerden elde edilen Dijital Emeğin Geleceği temasının bir diğer alt teması olan Mesleklerin Robotlaşması gelecekteki işlerin, mesleklerin robotlaşacağını ve mekanikleşeceğini ifade etmektedirler.

A1: “Dijital emeğin geleceği hakkında bu saydığım avantajlarından dolayı ilerleyen mesleklerin de bu alana kayacağını düşünüyorum. Hatta hani dijital emeğin ürettiği ürünler şu

an günümüzde kullanılmaya başlandı. Mesela şöyle örnek vereyim; mesela bir doktor, Amerika’da çalışan bir doktor, Japonya’daki bir hastasını tedavi edebiliyor. Nasıl ameliyat edebiliyor? O da dijital bir ürün ortaya koymuş atıyorum, Amerika’da bir sistemle Japonya’daki bir robot kolu yönetiyor ve bu sayede aslında hani dijital emeğin olduğu bir kısımda farklı yerlere de hizmet verebiliyor o kişi. Bu nedenle hani bu sadece bir örnekti veya insanlar hani dediğim gibi şu zamanın kendisine kalması ve kendisini daha çok konforlu ve kendisini geliştirebileceği bir hayat istediği için geleceğe yönelik çünkü yani kimse bir buçuk saatini yolda geçirmek istemez herhalde boş boş.’’

A3: *‘‘İnsan gücüne olan şey azaldı, ihtiyaç azaldı. O yüzden robotlaşıyoruz.’’*

A10: *‘‘..beden gerektiren işlerin de yerini artık biraz daha robotlar alacak.’’*

A11: *‘‘Artık zaten teknoloji çağı, bildiğiniz gibi. Her şey teknoloji ile olmaya başladı. Artık günümüzde insan gücü gerektiren işlerde bile insanlara gerek duyulmayacağını düşünüyorum ben artık. Teknolojiyle halledebileceğini düşünüyorum. Bu yüzden geleceği parlak bence dijital emeğin. Buradan yürüyüp bir sürü zengin olan insan da biliyoruz. Bir sürü yeni işlere adım atan, işte bu dijital emeğin karşılığı olarak şarkıcılık yapan, burada ünlenip daha sonra bunu normal hayata aktarabilen insanlar da görüyoruz. O yüzden geleceği bayağı parlak. İnsanlar işlerini dijital ortam üzerinden yürütecek diyebilirim.’’*

Dijital emek arzında bulunan görüşmecilerden elde edilen veriler sonucunda Dijital Emeğin Geleceği temasının alt teması olan bir diğer alt tema ise Yeni Mesleklerin Oluşması temasında ise görüşmeciler dijitalleşmenin sonucunda yeni meslek türlerinin ortaya çıktığını ve çıkacağını belirtmişlerdir.

A9: *‘‘Şöyle, muhtemelen bütün gelecekte oraya kayacak, niye çünkü sosyal medya platformu, girdiler, çıktılar. Yeni meslekler doğdu. Bundan 5-10 sene önce influencer gibi bir meslek yoktu. 10 sene önce insanların finansal piyasalarda bu kadar alım satım yapabildiği hafta sonları, gecenin 1’inde, 5’inde sabahın alım satım yapıp gelir elde edebildikleri, risk alabildikleri yerler yoktu. Bir fotoğraf atıp para kazanmak hayaldi. İnternet üzerinden yayınlarda yapılıyor, biliyorsunuz. Oyun vs, Twitch. Böyle bir meslek kodları yoktu. Sponsorluklar yoktu. İnsanların oyun oynaması boş zaman gözüdürken, artık insanlar oyun oynayıp para kazanıyor aslında. Bir emek, o emek karşısında gelir elde ediyorlar. Sosyal medya platformlarında çalışan yoktu. Yani kim içerik, yani bundan 15 yıl önce kim derdi ki içerik üreteceksin, oturduğun yerden fotoğraf paylaşacaksın, 3-5 satır yazacaksın, para kazanacaksın diye. O zamandan bu zamana böyle bir şeyler olduysa bundan kim bilir kaç sene sonrasında adını henüz daha bilmediğimiz, ortaya çıkmamış bir sürü meslek çıkacak. Sadece biz farkında*

değiliz. O yüzden gelecek büyük ihtimalle bunda. Zaten paralarda dijital dönüşüyor artık. Fiziki banka parasından ziyade. O yüzden geleceğin tamamen dijital yönde olduğunu düşünüyorum.”

A10: “..beden gerektiren işlerin de yerini artık biraz daha robotlar alacak yani tabi robotların aldığı işlerde de yeni meslek türleri doğacak o bilgi ve teknolojileri yazılımları kullanmayı gerektiren yeni meslek alanları doğacak, yeni beceriler gerekecek. Ben o yüzden bunun geleceğini parlak görüyorum ileride bu meslek kollarının daha da çeşitleneceğine inanıyorum, açıkçası.”

A11: “Artık zaten teknoloji çağı, bildiğiniz gibi. Her şey teknoloji ile olmaya başladı. Artık günümüzde insan gücü gerektiren işlerde bile insanlara gerek duyulmayacağını düşünüyorum ben artık. Teknolojiyle halledebileceğini düşünüyorum. Bu yüzden geleceği parlak bence dijital emeğin. Buradan yürüyüp bir sürü zengin olan insan da biliyoruz. Bir sürü yeni işlere adım atan, işte bu dijital emeğin karşılığı olarak şarkıcılık yapan, burada ünlenip daha sonra bunu normal hayata aktarabilen insanlar da görüyoruz. O yüzden geleceği bayağı parlak. İnsanlar işlerini dijital ortam üzerinden yürütecek diyebilirim.”

Görüşmelerden elde edilen veriler sonucu ortaya çıkan Dijital Emeğin Geleceği temasının alt teması olan Çalışan Verimliliğini Artırması temasında ise insanlar internet ve ev ortamında daha verimli çalışabildiklerini ifade etmektedirler.

A2: “..ve aslında performans verimini de arttırıyor. Evden çalışan işçiler daha mutlu çalışıyorlar bence..”

A3: “..insanlarda dijital olarak daha verimli çalışıyor.”

Görüşmeler sonucunda elde edilen Dijital Emeğin Geleceği temasının alt teması olan İşyeri Maliyetlerinin Azalması temasında ise görüşmeciler işyerlerinin giderlerini azaltmak için çevrimiçi Homeoffice çalışmaya geçeceklerini düşündüklerini ifade etmektedirler.

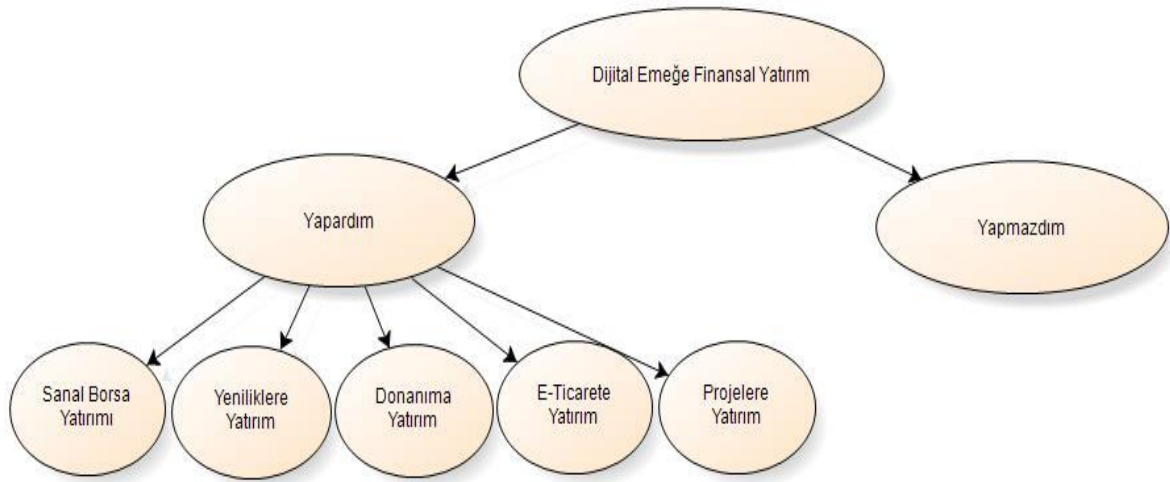
A2: “Dijital emek, birçok firmanın buna geçeceğini düşünüyorum ben. Yani aslında firma uzak baksa bile aslında doğru planlama ve düzgün bir altyapıyla çok fazla bir masraftan kaçınıyorsunuz yani. İşyerinden kopup da evden çalışmaya geçtiğinizde aslında iş yeri kirası, işçilere vereceğiniz yemek, catering hizmeti tüm bunlardan vazgeçiyorsunuz ve çok fazla bir karınız oluyor aslında.”

A6: “..şöyle söyleyeyim bizim şirketimizin bir servis prosedürü var her servis personeli için servis geliyor belli bir noktadan başlayıp geliyor bir güzergahın ve o güzergahta da alıyor ve buradan iki üç kişiyi gelmezse servis daha az bir yol kat ediyor daha erken geliyor şirkete şirketin yakıt masrafını bir tık aşağı indiriyor yemek masrafını bir tık aşağı indiriyor maliyetleri biraz daha azaltıyor bu home ofis çalışanları daha fazla olduğu sürece bu maliyetler biraz daha azalacak ama iş devam diyecek yani yine şirket kazanmış olacak bu durumda.”

3.2.1.2.7. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğe Finansal Yatırım

Görüşmecilerle yapılan görüşmelerden sonra elde edilen verilerden çıkan tema olan Dijital Emeğe Finansal Yatırım ile ilgili ortaya çıkan temaların şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 7. Dijital Emeğe Finansal Yatırım Alt Temaları

Araştırmanın bu kısmında katılımcılarla yapılan görüşmelerde dijital emek arzında bulunan görüşmecilere dijital emeğe yatırım yapıp yapmak isteyip istemedikleri sorulmuş eğer yapmak isterlerse ne tür yatırım yaparlar ve yapmak istemezlerse nedenleri sorulmuştur. Bunun üzerine katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda yapardım ve yapmazdım adı altında iki tema çıkmış ve yapardım diyenlerin ne tür yatırımlar yapacağı hakkında beş alt tema ortaya çıkmıştır. Bu temalarla ilgili yapılan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. 8. Dijital Emeğe Finansal Yatırım

Finansal Yatırım Yapma Tercihleri	Görüşmeciler															f
	A 1	A 2	A 3	A 4	A 5	A 6	A 7	A 8	A 9	A 10	A 11	A 12	A 13	A 14	A 15	
1-Yapardım																(14)
1.1. E-Ticarete Yatırım	√		√	√			√			√						5
1.2. Sanal Borsa Yatırımı		√				√			√						√	4
1.3.Donanıma Yatırım				√	√						√					3
1.4.Yeniliklere Yatırım								√						√		2

1.5.Projelere Yatırım												√				1
2-Yapmazdım													√			1

Görüşmecilere sorulan sorular sonucunda ortaya çıkan temaların tablosuna bakıldığında görüşmecilerden biri hariç hepsi dijital emeğe yatırım yapma isteğindelerdir. Finansal yatırımları ise beş alt temaya bağdaşmıştır. Yapardım temasının ilk ve en yüksek frekansa sahip teması olan E-Ticarete Yatırım temasıyla ilgili görüşmecilerin görüşlerine aşağıda yer verilmektedir.

A1: “Evet yapardım. Finansal arzı olan alanlara. Finansal olarak. Ne yatırımlar onu bir düşüneyim. Genellikle insan hayatına dokunan mesela bu hizmet sektörü olabilir mesela işte bu Getir tarzı yatırımların, Yemeksepeti gibi yatırımların yaptığı tarzda. O tarz sektöre yatırım yapmak isterdim. Hizmetin ucuz olduğu yani size, yani ya da taksi uygulamaları mesela size hemen hizmet sağlayan uygulamalara yatırım yapmak isterdim. O tarz uygulamalar diyelim. İnsanla daha çok iç içe olan uygulamalar.”

A3: “Evet yaparım. Hatta yakın zamanda da yapmayı düşünüyorum. Hatta mesela Amazon’un FBA programı var, bu FBA programı belli bir miktar yatırım yapıp, oradan faydalanmayı düşünüyorum... Şöyle anlatayım. Bir ürün alıyorsunuz. Bu ürünü dijital ortamda Amazon’un direkt kendi adresine gönderiyorsunuz, gönderimini sağlıyorsunuz. Size ürün hiç temas etmesine gerek yok yani, temas etmeden de sadece ürünü üreticiden satın alıp oraya kargolamasını da isteyebilirsiniz uzak bir şekilde. Ondan sonra Amazon’da bir dükkan açarak ürünlerinizi hazırlıyorsunuz, yerleştiriyorsunuz Amazon’a dijital ortamda. Amazon çalışanları da uzaktan bir şekilde paketleyip satıldıkça gönderimini sağlıyor. Yani ürünle temas etmeden uzaktan ürün satışı gerçekleştirebiliyorsunuz... donanıma ihtiyacı var. Bilgiye ihtiyacı var. Araştırmaya ihtiyacı var yani. Online olarak birçok uygulama var. Bu uygulamalardan ürünlerin ne kadar talep olduğunu vesaire inceleyerek araştırma yapıyorsunuz. Araştırma yaptıktan sonra da üreticiyle buluşup, ürünü alıp, yani yatırım yapıp açıkçası. İşinizi kuruyorsunuz yani.”

A4: “Evet, yaparım. E-ticaret sektörüne yatırım yaparım kesinlikle. Yazılım sektörüne kesinlikle yatırım yapılır. Yaparım yani. Dijital dünyada her noktada yatırım yapabilirim kısacası ama dijital deyince benim aklıma gelen şey internet.”

A7: “Şu anlık kendime yatırım yapıyorum diyebilirim ama ilerleyen, yani daha da takipçimin arttığı dönemlerde bir marka kurmayı düşünüyorum, böyle bir yatırım yapmayı düşünüyorum. Hem takipçilerimi bir gelire dönüştürmek istiyorum, en azından hani böyle elle tutulur bir markam olsun ki dijitalleşiyorum sonuçta hani böyle bir yatırım yapabilirim böyle

bir yatırım da olamayacağını düşünüyorum. Olsa bile hani ne kaybedebilirim? Denemiş oluyorum sonuçta. Bir şirket açmak değil de online bir şirket oluşturup hani bir Instagram'dan bile mağaza oradan Trendyol'dan bir mağaza açmayı düşünüyorum. Bir takı olabilir, kıyafet markası olabilir, daha farklı şeyler olabilir ama böyle küçük çapla başlayıp sonradan yükseleceğini düşünüyorum ama daha ilerleyen çağlarda hani biraz daha markalaştığımız dönemde ya da takipçimin 100K olduğu dönemlerde düşünebilirim.''

A10: *'Elbette yaparım. Ben mesela kendi işimi de ilerleyen süreçlerde büyütmek istiyorum. Bunun için bir yazılımcı arkadaşım ile görüşüp öncelikle kendime web sitesi açtırırım. Web sitesini açtırdıktan sonra bir sosyal medya uzmanı arkadaşla görüşüp sosyal medyayı yürütmesini isterim, reklam verdiririm sık sık çünkü bu bana bu yatırımlar bana daha fazla müşteri olarak dönecek, hepsi işimin getirilerini arttıracak, daha fazla danışan demek bunların hepsi. O yüzden bu tarz bir yatırımdan kaçınmazdım bir grafikerle anlaştırdım mesela görsellerimi tasarlattırırdım. Bence açıkçası bu işte de en çok zorlandığımız şeylerden biri, emeksiz yemek olmaz ve dijital emek icra edenlerinde ihtiyaç duyduğu özellikle şeyler var mesela sosyal medya uzmanıyla anlaştığınız da sizin ona ekstra bir reklam bütçesi vermeniz gerekir kullandığı sosyal medya araçlarında reklam vermesi gerekir ki sizin marka değerinizi arttırsın tanınırlığınızı, bilirliliğinizi arttırsın ya da e-ticarete de bu böyledir platformlar üzerinden reklam vermeniz gerekir, reklam hizmeti almanız gerekir. Artık günümüzde reklam her şey, bilinirlik her şey ve bu reklamın bağlı olduğu başla araçlar var e ticaret uzmanları var, Ceo bizler Ceo yönetimi yaparız, Google üzerinden sizin tanınırlığınızı arttırırız öteki yandan sosyal medya uzmanları sizin sosyal medya hesaplarınızdan tanınırlığını arttırır insanlara oradan reklam vererek ulaşır ya da yazılımcı arkadaşlarınız size web sitesi geliştirir, bir platform geliştirir. Bu şekilde tanınırlığınızı arttırır. Aslında bizler bizlerin hepimizin bağlı olduğu temel bir şey söyleyecek olsam reklam derdim, bizler de en temel araç reklamdır ve hem birbirimizle ortak hareket ederin birbirimize ihtiyacımız vardır hem de birbirimizden özerkidir yani tabi ki de o yüzden ilerleyen süreçlerde kendim de dijital emek arz eden başka arkadaşlardan hizmet almayı düşünüyorum da zaten çünkü bu bana yatırım olarak dönecek, ben bu reklamı verirsem bunun için para harcarsam ben onun katı katı daha fazla para kazanırım, bir şeyi daha iyi yapmak çok önemli çünkü ve iyi yaptığınızı bilinmesi gerekiyor. Bilinmemesi takdirde sizi bir dönüşü olmuyor.''*

Görüşmecilerden görüşme sonrasında elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan Yapardım temasında bir diğer alt tema olan Sanal Borsa Yatırımı temasında ise görüşmeciler firmaların hisselerine, sanal borsaya yatırım yapabileceklerini ifade etmektedirler.

A2: “Yani finansal yatırım olarak şu şekilde hisse alabilirdim o firmalardan. Mutlaka yapardım yatırım çünkü bu firmalar aslında inovatif firmalar yani trendi takip eden firmalar ve o firmaların daha fazla güven verdiğini düşünüyorum ben. Çünkü bir firma kendini yeniliyorsa o firma gelecek vadeliyordur bence. Yani stereotik dediğimiz böyle sürekli geçmişe bağlı kalıp kendini yenilemeyen firmalar bence gelecek vadetmiyor.”

A6: “Kripto borsasına girerdim herhalde borsayı takip ederdim o tarz bir işe girerdim çünkü o tarz işler evden rahat yapılabilecek işler zaten çok sakın bir ortam her şeyi takip etmen gereken bir ortam olması lazım zaten o hani borsa ya da kripto paralarla falan ilgilenirdim onun için home ofis olsun isterdim mesela tarz bir işle ilgilenebilirdim.”

A9: “Yapardım, yapıyorum da. Zaten kripto üzerinde, orada bir gerçekte olmayan bir para var ama var yani, dijital bir para. Finansal yatırım yapıyorum. Şu an sadece kripto üzerine yapıyorum. Ama bir tahvil olsaydı, bir bono olsaydı veyahut da dijital olarak şeyi de sayabilirim. Bireysel emekliliklerde aslında gözükmeyen bir para, oraya para yatırıyoruz ama dijital bir alanda finansal bir yatırım. Onu ekranda görüyorsunuz sonuç itibari ile. O da yapılabilir. Hisse senetleri, tahvillere yapılabilir bunlar dijital olsaydı. Bunlara yapardım, emlak kısımlarına yapmazdım. O da emlak fiziki bir şey olduğu için. Sanala yönelirdim çünkü bunların likitide dönmesi daha kolay, daha hızlı. Herhangi bir ihtiyaçta likitide çevirebilirsiniz, nakit paraya çevirebilirsiniz. Ama durağan fiziki şeyler kolay değil, belli bir zaman gerektiriyor. Bunlara yapardım.”

A15: “Yatırım yapabilirdim. Ama tabii hangi alan olduğuna göre spesifik olarak değişir. Ne tür yatırım konusunda da yani maddi olarak yatırım yapardım muhtemelen. Bazı şirketlerden hisse alınabilir. Öyle.”

Araştırmada yapılan görüşme sonucunda ortaya çıkan Yapardım temasının alt teması olan Donanıma Yatırım temasında ise dijital emek arzında bulunanlar işleri gereği aldıkları program ve teknolojik aletlere para harcamak istediklerini ve bundan kaçınmadıklarını ifade etmektedirler.

A4: “Bilgisayara tabi ki de hiç korkmadan yatırım yapıyorum. Elim asla titremez. Bu tarz konularda mesela telefon, akıllı saat, kulaklık bu tarz teknolojik ürünlere hiç tereddütsüz yatırım yapıyorum. Televizyon alırken iyisini alırım, bilgisayar alırken iyisini alırım...Donanımsal olarak yatırımlarımı yaptım. Dijital tarafta ise tabi web sitelerine barındıracağım sunucu yatırımlarında bulundum. Kullandığım bazı programları satın aldım. Lisanslı olarak kullanıyorum. Bu şekilde.”

A5: “Ya aslında baktığımız zaman twitch içinde her iş için bir yatırım gerekiyor. Örneğin twitchte benim bir bilgisayarım olması lazım hatta birden fazla bilgisayarım olması

lazım ki herhangi bir kayıp yaşamadan yapabileyim. Ve bu durumda neye bağlıyorum örnek veriyorum ortalama bir bilgisayar şu şartlarda 20.000 lira, senin yayın yapabileceğin iyi bir şekilde, bunu kaliteli bir şekilde verebileceğin bir bilgisayar 20.000 lira ve sen bunun için ekstra aletler de alman lazım mesela iyi bir Mouse kullanman lazım. Çünkü yayın sırasında herhangi bir sıkıntı olmamalı ya da yedek bir Mouse'un olmalı çünkü birinde problem çıkarsa ikinciye takabilesin. Yedek klavye olmalı bunlarda artık ucuz aletler değil. Benim yayın için yaptığım yatırım nerdeyse 50.000lira bandındadır. Güzel bir kamera, Mouse, klavye, ekran, bilgisayar bunlar aslında iyi bir miktar. Başlangıçta bir bilgisayarın, kameran, mikrofonun olursa başlayabilirsin. Ama sen işini düzgün bir şekilde yapmak istiyorsan, işine illaki yatırım yapmalısın. Aslında yani yatırım yapmış oldum.”

A11: *“Dediğim gibi yayıncıyım zaten. İşte geçen hafta ben ışık aldım. Sürekli oyun alıyorum çünkü chatim aslında hangi oyunu oynamak isterse onu oynuyorum. Onların da keyif almasını istiyorum. Ondan öncesinde kamera aldım yayın açabilmek için. Daha sonrasında yayından kazandığım parayla mikrofon aldım. Yani bu şekilde yayınları daha iyiye götürebilmek için yatırımlar düzenli olarak yapıyorum zaten. Yani aslında kazandığının büyük bir kısmını yayınlar için yatırım yapıyorum. Bu şekilde ekipman alarak ya da oyun alarak.”*

Görüşmelerden elde edilen sonuçlara bakıldığında ortaya çıkan Yapardım temasındaki Yeniliklere Yatırım alt temasındaki görüşmeciler yeni fikirleri olan firmalara, sürdürülebilirlik sağlayan işlere ve yeni dijital uygulamalara yatırım yapmak istediklerini ifade etmektedirler.

A8: *“Finansal yatırımlar yapardım. Ama şöyle finansal yatırımlar yapardım. Tek bir konuya değil de tamamıyla geleceğe ışık tutana yapardım. Mesela az önce bahsetmiş olduğum kıyafet falan düşünün hani ileride üzerimizdeki hani hiçbir şeyi çıkartmadan artık eminim değişik değişik şeyler tasarlanacaktır ya da bir hap olacaktır ve sizin karnınız tamamıyla doyacaktır. Bu tarz gelecek vadeden ve sürdürülebilir şeylere yatırım yapmak isterdim. Yani atıyorum, işte bir para olabilir evet ama paranın da artık ilerleyen zamanlarda bir değeri olacağını düşünmüyorum. Zaten şu anda bile yok, paramızın değeri ama ilerleyen zamanlarda hiçbir değeri olmayacak. Çünkü para aslında saklanan ve müzelerde yer alan bir şeymiş gibi düşünüyorum. Onun haricinde işte kartlar, farklı şeyler şu anda bile üretiliyor. İlerleyen zamanlarda artık bilekliklerimizde mi olur, gözüümüzden mi okutulur, yani bu tarz bir şeye yatırım yapmak isterdim açıkçası.”*

A14: *“Yani kesinlikle yaparım. Hatta yatırım yapmam için seçenekler sunulsa kesinlikle bu alana yönelirim. Ne tür yatırımlar yaptığım konusunda, burada birkaç farklı çeşit var. Hani mobil uygulamalar biliyorsunuz, telefona indirdiğimiz mobil uygulamalar üzerinden çok farklı bir yenilikçi fikir olursa bu tarafa bir yatırım yapılabilir. Aynı zamanda üretim yapan*

bir firma düşünürsek, üretim yapan firmaların kendi işini otomasyon tarafından hızlı yapabilmesi için yine aynı şekilde dijital tarafa, oradaki yazılım programlarına, veri tabanlarına yani bütün o alt bilgilere yatırımlar yapılabilir.”

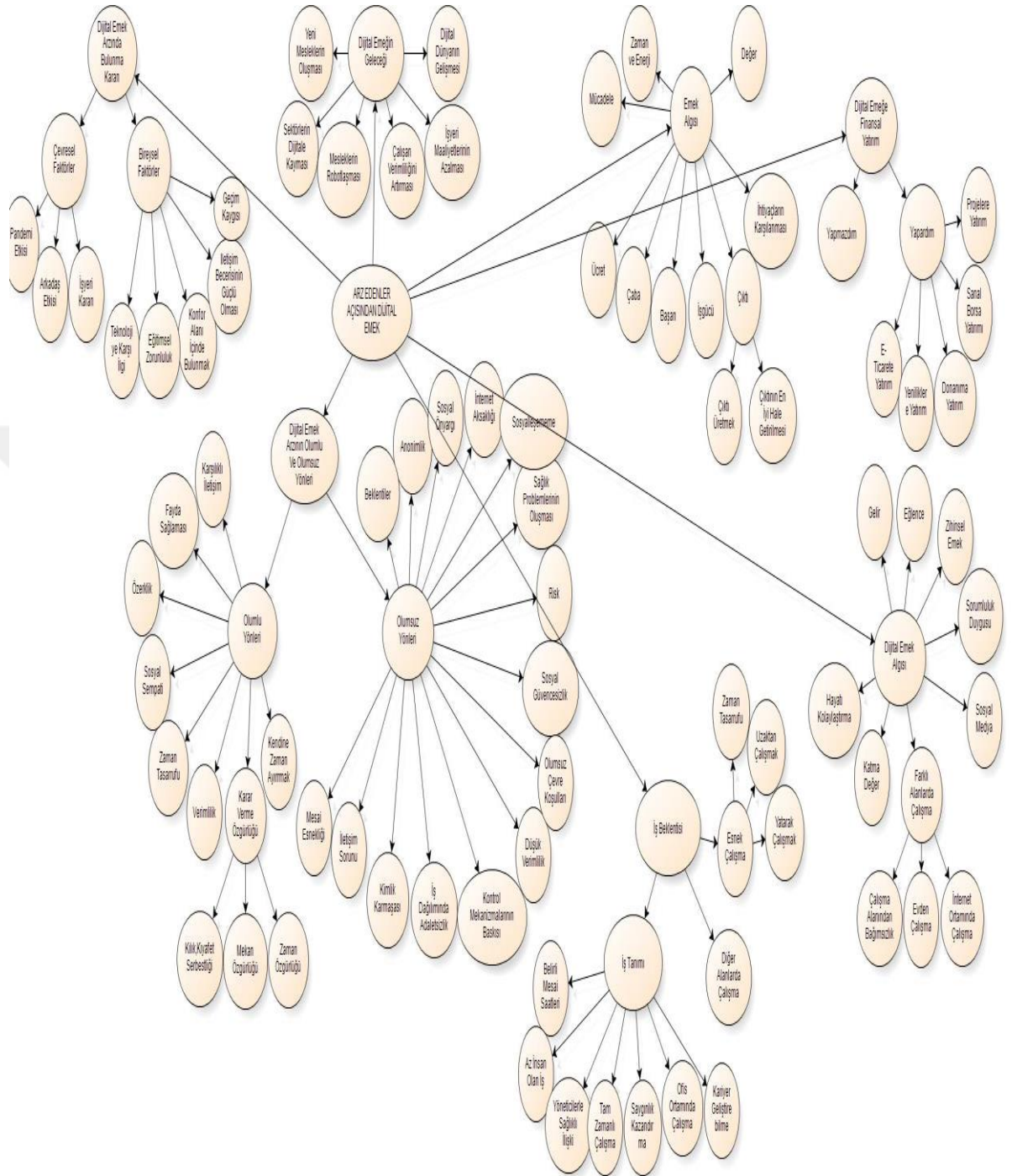
Yapılan görüşmede elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan Yapardım temasındaki son alt tema olan Projelere Yatırım temasında ise görüşmeci yeni yapılacak projelere yatırım yapmak istediğini ifade etmektedir.

A12: *“Yatırım yapardım ama bazı alanlarda dahil olmak üzere. Mesela şu anda Türkiye genelinde start-up'lara yatırım almak çok zor. Ha belirli bir yerler var, KOSGEB gibi, TÜBİTAK gibi yerler var ki bunlar start-up'lara bir bakıma finansal destek veriyorlar. Ama özel şirketlerden aradığınızda bunu bulmak zor, neden? Biri geliyor, şirkete başvuru yapmış. Benim böyle projem var. Destek olur musunuz? Hayır olamayız. Siz tam bir şirket değilsiniz veya sektörde tanımıyoruz sizi. Start-up'lara yeni başlayan insanlara üstelik vermiyorlar. Eskiden tanınanlara daha çok öncelik veriyorlar. Ki bu konularda ben onun karşıtıyım mesela. Çünkü insanlar öyle projelerle geliyorlar ki karşımıza, “wow” diyorsunuz yani. Bayağı iyi proje oluyor. Adamın finansal desteği olmuyor veya takımına gereken insanları bulamıyor, o yüzden projeler batıyor. Ama geleceğe uzun vadeli şekilde iyi bir cevap verecek proje yani. Başarıya ulaşabilecek projeler oluyor baktığında.”*

Yapılan çalışmada dijital emeğe yatırım yapar mıydınız, yaparsanız ne tür yatırım yapardınız sorusuna yapmak istemediğini söyleyerek Yapmazdım teması ortaya çıkmıştır. Yapmazdım ifadesini kullanan görüşmeci şu şekilde ifade etmektedir.

A13: *“..yani zaten bunu ben bu şimdi göreceli bir kavram olabilir belki ama şöyle ben istemezken diğer tarafın bunun durmayacağını biliyorum muhakkak bizim sektörde farklı bir sektör burada çeşitliği sürdürecektir diye düşünüyorum ama kendi adına ben yapmazdım diye düşünüyorum çünkü bulunduğum konumda olduğum için.”*

Şekil 3.9. Dijital Emek Arzında Bulunan Katılımcıların Temaları

Dijital emeği arz edenler açısından analiz sonucu elde edilen bütün temalar üstteki şekilde verilmektedir.

3.2.2. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcılara Ait Bulgular

Dijital emek talebinde bulunan katılımcılar Nvivo10 programında T1, T2, T3.....T15 şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar ışığında elde edilen bulgular aşağıda belirtilen altı ana tema altında sunulmuştur. Bu temaları şu şekilde ele almak mümkündür:

1. Emek Algısı,
2. Dijital Emek Algısı,
3. İş beklentisi,
4. Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği,
5. Dijital Emeğin Geleceği,
6. Dijital Emeğe Finansal Yatırımdır.

Çalışmanın bu kısmında dijital emek talebinde bulunan on beş katılımcıyla görüşme yapılmıştır ve bazı sorular sorulmuştur. Bunlardan elde edilen verilerle ortaya çıkan temalar sırasıyla yorumlanacaktır.

3.2.2.1. Dijital Emek Talebinde Bulunan Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılara dair demografik bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. 9. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Öğrenim Alanı	Meslek	Gelir
T1	25	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans Öğrencisi	Türk Dili Ve Edebiyatı	Öğrenci	1.500,00 TL
T2	27	Erkek	Bekar	Lise Mezunu	Düz	Enerji Firmasında Ofis Elemanı	5.500,00 TL
T3	23	Erkek	Bekar	Lisans Öğrencisi	Japon Dili Ve Edebiyatı	Öğrenci	0
T4	19	Erkek	Bekar	Lisans Öğrencisi	Raylı Sistemler	Öğrenci	850 TL
T5	22	Erkek	Bekar	Lise Mezunu	Meslek	Fast Food Çalışanı	5.500,00 TL
T6	25	Erkek	Bekar	Lisans Öğrencisi	Bilgisayar Öğretmenliği	Öğrenci - Tiyatro Oyuncusu	5.500,00 TL
T7	20	Erkek	Bekar	Önlisans Öğrencisi	Sağlık Bilgi Sistemleri Teknikerliği	Öğrenci	3.000,00 TL
T8	28	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans Öğrencisi	İktisat	Öğrenci	0
T9	22	Erkek	Bekar	Lisans Mezunu	Biyomedikal Mühendisliği	Biyomedikal Mühendisi	0
T10	26	Kadın	Bekar	Doktora Öğrencisi	Türk Dili Ve Edebiyatı	Öğrenci	2.550,00 TL
T11	24	Kadın	Bekar	Lisans Mezunu	Edebiyat	Öğrenci	0

T12	50	Kadın	Bekar	Lisans Mezun	Hemşirelik	Emekli Hemşire	7.500,00 TL - 8.000,00 TL
T13	26	Kadın	Bekar	Yüksek Lisans Mezun	Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri	Öğrenci	0
T14	26	Erkek	Bekar	Lisans Mezun	Ekonometri	İşsiz	0
T15	26	Erkek	Bekar	Lisans Mezun	İşletme	İşsiz	0

Tablo 3.9 incelendiğinde ise dijital emeği talep eden on beş katılımcıyla görüşme yapıldığı görülmektedir. Görüşmecilerin yaş ortalamalarına bakıldığında ortalama 26 olarak hesaplanmaktadır. Çalışmada en küçük yaş 19, en büyük yaş ise 50'dir. Cinsiyet açısından bakıldığında dört kadın, onbir erkek katılımcıyla görüşülmüştür. Medeni durum olarak katılımcıların hepsi bekar. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında ise ortaya çıkan veriler şu şekildedir; İki katılımcı lise mezunu, bir katılımcı ön lisans öğrencisi, üç katılımcı lisans öğrencisi, beş katılımcı lisans mezunu, iki katılımcı yüksek lisans öğrencisi, bir katılımcı yüksek lisans mezunu ve bir katılımcı ise doktora öğrencisi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda eğitim düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilmektedir. Eğitim alanlarına bakıldığında ise edebiyat fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümleri ağırlıkta olup, farklı bölümlerde bulunmaktadır. Katılımcıların meslek dallarına bakıldığında ise çoğunlukla öğrenci olduğu görülmektedir. Talep edenler kısmında gelir seviyesi oldukça düşüktür.

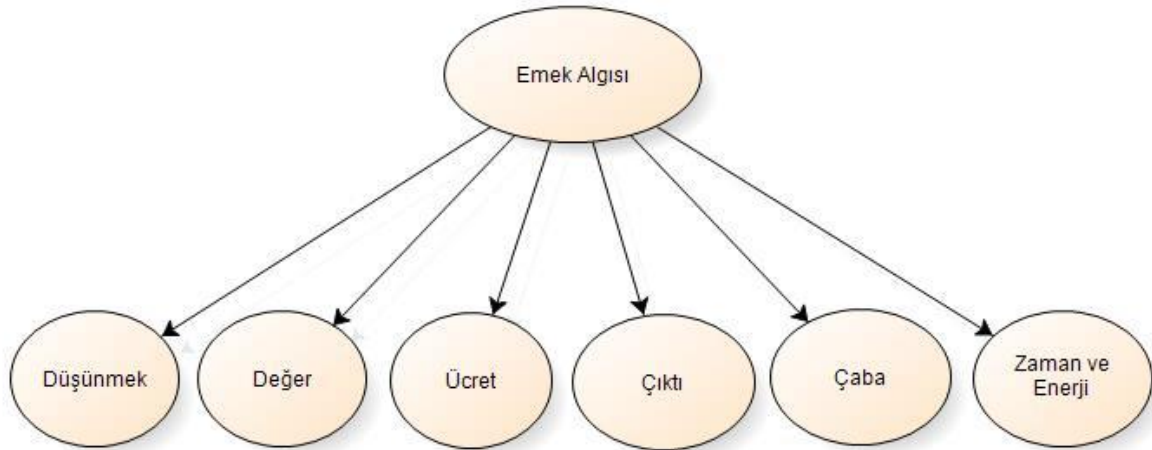
3.2.2.2. Dijital Emek Talebi Temaları

Çalışma bulguları kapsamında dijital emek talebinde bulunanlara ait 6 ana tema oluşturulmuştur. Bunlar; Emek algısı, dijital emek algısı, iş beklentisi, dijital emek arzında bulunma isteği, dijital emeğin geleceği, dijital emeğe finansal yatırımdır.

3.2.2.2.1. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Emek Algısı

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan ilk tema olan Emek Algısı ile ilgili ortaya çıkan temalar şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 8. Emek Algısı Alt Temaları

Bu bölümde dijital emek talebinde bulunan katılımcıların emek kavramını ne şekilde algıladıklarıyla ilgili ortaya çıkan tema, altı alt tema altında verilmiştir.

Tablo 3. 10. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Emek Algısı

Emek Algısı	Görüşmeciler															f
	T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	T 14	T 15	
1. Çaba	√		√	√					√							4
2. Çıktı		√				√						√				3
3. Değer						√						√				2
4. Düşünmek					√						√					2
5. Ücret								√					√			2
6. Zaman ve Enerji							√			√				√	√	4

Görüşmelerde dijital emek talebinde bulunan katılımcılara sizin için emek neyi ifade etmektedir şeklinde soru yöneltilmiş olup, elde edilen cevaplardan bazı temalar çıkarılmıştır. Bu bağlamda Emek Algısı alt temasının ilk ve en yüksek frekans gösteren teması olan Çaba temasında görüşmeciler emeğin güç, uğraş olduğunu ifade etmektedirler.

T1: “Buna kavramsal bir cevap vermek gerekirse yani bir eylemin, bir işin üzerinde yapılan çaba, uğraş, üzerinde çalışma diyebilirim yani.”

T3: “Benim için emek kendi bilgilerimle ve kendi çabalarım ile yaptığım bir iştir benim için emek. Yani bunu ifade eder benim yaptığım, kendi çabalarım ile yaptığım şey emektir yani.”

T4: “Benim için emek bir iş, yaptığınız bir faaliyet üzerinde kendi çabanıza emek denir ben bunu söyleyeyim. Böyle düşünüyorum.”

T9: “Emek, benim için herhangi bir şey için verilen zahmet, çaba, bir şey için verilen güç. Bir şeyi oluşturmak için, yapmak için, meydana getirmek için gösterilen uğraş.”

Görüşmelerde görüşmeciler Emek Algısı temasının alt teması olan Çıktı temasında görüşmeciler emeği bir sonuç olarak, çıktı olarak gördüklerini ifade etmektedirler.

T2: “..benim için bence emek maddi ve manevi sonuçları olan çalışma durumu diyebilirim.”

T6: “Belirli bir çalışma sonunda elde edilen ürün.”

T12: “Emek üretilen ortaya koymaktır.”

Görüşmelerde elde edilen veriler sonucu ortaya çıkan Emek Algısı alt temasının bir diğer alt teması olan Değer temasında görüşmeciler üretilen ürünü ya da hizmeti değer kavramıyla bağdaştırmaktadırlar.

T6: “bu dijital anlamda olsun veya gerçek ortamda olsun, insanların belli bir zaman veya iş yükü harcadıktan sonra elde ettikleri ürüne vermiş oldukları değer. Bence emek budur.”

T12: “Benim için emek her şeyden önce değeri ifade etmektedir. Değerdir, bir şeyi üretmek, ona en başta verilen değerden geçer diye düşünüyorum.”

Yapılan görüşmelerde elde edilen veriler sonucu ortaya çıkan Emek Algısı temasının alt teması olan Düşünmek ise katılımcılar emeğin düşünce gücü olduğunu ifade etmektedirler.

T5: “Benim için emek yaptığımız işi zihinsel ve bedensel olarak odaklanmak, düşünmek yani nasıl daha iyi geliştirebilirim diye düşünmek benim için emeği ifade eder.”

T11: “Emek bir işin gerçekleşmesi için harcanılan iş gücü sadece fiziksel olarak bakmayalım, ayrıyeten beyin gücü de yani bir iş hakkında düşünmek bunların her şeyi emektir.”

Araştırmada yapılan görüşmelerden elde edilen temalar içerisinde Emek Algısının alt teması olan Ücret temasında yapılan işin karşılığında alınan gelir, para olarak görmektedirler.

T8: “Benim için emek kişinin beden ya da mental gücünü, belirli bir miktar karşılığında kiralaması, ücret olarak düşünüyorum. Diğer bir deyişle, emek insanın hayatını devam ettirebilmesi için feda etmesi gereken bir özellik diyebilirim.”

T13: “Benim için emek kişinin hayatını idame ettirebilmesi için seçmiş olduğu ya da istek doğrultusunda ya da tesadüf diyebiliriz. Tesadüfen bir iş edinmiştir ve bunu, bunun karşılığında verdiği hizmetin karşılığında aldığı ücret diyebilirim.”

Yapılan görüşmelerde elde edilen verilerden ortaya çıkan Emek Algısı temasının alt teması olan Zaman ve Enerji temasında ise görüşmeciler emeğin bir iş yapılırken harcanan vakit ve harcadığı güç, enerji olarak ifade etmektedirler.

T7: “Benim için emek bir işin, daha doğrusu bir problemin çözümüne odaklı olarak harcanan vakit enerji. Bu vakit ve enerji sadece bedensel değil, aynı zamanda zihinsel de. Hani harcadığımız vaktin veya enerjinin karşılığı diyelim.”

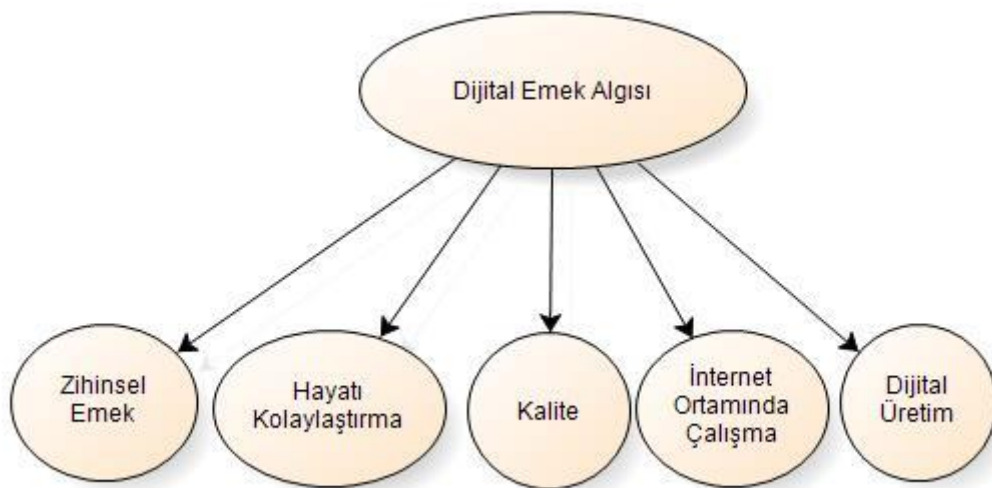
T10: “Emek bir işin başlangıcından bir işin bitişine kadar olan çaba, enerji, güç sarf edilen her şey emektir.”

T14: “Şöyle bir düşününce emek hani bir işe vakit ayırmak, ona bir özen göstermek diye cevaplayabilirim bu soruyu. Atıyorum hani örnek vermem gerekirse siz bir çiçek ekmek, büyütmek istediniz ona bir güneş ışığına koyarsınız düzenli olarak sularsınız. Bilimsel olarak kanıtlandı mı emin değilim ama çiçeğinize gidip güzel sözler söylediğinizde de daha güzel daha görkemli bir şekilde büyüdüğü örnekleri var yani.”

T15: “Bence emek ortada olan bir iş için harcanan beden veya kafa gücü, yani bir çalışma göstergesidir.”

3.2.2.2. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan tezin asıl incelemek istendiği konu olan dijital emek algısı ile ilgili ortaya çıkan temaların dijital emek talebinde bulunan katılımcılar açısından şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 9. Dijital Emek Algısı Alt Temaları

Bu bölümde dijital emek talebinde bulunan katılımcıların dijital emek kavramını ne şekilde algıladıklarıyla ilgili ortaya çıkan tema, beş alt tema altında verilmiştir. Bu temaların tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 11. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Algısı

Dijital Emek Algısı	Görüşmeciler															f
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	
1: Dijital Üretim						√									√	2
2: Hayatı Kolaylaştırma										√	√		√			3
3: İnternet Ortamında Çalışma	√		√	√	√		√		√					√	√	8
4: Kalite												√				1
5: Zihinsel Emek		√						√	√							3

Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan tabloya bakıldığında dijital emek kavramı sizin için neyi ifade ettiği sorulmuş olup, verilen cevaplar sonucunda ortaya çıkan Dijital Emek Algısı temasının alt teması olan Dijital Üretim temasında ise görüşmeciler dijital bir şeyler üretebilmek, bir içerik üretmek olarak tanımlamaktadırlar.

T6: “Dijital emek en basitinden yazılım veya bir web sitesi oluşturmak. Günümüzde metaverselerde çok revaçta olduğu için bir sanal evren oluşturulmakta. En azından bir programı ortaya koymak.”

T15: “Dijital emek, sanal ortam ya da internet ortamında, örnek veriyorum Trendyol gibi, Amazon gibi veya Youtuberların oluşturduğu öde-izle ortamı gibi bir şeydir yani, çalışma ortamı diyeyim. Daha çok örnek verecek olursak, örnek veriyorum Trendyol’da bir ürün satmak bir dijital emektir. Veya Amazon’da bir ürün satmak bir dijital emektir. Veya Youtube’da bir video izliyoruz, videoyu oluşturan kişi, videoyu attıktan sonra biz izlersek ona bir para gidiyor mesela ona ben dijital emek diyorum.”

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen temalar içerisinde olan Dijital Emek Algısı temasının alt teması olan Hayatı Kolaylaştırma temasında ise dijitallikle gelen, hayatı daha basitleştirme, işleri kolaylaştırma olarak görmektedirler.

T10: “Öncelikle dijitallik çok geniş bir alan. Yani bankalardan, yemeklerden bunu her şeyden düşünebiliriz. Artık her şey telefon. Elimizde her şey internette, telefonda. Bu yüzden ben çok yararlı buluyorum. Bence olması gereken bir şey...Tabii ki, çok iyi bir şey. Çok iyi düşünceler var mesela artık bankaya gidip para aktarmıyorum. Online bankacılık elimde.

Karnum acıkıyor, yemek siparişi veriyorum. Alışverişimi yorulmadan yapıyorum telefonda. Evimin işlerini yapabiliyorum. Her şeyi artık telefonda tek tuşla hallediyorum.”

T11: *“Dijital emek, şu an influencerlar dijital emek yapıyor. Trendyol gibi, Getir gibi uygulamalar yemek ondan sonra alışveriş bunların hepsi dijital emek ya da mesela 112 acil çağrı, bankacılar bunların hepsi dijital emekte bulunan insanlar ve dijital emek bizim hayatımızı kolaylaştırmak üzerine olan bir şey. Şu an zaten hayatımız o yönde dijitalle kayıyor. Çünkü dijital tamamen bizim hayatımızı kolaylaştırıyor. Dijital emek harcayan insanlar olmasaydı çok zor olurdu her şey.”*

T13: *“Birkaç yıl öncesinde artık her şeyin dijitalde yakalandığı, dijitalde aradığımız şeyler, en basitinden artık insanların markete bile gitmediği bir dönemdeyiz. Bence dijital emek, şöyle ifade edebilirim; güzel kullanılırsa mantıklı şeyler için kullanılırsa çok güzel kolaylıklar sağlan, parlak bir gelecek vadediyor ama bazı noktalarda da tehlike de arz ettiğini düşünüyorum.”*

Görüşmelerden elde edilen verilerden ortaya çıkan temalardan Dijital Emek Algısı temasının alt teması ve en yüksek frekans gösteren İnternet Ortamında Çalışma temasında ise katılımcılar dijital emeği internet ortamında çalışma, bilgisayar başında çalışma olarak görmektedirler.

T1: *“Dijital emek diyoruz, yine emek de emek kavramını ortaya koyduğumuz için dijitali de baz alırsak tabii yani bilgisayar ortamında ya da telefon ortamında, dijital herhangi bir ortamda, mecrada bu iş için çalışanlar var artık. Yani Facebook olsun, başka farklı mecralar olsun. Bunun üzerine artık çalışanlar var. Bunların, bu kişilerinde verdiği sonuçta yani bir programda bile, o insanlar o program için, bir şey bulmak için, bir yenilik katmak için bir çaba gösteriyorlar yani bir emek veriyorlar. Bir ofis ortamında çalıştıkları için, bir çalışma olduğu için bir emekleri var herkesin, yani çalışanlarda. Dijital ortamda yani o çalışan insanların verdiği emeğe dijital emek diyebiliriz.”*

T3: *“İnternet üzerinden yapılan mesela Youtube’a video yüklemek gibi, Twitch gibi yayın platformlarından yayın açmak dijital emek olabilir. Dijital emek olarak geçtiğini düşünüyorum. Ondan sonra freelancer işler internet üzerinden yapılan freelance işler bu kategoriye girer diye düşünüyorum. Mesela internet üzerinden alınan çeviriler, resim, emoji bunun gibi bir sürü freelancer işler var internet üzerinden dijital olarak yapılan işler. Bu emeğe bunlar girer bence.”*

T4: *“Dijital emek, ben öğrenci olduğum için, birazcık da bilgisayar oynadığım için bence hani Twitch, Youtube, grafik tasarım, web tasarım gibi, oyun tasarlama gibi şeyleri ifade*

etmektedir. Yazılım, bilgisayar şirketleri...Evet, bence internet üzerinden yapılan işlere dijital emek deniyor.”

T5: “Bu aslında normal emekle bir tutulabilecek bir şey ama daha farklı bir şey. Çünkü internet üzerinden yapılan bir emek. Bunu ayırt edebileceğimi zannetmiyorum. İkisi de aynı benim gözümde.”

T7: “Dijital emek günümüzde her şey zaten dijital platformlara dönmeye başladı. Dijital emek ise bu dijital platformlarda harcanan vakit yapılan işler yani geçirilen vakit diyebiliriz. Onun dışında dijital emek benim için şu anda günümüzün gelişim kaynağı diyebilirim.”

T9: “Dijital emek benim için kol gücünden, kas gücünden bağımsız dijital ortam dediğimiz ortamlarda tüketiciye sunulan herhangi bir zamana, mekâna bağlı olmayan sonsuz olarak tanımlayabileceğim, yani herhangi bir sınırı bulunmayan, bence bir emek türü.”

T14: “Dijital emek şu an içinde bulunduğumuz ortam dijital emek. İlla ki duymuşsunuzdur bu yayıncılar, influencerlar, içerik üreticileri falan var onlara dijital emek gözüyle bakabiliriz. Çünkü içerik üreticilerinin belli başlı olayları düşünüp kurgu da olsa bir içerik üretmeye çalışıyorlar. Bu benim için bir emek. Özellikle canlı twitch türkiye’de çok bilinen bir platform duymuşsunuzdur diye düşünüyorum. İnsanlar orada vakitlerini harcayarak sanal ortamda dijital bir emek olarak nitelendirebiliriz. Yine az çok emekle aynı şey ama bu reel ortamda değil de sanal ortamda yapılmış bir şey olarak söyleyebilirim size.”

T15: “Dijital emek, sanal ortam ya da internet ortamında, örnek veriyorum Trendyol gibi, Amazon gibi veya Youtuberların oluşturduğu öde-izle ortamı gibi bir şeydir yani, çalışma ortamı diyeyim. Daha çok örnek verecek olursak, örnek veriyorum Trendyol’da bir ürün satmak bir dijital emektir. Veya Amazon’da bir ürün satmak bir dijital emektir. Veya Youtube’da bir video izliyoruz, videoyu oluşturan kişi, videoyu attıktan sonra biz izlersek ona bir para gidiyor mesela ona ben dijital emek diyorum.”

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden çıkan temalar arasında Dijital Emek Algısı temasının alt teması olan Kalite temasında görüşmecii dijital emek kavramına ürünü kaliteli hale getirmek, gelişmesini sağlamak olarak görmektedir.

T12: “Dijital emek o da aynen, o değer kapsamı içerisinde ben yine devam edeceğim olaya. Daha kaliteli, daha nitelikli bir şeyler ortaya koymak, enformasyon sağlamak, insanların araştırmasına, geliştirmesine katkıda bulunmak. Onlara bilgiyi sunmak, bunun için gereken önemi ortaya koyarak hani emeğini koyarak birtakım çalışmalarda bulunması olarak benim için böyle ifade edebilirim. Kalite diyorum. Ürünü kaliteli hale getirmek. Bu ister AR-GE

çalışmaları olsun, ister herhangi bir ürünün tanıtımında düşünelim, ticareti için düşünelim. Fark etmez hani fiziki emek de olabilir. Dijital emek de olabilir. Her iki açıdan da kalite.’’

Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen temalar arasında Dijital Emek Algısı temasının alt teması olan Zihinsel Emek temasında ise görüşmeciler dijital emeği kas gücünden çok zihinsel emek gücü, beyin gücü olarak görmektedirler.

T2: *“Bedenini kullanmadan zihin gücünü kullandığımız bir çalışma durumu. Zihin gücüyle yapılan bir çalışma durumu. Bence böyle.”*

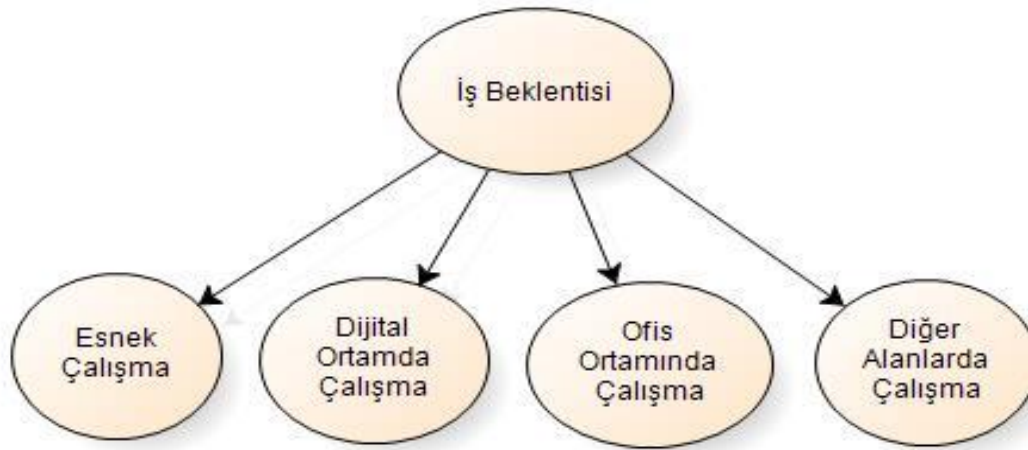
T8: *“Söylemiştim zaten kişinin beden veya mental gücünü, belirli bir miktar karşılığında kiralaması diye. Ben dijital emeğin, benim için biraz mental tarafındaki gücünü kiralamak olarak diye düşünüyorum. Dijital emekçilerin beden olarak fazla yorulduklarını düşünmüyorum. Örnek vermek gerekirse, yazılımcılar, Twitch yayıncılarından örnek verebilirim. Bunlar daha çok böyle, zihinsel olarak yoran aktiviteler. Bir ekranın başındasın, onunla uğraşıyorsun. Daha çok gerçi Twitch yayıncıları beden olarak da yoruluyorlar çünkü saatler boyunca başında kalıyorlar aynı şekilde yazılımcılar da. Ama daha çok mental olarak yoruluyorlar.”*

T9: *“Dijital emek benim için kol gücünden, kas gücünden bağımsız dijital ortam dediğimiz ortamlarda tüketiciye sunulan herhangi bir zamana, mekâna bağlı olmayan sonsuz olarak tanımlayabileceğim, yani herhangi bir sınırı bulunmayan, bence bir emek türü.”*

3.2.2.2.3. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların İş Beklentisi

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan İş Beklentisi ilgili ortaya çıkan temaların dijital emek talebinde bulunan katılımcılar açısından şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 10. İş Beklentisi Alt Temaları

Bu bölümde dijital emek talebinde bulunan katılımcıların İş beklentisi ilgili ortaya çıkan tema, dört alt tema altında verilmiştir. Bu temaların tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 12. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların İş Beklentisi

İş Beklentisi	Görüşmeciler															f
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	
Diğer Alanlarda Çalışma	√			√		√					√	√		√	√	7
Dijital Ortamda Çalışma		√			√		√	√	√	√						6
Esnek Çalışma			√			√										2
Ofis Ortamında Çalışma													√			1

Araştırmada katılımcılar yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden ortaya çıkan tabloya bakıldığında dijital emek talebinde bulunan katılımcılara nasıl bir işte çalışmak istedikleri sorulmuştur. Bunun üzerine gelen cevaplar üzerinden İş Beklentisi teması ortaya çıkmış olup ve alt temalar elde edilmiştir. Görüşmeciler İş Beklentisi temasının alt teması olan Diğer Alanlarda Çalışma temasında farklı farklı iş tanımlarında bulunmuşlardır. Bu bağlamda farklı iş tanımları bu tema altında toplanmaktadır.

T1: “Şahsi olarak bir soruysa, ben bir araştırmacı olmak isterdim. Yüksek lisans yapıyorum yine alanımda. Bir çalışma içerisinde olmaktan hoşnutum. Yani bir de sanat ayrıca

tiyatro oyunculuğu yapıyorum, tiyatro yapıyorum, tiyatrodayım. Bir sanat içinde çalışmak isterdim.’’

T4: *‘‘Bölümüm olan raylı sistemler, elektrik, elektroniğin revizörlük kısmında çalışmak isterdim.’’*

T6: *‘‘Diğer türlü ise oyunculuk üzerine ise sosyal bir iş olduğu için sürekli insanlarla iç içe olmak durumundasınız. Çünkü ürün oluşturmak için insanları gözlemlemek ve durumları analiz etmek zorundasınız. Bu yüzden de oyunculuk olarak dışarıda insanlarla beraber çalışmayı tercih ederim.’’*

T11: *‘‘Evet. Ben kendi medikal şirketimi kurmayı hedefliyorum ve onda şöyle bir yenilik yapmayı istiyorum ben ayrıyeten sosyal medya danışmanlarıyla çalışmak istiyorum ki mesela Antalya’da ikamet ediyorum ama sadece Antalya’daki hastanelerle sınırlı kalmak istemiyorum. Kendimi yurt dışına ve farklı illere de hani Türkiye’nin her yerine satış yapabilecek düzeye gelmek istiyorum. Bunun için de dijital platformlara ihtiyacım var yani dijitalle tamamen ihtiyacım var.’’*

T12: *‘‘Yani çalışmak istediğim alanda daha çok benim hayalimdeki bilimsel, teknoloji alanlarına dönük olurdu. O da AR-GE çalışmalarıyla iç içe olmak isterdim ve böyle bir çalışmanın içerisinde özellikle bir işin mucidi gibi olmayı isterdim yani o şeyi, yeni bir şeyi ben üreteyim, onun üzerinde çalışayım, onun üzerinde hatta az önce bahsettik emek sarfedeyim, bir proje üreteyim. Onu da geniş kitlelere sunayım. Yani bunu çok isterdim. Onun organizasyonunda özellikle ben planlayıp yürüteyim.’’*

T14: *‘‘Güzel bir soru. Aslında hani işin içinde araba olan herhangi bir işi yapabileceğimi düşünüyorum. Küçüklükten beri arabalara karşı, araba sürmeye karşı ilgim var. Benim için bir hobi diyebilirim. Kargoculuk değil de yarış pilotu falan olmak isterdim. Öyle diyeyim.’’*

T15: *‘‘Ben eskiden İngilizce öğretmenini olmak istiyordum. Tabi sonradan liseden bilgisayar mezunu olunca, böyle yazılıma atılmak istedim ama sonradan fikrimi değiştirdim ve İşletme bölümünü bitirdim. Ama yine de yabancı diller öğrenmek isterdim, birden fazla. Yani sadece İngilizce değil, Almanca, Fransızca. Onlarla ilgili de paramı kazanmak isterdim.’’*

Görüşmecilerle görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden ortaya çıkan İş Beklentisi temasının alt teması olan Dijital Ortamda Çalışma temasında ise online, bilgisayardan yani dijital bir ortamda çalışmak istediklerini dile getirmektedirler.

T2: *‘‘Şu an ki durumlardan dolayı online yapılan herhangi bir işte dijitalle yapılan her işte çalışabilirdim. Photoshop üzerine bir iş yapmak isterdim. İnsanların resmini çizebildiğim, tasarım yapabildiğim. Tasarımcı diyebiliriz.’’*

T5: ‘‘Benim çalışmak istediğim iş aslında Amazon üzerinde dropshipping yapmak istiyorum normalde. Bunda kendimi geliştirmek ve bunun üzerine gitmeyi istiyorum.’’

T7: ‘‘Nasıl bir işte çalışmak isterdim? şöyle söyleyeyim, benim küçüklükten beri zaten hayallerim var. Bir yazılım, bilgisayar mühendisi ya da siber güvenlik uzmanı olmak istiyorum. Hani daha çok sanal ortamda çalışmak isterdim.’’

T8: ‘‘Ben takım çalışmasının olduğu bir işte çalışmak isterdim, neden diye sorarsanız, hem iş bölümü ve dağıtımı ile daha hızlı ilerleyeceğini düşündüğüm için hem de fikirlerimin daha çok dikkate alınacağını düşündüğüm için, ya şeyde yok mu diyeceksiniz, hani normal emekte yok mu diyeceksiniz. Günümüzde dijital emekte örneğin yazılım dünyasında daha çok böyle hiyerarşi oluyor ve o hiyerarşiler arasında takım çalışması oluyor. En az hatayı elde etmek için. O da benim işime daha çok geliyor. Kendimi daha çok gsterebileceğimi düşünüyorum, öyle diyeyim.’’

T9: ‘‘Yani açıkçası mesai saatleri olmayan bir işte çalışmak isterdim. 9-6 kuralına uymayan, yorulmadığım, dijital olan bir işte çalışmayı çok isterdim.’’

T10: ‘‘Saatlere maruz kalmadığım, başımda bir müdür olmayan, hani ‘‘bunu yap, şunu getir, şunu götür’’ olmayan bir işte çalışmak isterdim.’’

Yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan İş Beklentisi temasının alt teması olan Esnek alışma temasında görüşmeciler evden çalışmak istediklerini, rahat çalışmak istediklerini ifade etmektedirler.

T3: ‘‘Yani evden çıkmadan, uzaktan masaüstünden çalışmak isterdim. Dijital üzerinden bir şekilde, bir şirkette bile çalışsam, evden çıkmak pek şey değil bu vakitlerde. Pek benim tarzımda değil o açıkçası aslında. Evden çalışmak bilgisayar üzerinden daha iyi.’’

T6: ‘‘İki ayrı iş kolunda çalıştığım için biri sanal ortam yazılım üzerine çalışıyorum ona örnek vereyim ve diğer mesleklerim içinde örnek vereyim isterseniz. İlk olarak yazılım safhasında evden çalışmak çok daha rahat oluyor. rn üretmek için belirli bir uygun koşula ihtiyaç duyuyoruz. Sürekli sorular sorulduğu zaman dikkatimiz dağılıyor ve odaklandığımız işe çok uzun zamanda ulaşmak zorunda kalıyoruz. O yüzden dijital ortamda ve sanal ortamda çalışırken, yazılım üzerine çalışırken ev ortamında çalışmak daha uygun oluyor benim için. Çünkü hem ortamında gvenliyim hem istediğim şeye ulaşabiliyorum, bazı şirketler de buna pek izin vermiyorlar. İnternet altyapısı kısıtlı diyelim. Bunu rnek verebilirim.’’

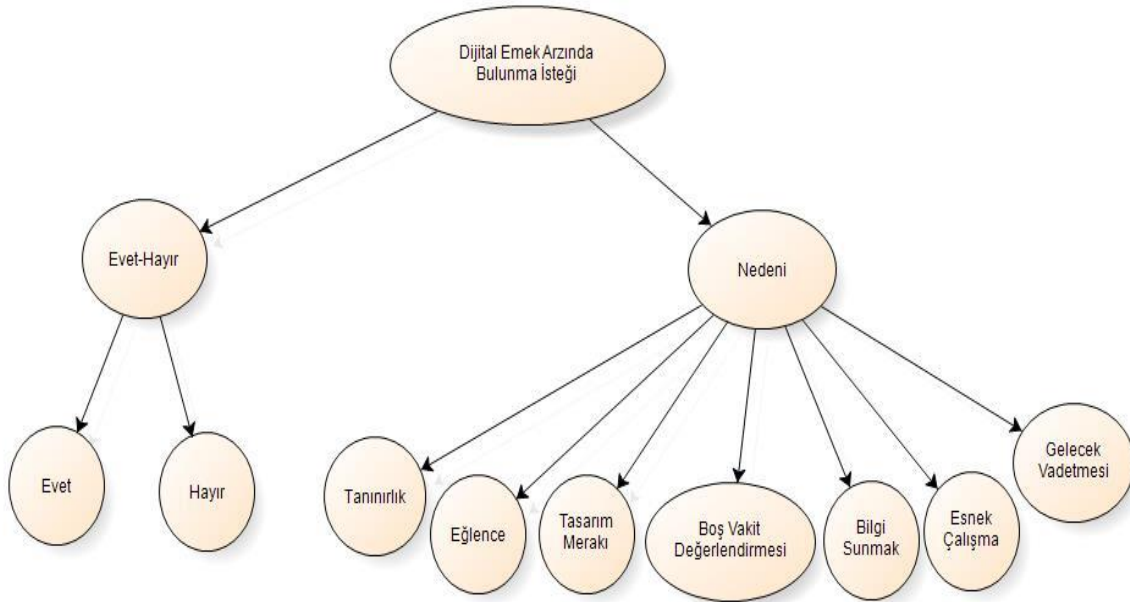
Yapılan araştırma sonucu görüşmelerde görüşmecilerden elde edilen tema olan İş Beklentisi temasının son alt teması olan Ofis Ortamında alışma temasında ise görüşmeci uzaktan çalışmaktan çok bir ofis ortamında çalışmak istediğini belirtmiştir.

T13: ‘‘Ben aslında dijitalle, manuel mi diyeyim öyle bir alanı tercih ederdim. Geleneksel emek, gitmek, gelmek. Günümün belli saatinde oradayım ama onun dışında kendime zaman ayırabileceğim fiziksel açıdan, beyin açısından beni rahatlatabilecek saatler olmasını da isterim. Günün belli saatlerinde tam olarak memur gibi değil ama oturduğum ofisimde bile kendimi dijitalde bulabilmek. Dijitalde dediğim şöyle; akademik bir çalışma yapıyorsam Amerika’ya işte, okyanus ötesine ulaşabilmek. Dijitalde bunlara ulaşabilmek beni rahatlatılabilirken, bir taraftan da bazen kütüphaneye gidip kitaplardan manuel bir şekilde yararlanabilmek. Yani kendimi bir noktada bir kaynağa ulaşmak değil de kendimi fiziksel olarak da efor sarfederek bir şeylere ulaşmak istiyorum. Tabii ki de günümüzde dijitalinde çok büyük bir önemi var. Dijital olmasa bu kadar ilerleme, bu kadar kaynak ulaşımı da imkânsız olur diye düşünüyorum.’’

3.2.2.2.4. Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği ilgili ortaya çıkan temaların dijital emek talebinde bulunan katılımcılar açısından şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 11. Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği Alt Temaları

Bu bölümde dijital emek talebinde bulunan katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği ilgili ortaya çıkan tema, iki alt tema altında verilmiştir. Şekilde de görüldüğü gibi isteyip istemedikleri ve nedenleri verilmektedir. Bu temaların tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 13. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği

Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği ve Nedenleri	Görüşmeciler															f
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	
1.Evet/Hayır																
1.1.Evet	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	15
1.2.Hayır																0
2.Nedenleri																
2.1.Bilgi Sunmak												√				1
2.2.Boş Vakit Değerlendirmesi					√											1
2.3.Eğlence			√	√					√							3
2.4.Esnek Çalışma		√	√					√		√			√			5
2.5.Gelecek Vadetmesi							√				√				√	3
2.6.Tanınırlık														√		1
2.7.Tasarım Merakı	√					√										2

Araştırmada katılımcılar yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden ortaya çıkan tabloya bakıldığında dijital emek talebinde bulunan katılımcılara dijital emek arzında bulunmak isteyip istemedikleri ve nedenleri sorulmaktadır. Katılımcıların hepsi bulunmak istediklerini söylemektedirler. Bunun üzerine gelen cevaplar üzerinden Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği teması ortaya çıkmış olup ve alt temalar elde edilmiştir. Görüşmeciler Dijital Emek Arzında Bulunma İsteği temasının alt teması olan “Evet” temasında tüm görüşmeciler bulunmak istediklerini anlatmaktadırlar. Nedenleri temasında ise ortaya çıkan alt temalardan ilki Bilgi Sunmak alt temasıdır. Bu bağlamda görüşmeci dijital emek arzında bulunmak istediğini ve bunu yaparken de insanlara bilgi sunmayı amaçladığını anlatmaktadır.

T12: “Az önce de söylemiştim. İnfomasyon bir yönüyle de demiştim. Dijital emek konusuna enformasyon sağlamak bir yandan demiştim hani, o bilgiyi insanlara sunmuş oluyorsunuz, bundan büyük bir keyif almış oluyorsunuz. İnsanları geliştirmek, ürettiğimiz bir şeyle onlara o hizmeti sunmak, geliştirmek bir yandan. Bu hem kişinin kendisini mutlu eden bir kavram, hem de karşı tarafı memnun edecek karşılıklı bir bilgi alışverişi olarak görüyorum olayı aslında ben bunu. Örneğin Youtuber’lık yaparak daha önce bunu yapmıştım. Üretmiş oldum yani fakat tabii üretimin kalitesi, kalite sözcüğüne burada yine giriyorum. Üretimin kalitesi kadar aslında tüketim açısından da kaliteyi yine ben burada önem arz ettiğini öne sürebilirim. Çünkü hızlı tüketen bir toplum, değeri anlamayan, ürünün önemini anlayamayan birisi bunu hızlı bir şekilde tüketir. Bunu emek üretici kişi bunu ne şartlarda ne şekilde

üretmiştir, buna büyük bir çaba sarfetmiş midir düşünmez. Önüne hazır olarak gelir. Hızlı bir şekilde tüketmiş olur, hatta kıskançlık, kendisinin de aynı başarıyı sağlayamaması gibi haset duygularını da karıştırarak karşısındaki insanı, üreten kişiyi baltalama amaçlı şeyler yapabilir.”

Görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan Nedenleri temasının alt teması Boş Vakit Değerlendirmesi temasında ise görüşmeci dijital emek arzında bulunma isteğini nedeni olarak boş vakitlerini değerlendirmek olarak görmektedir.

T5: *“Ya aslında şöyle söyleyeyim. Tabii dışarıda çalışıyoruz, dışarıda iş yapıyoruz fakat bu gibi işler hani nasıl diyeyim, yayıncılık olsun, dropshipping olsun, biraz evdeyken boş durmaktansa biraz kendini bu tür şeylere yoğunlaştırarak geliştirebileceğimiz bir şey. Nedeni dersek; boş vakit kalmasın diyedir. Bunu örnek verebilirim. Hani bu gibi şeylerin daha önü açık olduğu için daha iyi gözümde, yani gözümde daha iyi bir seviyede tutuyorum.”*

Araştırmada elde edilen verilere bakıldığında ortaya çıkan Nedenleri alt temasında bulunan Eğlence temasında ise görüşmeciler bu işi yaparken eğleneceklerini ve hobi olarak yapabileceklerini ifade etmektedirler.

T3: *“Yaparım yani. Neden öncelikle nedeni eğlenmek yani yaparken eğlendiğimde zaten bir iş zevkli oluyor, bir iş yapmak istersin. Onun dışında zaten günlük hayatımı blog tarzında çekip Youtube’a atsam, bu da bir dijital emek arzına girer bence çünkü içerik üreticisi oluyorsunuz. Senin mesleğin ne ise o mesleği yapan kişinin nasıl günlük bir hayatı olduğunu görüyor. Yani senin mesleğe daha da ısınabilir. O şeyleri anlatabilirsin, anlatabiliyoruz. Yani evet, üretilir yani.”*

T4: *“Aslında bulunmak isterim. Çoğu zaman düşündüm bunu. Belirli platformlarda yayın açıp, sohbet etmeyi sevdiğim için ve oyun oynadığımdan dolayı, hani başkalarının da beni izleyip, birlikte oynamaktan, çevre edinmekten çok hoşlandığım için yapardım. Bu yüzden de yapmak isterim.”*

T9: *“Çünkü bu benim hem bir hobi olarak, ilgi alanı olarak çok ilgimi çeken bir şey. Yapmaktan çok keyif aldığım bir şey video oyunu kapsamında değerlendirsem bunu da bir dijital emek olarak görüyorum ben, bu sektörü. Hem ilgi alanıma girdiği için, hem şu anda kendi çalıştığım alanların içerisinde bulunduğu için bunu daha iyi anlamak, daha iyi kavramak, bu konuda bazı şeylerin bilgisine daha çok varabilmek için dijital emek arzında bulunmak isterdim.”*

Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan Nedenleri temasının bir diğer alt teması olan "Esnek Çalışma" temasında ise görüşmeciler evden, uzaktan daha rahat

bir ortamda çalışmak istedikleri için dijital emek arzında bulunmak istediklerini ifade etmektedirler.

T2: “Günümüz gereği artık normal işler tamamen sonlanmıyor ama herkes dijitale, online a kayıyor. Artık herkes evinden rahat bir şekilde iş yapabildiği için yapmak isterdim.”

T3: “Daha doğru değil de daha kolay, çünkü evden çıkıyorsun otobüse para, metroya bilet alıyorsun, gidiyorsun, sonra çalışıyorsun, dışarıda yemek yiyorsun, eve dönmeye otobüs, metro bileti, dönünce bir de karanlık oluyor. Yol yorgunluğu oluyor, eve döndüğünde hiçbir hobiye ya da hiçbir etkinliğe zamanın ya da enerjin olmuyor. Evde olduğun zaman 8’de toplantı mı var, eğer iş yerinde olsaydı 1 saat önceden evden çık, hazırlan falan filan. Ama evdeyken böyle toplantıdan bir 5-10 dk önce uyanıp bilgisayarını açıp direkt toplantı odasına giriliyor mesela. Zamandan kazanıyorsun direkt. Enerjiden kazanıyorsun.”

T8: "Az önce cevabını dolaylı yoldan verdim, isterdim. Çünkü mental olarak yorulmanın, fiziksel olarak yorulmaktan daha az yıpratıcı olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden, dijital emek arzında bulunmak isterdim."

T10: “Çünkü şöyle açıklamak istiyorum. Artık çok hastalık var etrafta, mesela işe giderken otobüs kullanacağım, bunu yapmak istemiyorum, evimde temiz ortamda yemeğimi yemek istiyorum. Yorulmak istemiyorum. İstedğim saatte uyuyup, istediğim saatte uyanmak istiyorum. Bir de insanlarla çok içli dışlı olmak istemiyorum. Çok ses sevmiyorum.”

T13: “Ben mesela uygulama üzerine çalışıyor olsam bunu kendime zaman ayırarak yapmak isterdim. Uygulama üzerine çalışıyorsam, yeni bir aplikasyon mesela diyelim yaratacak olsaydım evet çok isterdim ama bunun için 7/24 fiziksel olarak kendimi yıpratmak değil, yanında başka aktiviteler de yaparak yapmak isterdim. Yani tamamen kendimi vermek istemezdim. Ama yeni gelişmelere destekte bulunmak, yeni gelişmelere destek olmak çok isterdim.”

Görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan Nedenleri temasının alt teması olan Gelecek Vadetmesi temasında ise bu işi yapma isteklerini dijital emeğin bir geleceği olduğunu düşünmeleri temeli yatmaktadır.

T7: “Tabii ki şöyle cevap vereyim, elbette yapmak isterdim çünkü günümüz teknoloji çağı her yerde yani neredeyse her evde internet var artık insanlar kendi işlerini dışarı çıkıp halletmektense, evlerinde, telefonlarından ya da bilgisayarlarından yapıyor. Misal veriyorum bir banka işiniz var. Banka işiniz bankaya gitmek yerine telefonda ya da bir alışveriş yapacaksınız ya da market alışverişi ya da yemek bunların hepsini telefonda 2-3 tıklamayla evinizde getirebiliyorsunuz. Hani günümüz işte dediğim gibi teknoloji çağına geldi ki daha

ilerisi de oluyor yani her şey artık internetle, bilgisayarla olmaya başladı. Bu yüzden ben dijital emek arzında bulunmak isterim.”

T11: “Neden yapmak isterdim? Şöyle söyleyeyim kendi işimle dedim ya sosyal medyayı geliştirerek sosyal medya uzmanı almak istiyorum ve orda mesela bir site kurarak oradan cihazlarıma herkes ulaşabilir. Müşteri memnuniyetime herkes ulaşabilir ve tüm şehirlere ulaşabilirim. Hem kendi potansiyelimi artırmak istiyorum hem de şu an benim sektörümde doğuda yeteri kadar medikal şirketi yok ve bu insanlar mağdur. Bunların da sosyal medya üzerinden bize ulaşması gerekiyor. Bu sosyal medya arzıyla da onların taleplerini karşılayabilirim. Bunun için istiyorum.”

T15: “Bulunmak isterdim, şundan dolayı. Şu an mesela örnek veriyorum. Trendyol’dan örnek vereceğim yine. Mesela oraya biri bir ürününü koyacak, Trendyol’a ürününü koyduğu zaman buradan satarken çok zarar ediyor. Nasıl zarar ediyor? Örnek veriyorum. %15 Trendyol’a veriyor, kargo ücretine veriyor. Ben de ne yapmak isterdim? Trendyol gibi bir firma kurmak isterdim. Firmadan da Trendyol gibi fazla ücret almak yerine daha az ücret alırdım ki bu Trendyol’un hegemonyasını bitirmek için.”

Görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan Nedenleri temasının alt teması olan Tanınırlık temasında ise görüşmeci dijital emek arzında bulunmak istediğini ve insanlar tarafından tanınırlık sağlayacağını düşündüğü için bu işi yapmak istediğini belirtmektedir.

T14: “Aslında twitchi ilk keşfettiğimde 2013 yılıydı yanlış hatırlamıyorsam ilk hesap açtığım tarih. Biraz izledikten sonra dijital emek arzında bulunmak istedim. Yayıncı olmak istedim diyebilirim size. Youtube’a video çekmekten ziyade twitchte yayın yapmak istedim. Ama o zamanlar ne bilgisayarım ne internetim el vermediği için tam olarak bilmediğim için ve okuyor olduğum için lise zamanında çünkü ailemde buna pek sıcak bakmıyordu açıkçası yalan söylemeyim bu konuda. Genel olarak evet arzında bulunmak, yayıncı olmak isterdim. Çünkü insanlar iyi bir izleyici kitlesine ulaştığınız zaman insanlar sizi dışarıda tanıyorlar. Az da olsa yönetebileceğiniz bir kitle oluyor, sizin seven bir kitle oluyor. Bunun akabinde nefret eden bir kitle de oluyor tabi. Bu kaçınılmaz bir durum. Dijital emek arzında bulunmak istesem yayıncı olurum.”

Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan Nedenleri temasının alt teması olan Tasarım Merakı temasında ise görüşmeciler bir şeyler üretmek, tasarlamak istedikleri için bu işi yapmak istediklerini belirtmektedirler.

T1: “Şu konu üzerinde olabilir, yani bir dijital emek dediğimiz kısımda bir şey tasarlamayı, bir yazarlık olabilir ya da görsel bir çalışmaya, bilgisayar ortamında hani

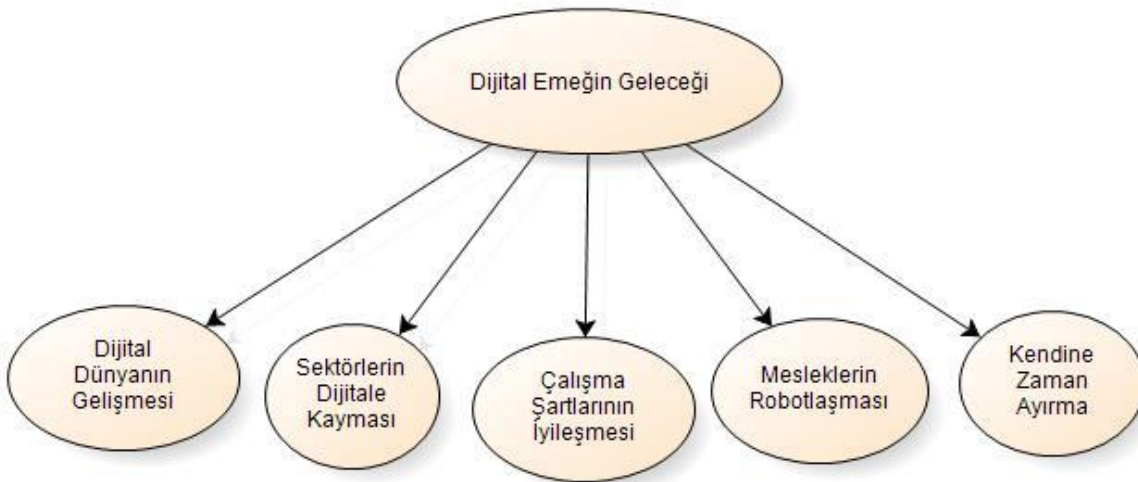
grafikerler var artık tabi. Profesyonel bir grafiker olabileceğimi düşünmüyorum tabii ki de sanatsal çalışma olarak belki olabilirdi dijital emek.”

T6: “Şöyle sonuçta ben bir son kullanıcıyım. Yani yazılım üzerine ne kadar çalışsam da var olan son yazılımları kullanmaktayım ki pandemiden sonra fark ettiyseniz her şey dijitalle döndü. Bankacılık sistemleri, alış-veriş sistemleri, sağlık sistemleri. O yüzden çok büyük bir miktarda dijital kullanıcıyım. Arz etmek benim için çok çok daha önemli. Şu an henüz talep edebilecek konumda değilim. Sürekli kullanmamız gereken, kullandığımız web sitesi, iletişim araçları mesela en basitinden sağlık sisteminde çok karmaşık içerikler var. Bizim gibi yazılımcılar veya biraz daha dijital duruma yatkın insanlar çok daha rahat kullanabiliyor ama sıradan bir vatandaşın ulaşması çok yok. Zor olduğu için, karmaşık olduğu için. Bunun biraz daha son kullanıcıya uygun şekilde, anlaşılır şekilde yapılmasını arz ederdim. Tam olarak soruyu yanlış anlamış da olabilirim bu arada.”

3.2.2.2.5. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emegin Geleceği

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan Dijital Emegin Geleceği ilgili ortaya çıkan temaların dijital emek talebinde bulunan katılımcılar açısından şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 12. Dijital Emegin Geleceği Alt Temaları

Bu kısımda dijital emek talebinde bulunan katılımcıların Dijital Emegin Geleceği ilgili ortaya çıkan tema, beş alt tema altında verilmiştir. Bu temaların tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 14. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emegın Geleceği Algısı

Dijital Emegın Geleceği	Görüşmeciler															f
	T1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	T 14	T 15	
1. Çalışma Şartlarının İyileşmesi												√				1
2. Dijital Dünyanın Gelişmesi	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√			√	√	√	13
3.Kendine Zaman Ayırma												√				1
4. Mesleklerin Robotlaşması								√		√						2
5.Sektörlerin Dijitale Kayması	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√		√	√	√	14

Araştırmada katılımcılar yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden ortaya çıkan tabloya bakıldığında dijital emek talebinde bulunan katılımcılara dijital emegın geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz sorusu sorulmuştur. Bunun sonucunda gelen cevaplar doğrultusunda Dijital Emegın Geleceği teması ortaya çıkmış olup ve beş alt tema elde edilmiştir. Bu bağlamda Dijital Emegın Geleceği temasının alt teması olan Çalışma Şartlarının İyileşmesi temasında görüşmeci gelecekte birçok işin robotlaşacağını ve bundan dolayı insanların çalışma saatlerinin düşeceğini, şartların hafifleşeceğini ifade etmektedir.

T12: “Aslında hayatımızın her alanına şimdiden girmiş oluyor dijital emek olayı. Gelecekte bu son sürat daha hızlı bir şekilde ivme kazanacaktır. Hatta robotlardan akıllı yapay zekalardan bahsediliyor malum. Bunlar daha çok artacaktır yani bunun insanların robotlaşması üzerinden bahsedilirken aslında olumsuz olarak düşünülürken, ben aslında olaya böyle bakmıyorum. İnsanların daha büyük zaman kazanacağını düşünüyorum. Çalışma saatlerinin hatta biraz daha aşağı inmesini daha nitelikli şartlarda üretebileceğini düşünüyorum. İnsanların çok fazla yorulmadan, çok fazla büyük emek sarfetmeden ondan sonra hayatının kendine ait sosyal hiçbir alan kalmaksızın, insanlar sürekli çalışıyorlar. 45 saat hatta üstü saatler insanlar çalışıyor, ama dijital emekçiliğe sevk ettiğiniz zaman bu insanların büyük bir çoğunluğu o kadar büyük emekler, fiziki beden yorgunluğu yaşamadan daha nitelikli işler de yapabilirler diye düşünüyorum. Bundan daha iyi bir performans da çıkabilir. Dolayısıyla insanların ben buna teşvik edilmesi taraftarıyım.”

Yapılan çalışmada görüşmelerde görüşmecilerden elde edilen verilere bakıldığında Dijital Emegin Geleceği temasının alt teması olan Dijital Dünyanın Gelişmesi temasında ise görüşmeciler dijital dünyanın çok ilerleyeceğini, her şeyin dijital olacağını, ütöpik yerlere geldiğini, gelebileceğini ifade etmektedirler.

T1: *“Birçok uygulama, birçok dediğimiz gibi her şey var. Dijital o kadar çok yoğun olarak o kadar alanları açıldı ki, Onun için emek verenler de çok. Bunun için emek verenler de çok. İnsanların yargısı da var. Oturup para kazananlar da var. Ama gerçekten çalışanlar da var. Her işte vardır bu. Her işin bir iyi kullananı bir kötü kullananı vardır. Kötü kullananları görüp de bu oyun yargıların olduğunu düşünmüyorum artık. Sorunuz gelecekle ilgiliydi. Yani gelecekte dijital emegin çok büyük bir yer kaplayacağını düşünüyorum. Artık her şeyin dijitalle döküleceğini düşünüyorum. Herkes o emegin içinde olacak yani.”*

T2: *“Gelecekte full artık dijitalden online iş yapılacağını düşünüyorum. Özellikle sanal gözlükler üzerinden düşünüyorum. Yani, herkes bir gözlük takıp her yere rahatça ulaşabilecek. Tek düze para birimleri olabileceğini düşünüyorum yani online para birimleri yani sanal para zaten şu an da mevcut bitcoinler falan. Onların tek bir hane adı altında sanal paralarla işlerimizi yapabileceğimizi düşünüyorum. Her şey dijitalde değişecek. Hologramlarımız bile olacak.”*

T3: *“Gelecekte dijital emek, dijitalden yapılan şeylerin diğer yerlerde daha bir öne çıkacağına eminim yani, çıkacağını düşünüyorum. Yine fiziksel olarak yapılan işler olacak ama dijital işlere daha bir insanlar ağırlık verecektir. Çünkü mesela televizyon, adamlar televizyon için programlar stüdyo falan şey yapıyorlar ama dijitalde Youtube’da, Twitch’te yayın yapanlar veya video atanlar bir odanın içerisinde hiçbir şey yapmadan arkaya ağır stüdyo tarzı şeyleri hazırlamadan, web kamerasından haberleri kendileri yorumlayabiliyorlar veya teknoloji haberlerini veya başka bir haberi kendileri yorumlayıp, internete atabiliyorlar ve bu genelde televizyondakilerden daha bir ilgi çekici olabiliyor. Şahsen öyle düşünüyorum. Televizyon haberlerinden daha ilgi çekiciler...Aynen, o şekilde. Çünkü televizyonda da bir emek var, video kaydediliyor, yükleniyor televizyona ama, kanallara ama internetteki böyle insanların, 15-20 insanın bir stüdyoya gidip de fiziksel ve dijital bir emek vermektense, bir kişinin evde oturup dijital emegini vermesi, dijital olarak bir şey yapması, fiziksel olarak pek fazla yorulmadığından daha fazla içerik üretilebiliyor, daha fazla farklı bilgi paylaşılabilir dijitalde.”*

T4: *“Gelecekte dijital emegin bence çok fazla, günümüzde de belli zaten, gelecekte çok fazla hayatımızda yeri olacak. Zaten de yavaş yavaş olmaya başladı. Çoğu şey dijitalle yani elektronikler kontrol edilmeye başladı. Robotlar olsun, arabalar olsun, farklı şeyler olsun,*

zaten günümüzde sürekli dijital bir gelişmede olduğumuz için çok yer kaplayacağını düşünüyorum. Herkes artık evinden çalışmaya başlayacak. Arabalar elektrikleşmeye başladı. Son model telefonlar, belki onlar da kalkacak, en uçuk bakılırsa, robotlar günümüze gelecek deniyor. Çok yer kaplayacağını düşünüyorum.”

T5: *“Şöyle diyeyim. Gelecekte dijital emeğin daha çok artacağını düşünüyorum çünkü şöyle kısa bir örnek vereyim. Yani hayatımıza giren Getir olsun, Yemeksepeti olsun, Migros olsun bundan iki üç sene önce böyle bir şeylerin olmadığını ama gün geçtikçe bunların bile türevlerinin çoğaldığını görebiliyoruz. Yani internet alevi şu anda çok gelişmiş bir düzeyde ve ilerleyen süreçlerde tabii daha çok gelişecek. Hani şöyle diyeyim kısa bir örnek vermek gerekirse, bir pastanemiz var bu pastanede normal bir satış yapıyoruz. Fakat bu pastaneyi internete koyarak ek gelir gibi, yani daha iyi bir seçenek olarak milletin farkına varmasını sağlayarak.”*

T6: *“Hızlı bir atılım oldu ama şu anki gelişen teknolojiye baktığımız zaman sadece pandemi değil aslında çoğu insan bu rahatlığa eriştiği için ve teknoloji hızlı bir atılım gerçekleştiği için artık sanal gerçekliğe ulaşır mıyız bilmiyorum ama günümüzdeki bilgisayarlar, her şeyimizi el altında hızlı bir şekilde halletmemiz için düşünülmüş. En basitinden bankacılık işlemi yapmak için daha önce bir bankaya gidip sıra kuyruğuna girmemiz gerekiyordu ama günümüzde şu an bunları internet üzerinden çok çok rahat bir halde gerçekleştirebiliyoruz ki yakındaki gelecekte bu olaylar artık şu an günümüzden çok çok daha rahat bir hale gelecek ve teknoloji hayatımızın her anlamında olduğu için dijital vatandaşlığın yanı sıra sağlık sektöründe de bu çok önde gelen bir atılım oldu yapay zeka üzerine o yüzden şu an bu dijital emek kavramı insan emeğinin biraz daha önüne geçmiş veya geçecek durumda olabilir.”*

T7: *“Şöyle az önce de dediğim gibi şu anda bile yani zaten her şey dijital ortamda döndüğü için gelecekte bu hayatımıza daha çok yerleşecek. Yani şu an günümüzde yaptığımız şeylerin yerini ya çoğunu, daha doğrusu dijital emek alacak.”*

T8: *“Gelecekte normal emeğin, beden işinin yerini dijital emeğin alacağını düşünüyorum ben. Her şey dijitalle dönüyor günümüzde dikkat ederseniz. Her şey dijitalleşiyor. Her şey robotlarla yapılmaya başladı, her şey insanlar tarafından bir bilgisayar tarafından idare edilecek hale gelmeye başladı. Günümüzde, ilerleyen şeylerde de çalışmalar bu yönde. Bazı şeyler değişmez, bazı şeyler hala normal emekle üretilmeye devam edecek ama bence.”*

T9: *“Gelecekte dijital emeğin bugün olduğundan daha kıymetli olacağını düşünüyorum. Çünkü bugün, dün olduğundan daha kıymetli. Artık insan emeğiyle yapılan çok az şey var. Artık fabrikalarda üretimler, makinelere kodlamalar, 3 boyutlu yazıcılara dijital*

emek sayesinde, programlamalar sayesinde taşındı. Artık insanların eğlence anlayışları tamamen dijital platformlara ve buradaki emektarların gösterdiği emeğe taşındı. İnsanlar artık alışveriş yaparken bile bir mağazaya gitmiyor. Herhangi bir kabinde ürün denemiyor. Herhangi bir mağaza çalışanından yardım istemiyor. Artık hepsi alışveriş sitelerinde. Bazen insan aklının almasının bile zorlandığı kodlamalar sayesinde yapılıyor. Her şeyin dijital ortamlarda üretimde bir yeri var ve bu dijital ortamlarında arka planında çok büyük emek var. İnsanlar artık kol gücüyle, kas gücüyle, beden gücüyle çalışmıyorlar ama bu dijital emeği tüketiciye sunabilmek için bu dijital platformların arkasında çalışıyorlar. Bu yüzden dediğim gibi bugün, dün olduğundan daha fazla, daha önemli bir yere sahip. Yarın da bugün olduğundan daha önemli bir yere sahip olacağını düşünüyorum.”

T10: *“Ben gelecekteki 10 yıl sonra dünyada her şeyin artık internet üzerinden olacağını düşünüyorum. Aslında bu kötü bir şey çünkü, insanlar işsiz kalacak. Her şey online’a dökülecek. Ama tabii insanlık için çok iyi, yararlı bir şey. Yani bence 10 yıl sonra artık çok dijitalleşeceğiz.”*

T13: *“Tabii ki de gelecekte büyük bir yeri var diyebilirim. Artık gelenekselden çok çok ötede olacağımızı düşünüyorum hatta gelenekselliğin hatta yok olma ihtimali de çok yüksek. Çünkü artık çok basit, her şey basitleşmiş olacağını düşünüyorum dijitalin gelişimiyle birlikte az önceki örneğimde dediğim gibi. Artık kütüphanelerin belki de çalışmıyor olabilme ihtimali de var diye düşünüyorum. Böyle bakarsam, akademik açıdan bakarsam tamamen herkes yayınladığı, ürettiği şeyleri dışarıda paylaşacak ve insanlar buna bu şekilde ulaşmayı tercih edecek diye düşünüyorum. Gelişim açısından tabii ki de çok da ilerleyeceği ve daha çok pozitif yönde olacağını düşünüyorum...Talepte bulunurken şöyle diyeyim; mesela günümüzde influencerlık, sosyal medyadaki kişileri örnek verebilirim. Onları izliyoruz her açıdan. Bütün moda mı, yemek mi, her şey, tasarım, her açıdan onları oradan izleyip oradan influence oluyoruz. Etkileniyoruz takipleşerek. Aynı zamanda dediğim gibi bazı akademik çalışmalar için yapılan siteler var, sayfalar var. Onları takip ediyoruz, onlardan esinleniyoruz. Nasıl yapıyor, nasıl çalışıyor, nasıl çalışma saatleri kuruyor? İnsanlar kendilerine ve tabii ki de artık sosyal medyanın içine girdiğinizde buna maruz kalmış oluyorsunuz otomatikman. Çünkü sosyal medya artık çok büyük bir bölümü tamamen bunlarla dolmuş durumda olduğunu düşünüyorum. Bir insan sosyal medyayı kullanıyorsa dijital emeği artık arzın içinde bulunmuş oluyor.”*

T14: *“Şu an zaten dijitalleşmeye doğru gidiyoruz ufak ufak. Daha büyük bir alanı kapsayacağını düşünüyorum açıkçası. Covid zamanında bir dijitalleşme sürecine girdik. Herkes evinden çıkmadı. Atıyorum hani çalışmalar bile işyeri sahipleri bile toplantıları vesaire evden yapmaya başladı. Görüntülü görüşme olarak dersler bile online olarak verilmeye*

başlandı. İlerleyen zamanda tabi yüz yüzenin yerini tutacağını sanmıyorum ama gelecekte bu dijitalleşmenin hayatımızda baya bir kapsayacağını düşünüyorum. Kimse artık evden çıkmak istemiyor gezme tozma amaçlı çıkmak istiyor. Sosyalleşme amacıyla. Duydunuz mu bilmiyorum yemek sepeti İstanbul'da sanırım yemek siparişleri için robot köpekler mi o tarz bir şeyler kullanmayı deniyordu sanırım. O zaman bir haberde okumuştum, emin değilim. Sonuçta bir dijitalleşmeye örnek olur mu bilmiyorum ama o örnek aklıma geldi. Gittikçe dijitalleşeceğimizi düşünüyorum. Uzay çağındayız. Mesela benim bir düşüncem var tabi bu düşünce ama arkadaşım ile konuşmuştuk. Mesela siz bankaya para yatıracaksınız. Kartınızda para yok ama nakit paranız bulunuyor. Atıyorum böyle dronelara bankaların droneleri olacak. Mesaj olur bir bildirim olur banka hesabıma evden çıkmadan para yatırmak istiyorum. Hemen hangi bankayı kullanıyorsanız o bankanın drone artık sizin kapınızın önüne gelir, pencerenizin önün gelir orası onlara kalmış bir şey. Siz kartı drone a yüklüyorsunuz. Drone sizin hesabınıza aktarıyor gibi bir durum. Uçan atm diyebilirim. Bankacılık sisteminin bile dronelerle yapılacağını, hatta paranın tamamen tedavülden de kalkabilir bu kripto falan var. Tavsiye etmiyorum sonuçta olmayan bir şey satın alıyorsunuz. Para kalkar sanal para dediğimiz tabi bunun güvenli açığı falan çok iyi yapılması gereken bir durum. Konumuzla alakası yok ama konuştukça konuşuyorum. Kusura bakmayın. Hayatımızda büyük bir yer kaplayacağını düşünüyorum.”

T15: *“İleri seviyeye gideceğini düşünüyorum, evet.”*

Görüşmelerde yapılan görüşme sonucunda ortaya çıkan Dijital Emeğin Geleceği temasının alt teması olan Kendine Zaman Ayırma temasında ise görüşmeci dijital emek arzının artacağını ve insanların bu sayede kendilerine daha çok zaman ayırabileceklerini, sosyal yönlerinin gelişebileceğini ifade etmektedir.

T12: *“Zaten günümüzde bile sadece bir ürünü almak olarak değerlendirmek yanlış olur. Örneğin bir bankacılık işlemleri de dijital emek üzerinden yürüyor, işleri kolaylaştırıyor. İnsanlara zamandan büyük bir tasarruf sağlıyor. Sosyalleşmede büyük bir önem sağlıyor böyle düşündüğümüz zaman. Kendime ayıracak zamanım yok, kafamı kaşıyacak zamanım yok şeklinde birtakım şikayetler alınır insanlardan, değil mi? Ama bu olduğu taktirde hani hem daha kaliteli üretim, tüketim olacaktır, hem de daha fazla zaman kalacaktır insanlara. Kendilerine vakit ayırabilecek, daha sonra da sosyal yönü gelişen, kendini daha iyi geliştiren insanlar ortaya çıkacaktır diye düşünüyorum. Ben olumlu bakıyorum.”*

Araştırmada yapılan görüşmeler sonucunda görüşmecilerden elde edilen temalar arasında Dijital Emeğin Geleceği temasının alt teması olan Mesleklerin Robotlaşması

temasında görüşmeciler gelecekte robotların bizim yaptığımız meslekleri yapacağını düşünmektedirler.

T8: *“Gelecekte normal emeğin, beden işinin yerini dijital emeğin alacağını düşünüyorum ben. Her şey dijitalle dönüyor günümüzde dikkat ederseniz. Her şey dijitalleşiyor. Her şey robotlarla yapılmaya başladı, her şey insanlar tarafından bir bilgisayar tarafından idare edilecek hale gelmeye başladı. Günümüzde, ilerleyen şeylerde de çalışmalar bu yönde. Bazı şeyler değişmez, bazı şeyler hala normal emekle üretilmeye devam edecek ama bence.”*

T10: *“her şeyi bilgisayar halledeceği için aslında insan gücüne ihtiyaç kalmayacak. Mesela robotlar kahve dükkanında çalışacak. İstedığımız zaman ayağımıza getirecekler ki bu Amerika'da yapılmaya başladı şu anda. Restoranlar var robot restoranlar. Yemekleri robotlar hazırlıyor ve oteller var, robot oteller. Artık insana ihtiyaç kalmayacağını düşünüyorum.”*

Yapılan çalışmada görüşmelerden elde edilen temalardan Dijital Emeğin Geleceği temasının alt teması olan ve en yüksek frekansa sahip olan Sektörlerin Dijitalle Kayması temasında ise katılımcıların neredeyse hepsi sektörün dijital yöne doğru yöneleceğini birçok sektörün dijitalleşeceğini ifade etmektedirler.

T1: *“Evet. Bu sektörde daha çok artık hani insanların da hani mesela dediğimiz gibi bankacılık olsun yani artık eskisi gibi değil yani artık her şey dijitalle yöneldi telefon uygulamalara döküldü yani. Artık her şey burada. Banka uygulamaları aslında bir kere yani belki çoğu zaman şey geliyor güncelleme geliyor, güncelleme de sonuçta kendi kendine olmuyor. Ona emek verenler var dijitalde. Dijital emek verenler var.”*

T2: *“Gelecekte full artık dijitalden online iş yapılacağını düşünüyorum. Özellikle sanal gözlükler üzerinden düşünüyorum. Yani, herkes bir gözlük takıp her yere rahatça ulaşabilecek. Tek düze para birimleri olabileceğini düşünüyorum yani online para birimleri yani sanal para zaten şu an da mevcut bitcoinler falan. Onların tek bir hane adı altında sanal paralarla işlerimizi yapabileceğimizi düşünüyorum. Her şey dijitalle değişecek. Hologramlarımız bile olacak.”*

T3: *“Gelecekte dijital emek, dijitalden yapılan şeylerin diğer yerlerde daha bir öne çıkacağına eminim yani, çıkacağını düşünüyorum. Yine fiziksel olarak yapılan işler olacak ama dijital işlere daha bir insanlar ağırlık verecektir. Çünkü mesela televizyon, adamlar televizyon için programlar stüdyo falan şey yapıyorlar ama dijitalde Youtube’da, Twitch’te yayın yapanlar veya video atanlar bir odanın içerisinde hiçbir şey yapmadan arkaya ağır stüdyo tarzı şeyleri hazırlamadan, web kamerasından haberleri kendileri yorumlayabiliyorlar veya teknoloji haberlerini veya başka bir haberi kendileri yorumlayıp, internete atabiliyorlar ve bu*

genelde televizyondakilerden daha bir ilgi çekici olabiliyor. Şahsen öyle düşünüyorum. Televizyon haberlerinden daha ilgi çekiciler.”

T4: “Gelecekte dijital emeğin bence çok fazla, günümüzde de belli zaten, gelecekte çok fazla hayatımızda yeri olacak. Zaten de yavaş yavaş olmaya başladı. Çoğu şey dijitalle yani elektronikler kontrol edilmeye başladı. Robotlar olsun, arabalar olsun, farklı şeyler olsun, zaten günümüzde sürekli dijital bir gelişmede olduğumuz için çok yer kaplayacağını düşünüyorum. Herkes artık evinden çalışmaya başlayacak. Arabalar elektrikleşmeye başladı. Son model telefonlar, belki onlar da kalkacak, en uçuk bakılırsa, robotlar günümüze gelecek deniyor. Çok yer kaplayacağını düşünüyorum.”

T5: “Şöyle diyeyim. Gelecekte dijital emeğin daha çok artacağını düşünüyorum çünkü şöyle kısa bir örnek vereyim. Yani hayatımıza giren Getir olsun, Yemeksepeti olsun, Migros olsun bundan iki üç sene önce böyle bir şeylerin olmadığını ama gün geçtikçe bunların bile türevlerinin çoğaldığını görebiliyoruz. Yani internet alemi şu anda çok gelişmiş bir düzeyde ve ilerleyen süreçlerde tabii daha çok gelişecek. Hani şöyle diyeyim kısa bir örnek vermek gerekirse, bir pastanemiz var bu pastanede normal bir satış yapıyoruz. Fakat bu pastaneyi internete koyarak ek gelir gibi, yani daha iyi bir seçenek olarak milletin farkına varmasını sağlayarak.”

T6: “Hızlı bir atılım oldu ama şu anki gelişen teknolojiye baktığımız zaman sadece pandemi değil aslında çoğu insan bu rahatlığa eriştiği için ve teknoloji hızlı bir atılım gerçekleştiği için artık sanal gerçekliğe ulaşır mıyız bilmiyorum ama günümüzdeki bilgisayarlar, her şeyimizi el altında hızlı bir şekilde halletmemiz için düşünülmüş. En basitinden bankacılık işlemi yapmak için daha önce bir bankaya gidip sıra kuyruğuna girmemiz gerekiyordu ama günümüzde şu an bunları internet üzerinden çok çok rahat bir halde gerçekleştirebiliyoruz ki yakındaki gelecekte bu olaylar artık şu an günümüzden çok çok daha rahat bir hale gelecek ve teknoloji hayatımızın her anlamında olduğu için dijital vatandaşlığın yanı sıra sağlık sektöründe de bu çok önde gelen bir atılım oldu yapay zeka üzerine o yüzden şu an bu dijital emek kavramı insan emeğinin biraz daha önüne geçmiş veya geçecek durumda olabilir.”

T7: “Yani artık insanlar her şeyi bilgisayar ortamında yapmaya başlayacak. Aklınıza gelebilecek. İşlerin %80, 90’ı bilgisayar üzerinden klavyeyle mouse da yapmaya başlayacak.”

T8: “Gelecekte normal emeğin, beden işinin yerini dijital emeğin alacağını düşünüyorum ben. Her şey dijitalle dönüyor günümüzde dikkat ederseniz. Her şey dijitalleşiyor. Her şey robotlarla yapılmaya başladı, her şey insanlar tarafından bir bilgisayar tarafından

idare edilecek hale gelmeye başladı. Günümüzde, ilerleyen şeylerde de çalışmalar bu yönde. Bazı şeyler değişmez, bazı şeyler hala normal emekle üretilmeye devam edecek ama bence.”

T9: *“Gelecekte dijital emeğin bugün olduğundan daha kıymetli olacağını düşünüyorum. Çünkü bugün, dün olduğundan daha kıymetli. Artık insan emeğiyle yapılan çok az şey var. Artık fabrikalarda üretimler, makinelere kodlamalar, 3 boyutlu yazıcılara dijital emek sayesinde, programlamalar sayesinde taşındı. Artık insanların eğlence anlayışları tamamen dijital platformlara ve buradaki emektarların gösterdiği emeğe taşındı. İnsanlar artık alışveriş yaparken bile bir mağazaya gitmiyor. Herhangi bir kabinde ürün denemiyor. Herhangi bir mağaza çalışanından yardım istemiyor. Artık hepsi alışveriş sitelerinde. Bazen insan aklının almasının bile zorlandığı kodlamalar sayesinde yapılıyor. Her şeyin dijital ortamlarda üretimde bir yeri var ve bu dijital ortamlarında arka planında çok büyük emek var. İnsanlar artık kol gücüyle, kas gücüyle, beden gücüyle çalışmıyorlar ama bu dijital emeği tüketiciye sunabilmek için bu dijital platformların arkasında çalışıyorlar. Bu yüzden dediğim gibi bugün, dün olduğundan daha fazla, daha önemli bir yere sahip. Yarın da bugün olduğundan daha önemli bir yere sahip olacağını düşünüyorum.”*

T10: *“Ben gelecekteki 10 yıl sonra dünyada her şeyin artık internet üzerinden olacağını düşünüyorum. Aslında bu kötü bir şey çünkü, insanlar işsiz kalacak. Her şey online’a dökülecek. Ama tabii insanlık için çok iyi, yararlı bir şey. Yani bence 10 yıl sonra artık çok dijitalleşeceğiz.”*

T11: *“Dijital emek gelenekseli tamamen yok edecekmiş gibi düşünüyorum. Yani çok azalacak. Mesela artık kimse marketlere gitmek zorunda kalmayacak. Herkes hani her şeyi telefondan ya da bilgisayardan işte sosyal medya üzerinden her şeye ulaşabileceğiz. En önemli şey şu zamandan tasarruf. Gerçekten kendi zamanımı dijital emekle karşılayabiliyorum ve bence bu çok önemli bir şey. Yani ben bi alışveriş yapmaya bi kıyafet almaya bi avıme gideceğime dijital emek sayesinde platformlar sayesinde 5 dakika 10 dakika içinde tüm işimi halledebiliyorum ve bu bana zaman kazandırıyor. İnsanların böyle düşündüğünü düşünüyorum ve geleneksel olan şeylerin kalkacağını düşünüyorum. Tamam yani günümüz dünyasında dijital emek en ön planda olacak.”*

T13: *“Maruz kalıyoruz. Marketler, marketten gelen mesela, markete gitmiyoruz artık. İşte Trendyol mu diyeyim, Getir mi diyeyim, GetirYemek mi ya da Yemeksepeti gibi herkesin artık marketleri var. Gitmeden de onları tercih ederek günümüzde aslında kaç kere bunu talep ederek bir şey alıyoruz. Bir şey unutuyoruz. Tekrar talep ediyoruz. Bunun artık herkes tarafından tercih edilen bir şey olduğunu düşünüyorum.”*

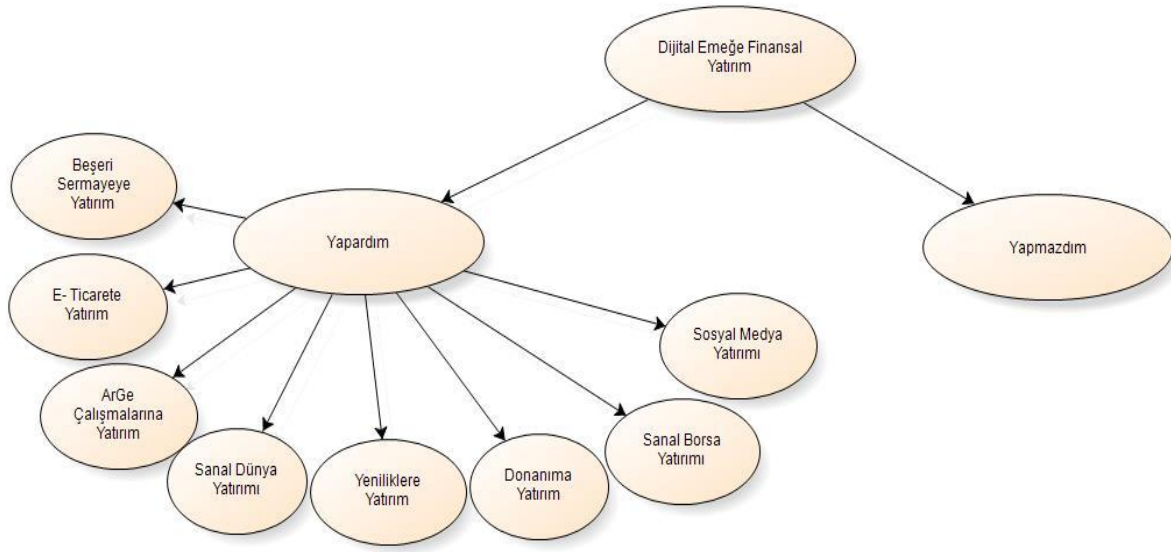
T14: “Covid zamanında bir dijitalleşme sürecine girdik. Herkes evinden çıkmadı. Atıyorum hani çalışmalar bile işyeri sahipleri bile toplantıları vesaire evden yapmaya başladı. Görüntülü görüşme olarak dersler bile online olarak verilmeye başlandı. İlerleyen zamanda tabi yüz yüzenin yerini tutacağını sanmıyorum ama gelecekte bu dijitalleşmenin hayatımızda baya bir kapsayacağını düşünüyorum. Kimse artık evden çıkmak istemiyor gezme tozma amaçlı çıkmak istiyor. Sosyalleşme amacıyla. Duydunuz mu bilmiyorum yemek sepeti İstanbul’da sanırım yemek siparişleri için robot köpekler mi o tarz bir şeyler kullanmayı deniyordu sanırım. O zaman bir haberde okumuştum, emin değilim. Sonuçta bir dijitalleşmeye örnek olur mu bilmiyorum ama o örnek aklıma geldi. Gittikçe dijitalleşeceğimizi düşünüyorum. Uzun çağındayız. Mesela benim bir düşüncem var tabi bu düşünce ama arkadaşım ile konuşmuştuk. Mesela siz bankaya para yatıracaksınız. Kartınızda para yok ama nakit paranız bulunuyor. Atıyorum böyle dronelere bankaların droneleri olacak. Mesaj olur bir bildirim olur banka hesabıma evden çıkmadan para yatırmak istiyorum. Hemen hangi bankayı kullanıyorsanız o bankanın drone artık sizin kapınızın önüne gelir, pencerenizin önüne gelir orası onlara kalmış bir şey. Siz kartı drone a yüklüyorsunuz. Drone sizin hesabınıza aktarıyor gibi bir durum. Uçan atm diyebilirim. Bankacılık sisteminin bile dronelerle yapılacağını, hatta paranın tamamen tedavülden de kalkabilir bu kripto falan var. Tavsiye etmiyorum sonuçta olmayan bir şey satın alıyorsunuz. Para kalkar sanal para dediğimiz tabi bunun güvenli açığı falan çok iyi yapılması gereken bir durum. Konumuzla alakası yok ama konuştukça konuşuyorum. Kusura bakmayın. Hayatımızda büyük bir yer kaplayacağını düşünüyorum”

T15: “Yani, dijital emek, tamamen dijital emeğe gideceğini düşünüyorum ben yani her şeyin orada bulunacağını düşünüyorum artık sanal bir market, marketler tamamen sanal bir markete dönüşecek bir kere. Onu söyleyeyim. Onu düşünüyorum yani.”

3.2.2.2.6. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcılar Açısından Dijital Emeğe Finansal Yatırım

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra ortaya çıkan verilerden çıkan bir diğer tema olan Dijital Emeğin Geleceği ilgili ortaya çıkan temaların dijital emek talebinde bulunan katılımcılar açısından şekli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. 13. Dijital Emeğe Yatırım Alt Temaları

Bu kısımda dijital emek talebinde bulunan katılımcıların Dijital Emeğe Finansal Yatırım ilgili ortaya çıkan tema, Yapardım ve Yapmazdım adı altında iki tema altında verilmiştir. Tüm katılımcılar Yapardım cevabını vermiştir. Bunun üzerine ne tür yatırımlar yapacakları sekiz alt temaya ayrılmaktadır. Bu temaların tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 15. Dijital Emek Talebinde Bulunan Katılımcıların Dijital Emeğe Finansal Yatırımı

Dijital Emeğe Finansal Yatırım	Görüşmeciler															f
	T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	T 14	T 15	
1.Yapardım																15
1.1. Ar-Ge Çalışmalarına Yatırım								√	√			√				3
1.2.Beşeri Sermayeye Yatırım						√										1
1.3.Donanıma Yatırım	√	√	√	√			√	√								6
1.4.E-Ticarete Yatırım					√										√	2
1.5.Sanal Borsa Yatırımı														√		1
1.6. Sanal Dünya Yatırımı		√								√						2
1.7.Sosyal Medya Yatırımı									√							1

1.8.Yenilikler e Yatırım											√		√			2
2.Yapmazdım																0

Araştırmada katılımcılar yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden ortaya çıkan tabloya bakıldığında dijital emek talebinde bulunan katılımcılara dijital emeğe yatırım yapma istekleri sorulmuş olup tüm katılımcıların yapmak istedikleri ve ne tür yapmak istediklerine dair cevaplar alınmıştır. Bunun sonucunda gelen cevaplar doğrultusunda Dijital Emeğe Yatırım teması ortaya çıkmış olup, Yapardım temasından sekiz alt tema elde edilmektedir. Bu bağlamda Yapardım temasının alt teması olan ArGe Çalışmalarına Yatırım temasında ise katılımcılar araştırma geliştirme konularına öncelik vermek istediklerini, hatta araştırma geliştirme üzerine okul kurmak istediklerini belirtmektedirler.

T8: “Yapardım. Ama dediğim gibi belli bir sermayeyle girip direkt yatırım yaparak başlamazdım. Ancak o dijital emek arzı olan yerlere girdikten sonra orada belli bir miktar para kazanıp, belli bir miktar sermaye oluşturup, ondan sonra bu dijital emeğin yapacağım yatırımın büyük bir kısmını dijital emekten sağladıktan sonra kendimi ya da o ortamı daha gelişmek için oraya yatırırdım. Ne tür yatırımlar yapacağıma geldiğimizde de AR-GE ve ekipman gelişimi gibi şeylere harcardım. Bunlara finansal yatırım yaparak hem o yaptığım işin kalitesini hem de bende kişisel olarak iş yapma hırsumu arttıracaklarını düşündüğüm için bu şekilde yatırım yapardım. Diyebileceğim bu.”

T9: “Mesela yatırım konusunda herhangi kısıtım olmasaydı eğer bir oyun şirketi kurmayı, burada yazılımcılar çalıştırmayı çok isterdim. Özellikle Türk oyun şirketi olmasını ve bunun içerisinde Türk kültürünün sergilenmesini, çünkü dünya üzerinde özellikle oyun sektörleri üzerinden her milletin kendi kültürünü pazarladığını görüyorum. Ben de Türk kültürünün pazarlanması açısından yatırım yapmak isterdim.”

T12: “Ben yine direkt AR-GE derdim. Araştırma geliştirme konularına çok büyük önem veriyorum. Geçmişten günümüze insanların aslında, insanlık tarihine de baktığımızda zaten değil mi? Günümüz teknoloji, bilimle iç içe düşündüğümüzde bunun önemini daha da iyi anlamamız gerekiyor. Ben araştırmaya geliştirmeye özellikle, finanse etmeyi isterdim hani. Dediğim gibi benim elimde imkanlar olsa, örneğin bir gelişim okulu açardım...Araştırma geliştirme okulu. Birçok alanda bir ürün mü geliştireceğim onun daha farklı modellerini, versiyonlarını örneğin daha iyisi, daha kalitelisi nasıl olabilir ondan sonra veya başka bir alanda ne ürünüm var diyelim, onu nasıl geliştiririm birden fazla bilgisayarla çalışacak arkadaşlar ekibi oluşturarak ben bunun niteliği konusunda desteği de sağlardım, yatırım yapardım.”

Görüşmeler sonucu elde edilen Yapardım temasının alt teması olan Beşerî Sermayeye Yatırım temasında ise görüşmeci finansal yatırımdan çok kendini geliştirmeye yönelik yatırım yapacağını ifade etmektedir.

T6: “Şimdi şöyle ben öğrenci olduğum için maddi bir finansal yatırımdan daha çok kendimi geliştirme çapında yatırım yapardım.”

Yapılan araştırmadaki görüşmeler sonucunda ortaya çıkan Yapardım temasının alt teması olan Donanım Yatırım temasında görüşmeciler dijital emek için teknolojik aletlere, kullanacakları programa yatırım yapabileceklerini ifade etmektedirler.

T1: “Belki uygulamalarını satın alabilirim. Yani o kullanabileceğim uygulamalarını satın alabilirim. Yaptığım şeyleri yükleyeceğim bir uygulama ararım. Oluşturabilirim kendimi ya da. Tabii ki de yatırım yapabilirim yani. Bu alanda kendi yaptığım işten haricinde yani yapmak istediğim işler haricinde başka şeylere de yatırım yapabilirdim yani, bu eğlence sektörü olsun, araştırma sektörü olsun. Şimdi bazı kitapların PDF’leri çıkıyor. O PDF’leri bile ücretli alıyoruz. O anlamda da bir yatırım olabilir yani. Eğlence sektöründe, oyunlarda olsun, yayıncılık da var, yayıncılık olsun hani, insanlar eğlence sektörüne de yatırım yapılabilir yani.”

T2: “Şu an aklımda spesifik bir iş olmadığından dolayı şunu yapmak isterdim diye daha çok mesela tasarımcılık demiştim. Tasarım için gerekli olan ihtiyaçları giderebilmek adına yatırımlar yapardım mesela. Onun için özel dijital ürünler alabilirdim mesela. Online tasarım yapmak için daha iyi bilgisayarlar alınabilir. Güçlü bilgisayarlar veya özel kalemler, teknolojik tabletler, tasarım tabletleri falan alınabilir. O tarz şeyler bu iş için yatırımlar zaten.”

T3: “Kendim için yatırım ise öncelikle kameranın arkasındaki arka plan gözükmese diye bir green screen tarzında bir şeyler, kamera gibi, video varsa aklımda, arka plan gözükmese diye, silmek için bir green screen. Ondan sonra kameranın kalitesi yüksek olması için iyi bir kamera. Bilgisayarda video çekildikten sonra direkt tak diye yüklenmez onun editi var, bilmem nesi var, render’ı var... ondan sonra Youtuber’lık girilmese bile kamera ile green screen olmazsa kod öğrenme olayları var. Bu bayağı bir kolaylaştı. İnsanlar çok çok rahat bir şekilde anlatıyor hepsini. Mesela kod öğrenilir. Mesela bilgisayarla, orta güçlü bir bilgisayarla kod işleri yapılabilir. Yayın tarzı olaylara girilebilir. Dijital olarak işlerin kolay, yani her iş zordur da fizikselden daha kolay olduğunu düşünüyorum dijital işlerin ve benim daha çok ilgimi çekiyor. Buna yatırım yapılır.”

T4: “Dediğim gibi belli internet programlarında yayıncılık yapmayı düşünüyordum. Yatırımım şu yönde olurdu. Benim şu an internetim birazcık körü. İnternet edinirdim kendime. Bilgisayarımı geliştirirdim ve herkesin de olduğu gibi bir kamera satın alıp, bu tür yatırımlar yapardım.”

T7: ‘‘Dijital emek arzı olan yerlere yatırım yapardım. Şu alanlarda yapardım, misal veriyorum, ben bir yazılım. Kendi şirketimi kurmak istiyorum. Evet, bunun için gerekli olan ekipmanlar, bilgisayarlar, işte telefonlar ya da uygulama yazılımları. Yani kod kodlama için yazılım için kullanacağım yazılımlar. Bunlara yatırım yapardım. Onun dışında dediğim gibi kendi şirketimi açacağım için web tasarımındaki grafik tasarım kısmında logo kısmına, backend frontend, yazılımcılar için finansal yatırım yapardım.’’

T8: ‘‘Yapardım. Ama dediğim gibi belli bir sermayeyle girip direkt yatırım yaparak başlamazdım. Ancak o dijital emek arzı olan yerlere girdikten sonra orada belli bir miktar para kazanıp, belli bir miktar sermaye oluşturup, ondan sonra bu dijital emeğin yapacağım yatırımın büyük bir kısmını dijital emekten sağladıktan sonra kendimi ya da o ortamı daha gelişmek için oraya yatırırdım. Ne tür yatırımlar yapacağıma geldiğimizde de AR-GE ve ekipman gelişimi gibi şeylere harcardım. Bunlara finansal yatırım yaparak hem o yaptığım işin kalitesini hem de bende kişisel olarak iş yapma hırslımı arttıracaklarını düşündüğüm için bu şekilde yatırım yapardım. Diyebileceğim bu.’’

Araştırmada yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen temalar arasında Yapardım temasının alt teması olan E-Ticarete Yatırım temasında ise görüşmeciler e ticarete yatırım yapmak istediklerini ifade etmektedirler.

T5: ‘‘Buna Amazon’dan örnek vermek istiyorum. Bu işler genellikle kiralama üstüne yapılıyor. Finansal bir yatırım gerektiriyor. Ne kadar finansal yatırım yaparsan o kadar müşteriye yakınlaşman daha iyi oluyor. Belirli ülkeler dahil, dükkan deniliyor onlara. Dükkan, mağaza açabiliyorsun. Hani böyle yaptıkça da senin işin geliyor ve ulaştığın kişi sayısı çoğalıyor. Hani finansın ne kadar iyiye, ulaştığın kişide yaptığın işte o kadar büyüyor.’’

T15: ‘‘Şöyle, dediğim gibi kendi şirketimi kurmak isterdim. Herhangi birkaç yazılımcıyla. Ama profesyonel olacak şekilde, hani Amazon gibi, Trendyol gibi, ne bileyim n11.com gibi, daha üst seviyede, onların daha üst seviyesinde, daha iyi bir internet sitesi kurar ve bunun için de yeterli miktarda bütçeyi toplayıp o siteyi kurar ve dediğim gibi benim kâr marjım düşük, satıcıların kar marjı daha yüksek olan bir site kurardım ki diğer şirketlerin hegemonyasını bitirmek için.’’

Görüşmecilerle yapılan görüşme sonucunda elde edilen temalar arasında Yapardım temasının alt teması olan Sanal Borsa Yatırımı temasında ise görüşmeci Bitcoin gibi sanal borsaya yatırım yapabileceğini ifade etmektedir.

T14: ‘‘Şöyle söyleyeyim. Bitcoin dijital emek arzına girer mi bilmiyorum ama. Sorunun cevabı evet olur. Çünkü yatırım yapmadan bir şey elde edemeyebilirsiniz. İlla emek verdim yatırım yaptım diye kazanacağım diye bir şey yok. Risk alıyorsunuz sonuçta. Ama yatırım

yapardım. Gelir getirecek şeylere yatırım yapardım. Bir yatırım yaparsam oradan bir gelir elde etmek isterim. Güzel bir gelir olur, düşük gelir olur bilemem ama yapardım. Geliri olan herhangi bir işi yapardım. Şu an aklıma örnek gelmiyor. ''

Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen temalar arasında olan Yapardım temasının alt teması olan Sanal Dünyaya Yatırım temasında katılımcılar sanal bir dünyanın olduğunu oralarda bir dünya inşa edildiğini anlatmışlardır. Sanal dünyaya, sanal karakterlere, sanal arsalara yatırım yaptıklarını, yapabileceklerini ileride oralardan gelir elde edeceklerini ifade etmektedirler.

T2: *''..şu an gündemde olan sanal arsalar var mesela onlara yatırım yapmak isterdim. İnsanların kendi karakterlerini oluşturup kendi arsalarını alıp onları güncelleyip geliştirdikleri yerler var. O tarz yerlere yatırım yapmak isterdim. ''*

T10: *''Tabii ki yapardım. Keşke param olsa da yapsam. Yani şöyle düşünüyorum, dediğim gibi gelecekteki 10 yıl içinde dünya şu an %50 dijital ise o zaman %70 %80 dijital olacak. Mesela otobüs firmalarına falan gerek olacağını düşünmüyorum. Işınlanacağımızı falan düşünüyorum gelecekte. Tabii bu çok uzun yıllar sonra ama artık sanal dünyalar var, sanal oyunlar var, artık sanal bir dünyanın içinde yaşıyoruz. Zaten bilindiği üzere şu an online'dan arsa bile satın alabiliyoruz. Sanal bir dünyadan bir şeyler satın alıyoruz. Tabii ki orada konserler verebiliyoruz, biletlerini satıyoruz, marketler açıyoruz kahveler satıyoruz. Bu şekilde zaten bir yatırım da yaptım. Türk Telekom Arena'dan bir arsa satın aldım. Küçük bir arsa parçacığı satın aldım. O şekilde ama tabii ki online satın aldık. Bütün dünyadan da alabiliyoruz şu anda...Yarın bir gün oralarda online maçlar yapılacak. Aynı şekilde biletler satılacak ya da başka bir yerde aldığımız arsada konserler olacak. Konser alanı yapılacak, konser bileti satılacak. Online olarak sanatçılar konser verecek ekranda. Böyle şeyler olacağına inanıyorum. Zaten bize vaat edilen şey de buydu satılırken. ''*

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen temalar arasında olan Yapardım temasının alt teması olan Sosyal Medyaya Yatırımda ise görüşmeci sosyal medyaya yatırım yapmak istediğini çünkü artık her şeyin sosyal medya üzerinden yürütüldüğünü ve bu yüzden bu alana yatırım yapmak istediğini ifade etmektedir.

T9: *''Bunun yanı sıra yine oyun sektörüyle bağlantılı olarak eğlence kültürü, dijital eğlenceler için üretim yapardım çünkü insanlar artık eğlenceyi dijital ortamlarda arıyorlar. Bir de sosyal medya kesinlikle. Sosyal medya artık bilginin de, haberin de, alışverişin de, paylaşımın da, arkadaşlığın da, yani her şeyin merkezi durumuna gelmiş halde. O yüzden özellikle sosyal medya üzerine çok fazla finansal yatırım yapardım. Belki sosyal medya uzmanlığına dair ya da sosyal medya yöneticiliğine dair, yani kıyısından köşesinden herhangi*

bir şey, bir şekilde sosyal medyaya ve dijital eğlence kültürüne dayanan yatırımlar yapmak isterdim.”

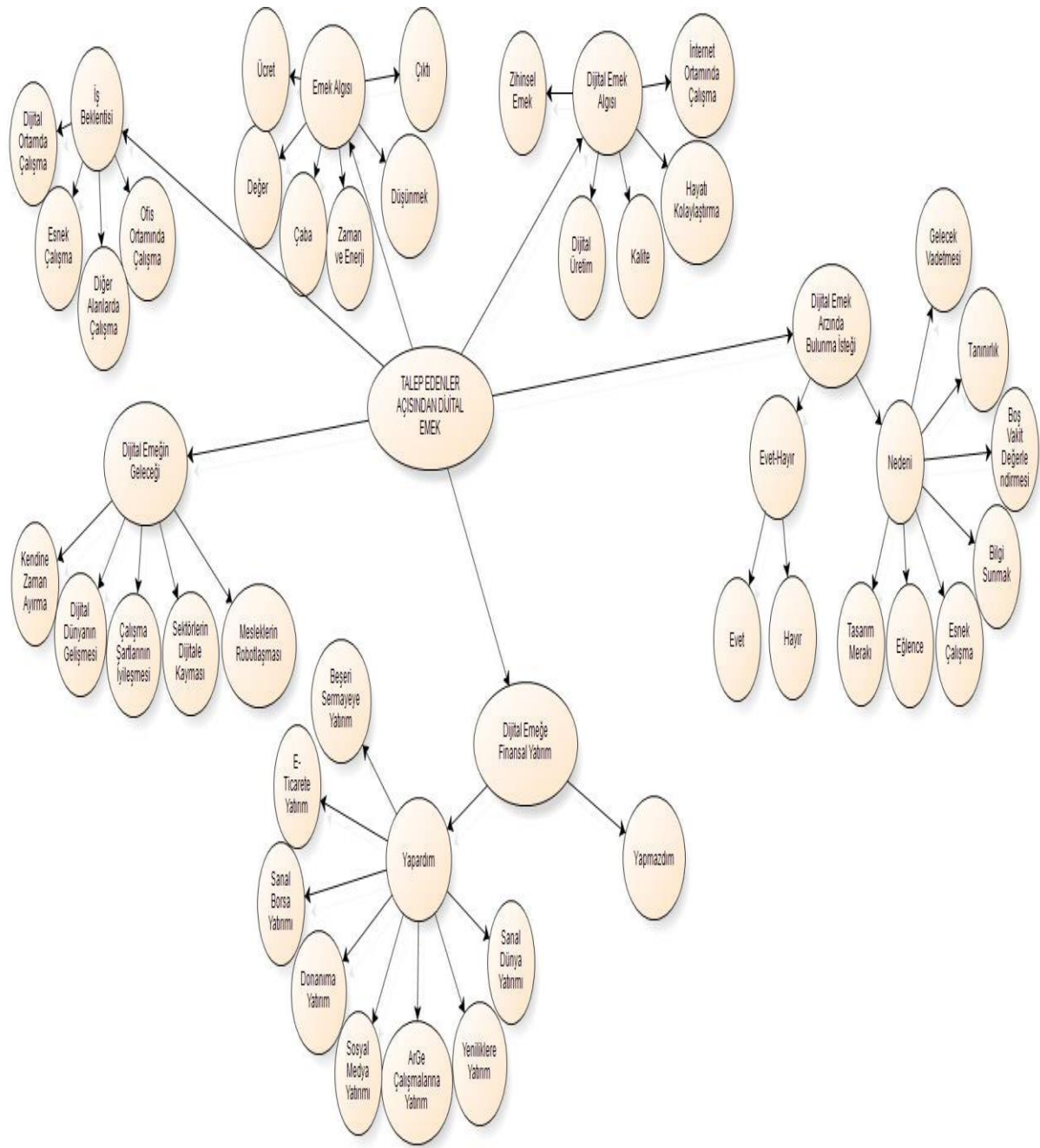
Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen Yapardım temasının son alt teması olan Yeniliklere Yatırım temasında ise görüşmeciler gerek kendi alanlarında dijital yeniliğe gerekse halihazırda olan yeni uygulamalara yatırım yapmak istediklerini ifade etmektedirler.

T11: *“Evet kendi sektörümde zaten yatırım yapmak istiyorum. Dijital emeğe yatırım yapmazsak hepimiz geride kalacağız bence. Yani geride kalmak istemeyen insan dijital yatırım yapar. Böyle düşünüyorum.”*

T13: *“Tabii ki de. Ama ben daha çok, kesinlikle teknolojik anlamda yapılacak yatırımları tercih ederdim. Tamamen teknolojik açıdan çünkü ilerleyen zamanlarda çağımızda, çağın değişiminde artık teknoloji devrindeyiz ve daha da geliyor ve bununla beraber kesinlikle yatırımımı yapardım ve yapacağım bölümde teknoloji ağırlıklı. Bu her şey olabilir. Yeni keşfedilen, yeni yapılacak ya da ileride parlak olacağını düşündüğüm bütün bölümlere yapabilirim diyeyim...Yeni icat demeyeyim aslında da bir şeyin gelişmesi mesela günümüzdeki şu an Martı yeni çağın yeni yatırım yani genç bir yatırımcının yaptığı, yapmış olduğu bir şey...O scooterlar son dönemin en büyük, yani küçükten yatırım yapıp çok büyük patlamış olay. Onun benzeri bir şey olabilir ya da çok farklı bir işin içinde olmadığım için detaylandıramıyorum ama buna benzer ileride insanlara ulaşabileceğini düşündüğüm tabii ki de faydalı bir şey için yatırım yapmak isterim.”*

Görüşmecilerle yapılan görüşmeler sonucunda dijital emek talebinde bulunan katılımcıların hepsi dijital emeğe yatırım yapma isteklerinin olduğunu, Yapmazdım temasına kimsenin katılmadığını ifade etmektedirler.

Şekil 3. 15. Dijital Emek Talebi Temaları

Dijital emeği talep edenler açısından analiz sonucu elde edilen bütün temalar üstteki şekilde verilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmanın yapılma amacı her geçen gün hem arzı hem de talebi artan bir emek türü olan dijital emek kavramının hem arz edenler hem de talep edenler açısından neyi ifade ettiğini incelemek ve mevcut durumu ortaya koymak ve kavram algısı bakımından literatüre katkı sunmaktadır.

Çalışma kapsamında dijital emek kavramının kullanıcı (talep eden) ve üretici (arz eden) açısından karşılaştırabilmek adına dijital emek arz eden on beş katılımcı, dijital emek talep eden on beş katılımcı, toplamda otuz katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bu nitel çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırma verileri 2022 yılı 15 Kasım ve 14 Aralık tarihleri arasında dijital emeği arz eden ve dijital emeği talep eden katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Nitel analiz yöntemi çalışmada kullanılmış olup, kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formları için önce literatür araştırması yapılarak çalışma soruları oluşturulmuş, uzman görüşü alındıktan sonra düzenlemeler yapılmış ve yapılan pilot çalışma sonrasında güncel hali ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların uygun oldukları saatlerde gerek online gerekse yüz yüze görüşmeler etik kurallar dahilinde yapılmıştır. Toplanan görüşme cevapları yazıya aktarılıp, doküman haline getirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi yaklaşımlarından durum çalışması araştırması yapılmıştır. Araştırma kapsamında veriler, nitel araştırma veri toplama tekniği olan görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılardan ses kaydı için izin istenmiştir. Nitel araştırma verileri; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların oluşturulması, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşamada analiz edilmektedir. Bu çalışmada verilerin analizinde nitel veri analiz programı NVİVO10 kullanılarak tematik, betimsel ve içerik analizi yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini dijital emek arzında bulunan 15 kişi, dijital emek talebinde bulunan 15 kişi olmak üzere toplam 30 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın dijital emek arzında bulunan örneklemini cinsiyet bakımından 8 kadın, 7 erkek oluşturmaktadır. Katılımcıların medeni durum açısından hepsi bekarıdır. Görüşmecilerin yaş ortalaması ise 26'dır. Eğitim durumlarına bakıldığında ise 1 katılımcı lise mezunu, 3 katılımcı lisans öğrencisi, 6 katılımcı lisans mezunu, 5 katılımcı ise yüksek lisans mezunudur. Bu bakımdan katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu söylenilebilmektedir. Eğitim alanlarına baktığımızda ise 5 katılımcı mühendislik fakültesinden, 8 katılımcı iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümlerinden mezun olmuş ya da okumaktadırlar. Eğitim alanı olarak iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümlerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. 1 kişi eğitim

fakültesi mezunu, 1 kişi ise de lise mezundur. Katılımcıların meslek dalları oldukça çeşitlidir. Katılımcıların çalışma şekilleri ise daha çok evden çalışma ve serbest çalışma olarak çalışmadır. Dijital emeği talep eden katılımcıların yaş ortalamaları 26'dır. Katılımcıların en küçüğü 19, en büyüğü 50 yaşındadır. Cinsiyet açısından bakıldığında 4 kadın, 11 erkek katılımcıyla görüşülmüştür. Medeni durum olarak katılımcıların hepsi bekarıdır. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında ise ortaya çıkan veriler şu şekildedir; iki katılımcı lise mezunu, bir katılımcı ön lisans öğrencisi, üç katılımcı lisans öğrencisi, beş katılımcı lisans mezunu, iki katılımcı yüksek lisans öğrencisi, bir katılımcı yüksek lisans mezunu ve bir katılımcı ise doktora öğrencisidir. Bu bağlamda eğitim düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilmektedir. Eğitim alanlarına bakıldığında ise edebiyat fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi bölümleri ağırlıkta olup, farklı bölümlerden katılımcılar bulunmaktadır.

Araştırmada betimsel analiz yapılarak kodlar belirlenmiş, kavramlar ana ve alt temalara ayrılmış ve bunlar arasında olan ilişkiler kurulup temalar düzenlenmiş, elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Görüşmelerden elde edilen verilerin NVİVO10 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Hem dijital emeği arz edenler hem de talep edenler açısından elde edilen temalara bakıldığında kavram algısına yönelik dijital emeği arz edenler bakımından yedi ana tema, dijital emeği talep edenler açısından ise altı ana tema ortaya çıkmıştır. Dijital emeği arz edenler açısından ortaya çıkan temalar; emek algısı, dijital emek algısı, iş beklentisi, dijital emek arzında bulunma kararı, dijital emek arzının olumlu ve olumsuz yönleri, dijital emeğin geleceği ve dijital emeğe finansal yatırım şeklindedir. Dijital emeği talep edenler açısından ortaya çıkan temalar ise emek algısı, dijital emek algısı, iş beklentisi, dijital emek arzında bulunma isteği, dijital emeğin geleceği, dijital emeğe finansal yatırım şeklindedir.

Dijital emeği arz edenler açısından "emeğin algısı" temasına bakıldığında katılımcılar emek kavramını en çok çaba, zaman ve enerji kavramlarıyla açıklamaktadır. Dijital emeği talep edenler açısından bakıldığında ise emek kavramı dijital emek arz edenlerde de olduğu gibi en çok çaba, zaman ve enerji kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Yani her iki tarafta emek kavramını çaba, zaman ve enerji olarak görmektedir.

Araştırmanın "dijital emek algısı" temasına bakıldığında ise dijital emeği arz edenler açısından en yüksek frekans değerine sahip olan "internet ortamında çalışma" teması ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda katılımcılar dijital emeği çalışma alanından bağımsızlık ve gelir olarak da görmektedirler. Bu temada çıkan diğer alt başlıklar ise evden çalışma, hayatı kolaylaştırma, zihinsel emek, eğlence, katma değer, sorumluluk duygusu ve sosyal medyadır. Dijital emek kavramı algısına, dijital emeği talep edenler açısından baktığımızda ise arz edenler gibi burada

da en yüksek frekans değeri "internet ortamında çalışma" olarak çıkmaktadır. Diğerleri ise hayatı kolaylaştırma, zihinsel emek, dijital üretim ve kalitedir. Dijital emek kavramı algısına baktığımız zaman her iki grupta da dijital emeği "internet ortamında çalışma" olarak ifade etmektedir.

Araştırmanın ana temalarından olan “İş beklentisi” temasında katılımcıların nasıl bir iş beklentisine sahip olduğu incelenmiştir. Buna yönelik yapılan araştırmada dijital emek arzında bulunanların iş beklentisinde “diğer alanlarda çalışmak” ve “uzaktan çalışmak” temasının yoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Katılımcılar dijital emek sunmanın yanı sıra diğer alanlarda da çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir. Yüksek frekans değerine sahip bir diğer durum ise katılımcıların iş beklentilerinin içerisinde zaman tasarrufu sağlaması vardır. Dijital emek talebinde bulunan katılımcılar ise “diğer alanlarda çalışma” yüksek frekans değerine sahiptir. Dijital emeği talep eden katılımcılarda “dijital ortamda çalışma” isteği daha fazla olduğu gözlenmektedir.

Araştırmanın dijital emeği arz edenlerin ana temalarından bir diğeri ise “dijital emek arzında bulunma” kararıdır. Katılımcılara neden dijital emekte bulundukları ve onları bu işe yönlendiren nedenler sorulmuştur. Bunun sonucunda elde edilen veriler bağlamında en çok frekansa sahip “pandemi etkisi” alt teması ortaya çıkmıştır. Katılımcıların dijital emek arzında bulunma kararını en çok etkileyen faktörün pandemi etkisi olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu kararı alırken teknolojiye olan ilgilerinin de büyük bir etken olduğundan bahsetmişlerdir. Katılımcıların bir kısmında ise bu durumun kendi isteklerinin dışında geliştiğini ve işyeri kararı olduğunu belirtmiştir. Berg vd.’nin 2018 yılında yapmış olduğu "Digital labour platforms and the future of work" çalışmasında kitle çalışanlarına dijital emek arzında bulunma kararları sorulmuş, çalışanların yaklaşık %32’si için kitle çalışmasının en önemli nedeni “diğer işlerden aldığı ücreti tamamlamak” iken %22’si için “evden çalışmayı tercih etmesi” sonucuna ulaşılmıştır (Berg vd.,2018: 36). Bizim çalışmamızda ise dijital emek arzında bulunma kararı sorulduğunda pandemi ve işyeri etkisi öne çıkmış dijital emeği talep edenlerin dijital emek arzında bulunma istekleri ve nedenleri sorulduğunda ise esnek çalışmayı istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum Berg vd. çalışmasına uyumluluk göstermektedir.

Dijital emeği talep edenlerin ana temalarından biri olan “dijital emek arzında bulunma isteği” temasında katılımcılara dijital emek arzında bulunmak isteyip, istemedikleri ve nedenleri sorulmuştur. Bu soruya yönelik katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakıldığında tüm katılımcılar evet cevabını vermişlerdir. Nedenlerine bakıldığında ise dijital emek arzında bulunmalarının onlara esnek çalışma olanağı ve daha rahat çalışma ortamı sağladığını bu yüzden dijital emek arzında bulunmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Dijital emeği arz edenlerin ana temalarından biri olan dijital emek arzının olumlu ve olumsuz yönleri temasında katılımcılara dijital emek arzında bulunmanın olumlu ve olumsuz tarafları sorulmuştur. Bunun sonucunda ortaya çıkan alt temalar arasında olumlu yönlerinde en çok frekans değere sahip olan “kendine zaman ayırma” olmuştur. Olumsuz yönlerinde ise en çok frekans değerine sahip iki alt tema ise “sağlık problemlerinin oluşması” ve “sosyalleşememe” olmuştur. Dijital emek arzında bulunan katılımcılar sürekli sabit kaldıkları için sağlık problemleri yaşadıklarını ve evde oldukları ya da bilgisayar başında oldukları için sosyalleşme problemi yaşadıklarını ifade etmektedirler. Berg vd.’nin 2018 yılında yapmış olduğu "Digital labour platforms and the future of work" çalışmasında sosyal medya üzerinden anonimliğin arkasına sığınarak yapılan kötü eylemler, çalışanların psikolojisini stres seviyesini ve sağlığını bozabileceğini önlem alınması gerektiği ifade edilmektedir (Berg vd.,2018:109). Benzer bir sonuç bizim çalışmamızda da dijital emek arzında bulunmanın olumsuz yönleri temasında “anonimlik” adı altında belirlenmiştir.

Ana temalardan birisi olan “dijital emeğin geleceği” temasında hem dijital emeği arz eden hem de dijital emek talebinde bulunan katılımcılara dijital emeğin geleceği hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bunun üzerine verilen cevaplardan yola çıkarak dijital emek arzında bulunan katılımcılarda en çok frekans değerine sahip olan “sektörlerin dijitalle kayması” ve “dijital dünyanın gelişmesi” olmuştur. Katılımcılar çoğu sektörün dijitalleşeceğini, geleneksel emeğin azalacağını düşünmektedirler. Dijital dünyanın gelişeceğini, çok ilerleyeceğini ifade etmektedirler. Dijital emek talebinde bulunan katılımcılardan alınan cevaplar sonucunda elde edilen sonuçlara bakıldığında ise “sektörlerin dijitalle kayması” ve “dijital dünyanın gelişmesi” karşımıza gelmektedir. Yani hem dijital emek arzında bulunan katılımcılar hem de dijital emek talebinde bulunan katılımcılar açısından dijital emeğin geleceğinde sektörlerin dijitalleşeceği ve dijital dünyanın gelişeceği vardır.

Araştırmada yapılan görüşmelerden elde edilen veriler sonucu ortaya çıkan son ana tema olan “dijital emeğe finansal yatırım” temasında ise hem dijital emeği arz edenlere hem de talep edenlere dijital emeğe finansal yatırım yapmak isteyip istemedikleri ve yaparlarsa ne tür yatırım yapmak istedikleri sorulmuştur. Bunun üzerine dijital emek arzında bulunan katılımcılardan elde edilen cevaplar sonucunda bir katılımcı yapmak istemediğini ifade ederken diğer tüm katılımcılar finansal yatırım yapacaklarını ve yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yatırım türlerine bakıldığında ise katılımcılar en çok “e-ticarete yatırım” ve “sanal borsaya yatırım” yapmak istediklerini ifade etmektedirler. Dijital emeği talep edenler açısından bakıldığında ise tüm katılımcılar finansal yatırım yapmak istediklerini ve daha çok “donanım yatırım” yani ekipman, teknolojik aletlere yatırım yapmak istediklerini belirtmektedirler. Burada arz edenler

e-ticarete yatırım yapmak isterken talep edenler ise donanımsal eksikliklere yatırım yapmak istemektedirler. Diğer temalarda pek çok ortak nokta karşımıza gelirken, yatırım konusunda ise farklılık oluşmaktadır. Bunun sebebi ise dijital emeği arz edenler bu işi yaptıkları için halihazırda ekipman yani donanıma sahip oldukları için e-ticarete yatırım yapmak istemektedir. Fakat emeği talep edenlerin emek arzında bulunmak isteklerine karşın yeterli ekipmanlarının, donanımlarının olmamasından kaynaklı donanıma yatırım yapmak istemektedirler.

Emek kavramında daha geleneksel bir yaklaşım olarak çaba, zaman ve enerji kavramları karşımıza çıkarken dijital emek kavramında ise teknolojinin bir çıktısı olarak “internet ortamında çalışma” ön plana çıkmaktadır. Bilgisayar başında oturma durumu ile bağdaştırılan dijital emekte, klasik emek yaklaşımından farklı olarak maddi yani fiziksel olarak emek arzında bulunulan mekânda olmayı gerektirmemektedir. Bu durum bazı olumlu ve olumsuz çıktılar ortaya koymaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan sınırların kalkma halinin dijital emeğe yansımaları farklı yerlerde aynı örgüt için çalışan kişilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum işe hazırlanma, yolda vakit kaybetme gibi olumsuzlukları giderirken, sosyalleşememe ve sürekli hareketsiz kalma gibi yeni olumsuzlukları doğurmuştur. Yine dönüşen ekonomi politikalarının bir çıktısı olan esnek ve uzaktan çalışma durumu dijital emeğin daha popüler hale gelmesine imkân sunmuştur. Bu durum aynı zamanda yeni iş kollarının doğmasına sebep olurken, bazı iş kollarının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Ayrıca güvenceli ve bir mekânda çalışma yerini güvencesiz ve esnek çalışmaya bırakmıştır. Gemlik ve Tat’ın 2020 yılında yaptığı “Pandemi sürecinde evden çalışan çağrı merkezi çalışanlarının yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri” çalışmasında evden çalışan çağrı merkezi çalışanlarıyla, bu çalışma türünün avantaj ve dezavantajları üzerine nitel bir çalışma yapılmış ve çalışma sonucunda zaman üzerinde kontrol sahibi olabilme, (iletişim teknolojilerini kullanarak) dilediği mekandan iş yapabilme, özerklik, yolculuk zaman ve maliyetinin azalması, aileye daha fazla vakit ayırabilme, iş yeri stresinden uzak olma temaları elde edilmiştir. Bu bulgular bizim araştırmamızda elde ettiğimiz temalarımız (mekân özgürlüğü, zaman özgürlüğü, zaman tasarrufu, özerklik, kendine zaman ayırmak) ile oldukça benzeşmektedir. Gemlik ve Tat’ın bulgularından olumsuz yönlerden “sosyal hayattan uzak kalma/ izolasyon, ev içerisinde işin bölünebilmesi (telefon veya kapı çalması, ev halkından birinin müdahalesi vb.), sürekli ulaşılabilir olma beklentisi ve mesai saatinin ucu açık olması, takım çalışmasının zorlaşması, çevre tarafından ‘çalışmıyor’ olarak algılanma” temaları ise bizim çalışmamızda çıkan “sosyalleşememe, olumsuz çevre koşulları, mesai esnekliği, iletişim sorunu, sosyal önyargı” temalarıyla benzeşmektedir. Yine bir başka çalışma olan Kıcır’ın 2019 yılında yaptığı “Evden çalışma: özgürlük mü esaret mi?” çalışmasında ise evden çalışma kararında etkili faktörlere

bakılmış, ekonomik koşullar (daha masrafsız olması), kişisel ilgi ve uğraşlara zaman ayırma isteği, zorunlu iş ilişkilerinden kurtulma isteği, sistemin zorlaması, ev ortamında rahat, verimli çalışabilme, hastalık, çocuk bakımı temaları ortaya çıkmıştır. Bu veriler bizim çalışmamızda elde ettiğimiz “geçim kaygısı, konfor alanı içinde bulunmak” temalarıyla benzeşmektedir. Aynı çalışmada evden çalışmanın avantaj ve dezavantajlarına bakılmış, avantaj olarak; esnek çalışma saatleri, ulaşım ve trafik sorunundan kurtulma, zorunlu sosyal ilişkilerden ve işi bölen unsurlardan kurtulma, çalışma ortamının rahatlığı ve verimli çalışmaya müsaade etmesi, işin her yerde yapılabilmesi, kişinin kendi kendinin patronu olması yani kendi adına çalışmanın sağladığı iş özerkliği temaları ortaya çıkmıştır. Bu veriler yine bizim temalarımız olan “zaman özgürlüğü, zaman tasarrufu, mekân özgürlüğü, özerklik” ile benzeşmektedir. Kıcıır’ın çalışmasında dezavantaj olarak; evden yapılan çalışmanın çevredekiler tarafından bir iş olarak görülmemesi, işin sürekli bölünmesi, çalışma psikolojisinden kurtulamamak, hareketsizlik ve sosyal etkileşimden mahrum kalmak tespit edilmiştir. Bu veriler bizim çalışmamızdaki “sosyal önyargı, olumsuz çevre koşulları, sağlık problemlerinin oluşması, sosyalleşememe” temalarımızla benzeşmektedir. Bu durum elde ettiğimiz bulguların literatür ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Dijital 2021 raporuna göre Türkiye’nin 2021 yılında nüfusu 84.69 milyondur ve bu nüfusun %77,7’si internet kullanıcısıdır. İnternet kullanıcılarının sayısı 2020 yılına göre 3,7 milyon artış göstermiştir. Bunun nedeni Covid-19 salgınıdır (We Are Social ve Hootsuite, 2021). Hem dijital emeği arz edenler hem de dijital emeği talep edenlerden elde edilen saha bulgularımız göstermektedir ki dijital emek arzı ve dijital emek talebi özellikle dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisinin de etkisiyle artık her geçen gün artacaktır ve görüşmecilerimiz bunun farkındadır. Katılımcılar dijital emek arzında bulunma ve dijital emeğe yatırım yapma istekleri de bu durumu desteklemektedir. Yine çalışma sahamız bize farklı eğitim düzeylerinden ve farklı eğitim alanlarından kişilerin dijital emek arzında bulunduğunu göstermektedir. Bu veri bize dijital emek arzının oldukça geçişken bir alan olduğunu göstermektedir. Farklı eğitim alanları ve eğitim düzeylerinin yanı sıra farklı hizmet alanlarında hizmet sunulması ve dijital dünyaya yönelik henüz bir hukuki düzenlemelerin olmaması ya da yeterli düzeyde olmaması sebebiyle oldukça esnek bir serbest bir piyasa mekanizması içinde emek arzında bulunan bir kitlenin olduğu göstermekte olup bu durum elde edilen gelirlere de yansımaktadır.

Dijital emeğin artık göz ardı edilemeyen bir emek türü olduğu görülmektedir. Bu emek türünün her geçen gün artacağı göz önünde bulundurularak özellikle sosyal güvenlik ve çalışma koşulları konusunda kapsamlı bir hukuki bir düzenlemenin getirilmesi elzemdir. Ayrıca bu

emek piyasasına yönelik bilgilendirici eğitimlerin eğitim kurumları aracılığı ile küçük yaşlardan itibaren verilmesi kavramlara yönelik daha bilgili bir neslin gelmesine imkân sunarken nasıl bir emek türü arzında bulunacakları kararının daha doğru olarak verilmesine imkân sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Poyrazoğlu, G.B.A. (2021). *Geleceğin Meslekleri İşletmecilikte Dijital Dönüşüm*. Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Akpınar, T. ve Akpınar, Ş. (2015). “Emek Sürecinde Yeni Arayışlar”. *Çalışma ve Toplum*, 47(4): 77-94.
- Aslan, N. (2018), *Makro İktisat*. Kamupark Yayınları, Ankara.
- Aydın, M. K. ve Aydınlar, K. (2011). “Emek-değer teorisinden ‘fayda-değer’ teorisine”. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1): 1-12.
- Aydıntan, B., ve Kördeve, M. K. (2016). “Çalışanların Esnek Çalışma Modeli Çerçevesinde Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Değerlendirilmesi”. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(3): 27-48.
- Barber, W. J. (1991). *İktisadi Düşünce Tarihi*, Çıdam Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2015). *Bireyselleşmiş Toplum*, (Çev. Y. Alagon), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berg, J., Furrer ve M., Harmon, E. ve Rani, U. ve Silberman, M. S. (2018). “Digital labour platforms and the future of work”. *Towards Decent Work in the Online World*. Rapport de l’OIT.
- Bilir, H. (2018). “William Stanley Jevons’ın Mekanik “İnsan” Kavrayışı”. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2): 17-33.
- Blackburn, R. M. ve Mann, M. (1979). *The Working Class and the Labour Market*. Palgrave Macmillan, Londra, 1-34.
- Bocutoğlu, E. (2012a). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Bocutoğlu, E. (2012b). “İktisat teorisinde emeğin öyküsü: Değerin kaynağı olan emekten marjinal faydanın türevi olan emeğe yolculuk”. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1): 127-150.
- Bozkurt, V. (2012). *Endüstriyel & Post-Endüstriyel Dönüşüm*. Ekin Basım Yayınları, Bursa.
- Braverman, H. (1974). *Labor And Monopoly Capital–The Degradation Of Work In The Twentieth Century*. Monthly Review Press, New York and London.
- Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). “Determining Validity İn Qualitative Inquiry”. *Theory Into Practice*, 39 (3): 124-130.
- Çaklı, S. (2006). “Klasik Okulda Üretken Emek- Üretken Olmayan Emek Ayrımı”. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (12): 41-60.

- Çeliker Saraç, D. ve Aksoy, S. (2021). “Dijital Medya Platformu İncelemelerinde Emek Tartışmaları: Ekonomi Politik Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi İlefl Dergisi*, 8(1): 133-156.
- Çiğdem, S. (2019). “Endüstri 4.0 ve dijital emek platformlarının insana yakışır iş bağlamında değerlendirilmesi”. *In Journal of Social Policy Conferences* (77): 157-199.
- Çiğdem, S. ve Erdoğan, E. (2020). “Türkiye’de Freelance Gazetecilerin Çalışma Koşulları”. *Sosyoekonomi*, 28 (46): 243-269.
- Dinler, Z. (2012). *İktisada Giriş*. Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa.
- Doğrul, B. Ş. ve Tekeli, S. (2010). “İş-Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma”. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 2(2): 11-18.
- Duman, K. ve Özdoğran, G. (2018). “Dijital Emek ve Kullanıcı İçeriğinin Metalaşması: Katılımcı Sözlük Yazarları Üzerine İnceleme”. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (4): 75-99.
- Eichler, M., & Albanese, P. (2007). “What is household work? A critique of assumptions underlying empirical studies of housework and an alternative approach.” *The Canadian Journal of Sociology/Cahiers Canadiens de Sociologie*, 227-258.
- Erdoğan, E. ve Çiğdem, S. (2018). “GİG Ekonomisi ve Freelance İşgücünün Yükselişi: Freelancer.Com Üzerinden Bir Değerlendirme”. *Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar-II*. Sakarya Yayıncılık, Yayın ve Dağıtım, Sakarya.
- Erdut, T. (2021). Dijitalleşme ve İşgücü Piyasası. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 19: 25-59.
- Erim, N. (2013). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Umuttepe Yayıncılık, Kocaeli.
- Eroz, M. (2014). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç*. Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Fuchs, C. (2010). “Labour In Informational Capitalism”. *The Information Society*, 26 (3): 176-196.
- Fuchs, C., ve Seignani, S. (2013). “What Is Digital Labour? What Is Digital Work? What's Their Difference? And Why Do These Questions Matter for Understanding Social Media? Triple C: Communication”. *Capitalism & Critique*, 11 (2): 237-293.
- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. (Çev. T. E. Kalaycı ve S. Oğuz), Nota Bene Yayınları, Ankara.
- Fülberth, G. (2014). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*. (Çev. S. Usta), Yordam Yayınları, İstanbul.
- Gandini, A. (2021). “Digital labour: an empty signifier?”. *Media, Culture & Society*, 43(2): 369-380.
- Genç, S. Y. ve Çağlayan, T. (2017). İktisadi Düşünce de Değerin Kaynağı Sorunsalı. *Çalışma ve Toplum*, 2(53): 667-680.

- Göçer, F. (2022). “Gerçekliğin içinde sanalın gölgesinde: Öznenin gayri-maddi ve dijital emeği”. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (9): 11-23.
- Harvie, D. (2005). “All Labour Produces Value For Capital And We All Struggle Against Value”. *The Commoner*, 10.
- Holloway, I. ve Wheeler, S. (2010). *Qualitative Research In Nursing And Healthcare*. Blackwell Publishing, Oxford, UK.
- Kaleci, F. (2016). “İktisat ve Değer” *Değerler Bilançosu- Sarı kitap, Dil, Din, Eğitim Edebiyat, İktisat, İletişim, Kamu*. Bircan, H. H. ve Dilmaç, B. (Ed.). Çizgi Kitabevi, Konya.
- Karaçor, Z. ve Güvenek, B. ve Karadoğan, E. (2020). “Ekonominin Değişen Maskesi: Dijital Ekonomi”. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6 (34): 2140-2149.
- Kavesa, K. ve Mbali, A. (2022). “The Gig Economy, Digital Labour Platforms, and Independent Employment in the Eastern Cape”. *Eastern Cape Socio Economic Consultative Council*.
- Karakoyun, F. (2016). “Home ofis-evden çalışma-yöntemi ve vergi hukukundaki düzenlemeler”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(29): 141-162.
- Kıdır, B. (2019). “Evden çalışma: özgürlük mü esaret mi?”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1): 173-196.
- Kocka, J. ve Offe, C. (2000). *Geschichte Und Zukunft Der Arbeit*. Campus, Frankfurt/ New York.
- Koloğlugil, S. (2019). “Freelance Çalışma, Start-Up Girişimcilik ve İşin Geleceği: Kurumsalcı Bir Yaklaşım”. *Yıldız Social Science Review*, 5(2): 237-246.
- Kurz, H. D. (2017). *İktisadi düşünce tarihi*. Heretik Yayınları, 1. Basım, Ankara.
- Küçük, Ö. (2021). “Emeğin dijital dönüşümü ve istihdam”. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 4(8): 307-328.
- Küçükkalay, A.M. (2010). *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Ly, B. (2020). “Employment in the Gig Economy”. *On Research*, 15 :29-37.
- Marx, K. (2004). *Kapital Cilt I*, (Yedinci Baskı), (Çev. A. Bilgi), Sol Yayınları, Ankara.
- Miçooğulları, S. Ü. (2018). “Yeni ekonomide dijital emek”. *International Journal of Labour Life and Social Policy*, 1(1): 5-17.
- Noguera, J. A. ve David, M. ve Nussold, P. (2011). “The concept of work and the critical social Theory”. *Travailler*, 26 (2): 161-192.
- Ören, K. ve Yüksel, H. (2012). “Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 11 (1): 35-59.

- Özgüven, A. (2012). *İktisat Bilimine Giriş*. Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Özmkas, U. (2015), “İnsan Sermayesinin Kaynağı: Maddi Olmayan Emek”, *Toplum ve Bilim*, 135: 8-26.
- Öztürkoğlu, Y. (2013). “Tüm Yönleriyle Esnek Çalışma Modelleri”. *Beykoz Akademi Dergisi*, 1(1): 109-129.
- Rodríguez-Modroño, P. ve Pesole, A. ve López-Igual, P. (2022). “Assessing gender inequality in digital labour platforms in Europe”. *Internet Policy Review*, 11(1).
- Rotte, R. ve Zimmermann, K. F. (1998). “Fiscal restraint and the political economy of EMU”. *Public choice*, 94(3-4): 385-406.
- Sarıçoban, K. (2012). “Avusturya İktisat Okulu, Temsilcileri ve Metodolojik İlkeleri”. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 157-165.
- Savran, S. ve Tonak, A. (2012). “Üretken Emek ve Üretken Olmayan Emek: Açıklığa Kavuşturma ve Sınıflandırma Denemesi”, *Kapital'in İzinde, içinde*. N. Satlıgan, vd.(drl.). Yordam Kitap, İstanbul.
- Serinikli, N. (2021). “Covid 19 Salgın Sürecinde Örgütsel Değişim: Uzaktan/Evden Çalışma Modeli”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1): 277-288.
- Skousen, M., (2003). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Adres Yayınları, 1.baskı
- Seker, S. E. (2015). “Kitle kaynak (crowd sourcing)”. *YBS Ansiklopedi*, 2, 1-5.
- Şeker, O. (2019). “Dijital Emek Kavramı Bağlamında Sosyal Medya: Instagram”. *Don Kişot'tan Günümüze Toplum Ve Medya*.
- Sümen H.H. (2020). “Geçmişten Günümüze Dijital Dönüşüm”. *Dijital Dönüşüm*, Maltepe Üniversitesi Kitapları, İstanbul.
- Talas, C. (1980). *Ekonomik Sistemler*, S. Yayınları, Ankara.
- Tat R. ve Gemlik, N. (2020). “Pandemi sürecinde evden çalışan çağrı merkezi çalışanlarının yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri”. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 7(4): 266-272.
- Taşoğlu, J. ve Limoncuoğlu, S. A. (2010). “4857 Sayılı Kanun Kapsamında Esnek Çalışma”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2): 77-85.
- Toptaş Arslan, G. (2018). “Çalışmanın Evrimi: Sanayi Toplumundan Sanayi Ötesi Topluma Geçiş”. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2, (1): 145-162.
- Turan, V. (2017). “Karl Marx'ta Bölüşüm”. *Politik Ekonomik Kuram*, 1(2): 143-167.
- Uşen, Ş. (2020). “COVID-19 Salgını döneminde “zorunlu” evden çalışma: iş ve özel yaşama etkileri”. *İÜ İktisat Fakültesi İnsan Kaynakları Araştırma Merkezi*, İstanbul.

- Uzunoglu, S. (2015). “Yeni Medyada Dijital Emek Sömürüsü: Tüketiciden Ürketiciye Yeni Medya, Yeni Sömürü Pratikleri”. *Intermedia International E-journal*, 2(1): 181-194.
- Ünsal, E. (2007). *Makro İktisat*. İmaj Yayınevi, İstanbul.
- Van der Linden, M. (2015). “Labour Intensive Industrialization in Global History”. *Routledge Explorations in Economic History* (59).
- We Are Social ve Hootsuite. (2021). *Dıgıtal 2021: Global Overview Report*. 29.12.2022 Tarihinde <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report> adresinden erişildi.
- Wittel, A. (2014). “Sayısal Marx, Dağıtık Medyanın Ekonomi Politiği” *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*. V. Mosco, C. Fuchs (drl.), F. Başaran (Tr drl.). Notabene, 389- 433.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara.
- Yıldız, S. (2022). “Dijital Reklamcılık Uygulamacıları Olarak Freelance Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2022 (58): 97-122.
- Yılmaz, Ö. Ü. Y. ve Çakır, B. (2021). “Dijitalleşme Sürecinde Freelance Çalışma Ve İş Gücü Piyasasına Etkisi”. *Sosyal Bilimlerde Uluslararası Dijital Dönüşüm Konferansı Tam Metin Bildiri Kitabı*, (2): 52.
- Yüksel, H. (2014). “Emek Kavramının Ortaya Çıkışında Rol Oynayan Tarihi Dönüm Noktalarının Süreç Merkezli Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (2): 257-273.
- Zimmermann, B. (2011). “Ce Que Travailler Veut Dire. Une Sociologie Des Capacités Et Des Parcours Professionnels”. *Economica*, Paris.

EK 1- SORU FORMU**DİJİTAL EMEK TALEP EDENLERLE YARI YAPILANDIRILMIŞ
GÖRÜŞME SORULARI**

Yaş:

Cinsiyet:

Gelir:

Meslek:

Medeni durum:

Öğrenim durumu:

1-Sizin için emek neyi ifade etmektedir?

2-Dijital emek sizin için neyi ifade etmektedir?

3-Nasıl bir işte çalışmak isterdiniz?

4-Dijital emek arzında bulunmak ister miydiniz? Neden?

5-Gelecekte dijital emeğin nasıl bir yeri olacağını düşünüyorsunuz?

6- Dijital emek arzı olan alanlara finansal yatırım yapar mıydınız? Evetse ne tür yatırımlar yaparsınız?

DİJİTAL EMEK ARZ EDENLERLE YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Yaş:

Cinsiyet:

Gelir:

Meslek:

Medeni durum:

Öğrenim durumu:

1-Sizin için emek neyi ifade etmektedir?

2-Dijital emek sizin için neyi ifade etmektedir?

3-Nasıl bir işte çalışmak isterdiniz?

4- Dijital emek arzında bulunma kararını nasıl verdiniz?

5- Dijital emek arzında bulunmanı olumlu/olumsuz yönleri nelerdir?

6- Dijital emeğin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

7. Dijital emek arzı olan alanlara finansal yatırım yapar mıydınız? Evetse ne tür yatırımlar yaparsınız?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Merve KAPUKAYA
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kahramanmaraş Fatih Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Yüksek Lisans Tez Konusu	Dijital Emek Kavramının Emek Arzı Ve Emek Talebi Yönünden İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Kapukaya M., Durmaz Ş., YAŞLILIK VE POZİTİF PERSPEKTİFTEN YAŞLANMA, "SOSYAL POLİTİKA VE ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNDE GÜNCEL SORUNLAR III. KİTAP", Şerife DURMAZ, Editör, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.161-182, 2021	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	